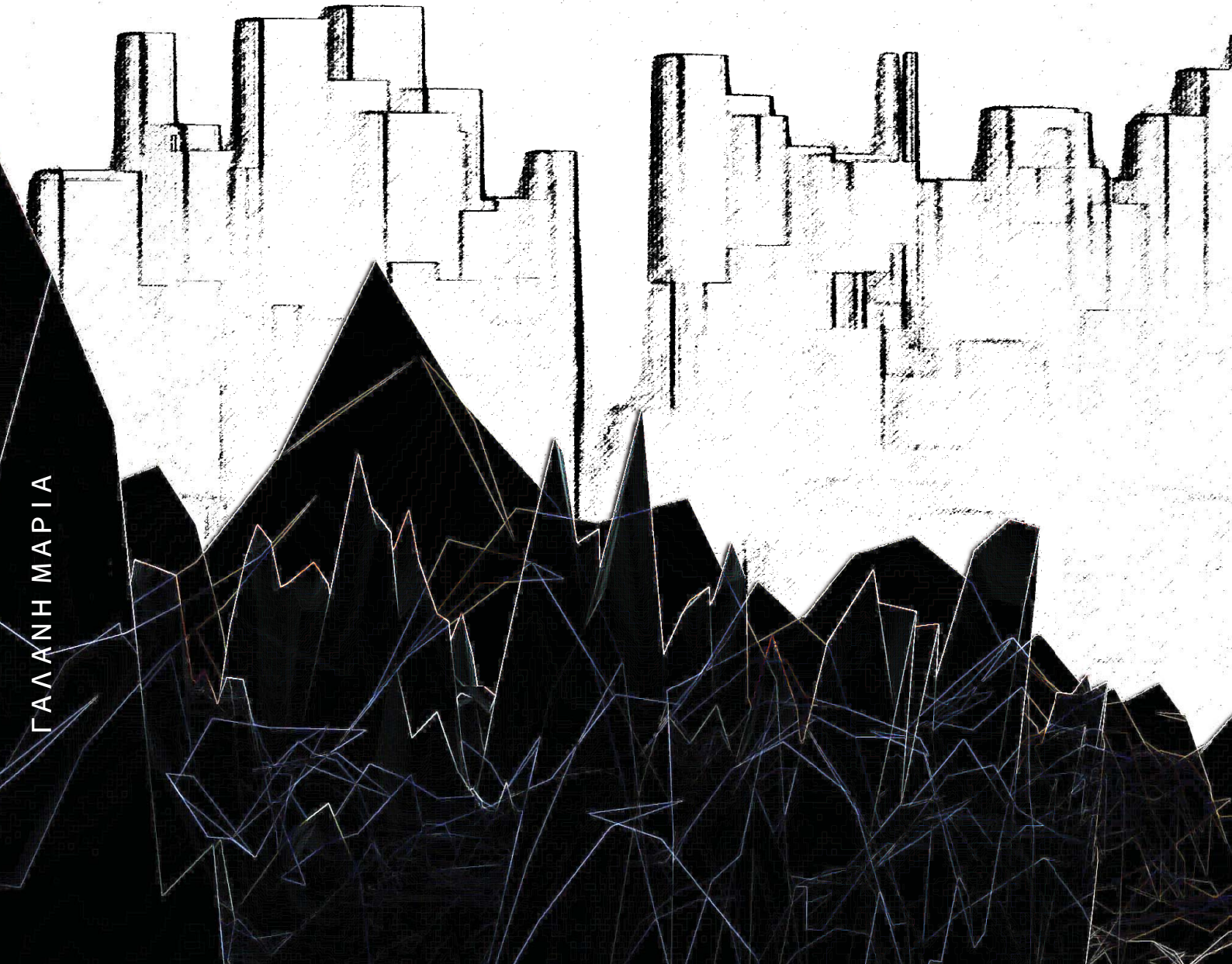


ΠΑΝΟΣ ΔΡΑΓΩΝΑΣ

ΤΟ ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ
ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΙΚΟΥΣ
ΧΩΡΟΥΣ ΤΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΓΑΛΑΝΗ ΜΑΡΙΑ



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ 2013-2014

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΟ ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ:
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟΥΣ
ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΤΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:

ΓΑΛΑΝΗ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΠΑΝΟΣ ΔΡΑΓΩΝΑΣ

ΠΑΤΡΑ, 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2014

ABSTRACT

This present research thesis refers to the inactive quarries of Athens. It refers to their characteristics, their relation to the city, their ability to accept landscape interventions that will turn them to high-living-standard places, reinforcing at the same time the ecological and environmental awareness of the modern citizens.

The investigation method includes bibliographic survey of important sources for the attic landscape, the quarries and their strategic procedures. It consists of specialized scientists' interviews and documents, maps, aerial photographs and instant photo shoot of the studied inactive quarries.

After the definition of the concepts of mining, mined stones and the functionality of various fossils, the research focuses on the quarries' landscape type (through which they become clear), their esthetical elements and their artistic treatment.

The unrestored Athenian quarries display vivid sculpturesque. They narrate mining operations, human or natural actions, which are responsible for their geomorphological formations and for their entropy. Interrupting abruptly or not the urban flow, they seek out methods suitable for their gradual integration to the city, through a slow transition from the city landscape to them.

Obviously, the Attic's quarries deserve greater attention and care. Linked to the city life, they promise a lot more, through their wild but also admirable beauty.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία αναφέρεται στα ανενεργά λατομεία της Αθήνας. Μελετά τα χαρακτηριστικά, τη σχέση τους με την πόλη, τη δυνατότητά τους να δεχτούν τοπιακές παρεμβάσεις που θα τα μετατρέψουν σε υψηλού βιοτικού επιπέδου τόπους, ενισχύοντας παράλληλα την οικολογική και περιβαλλοντική συνείδηση των σύγχρονων πολιτών.

Η μεθοδος διερεύνησης περιλαμβάνει βιβλιογραφική έρευνα σημαντικών πηγών για το αττικό τοπίο, τα λατομεία και τις στρατηγικές επεμβάσεις σε αυτά. Περιέχει συνεντεύξεις και κείμενα εξειδικευμένων επιστημόνων, χάρτες, αεροφωτογραφίες κι επιτόπια φωτογράφιση στα ανενεργά μελετώμενα λατομεία.

Μετά τον προσδιορισμό των εννοιών της εξόρυξης, των εξορυσσόμενων πετρωμάτων και της λειτουργικότητας των ποικίλων ορυκτών, η έρευνα εστιάζεται στον τοπιακό τύπο των λατομείων μέσω του οποίου γίνονται αντιληπτά, στα αισθητικά τους στοιχεία και στην καλλιτεχνική τους αντιμετώπιση.

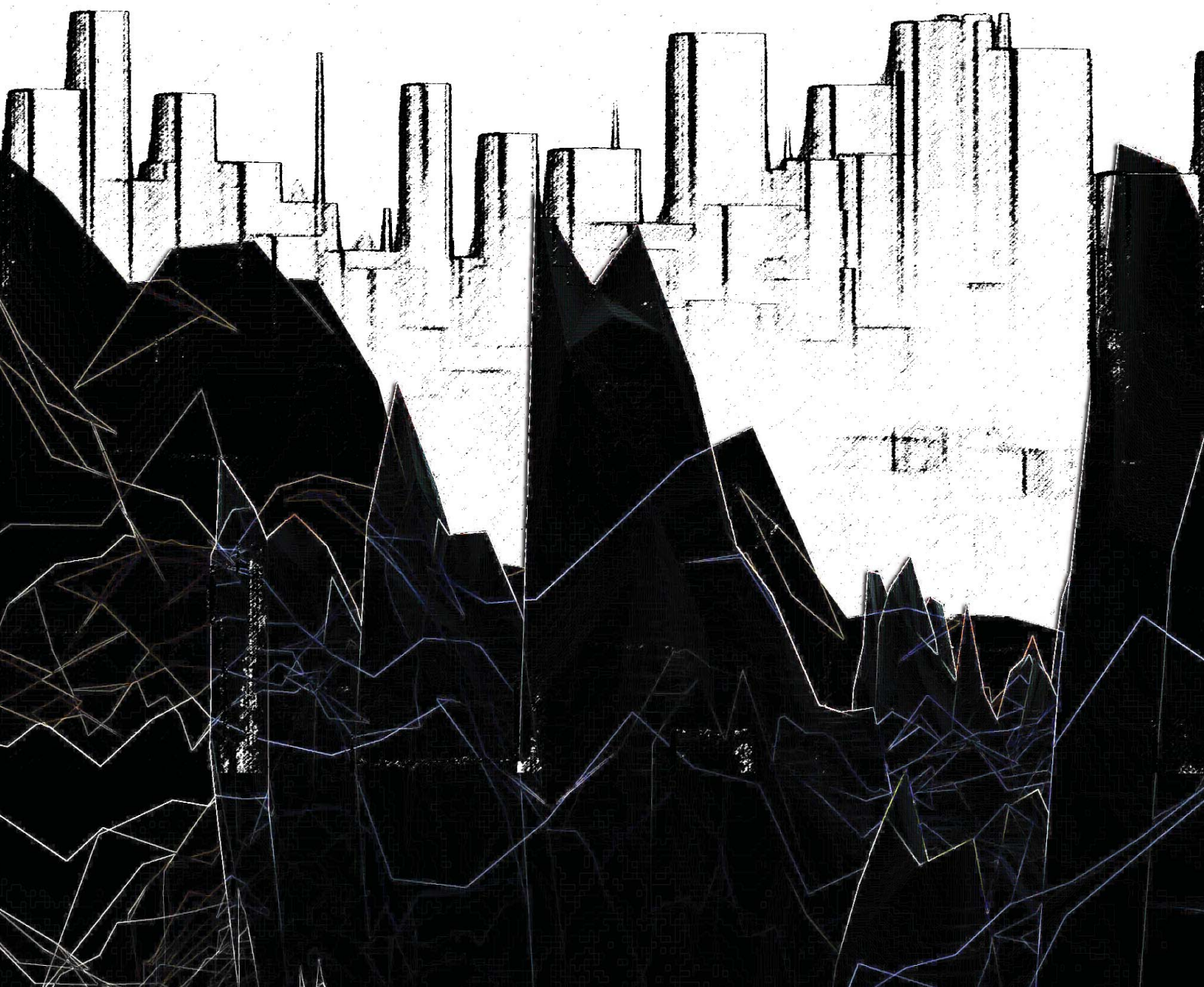
Τα μη αποκατεστημένα αθηναϊκά λατομεία εμφανίζουν έντονη γλυπτικότητα. Αφηγούνται εξορυκτικές διεργασίες, ενέργειες ανθρώπινες ή φυσικές που ευθύνονται για τους γεωμορφολογικούς σχηματισμούς τους και για την εντροπικότητά τους. Διακόπτοντας απότομα –ή όχι- τον αστικό ιστό, αναζητούν τεχνικές για τη σταδιακή ένταξή τους στην πόλη, μέσω μιας βαθμιδωτής μετάβασης από το αστικό τοπίο ως αυτά.

Τα λατομεία της Αττικής αξιώνουν ασφαλώς μεγαλύτερη προσοχή. Συνυφασμένα με τη ζωή των πόλεων υπόσχονται πολλά μέσα από την άγρια, αλλά και συναρπαστική ομορφιά τους.

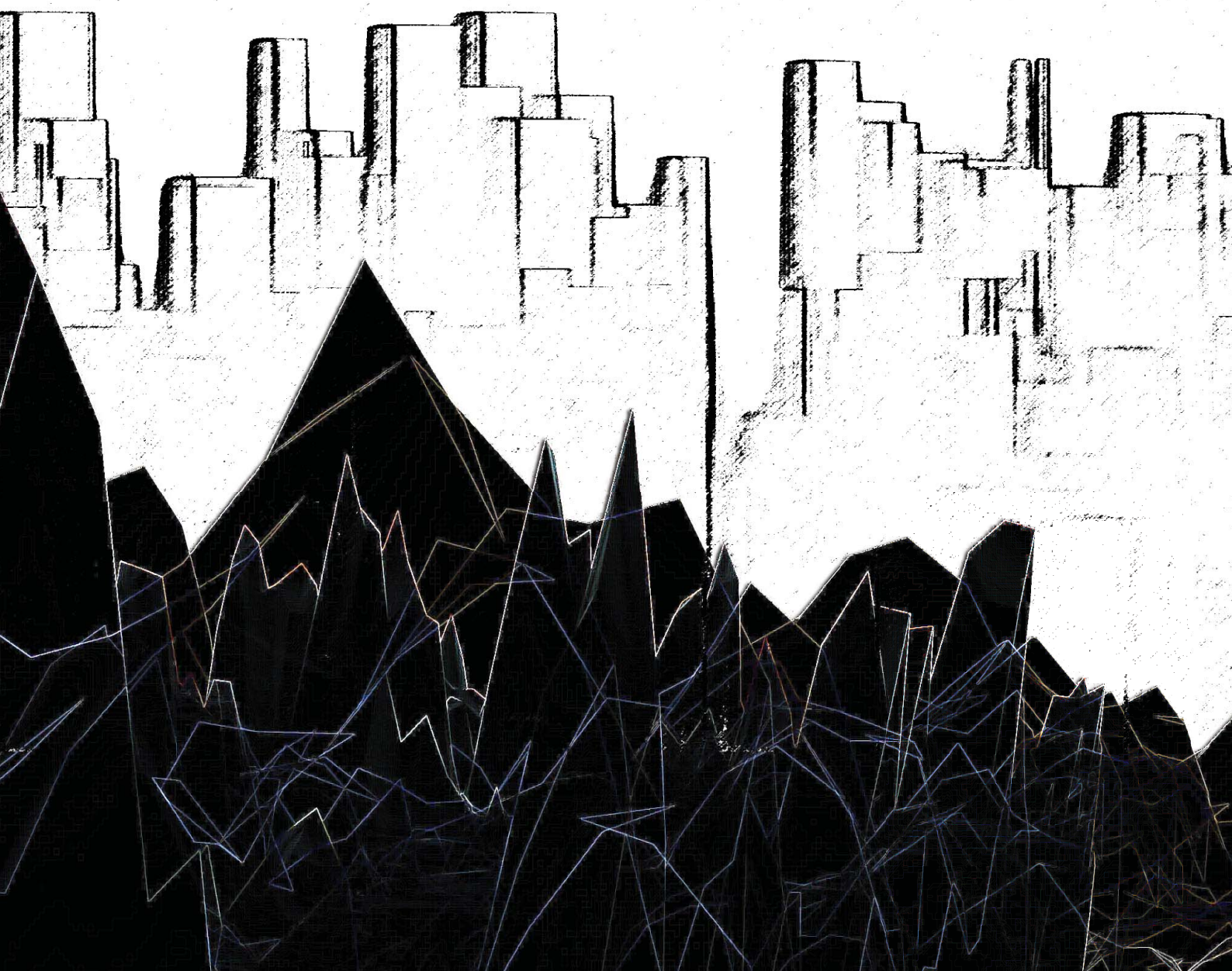
0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	13
1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ	15
1.1.1 ΛΑΤΟΜΕΙΟ - ΜΕΤΑΛΛΕΙΟ	15
1.1.2 ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΜΜΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	16
1.1.3 ΠΑΡΑΝΟΜΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	19
1.2 Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΞΟΡΥΞΗΣ	22
1.2.1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	22
1.2.2 ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ	24
1.2.3 ΤΥΠΟΙ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ	26
2. ΕΞΟΡΥΣΣΟΜΕΝΑ ΥΛΙΚΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ	31
3. Ο ΧΩΡΟΣ ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ	41
3.1 ΓΕΝΙΚΑ	43
3.2 Η ΑΝΤΙΛΗΠΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	44
3.2.1 ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ	44
3.2.2 ΒΑΘΜΟΙ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΤΟΠΙΟ	46
3.2.3 ΟΠΤΙΚΗ ΑΠΟΡΡΟΦΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ	48
3.3 Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	51
3.3.1 ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ	51

3.3.2 ΕΙΔΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΕΝΟΣ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ	55
4. ΤΟΠΙΑΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	57
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	59
4.2 Η ΓΛΥΠΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ	60
4.2.1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΕ ΠΕΤΡΩΔΗ ΥΛΙΚΑ	60
4.2.2 ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΟΠΟΙ-ΓΛΥΠΤΑ	61
4.3 Η ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΕ ΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΟ	66
4.3.1 Η ΔΙΑΔΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ	66
4.3.2 ΟΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	69
4.4 Η ΤΟΠΙΑΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΣΕ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	75
4.4.1 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΤΟΠΙΟ	75
4.4.2 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΠΙΑΚΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΣΕ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	77
4.5 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΝΤΡΟΠΙΑΣ ΣΕ ΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΟ	84
5. ΤΑ ΑΝΕΝΕΡΓΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ	91
5.1 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	93
5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΝΕΡΓΩΝ ΑΘΗΝΑΪΚΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ	94
5.2.1 ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΗ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	94
5.2.2 ΧΡΗΣΕΙΣ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ	97
5.2.3 ΕΞΟΡΥΣΣΟΜΕΝΑ ΥΛΙΚΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ	99

5.3 ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΝΕΝΕΡΓΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ	101
5.3.1 ΛΑΤΟΜΕΙΑ "ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ" ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ	101
5.3.2 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ	108
5.3.3 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΧΑΪ'ΙΔΑΡΙΟΥ ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ	112
5.3.4 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΤΟΥ ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΥ ΟΡΟΥΣ	116
5.3.5 ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΟΒΟΥΝΙΑ	120
5.3.6 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΣΤΟ ΛΟΦΟ ΣΕΛΕΠΙΤΣΑΡΙ	124
5.3.7 ΛΑΤΟΜΕΙΟ "ΕΡΓΑΝΗ" ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ	128
5.3.8 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΑΝΩ ΓΛΥΦΑΔΑΣ ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ	132
5.4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΤΟΠΙΑΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ	134
5.4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	134
5.4.2 ΛΑΤΟΜΕΙΑ "ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ" ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ	134
5.4.3 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ	136
5.4.4 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΧΑΪ'Ι' ΔΑΡΙΟΥ ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ	137
5.4.5 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΤΟΥ ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΥ ΟΡΟΥΣ	138
5.4.6 ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΟΒΟΥΝΙΑ	140
5.4.7 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΣΤΟ ΛΟΦΟ ΣΕΛΕΠΙΤΣΑΡΙ	141
5.4.8 ΛΑΤΟΜΕΙΟ "ΕΡΓΑΝΗ" ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ	142
5.4.9 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΑΝΩ ΓΛΥΦΑΔΑΣ ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ	144
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	147
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ/ΑΝΑΦΟΡΕΣ	151
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	159
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	161
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β	171
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ	177
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ	207



ΕΙΣΑΓΩΓΗ



Το αντικείμενο της ερευνητικής εργασίας αφορά στα ανενεργά λατομεία της Αθήνας. Η εργασία θα ασχοληθεί με τον εντοπισμό των ανενεργών λατομείων της Αθήνας, τον προσδιορισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, την εξέταση της σχέσης τους με την πόλη της Αθήνας και τη διερεύνηση των δυνατοτήτων τους να υποδεχθούν νέες παρεμβάσεις. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος ανταποκρίνεται στην ανάγκη των Αθηναίων για ποιοτικούς δημόσιους χώρους και για ευρηματικούς τρόπους αξιοποίησης και ανάδειξης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των αθηναϊκών λατομείων.

Η μέθοδος διερεύνησης περιλαμβάνει καταρχήν τη μελέτη επιστημονικών κειμένων κι ερευνών σχετικά με τα λατομεία. Το επόμενο βήμα είναι η συλλογή χαρτών των περιοχών μελέτης καθώς επίσης και η βιβλιογραφική έρευνα βασικών πηγών για το τοπίο της Αττικής, τα λατομεία και ανάλογες στρατηγικές παρέμβασης από τον διεθνή χώρο. Η μέθοδος διερεύνησης περιλαμβάνει και συνεντεύξεις με επιστήμονες και αρχιτέκτονες ειδικευμένους σε ανάλογες παρεμβάσεις. Τέλος, η έρευνα ολοκληρώνεται με έρευνα πεδίου στα -υπό μελέτη- λατομεία.

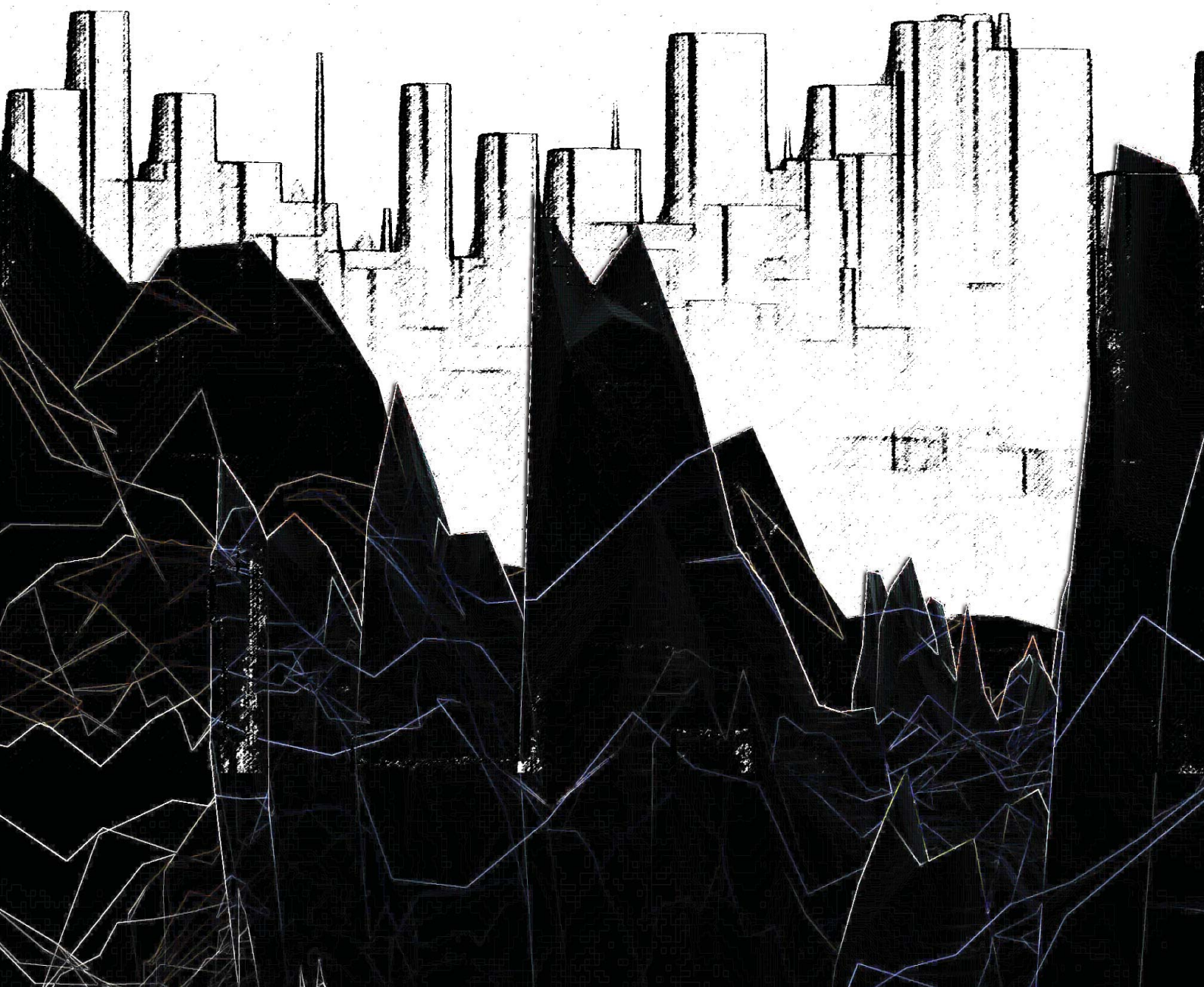
Η εργασία ξεκινάει με τον προσδιορισμό των βασικών εννοιών, αρχών και πληροφοριών που σχετίζονται με την εξορυκτική διαδικασία και είναι απαραίτητες για την κατανόηση των λατομείων και των λόγων εγκατάλειψής τους. Προσδιορίζονται ακόμη οι κύριες φάσεις εκμετάλλευσης ενός κοιτάσματος και οι σχετικές διαδικασίες .

Στο δεύτερο κεφάλαιο, η εργασία εξετάζει τα εξορυσσόμενα υλικά στον ελληνικό χώρο, καθώς τα βασικά χαρακτηριστικά και ιδιότητές τους καθορίζουν τον εξορυκτικό λατομικό χώρο, λειτουργώντας διαφορετικά ανά περίπτωση. Τίθενται θέματα στατικότητας, καθώς η ανθεκτικότητα και οι δομές των πετρωμάτων είναι ξεχωριστές και χρίζουν προσοχής κατά την επέμβαση στο λατομείο. Παράλληλα, ο κάθε τύπος υλικού έχει διαφορετικό αποτύπωμα στη γεωμορφολογία του τοπίου, ενώ τα απορρίμματα μπορεί να είναι από μηδενικά έως και υπερβολικά πολλά.

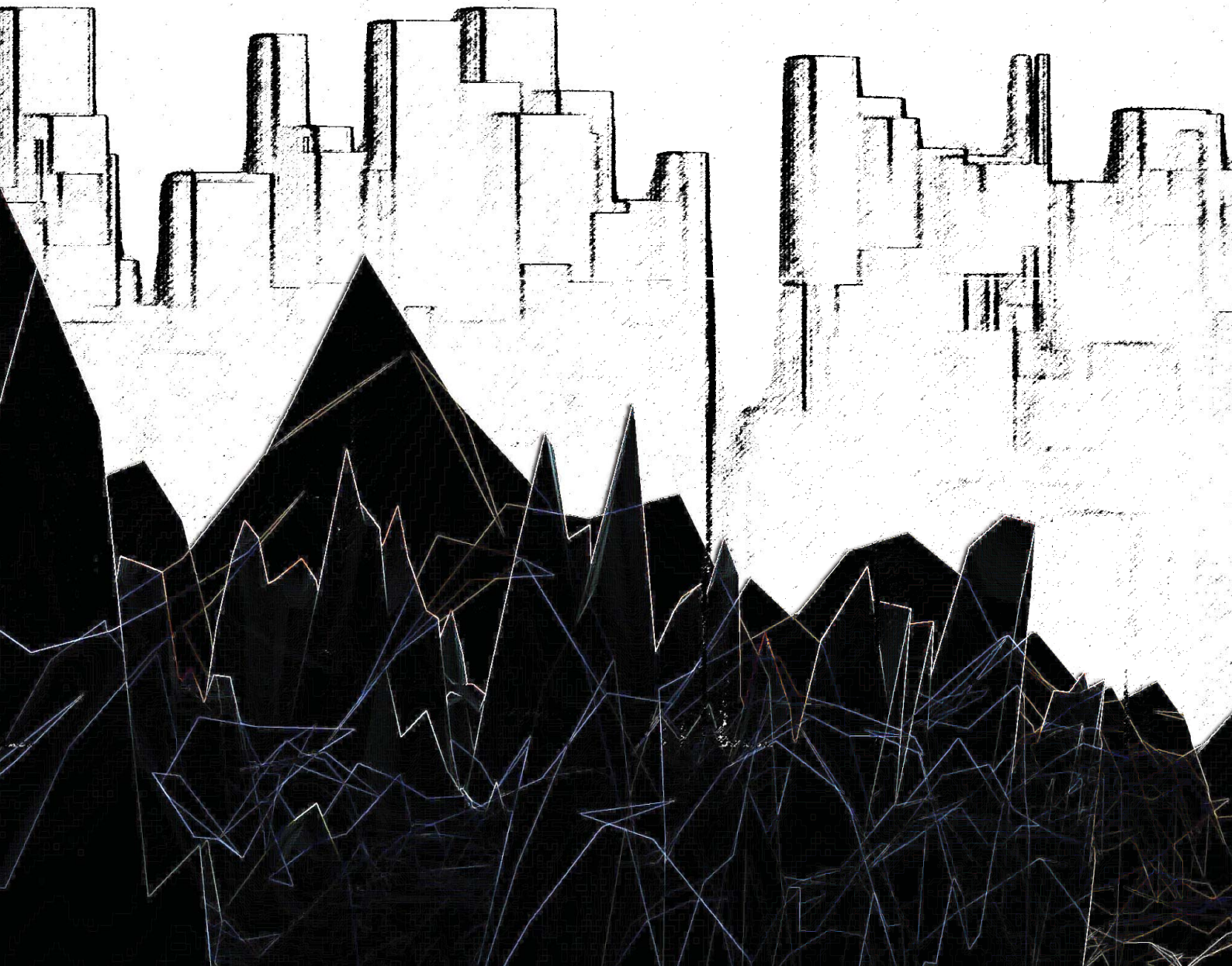
Αντικείμενο του τρίτου κεφαλαίου είναι η διερεύνηση του τρόπου αντίληψης και των αισθητικών αρχών που διέπουν ένα λατομείο. Το τοπίο ενός λατομείου γίνεται αντιληπτό μέσα από το σχήμα, την τοποθεσία και την εξωστρέφεια που του προσδίδει συγκεκριμένο συνθετικό τύπο. Καθοριστικός είναι ακόμη ο βαθμός της ανθρώπινης επέμβασης σε αυτό και η δυνατότητα -ή μη- της οπτικής απορρόφησης από τα περιβάλλοντα στοιχεία του τοπίου. Έπειτα, αφού γίνει η μελέτη του λατομείου μέσα από αισθητικά κριτήρια, αναζητούνται τα μέσα με τα οποία αποτυπώνονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του.

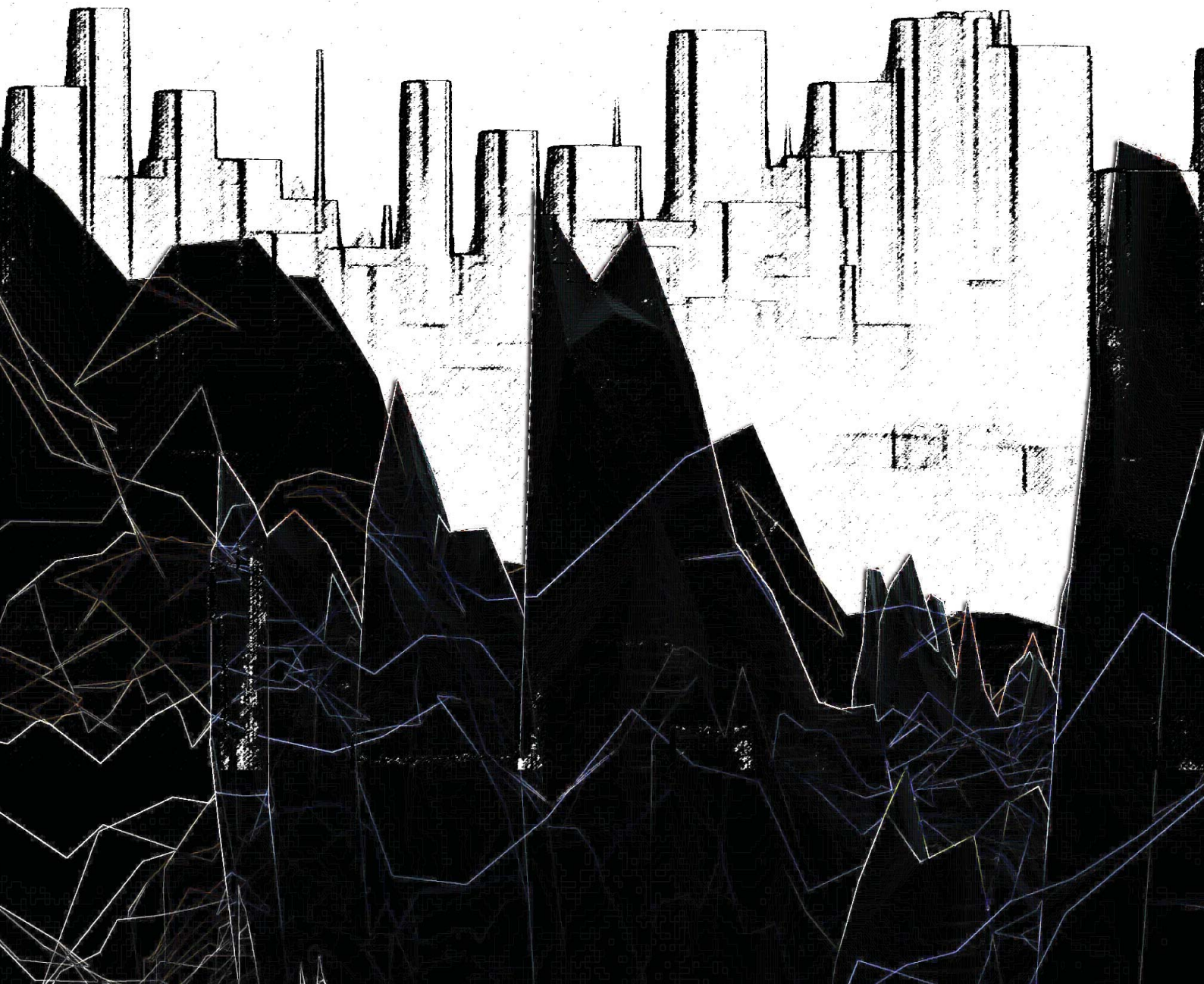
Στο επόμενο κεφάλαιο, η έρευνα επικεντρώνεται στον χώρο της τέχνης, δηλαδή στις ιδιαίτερες ποιότητες των χώρων εξόρυξης που καθορίζουν τις τοπιακές παρεμβάσεις. Το λατομείο είναι ένας τόπος με έντονα στοιχεία γλυπτικότητας που προσφέρει ευκαιρίες ανάδειξης των μοναδικών χαρακτηριστικών του. Αυτοτελή γλυπτικά έργα με αφαιρέσεις κομματιών εδάφους, δημιουργούν νέους χώρους και προωθούν τον πειραματισμό στη δημιουργία νέων μορφών. Παράλληλα, η αίσθηση του χρόνου στο λατομείο διαφέρει αυτήν της καθημερινότητας. Παρατηρούνται μοναδικές διαδικασίες διείδυσης σε αυτό με τη συνεχή και οργανωμένη διαδοχή εικόνων κάνοντας χρήση ειδικών τεχνικών παρέμβασης στο χωροχρόνο. Οι τοπιακές εκδοχές ανά έργο ποικίλλουν και μελετάται η επίδραση της αφήγησης στο τοπίο, καθώς η αφήγηση το οργανώνει και αποκτά υπόσταση σε αυτό. Υπάρχουν διάφορες περιπτώσεις τοπιακής αφήγησης οι οποίες και μελετώνται. Καθώς, μάλιστα, το λατομείο αποτελεί το χώρο της απώλειας -είτε υλικού είτε ενέργειας είτε βλάστησης- τίθεται έντονα η έννοια της εντροπίας και της παρακμής του λατομικού χώρου, που έχουν απασχολήσει διάφορους καλλιτέχνες με κυρίαρχο το Robert Smithson. Οι εγκαταστάσεις αυτές αποσκοπούν στην οικολογική αφύπνιση του κοινού, καθώς στα έργα αυτά γίνονται έκδηλα τα αποτελέσματα των ανθρώπινων πράξεων στο χώρο. Έτσι, δημιουργείται μία συνολική εικόνα των τοπιακών παρεμβάσεων, των μεθόδων προσέγγισης και των τεχνικών παρέμβασης και ανασχεδίασης ενός πρώην λατομικού χώρου.

Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο ακολουθεί η εφαρμογή της έρευνας που προηγήθηκε στον χώρο της Αθήνας. Έπειτα από μία σύντομη ιστορική διαδρομή στα λατομεία της, ακολουθεί η ταξινόμησή τους σε αποκατεστημένα και μη. Στη συνέχεια, μια δεύτερη ταξινόμηση διερευνά τις χρήσεις που αποδόθηκαν στα αποκατεστημένα, με στόχο την προβολή συνήθων πρακτικών αντιμετώπισης, ούτως ώστε να φανεί η έντονη ανάγκη για νέα, ποικίλα προγράμματα στην Αθήνα. Τα μη αποκατεστημένα λατομεία, ταξινομούνται βάσει του υλικού εξόρυξής τους, αποσκοπώντας στην κατανόηση των ίδιων ως μηχανισμών, αλλά και των ιδιαιτεροτήτων τους. Τα ίδια λατομεία ταξινομούνται με βάση αισθητικά κι αντιληπτικά κριτήρια, προκειμένου να γίνει κατανοητή η συνολική υπόστασή τους. Τέλος, οι ιδιαιτερότητές τους ως τόπων, αξιολογούνται μέσα από τα κριτήρια τοπιακής παρέμβασης που αναλύθηκαν στο τέταρτο κεφάλαιο με στόχο τη σύνταξη προτάσεων δυναμικής αξιοποίησης τους.



1. ΒΑΣΙΚΕΣ
ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΠΛΗ-
ΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΟΥ-
ΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ



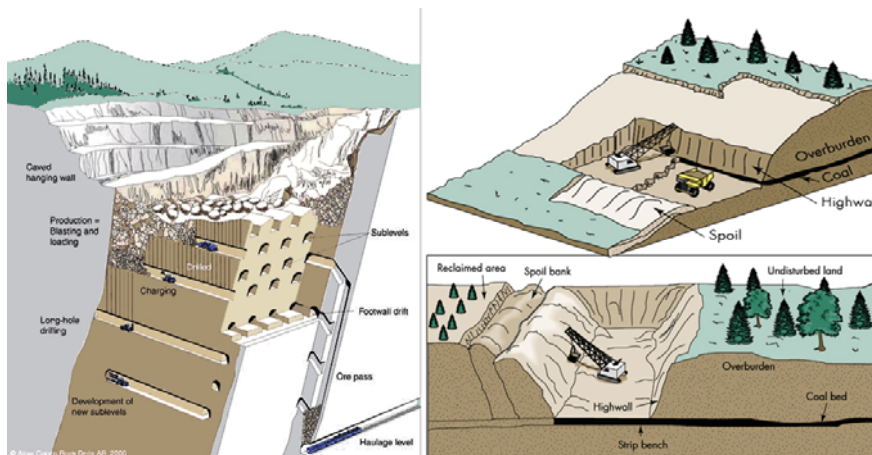


1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ

1.1.1 ΛΑΤΟΜΕΙΟ - ΜΕΤΑΛΛΕΙΟ

Λατομείο ή νταμάρι ορίζεται ως η περιοχή που προσφέρεται για την εξόρυξη πετρωμάτων χρήσιμων για οικοδομικές εργασίες. Πρόκειται κυρίως για ανοικτές εκμεταλλεύσεις οι οποίες προσφέρουν οικοδομικά υλικά, όπως τα αδρανή που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή του σκυροδέματος.¹

Μεταλλείο ή Μεταλλωρυχείο είναι ο χώρος όπου γίνεται εξόρυξη μετάλλων, ενεργειακών ορυκτών -όπως ο λιγνίτης και ο άνθρακας- και το σύνολο των σχετικών εγκαταστάσεων. Ένα μεταλλείο δύσκολα γίνεται ορατό και λαθεμένα το κοινό ταυτίζει τη μεταλλευτική με τη λατομική δραστηριότητα.²



Εικόνα 1: Μεταλλεία Αριστερά και Λατομεία Δεξιά. (πηγές: Μπενάρδος Α., «Βασικές Μέθοδοι Υπόγειας Εκμετάλλευσης», Τέταρτη Διάλεξη «Βασικές Μέθοδοι Υπόγειας Εκμετάλλευσης- Α ΜΕΡΟΣ» του Μαθήματος «Μέθοδοι Υπογείου Εκμεταλλεύσεων» του Ενάτου Εξαμήνου της Κατεύθυνσης Μεταλλευτικής Τεχνολογίας εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2012-2013, σσ 1-17.) & http://www.utdallas.edu/~brikow/Teaching/Environ_Geology/LectureNotes/Energy/Coal.html.gz)

- 1 Συνέντευξη από τους Μεταλλειολόγους Μηχανικούς κκ. Καλλιμπάκο και Μαυρίκο (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο- Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών, 14 Μαΐου 2014), Ερώτηση 1.
- 2 Μπαμπινιώτης Γεώργιος, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας* (Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., 1998) σσ. 998, 1089.



Εικόνα 2: Έναρξη του φεστιβάλ της πόλης του γρανίτη Aberdeen στη Σκωτία με έκρηξη σε τοπικό λατομείο (πηγή: <http://news.stv.tv/north>)

1.1.2 ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ

Αρχικά, τα λατομεία τοποθετήθηκαν κοντά στις πόλεις προκειμένου να τις προμηθεύουν με οικοδομικά υλικά για την ανάπτυξή της. Με αυτή την ανάπτυξη πολλοί λατομικοί χώροι βρέθηκαν εγκλωβισμένοι στον αστικό ιστό. Παράλληλα, ο λατομικός χώρος είναι ένα μέρος με μεγάλη κινητικότητα μηχανημάτων που δημιουργούν έντονα κυκλοφοριακά προβλήματα και ηχορύπανση. Επίσης η ηχορύπανση εντείνεται με τις ανατινάξεις που γίνονται στο λατομικό χώρο για την απόσπαση του υλικού, κάτι το οποίο προκαλεί και μεγάλες εκπομπές σκόνης στην ατμόσφαιρα. Επομένως, οι αντιδράσεις του κοινού που διέμενε σε τέτοιες περιοχές ήταν ιδιαίτερα έντονες και ωθούσαν στο κλείσιμο αυτών των εστιών όχλησης.³

Ο δεύτερος κύριος λόγος κλεισίματος ενός λατομείου είναι η εξάντληση του κοιτάσματος, δηλαδή όταν έχει εξορυχτεί το σύνολο της απολήψιμης ποσότητας με βάση τη μεταλλευτική παραχώρηση, όταν έχει φτάσει στα όρια της λατομικής περιοχής.

³ Kaliampakos D., "Rehabilitation of Abandoned Quarry Sites: How an Expensive Activity Can be Transformed into a Beneficial Business", Conference "Minerals, Metals and the Environment II" delivered at Institution of Mining and Metallurgy(IMM), Prague, Czech Republic on 3-6.9.1996, σσ 463-473.

Άρα τα λατομεία έκλειναν λόγω των αντιδράσεων κοινού -όταν αυτά περικλείστηκαν μέσα στον αστικό ιστό- ή όταν δεν ήταν πια τεχνικά εφικτό να προσφέρουν κι άλλη πρώτη ύλη.

Μετά την ερήμωσή τους τα λατομεία ως χώροι αποκτούν συγκεκριμένη οικονομική αξία η οποία καθορίζεται αρχικά από τα φυσικά χαρακτηριστικά του τοπίου. Τέτοια είναι ο όγκος της εκσκαφής ο οποίος κρίνεται χρήσιμος από την πολιτεία ως πιθανός χώρος διάθεσης απορριμμάτων λόγω της εγγύτητας και της προσβασιμότητας του μέρους.

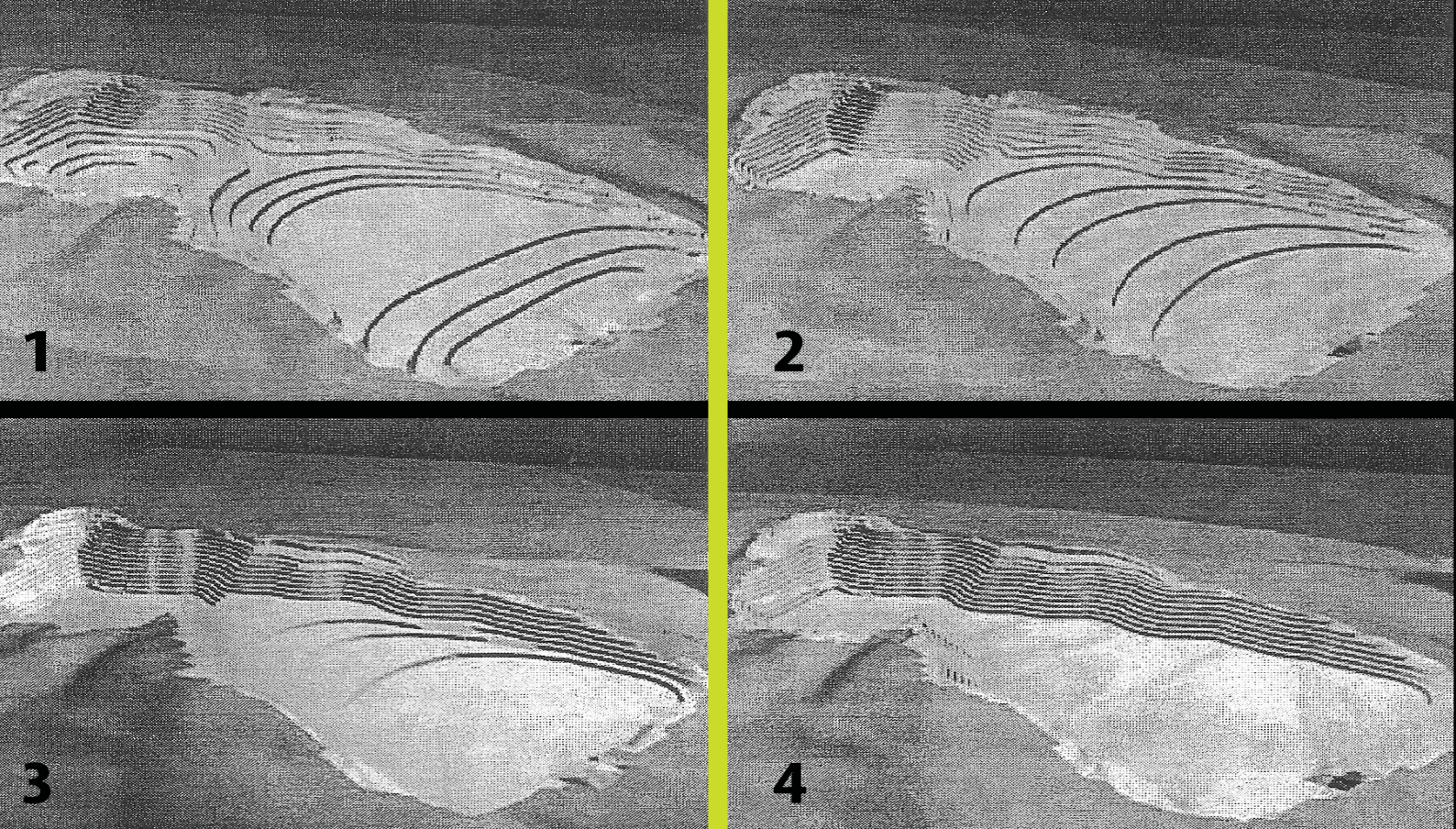
Εικόνα 3: Πρώην λατομείο στο χωριό Σανγκάι της Κίνας που έκλεισε λόγω της εκπομπής σκόνης και της ηχορύπανσης. Βάφτηκε από μία ομάδα 7 ζωγράφων τουρκιάζ για να ρυθμίσουν το φεγγικό του λατομείου», όπως αναφέρουν. (πηγή: <http://www.nbcnews.com>)



Σε περίπτωση που υπάρχει ιδιαίτερη ευαισθησία για το περιβάλλον το λατομείο μπορεί να θεωρηθεί ένας νέος χώρος αξιοποίησης και αποκατάστασης με την ένταξη νέων δραστηριοτήτων.

Όσο πιο μεγάλο και κανονικό είναι το σχήμα του λατομείου, τόσο πιο εύκολη είναι η αποκατάσταση του. Σε αυτό βοηθάει και η βελτίωση της γενικότερης κοινής γνώμης που έχει ήδη δεχθεί αναστάτωση από την ενεργή κατάσταση του λατομικού χώρου, και είναι αρνητική στο ενδεχόμενο περαιτέρω όχλησης από τα έργα αποκατάστασης. Βέβαια το ίδιο το κόστος της αποκατάστασης εξαρτάται από τις απαιτήσεις για την αναδιαμόρφωση του εδάφους και από το είδος των νέων χρήσεων γης που υποδέχεται.

- 4 Συνέντευξη από τους Μεταλλειολόγους Μηχανικούς κκ. Καλλιαμπάκο και Μαυρίκο (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο- Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών, 14 Μαΐου 2014), Βλ. Ερώτηση 4 Παραρτήματος Β.



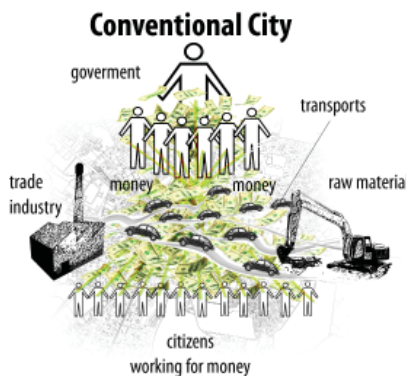
Εικόνα 4: 3D Απεικόνιση μελέτης ενοποίησης των λατομείων Κυριακού & Τρίας για τη δημιουργία ενός μεγαλύτερου και κανονικότερου σχήματος λατομικού χώρου με στόχο την καλύτερη ανάδειξη και αξιοποίηση της συγκεκριμένης περιοχής. Επιτυγχάνεται με τη μελετημένη και οργανωμένη εκσκαφή του καθενός μέχρι το στάδιο ενοποίησής τους. (πηγή: Benardos A., Kaliampakos D., "Quarrying and sustainable development in large urban centres: A contradiction in terms?", CIM Bulletin, v. 93 n. 1040 (May 2000) pp 86-89.)

Η κοστολόγηση του μέρους εξαρτάται αρχικά από την αξία της περιβάλλουσας περιοχής του λατομείου. Καθοριστικό ρόλο παίζουν η πυκνότητα του γύρω πληθυσμού και η ποσότητα των κοινόχρηστων κοντινών περιοχών. Έτσι, διαπιστώνεται το ποσοστό του ενδιαφερόμενου κοινού για τη μελλοντική εξέλιξη του πρώην λατομείου. Παράλληλα, καθορίζονται και τα αναγκαία αστικά προγράμματα για τη συγκεκριμένη περιοχή με στόχο την πρόταση ανάλογης αξιοποίησης ενός τέτοιου τόπου. Η δυνατότητα πρόσβασης στο χώρο παλαιάς εκσκαφής αποτελεί θέμα μείζονος σημασίας και είναι πολυτιμότερη της εγγύτητας στις γειτνιάζουσες κατοικημένες περιοχές. Τέλος, το νομοθετικό πλαίσιο ορίζει το εύρος των πιθανών χρήσεων γης, ενώ ο σαφής καθορισμός της ιδιοκτησίας της γης αποτρέπει κάθε αμφισβήτηση για την κυριότητα του οικοπέδου. ⁵

1.1.3 ΠΑΡΑΝΟΜΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ

Σύμφωνα με το ενημερωμένο κεφάλαιο Β του νόμου 669/1977, του «ΦΕΚ 241Α/ 1 - 9 - 77», στην Ελλάδα, η εκμετάλλευση των λατομείων βιομηχανικών ορυκτών και μαρμάρων, επιτρέπεται έπειτα από έγκριση της αίτησης του δικαιούχου εκμετάλλευσης από τον Υπουργό Βιομηχανίας κι Ενέργειας, κι έπειτα από δημοσίευσή της στην

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Για ορισμένα βιομηχανικά ορυκτά, η αρμοδιότητα χορήγησης της άδειας εκμετάλλευσης, μεταβιβάζεται στους τοπικούς Νομάρχες.⁶ Αυτό ισχύει για τα λατομεία αργίλων, μαργών πλινθοποιίας και κεραμοποιίας, όπου ο Νομάρχης δέχεται την αίτηση κι ένα απλό σχεδιάγραμμα.⁷



Εικόνα 5: Προσωπικό σχέδιο αποτύπωσης του κειμένου: “Η Οικολογική Προσέγγιση στη μελέτη της Ανθρώπινης Κοινότητας” του Ρόντρικ Ντάνκαν Μακένζι κατά τον οποίο μία κοινότητα μπορεί να αναπτυχθεί πλήρως (σημείο κορύφωσης) αξιοποιώντας τους φυσικούς της πόρους. Η μελέτη έγινε στα πλαίσια του εργαστηρίου *The Athens Manifesto*.

Για την αδειδότηση της εκμετάλλευσης των υπόλοιπων λατομείων ο δικαιούχος οφείλει να υποβάλει -πέρα από τη σχετική διπλή αίτηση στον Υπουργό Βιομηχανίας κι Ενέργειας-, εξαπλό τοπογραφικό διάγραμμα κλίμακας 1: 5.000, με τα όρια της λατομικής έκτασης, προσδιοριζόμενα από ορθογώνιες αζιμουθιακές συντεταγμένες, σύμφωνες με το Εθνικό τριγωνομετρικό δίκτυο. Επίσης, παρατίθεται κι ένας δεύτερος χάρτης κλίμακας 1: 100.000 στο κέντρο του οποίου απεικονίζεται ο λατομικός χώρος, με συντεταγμένες «I» για το γεωγραφικό πλάτος και «M» για το γεωγραφικό μήκος από την Αθήνα. Χρειάζεται ένα απλό σχεδιάγραμμα, με τα στοιχεία της ευρύτερης -του λατομείου- περιοχής, σε ακτίνα τουλάχιστον πεντακοσίων μέτρων από αυτό. Εκεί αποτυπώνονται υφιστάμενα μεμονωμένα κτίσματα, δασικές εκτάσεις, δημόσιες οδοί, τυχόν ενεργά λατομεία, δημόσιας ωφέλειας έργα, αρχαιολογικά μνημεία, βιομηχανικές και τουριστικές εγκαταστάσεις, σιδηροδρομικές κι εναέριες γραμμές ηλεκτρικού ρεύματος και τηλεφώνου. Αυτό το διάγραμμα οφείλει να είναι συντεταγμένο και υπογεγραμμένο από τους δικαιούχους επιστήμονες μηχανικούς με γεωδαιτικά και λοιπά στοιχεία αποτύπωσης.⁸

• **6** ΝΟΜΟΣ 669/77, ΦΕΚ 241Α/ 1 - 9 - 77 «ΠΕΡΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΣ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ», ψηφιακό έγγραφο της Διαδικτυακής Βιβλιοθήκης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος σε μορφή pdf, <http://library.tee.gr/docum/digital/latnom/chap1.pdf>, σ 2.

• **7** ΝΟΜΟΣ 669/77, Ο.π. σ 3.

• **8** ΝΟΜΟΣ 669/77, Ο.π. σ 3.

Παράλληλα, χρειάζεται εγκεκριμένη τεχνική μελέτη, οι προδιαγραφές της οποίας καθορίζονται στον «Κανονισμό Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών». Η μελέτη αυτή υπογράφεται από διπλωματούχο μηχανικό μεταλλείων και συνυπογράφεται ως προς τα γεωλογικά στοιχεία και ως προς το κεφάλαιο ερευνητικών εργασιών από πτυχιούχο γεωλόγο. Τέλος, είναι απαραίτητη η έγκριση περιβαλλοντολογικών όρων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην «Κοινή Υπουργική Απόφαση».⁹

Δεν χορηγείται άδεια εξόρυξης βιομηχανικών ορυκτών και μαρμάρων, όταν τίθεται σε κίνδυνο η ζωή, ή η υγεία των περιοίκων. Η αδειοδότηση είναι αδύνατη όταν απειλούνται με βλάβες αρχαιολογικά, ιστορικά μνημεία, τουριστικές εγκαταστάσεις, δημοσίας ωφέλειας έργα¹⁰, φυσικά ή πολιτιστικά περιβάλλοντα. Οι προστατευόμενες, από το νόμο, ζώνες, τα δάση και οι δασικές εκτάσεις δίχως έγκριση επέμβασης εκεί, καθώς και οι εντός του λεκανοπεδίου Αττικής περιοχές, κρίνονται ακατάλληλες για λατόμηση.¹¹ Επίσης δεν χορηγείται άδεια σε τόπους, οι οποίοι σε κείμενα αναφέρονται ως αρχαιολογικοί, ως ιδιαίτερου πολιτιστικού ενδιαφέροντος και φυσικού κάλλους. Τέλος, όταν εκτιμάται ότι το ορυκτό κατέχει σημαντικό ρόλο στην Εθνική Οικονομία, τότε, πάλι, η αδειοδότηση καθίσταται αδύνατη.¹²

Μόνο με την έγκριση της προαναφερθείσας τεχνικής μελέτης προβλεπόμενου σχεδιασμού ορθολογικής εκμετάλλευσης, βάσει του Κανονισμού Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών, γίνεται εφικτή η έγκριση για εκμετάλλευση των λατομείων. Τα λατομεία αυτά θα πρέπει να προσφέρονται από πλευράς μορφολογίας της περιοχής, ποιότητας και μεγάλων αποθεμάτων των πετρωμάτων, τα οποία διανέμονται μέσω οδικών δικτύων στα κοντινά καταναλωτικά κέντρα.¹³ Οι λατομικές περιοχές χαρακτηρίζονται ιδιοκτησιακά ως δημόσιες, δημοτικές, κοινοτικές, ιδιωτικές ή ως εκτάσεις νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. Η άδεια εκμετάλλευσης χορηγείται στα λατομεία βιομηχανικών ορυκτών ενιαίας απεριόριστης έκτασης ή στα λατομεία μαρμάρων ενιαίας έκτασης 20.000- 100.000 τ.μ., εφόσον ο ιδιοκτήτης της λατομικής έκτασης, με τις ειδικές κοιτασμολογικές συνθήκες, στερείται άλλης συνεχόμενης έκτασης κι εφόσον αυτή η λατομική έκταση αποτελεί τμήμα της μεγαλύτερης και δημόσιας ωφέλειας εκτάσεως.

⁹ ΝΟΜΟΣ 2115/93, ΦΕΚ 15Α/ 15 - 2 - 93, ψηφιακό έγγραφο της Διαδικτυακής Βιβλιοθήκης του Τεχνικού
Επιμελητηρίου Ελλάδος σε μορφή pdf, http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/a15_93.1132581184936.

pdf, σ. 10.

¹⁰ ΝΟΜΟΣ 669/77, ΝΟΜΟΣ 669/77, 'Ο.π. σ 2.

¹¹ ΝΟΜΟΣ 2115/93, 'Ο.π. σ 10.

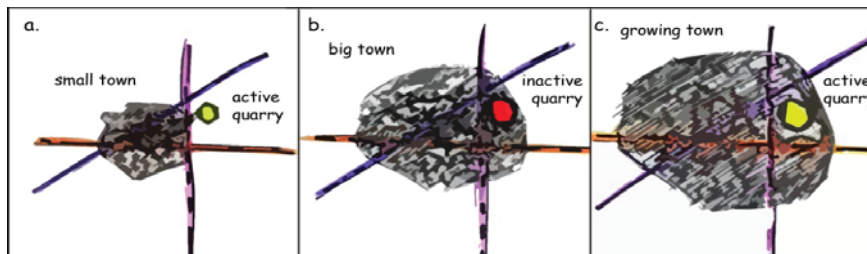
¹² ΝΟΜΟΣ 669/77, 'Ο.π. σ 2.

¹³ ΝΟΜΟΣ 669/77, 'Ο.π. σ 3.

Στην Ελλάδα το θεσμικό πλαίσιο γίνεται πολλές φορές ασαφές με την έκδοση προσωρινών παρατάσεων ή αδειών ανοίγματος ορισμένων λατομείων για την εξυπηρέτηση των αναγκών που προκύπτουν. Χαρακτηριστική είναι η προσωρινή έκδοση αδειών σε διάφορα λατομεία της Αττικής με στόχο την ικανοποίηση των τεράστιων αναγκών για τα έργα των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Τότε χρειάστηκε σημαντική ποσότητα αδρανών υλικών με χαμηλό κόστος παραγωγής, το οποίο επέβαλε την εξόρυξη των υλικών σε μικρή απόσταση από τα έργα. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις η δυνατότητα αυτή παρατάθηκε με ασαφή κριτήρια.

Συχνά, καθώς πρόκειται για μία ιδιαίτερα επικερδή δραστηριότητα, κάποιοι προχωρούν, χωρίς τις απαραίτητες άδειες στην ανάπτυξη μικρών λατομικών χώρων.

Αντίθετα, σε άλλες περιπτώσεις, κάποιοι λατομικοί χώροι θεωρούνται κακώς ως παράνομοι, διότι πλέον οι ίδιες εταιρείες που έκαναν άλλοτε εξορυκτικές δραστηριότητες, δραστηριοποιούνται σήμερα για τη διάθεση οικιακών απορριμμάτων. Αυτή η συνέχιση της λειτουργίας της εταιρίας αφορά σε διαφορετική αξιοποίηση του χώρου και όχι στην άτυπη συνέχιση της λειτουργίας του ως χώρος εκσκαφής.¹⁴



Ο κ.Καλιαμπάκος αναφέρεται σε ένα ιδιαίτερο φαινόμενο το οποίο χαρακτηρίζει τα λατομεία της Αθήνας, το οποίο ορίζει ως φαινόμενο «εκκρεμές». Τα λατομεία της Αττικής λειτουργούσαν χωρίς κανονισμούς για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τα λατομεία αυτά έκλειναν με τις πιέσεις του κόσμου και άνοιγαν, ξανά παράνομα, μετά τις πιέσεις των εταιρειών. Πρόκειται για μια διαδικασία, η οποία παρομοιάζεται με τη λειτουργία ενός εκκρεμούς, η οποία εξάντλησε το οικοσύστημα της Αθήνας προκαλώντας μεγάλες ζημιές κατά τη διάρκεια 40 χρόνων. Αυτό το φαινόμενο δεν περιορίζεται όμως μόνο στην Αθήνα, αλλά αφορά και κάθε πόλη στην οποία παρατηρείται ανάλογη κατάσταση.¹⁵

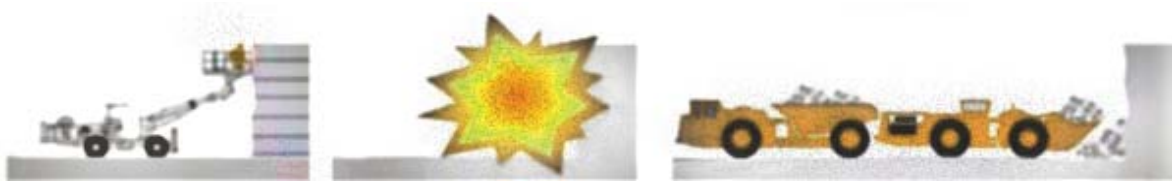
- 14 Συνέντευξη από τους Μεταλλειολόγους Μηχανικούς κκ. Καλιαμπάκο και Μαυρίκο (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο- Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών, 14 Μαΐου 2014), Βλ. Ερώτηση 5 Παραρτήματος Β.
- 15 Συνέντευξη από τους Μεταλλειολόγους Μηχανικούς κκ. Καλιαμπάκο και Μαυρίκο (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο- Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών, 14 Μαΐου 2014), Βλ. Ερώτηση 5 Παραρτήματος Α.

Εικ. 6: φαινόμενο Εκκρεμές - α. Η λειτουργία του λατομείου για τη δημιουργία της πόλης/ β. Το κλείσιμο του λατομείου που εγκλωβίζεται στην πόλη/ γ. Η προσωρινή επαναλειτουργία του λατομείου για την ανάπτυξη της πόλης

Επιπλέον το φαινόμενο αυτό συμβάλλει στη διαμόρφωση της κάκιστης φήμης που αποκτούν τα λατομεία στην αντίστοιχη περιοχή.¹⁶

1.2 Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΞΟΡΥΞΗΣ

1.2.1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ



Εικόνα 7: Γόμωση, Πυροδότηση, Αποκομιδή (πηγή: η ίδια με εκείνη των ορισμών)

Υπαίθρια εκμετάλλευση είναι η εκμετάλλευση των στερών πρώτων υλών με τους πλέον συμφέροντες όρους, από την οποία προκύπτουν και τα άγονα. Άγονα είναι τα μη εκμεταλλεύσιμα πετρώματα. Υπερκείμενα ονομάζονται τα άγονα όταν βρίσκονται επάνω από το κοίτασμα. Αυτά τα δευτερεύουσας οικονομικής σημασίας τμήματα εξορύσσονται και απομακρύνονται από το μέτωπο, δηλαδή υπόκεινται τη διαδικασία της απομάκρυνσης για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στο κοίτασμα.

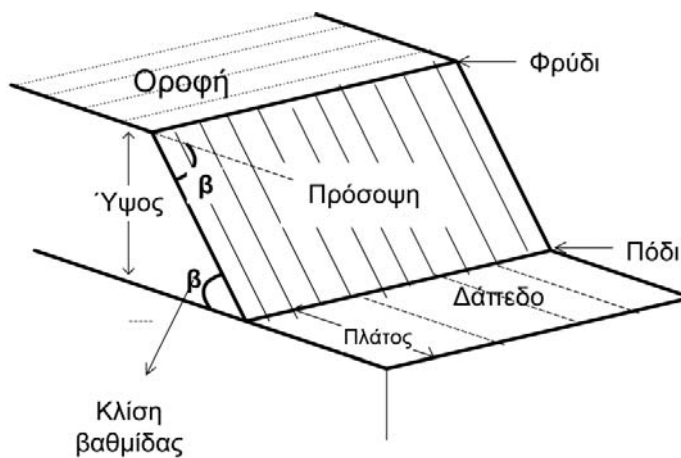
Διάτρηση αποκαλείται η δημιουργία οπών στο μέτωπο εκσκαφής μέσω διατρητικού μηχανήματος ώστε να γίνει η διαδικασία της γόμωσης, δηλαδή της τοποθέτησης εκρηκτικών υλών στα τοιχώματα του λατομείου. Η πυροδότηση αφορά στην ανατίναξη των εκρηκτικών υλών για τη διάρρηξη της συνοχής του πετρώματος. Η αποκομιδή είναι η απομάκρυνση του θραυσμένου υλικού της ανατίναξης από την περιοχή του μετώπου.¹⁷

¹⁶ Συνέντευξη από τους Μεταλλειολόγους Μηχανικούς κκ. Καλλιαμπάκο και Μαυρίκο (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο- Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών, 14 Μαΐου 2014), Βλ. Ερώτηση 3 Παραρτήματος Α.

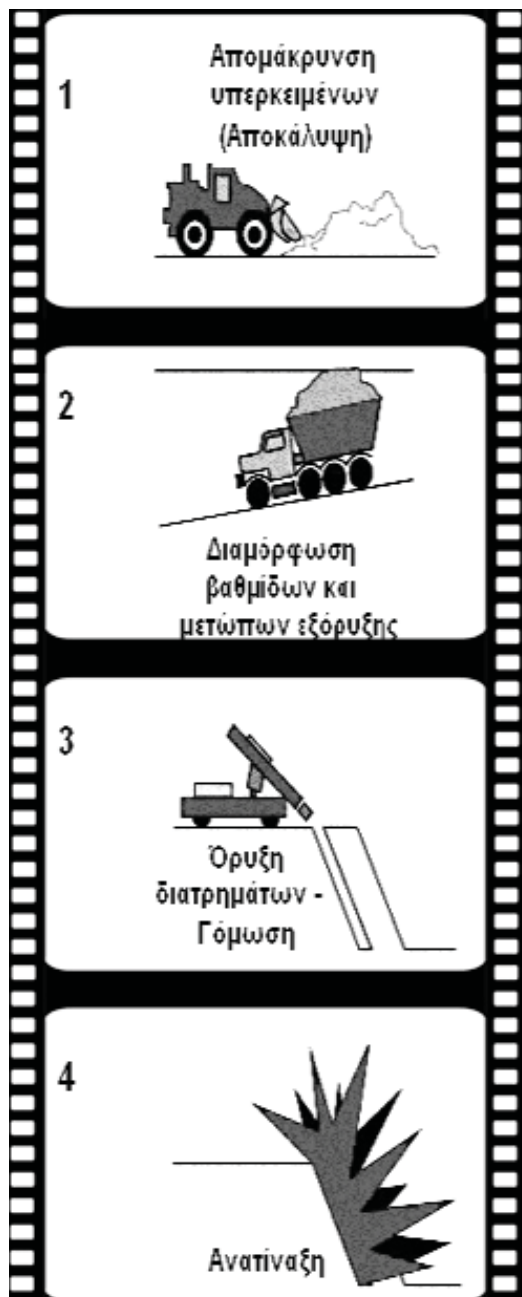
Βαθμίδα ονομάζεται το μέτωπο ή η μονάδα παραγωγής που έχει δύο ελεύθερες επιφάνειες: μία οριζόντια και μία κατακόρυφη ή έντονα κεκλιμένη. Καθορίζεται από την κλίση, το πλάτος, το ύψος, το φρύδι και το πόδι. Το μήκος και η κατεύθυνσή της εξαρτάται από τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά του κοιτάσματος, τη μορφολογία της περιοχής και το βάθος. Οι ανοικτές βαθμίδες αφορούν σε εκμεταλλεύσεις της πλαγιάς ενός λόφου, ενώ οι κλειστές βαθμίδες εξελίσσονται σε βάθος δημιουργώντας μια χοανοειδή εκσκαφή.

Εικόνα 8: Γεωμετρικά Χαρακτηριστικά Βαθμίδας (πηγή: η ίδια με εκείνη του ορισμού της βαθμίδας)

Κλίση του πρανούς, ορίζεται ως η γωνία του πρανούς με το οριζόντιο επίπεδο. Γωνία κατολίσθησης είναι η κλίση στην οποία ξεκινά η κατολίσθηση της γωνίας του πρανούς. Γωνία φυσικού πρανούς αποτελεί τη μέγιστη κλίση όπου η σωρός χαλαρού ή θραυσμένου υλικού ισορροπεί. Κλίση πρανούς εκμετάλλευσης είναι η κλίση του ως προς το οριζόντιο επίπεδο οποτεδήποτε κατά την εκμετάλλευση, ενώ στην τελική φάση της εκμετάλλευσης αυτή ονομάζεται οριακή, δηλαδή μετατρέπεται στη μέγιστη επιτρεπτή για την ασφάλεια των εργασιών.¹⁸



- **17** Μπενάρδος Α., «Μέθοδοι Υπόγειας Εκμετάλλευσης», Σημειώσεις Διαλέξεων «Βασικές Μέθοδοι Υπόγειας Εκμετάλλευσης» του Μαθήματος «Μέθοδοι Υπογείου Εκμεταλλεύσεων» του Ενάτου Εξαμήνου της Κατεύθυνσης Μεταλλευτικής Τεχνολογίας εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2012-2013, σ. 3.
- **18** Μενεγάκη Μ., «Βασικές αρχές σχεδιασμού υπαιθρίων εκμεταλλεύσεων: Βασικοί ορισμοί και στοιχεία του σχεδιασμού», Σημειώσεις Διαλέξεων «Σχεδιασμός Υπαιθρίων Εκμεταλλεύσεων» του Μαθήματος Σχεδιασμός Υπαιθρίων Εκμεταλλεύσεων του Πρώτου Εξαμήνου, εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2010-2011, σσ. 7-8.



1.2.2 ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Καταρχήν για να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες «προσπέλασης» ενός λατομείου, διανοίγονται οδοί πρόσβασης στην περιοχή ανάπτυξης του κοιτάσματος.

Το δεύτερο στάδιο εργασιών είναι η «περιχάραξη» που αφορά στα προπαρασκευαστικά έργα εντοπισμού/ επιβεβαίωσης των ορίων του κοιτάσματος καθώς και στην ανάπτυξη ενδεχόμενων υποστηρικτικών έργων που θα χρησιμοποιηθούν για την απόσπαση του κοιτάσματος από το μητρικό πέτρωμα. Αυτή μπορεί να γίνεται εντός και εκτός του χώρου ανάπτυξης του κοιτάσματος.

Το τρίτο στάδιο εργασιών είναι η «εξόφληση», δηλαδή η εκμετάλλευση της μάζας του κοιτάσματος, σύμφωνα με τις προδιαγραφές και παραδοχές της εκάστοτε ακολουθούμενης μεθόδου.¹⁹

Η «εξόφληση» ξεκινά με την αρχική απομάκρυνση των άγονων και των υπερκειμένων πετρωμάτων προκειμένου να αποκαλυφθεί το κοίτασμα.

Έπειτα, η εξόρυξη πραγματοποιείται είτε με μηχανικά μέσα -μέσω της διάτρησης και της θραύσης των βράχων από τα ίδια τα εξορυκτικά μηχανήματα- είτε με εκρηκτικές ύλες.²⁰ Στα μηχανικά μέσα, κάνουμε λόγο για συστήματα ατέρμονων κοχλιών, για ερπυστριοφόρους, για εκσκαφείς με συρόμενο κάδο και για μηχανικά πτύα που χρησιμεύουν στην αποκάλυψη

¹⁹ Μπενάρδος Α., Ό.π. σ 3. :

²⁰ Παναγιώτου Γ., «Εξόρυξη με εκρηκτικές ύλες: Εισαγωγή», Σημειώσεις Διαλέξεων «Εξόρυξη με εκρηκτικές ύλες» του Μαθήματος Εξόρυξη Πετρωμάτων 1 του Εβδόμου Εξαμήνου, εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2006-2007, σ 6. :

Εικόνα 9: Οι διεργασίες της λατόμησης αδρανών υλικών με εκρηκτικές ύλες (πηγή: Τσακαλάκης Κ., «Τεχνικο-οικονομική διερεύνηση διεργασιών παραγωγής αδρανών υλικών», Διάλεξη «16ο Συνέδριο Σκυροδέματος» εκφωνημένη στο Κτίριο του Τεχνικού Επιμελητήριου Κύπρου, Πάφος, Κύπρος στις 21.10.09--23.10.09 σ 4.)

και εκμετάλλευση του κοιτάσματος. Χρησιμοποιούνται και μπουλντόζες, μηχανικά άροτρα, φορτωτές και αποξεστήρες. Τέλος, στην εξόρυξη μαρμάρου είναι απαραίτητα τα ειδικά μηχανήματα για τη συρματοκοπή του υλικού.²¹

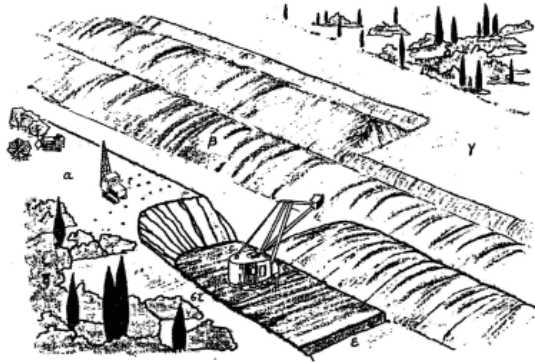
Στη μέθοδο των εκρηκτικών υλών μελετάται το μέτωπο της υπαίθριας εκμετάλλευσης μέσω της σχεδίασης τρισδιάστατου μοντέλου για τη σχεδίαση του -πιο περιβαλλοντικά ορθού- πλάνου εγκατάστασης των -μόνο απαραίτητων- εκρηκτικών υλών για τη θραύση του πετρώματος. Πιο συγκεκριμένα, οι περιοχές του μετώπου με εξογκώματα χρειάζονται περισσότερες εκρηκτικές ύλες από τις καθορισμένες, ενώ το αντίθετο συμβαίνει με τα κούφια τμήματα. Ακολουθεί η διάτρηση του μετώπου, η γόμωση και η πυροδότησή του μέσω των καλωδίων των πυροκροτητών. Απαραίτητη είναι η επιθεώρηση του μετώπου και των θραυσμάτων για την επικύρωση της πλήρους ανατίναξης όλων των εκρηκτικών.

Τέλος, και στις δύο περιπτώσεις οι φορτωτές εκπληρώνουν την αποκομιδή των προϊόντων της έκρηξης, οδηγώντας τους ογκόλιθους και τα μεγάλα κομμάτια στους θραυστήρες όπου η σύνθλιψη μπορεί να έχει έως και τέσσερα στάδια.²²



• 21 Μενεγάκη Μ., Ό.π. σ 14.

• 22 'Quarrying Process and Quarry Products', <http://www.northstonematerials.com/about-us/education/quarrying-process-and-quarry-products/> (πρόσβαση στις 2 Ιουλίου 2014).



»»» Εξόρυξη κατά λωρίδες. α. Καθαρισμένη έκταση. β. Σωροί στείρων κατά λωρίδες. γ. Οι σωροί διαμορφώνονται και προετοιμάζονται για την αποκατάσταση. δ. Έκταση όπου έγινε αποκατάσταση της βλάστησης. ε. Εμφάνιση της φλέβας του ορυκτού. στ. Μέτωπο εκκαψής. ζ. Αδιατάρακτη έκταση.



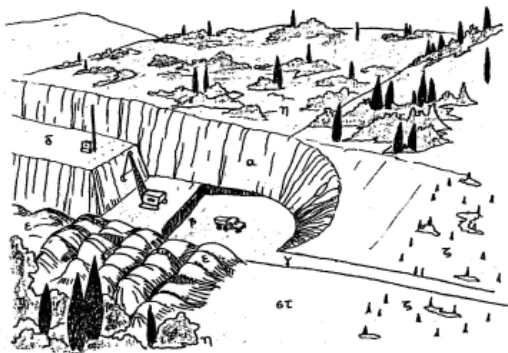
»»» Strip mining with dragline (on overburden) and rope shovel (below, loading coal)

Εικόνα 10: Εξόρυξη κατά λωρίδες (πηγές: Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Προστασία της φύσης και Αρχιτεκτονική του Τοπίου, Β' Έκδοση, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη-Γιαπούλη, 1995) σσ 221-225 & BULLIVANT, DA. Current Surface Mining Techniques. Journal for the Transportation of Materials in Bulk: Bulk Solids Handling, vol 7, n6, December 1987, pp827-833.

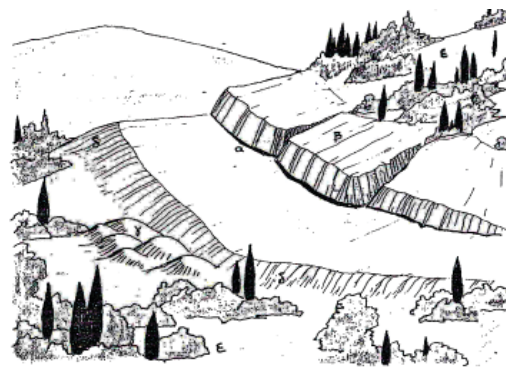
1.2.3 ΤΥΠΟΙ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Γενικά, κατά το σχεδιασμό μιας εκμετάλλευσης αποσαφηνίζονται διάφορα χαρακτηριστικά, όπως τα όριά της, τα γεωμετρικά της χαρακτηριστικά, τα αποθέματά της, η διάρκειά της, οι φάσεις της, η περιοχή και ο τρόπος απόθεσης των στείρων υλικών. Όλες αυτές οι παράμετροι καθορίζουν τον τύπο της εκμετάλλευσης ανά κοιτάσμα. Γνωρίζοντας ότι τα λατομεία αφορούν κυρίως σε υπαίθριες εκμεταλλεύσεις, πέρα από την τυπική επιφανειακή εξόρυξη, εμφανίζονται εξειδικευμένες προσεγγίσεις ανά περίπτωση.²³

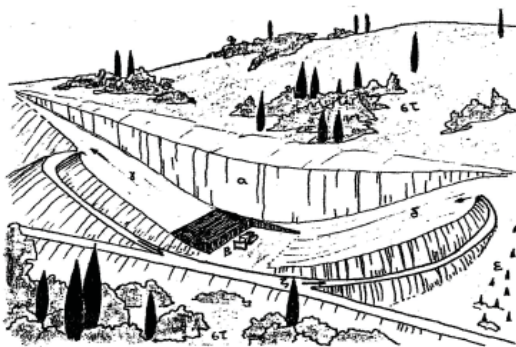
Η επιφανειακή εκμετάλλευση κατά λωρίδες διακρίνεται στην περιφερειακή και σε εκείνη της ευρείας περιοχής. Βασίζονται σε μηχανικά μέσα εξόρυξης. Ειδικότερα, η περιφερειακή εκμετάλλευση πραγματοποιείται σε λοφώδες περιβάλλον όταν τα κοιτάσματα είναι οριζόντια. Χαρακτηριστικό της είναι το εύρος της που εκτείνεται κατά μήκος ενός απότομου πρानούς που ορίζει την εκμεταλλεύσιμη περιοχή. Η εκμετάλλευση ευρείας περιοχής κατά λωρίδες αφορά σε πολυστρωματικά κοιτάσματα κι εφαρμόζεται σε σχετικά οριζόντια επιφάνεια του εδάφους και κοιτάσματος. Ακολουθείται μία συνεχής κίνηση των μεγάλων μηχανημάτων παράλληλα στο επίμηκες μέτωπο που καλύπτει ολόκληρη την περιοχή.



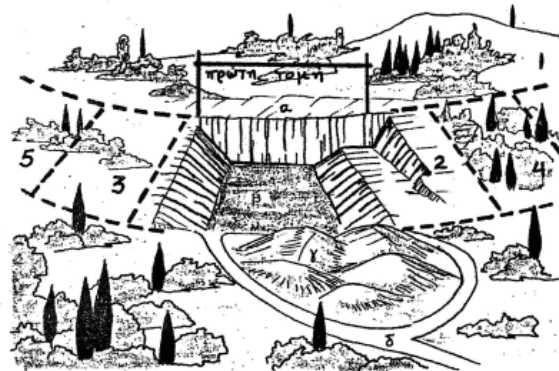
»»» Εξόρυξη κατά χωροσταθμικές λωρίδες. α. Μέτωπο εκσκαφής. β. Εμφάνιση φλέβας ορυκτού. γ. Δρόμος. δ. Υπερκείμενο της φλέβας έδαφος που διαμορφώνεται σε επίπεδα εργασίας έως ότου εμφανιστεί η φλέβα. ε. Στοιβάδες στείρων όπως αποθέτονται από την εκσκαφή παραπλεύρως. στ. Οι στοιβάδες διαμορφώνονται και προετοιμάζονται. ζ. Για την αποκατάσταση της βλάστησης. η. Αδιατάρακτη έκταση.



»»» Εξόρυξη με αφαίρεση της κορυφής. α-Εμφάνιση της φλέβας του ορυκτού. β. Υπερκείμενο της φλέβας έδαφος, το οποίο, αφού καθαριστεί από τη βλάστηση και φυλάχθει το επιφανειακό έδαφος, μετακινείται γ. για να γεμίσει το κολώνα που δημιουργείται. δ. Το μέτωπο των στείρων που γεμίζουν το κολώνα διαμορφώνεται σύμφωνα με τη φυσική κλίση της περιοχής. ε. Αδιατάρακτη έκταση.



»»» Εξόρυξη με επαναπόθεση. α. Μέτωπο εκσκαφής. β. Εμφάνιση της φλέβας του ορυκτού. γ. Καθώς η εξόρυξη κινείται πλευρικά, το υπερκείμενο έδαφος αφαιρείται, μεταφέρεται όπως δείχνουν τα βέλη και γίνεται απόθεση του δ. στην άλλη πλευρά, η οποία καθώς γεμίζει και επαναφέρεται στο ύψος της αρχικής επιφάνειας του εδάφους διαμορφώνεται και γίνεται η αποκατάσταση ε. της βλάστησης. στ. Αδιατάρακτες εκτάσεις. ζ. Δρόμος.



»»» Εξόρυξη σε τομές κατά τμήματα. α. Διαφύλαξη του επιφανειακού εδάφους. β. Εμφάνιση της φλέβας του ορυκτού. γ. Απόθεση των στείρων της πρώτης τομής, όπου γίνεται προσωρινή αποθήκη δ. Δρόμος. Η εξόρυξη κινείται πλευρικά. Η απόθεση των στείρων της πρώτης τομής γίνεται έξω από το χώρο εξόρυξης, ενώ στη συνέχεια τα στείρα της δεύτερης τομής αποθέτονται στο λάκκο που δημιουργήθηκε από την πρώτη τομή κ.ο.κ.

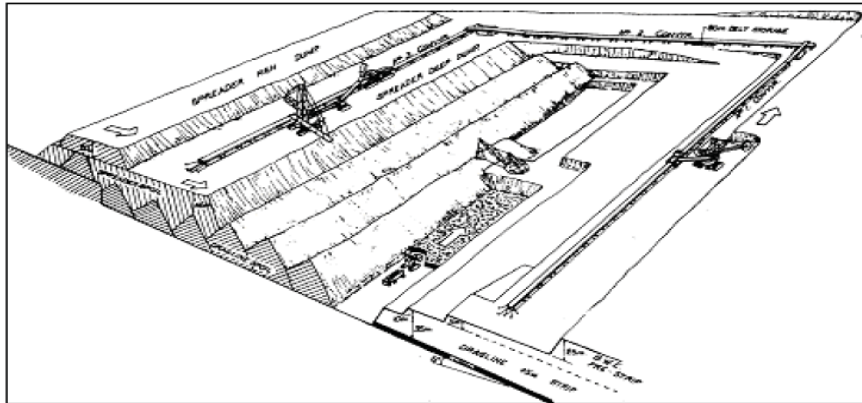
Στη γενική κατηγορία της εξόρυξης κατά λωρίδες εντάσσεται η εξόρυξη κατά χωροσταθμικές λωρίδες και η παραλλαγή της που αφορά στη μέθοδο αφαίρεσης της κορυφής σε λοφώδεις ή ορεινές περιοχές με την απομάκρυνση του υπερκείμενου πετρώματος της κορυφής. Λύση στην απόθεση άχρηστων στείρων εκτός της τομής, δίνει η εξόρυξη με εναπόθεση και -η ανάλογή της- εξόρυξη σε τομές κατά τμήματα όπου πέρα της αρχικής τομής, τα μηχανήματα κινούνται πλευρικά κατά μήκος του επιπέδου εξόρυξης.

Η δεύτερη κατηγορία επιφανειακής εκμετάλλευσης πραγματοποιείται με βαθμίδες για κοιτάσματα μεγάλης οριζόντιας εξάπλωσης. Αφορά σε οικονομίες μεγάλης κλίμακας κι εφαρμόζεται όταν τα υπερκείμενα ή και το μετάλλευμα έχουν πολύ μεγάλο πάχος, διότι

Εικόνα 11: Δεξιά: Εξόρυξη κατά Χωροσταθμικές Λωρίδες & Εξόρυξη με Εναπόθεση. / Αριστερά: Εξόρυξη με Αφαίρεση της Κορυφής & Εξόρυξη σε Τομές κατά Τμήματα. (πηγή: Χατζησταθή Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Προστασία της Φύσης και Αρχιτεκτονική του Τοπίου, Β' Έκδοση, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη-Γαπούλη, 1995) σσ 221-225)

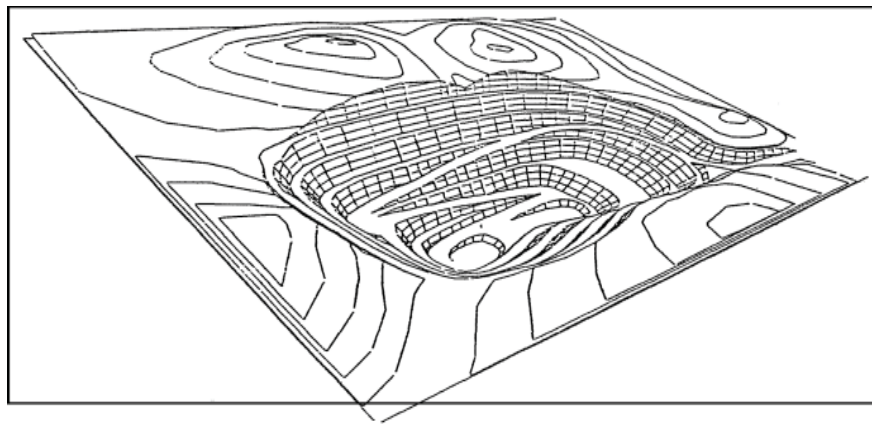
Εικόνα 12: Επιφανειακής Εκμετάλλευσης με Βαθμίδες για κοιτάσματα μεγάλης οριζόντιας εξάπλωσης. (πηγή: η ίδια με του ορισμού)

τότε είναι ανέφικτη η άμεση απόθεση των στείρων εγκάρσια προς την τάφρο εκμετάλλευσης. Έτσι, δημιουργούνται ταινιόδρομοι, τραίνα ή φορτηγά αυτοκίνητα, περιφερειακά της τάφρου, για να αποτίθενται τα στείρα στον κενό εξοφλημένο χώρο του ορυχείου. Τέλος, οι εκρηκτικές ύλες χαλαρώνουν τους σκληρούς σχηματισμούς που μετέπειτα εκσκάπτονται με μηχανικά μέσα.



Η επιφανειακή εκμετάλλευση με κλειστές βαθμίδες (χοανοειδής εκμετάλλευση) εφαρμόζεται σε ακανόνιστου σχήματος ή σε -έντονα κεκλιμένα- στρωσιγενή κοιτάσματα. Η μορφή του ορυχείου συχνά αποκλίνει από το σχήμα της χοάνης διότι προσαρμόζεται στις γεωμετρικές ανωμαλίες και στις διακυμάνσεις της ποιότητας του κάθε κοιτάσματος. Η εξόρυξη πραγματοποιείται με μηχανικά μέσα για τα μαλακά πετρώματα, ενώ για τα σκληρά τοποθετούνται εκρηκτικά.

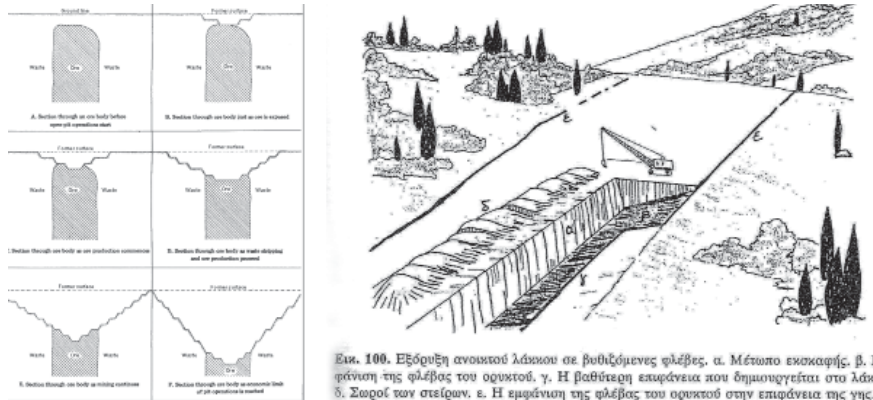
Εικόνα 13: Χοανοειδής Εκμετάλλευση (πηγή: η ίδια με του ορισμού)



Η επιφανειακή εκμετάλλευση με ανοιχτές βαθμίδες αποτελεί την πιο κοινή μέθοδο λατόμησης στην Ελλάδα, ειδικά όσον αφορά στα μάρμαρα και στα αδρανή υλικά. Ονομάζεται και μέθοδος ανοικτού

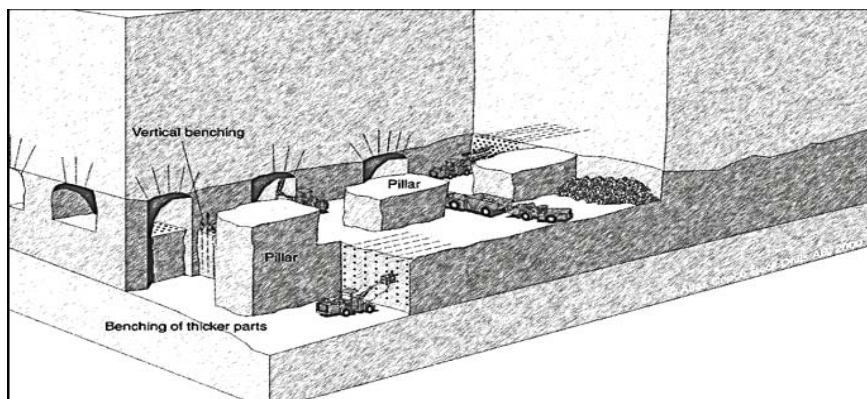
λάκκου. Η μορφή του ορυχείου είναι ανάλογη στα γεωμορφολογικά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κοιτάσματος. Χρησιμοποιούνται εκρηκτικές ύλες για τις εκμεταλλεύσεις των σκληρών αδρανών υλικών ή μεταλλευμάτων, ενώ ²⁴η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων μαρμάρου πραγματοποιείται με συρματοκοπή.²⁵

Η υπόγεια εξορυκτική μέθοδος των θαλάμων και στύλων προτιμάται σπάνια για λατομείο και γίνεται μέσω συστήματος παράλληλων

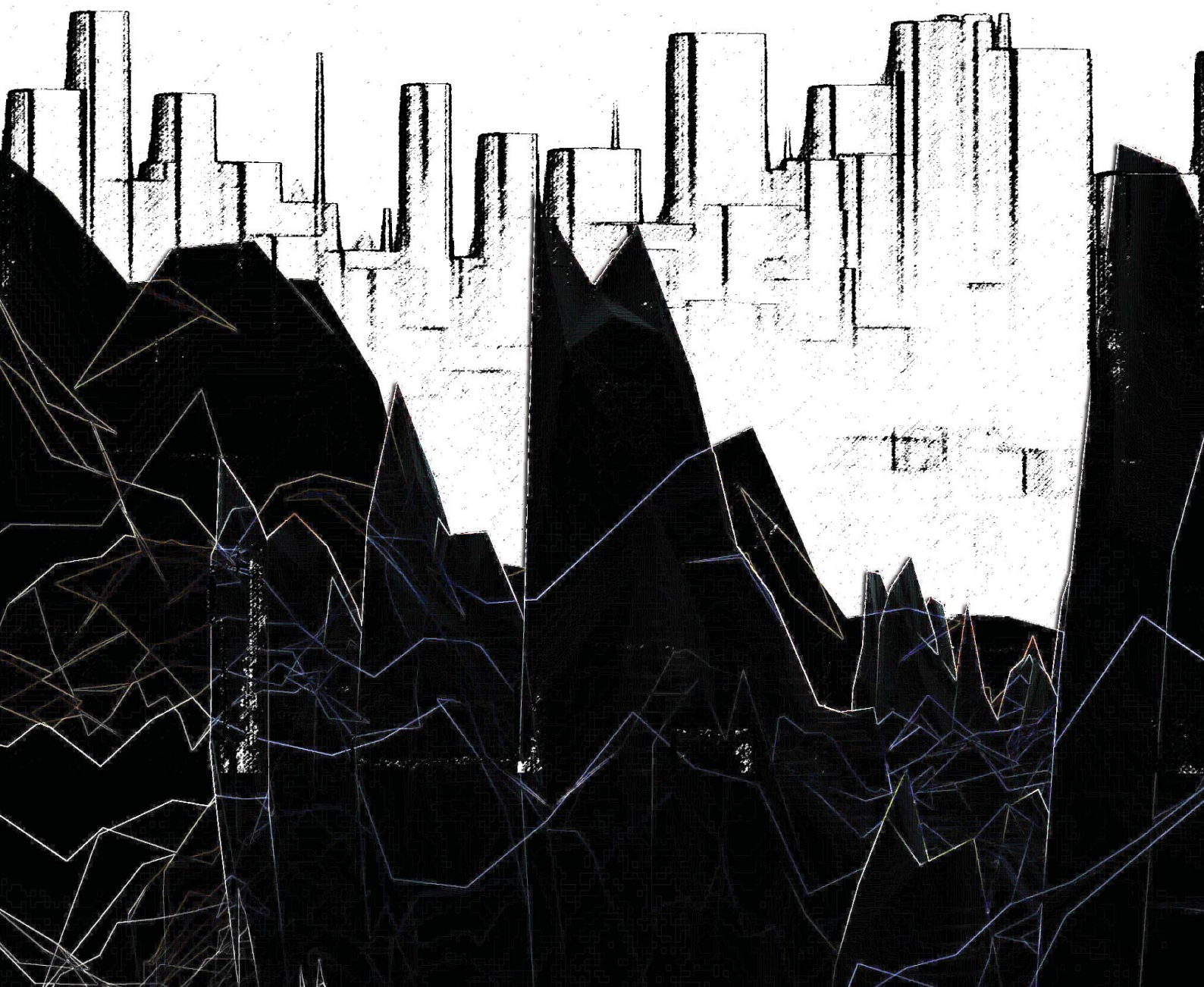


Εικ. 100. Εξόρυξη ανοικτού λάκκου σε βαθιζόμενες φλέβες. α. Μέγιστο εκσκαφή. β. Εφάνιση της φλέβας του ορυκτού. γ. Η βαθύτερη επιφάνεια που δημιουργείται στο λάκκο δ. Σωροί των στείρων. ε. Η εμφάνιση της φλέβας του ορυκτού στην επιφάνεια της γης.

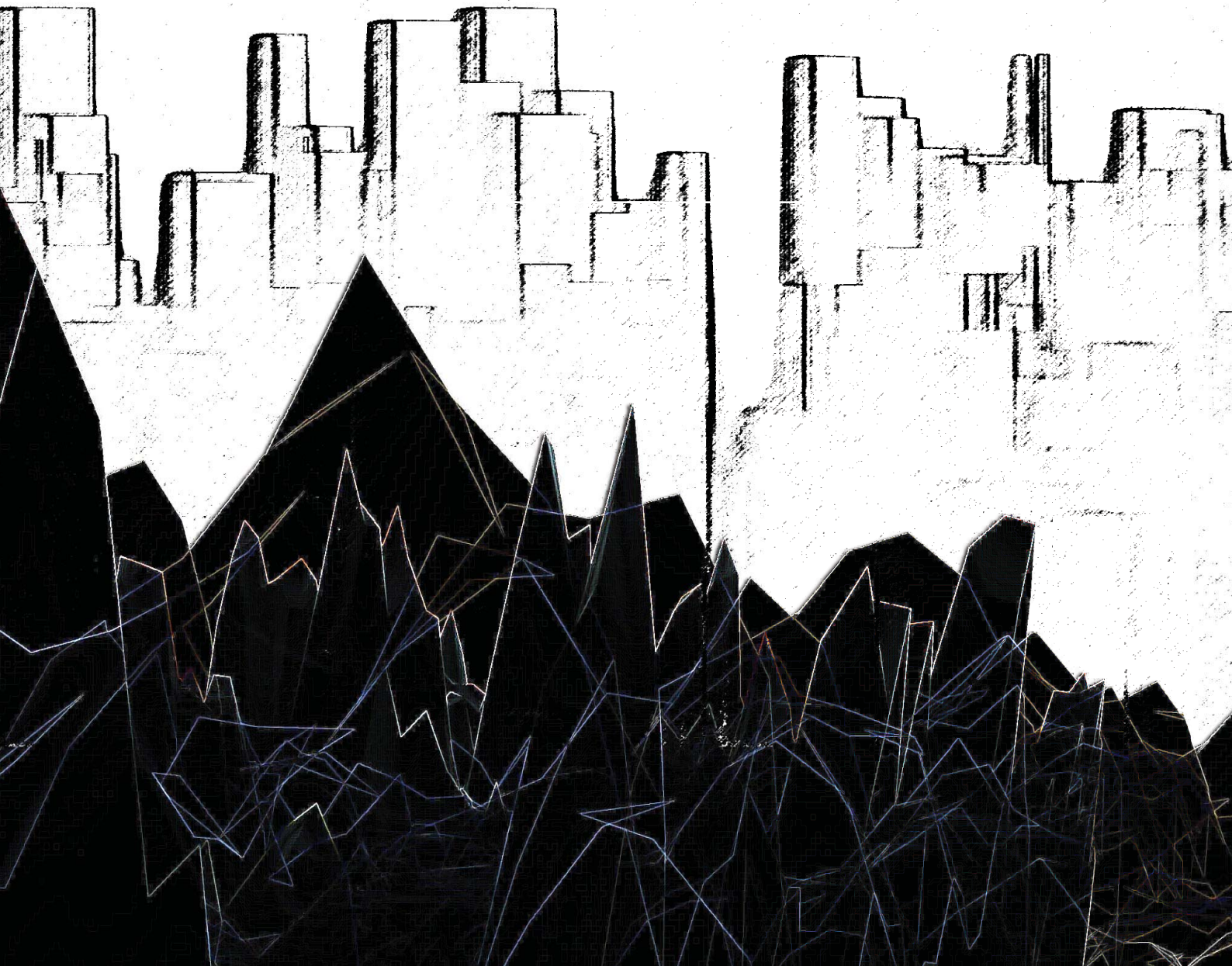
στοών με ισαπέχοντες τους άξονές τους. Οι στοές προστίθενται κάθετα ή με κλίση ως προς τις αρχικές. Έτσι, οι στύλοι του πετρώματος αποκτούν φέρουσα ικανότητα για τη στήριξη της οροφής. Συνήθως οι προσπελάσεις γίνονται με δύο στοές, ενώ κατά την ανάπτυξη της εκμετάλλευσης εξορύσσονται νέες στοές -για τη μεταφορά του μεταλλεύματος από το τμήμα εκμετάλλευσης προς τις στοές βάσης-. Οι στοές, σταδιακά, αντικαθιστώνται από εξορυγμένους θαλάμους. Συμπληρωματικά, γίνεται χρήση εκρηκτικών.²⁶ Κατ' αρχάς, η Ελλάδα παράγει βιομηχανικά ορυκτά. Τέτοιο είναι ο μπετονίτης με τη μεγαλύτερη εξόρυξη πανευρωπαϊκά και παγκοσμίως, ο

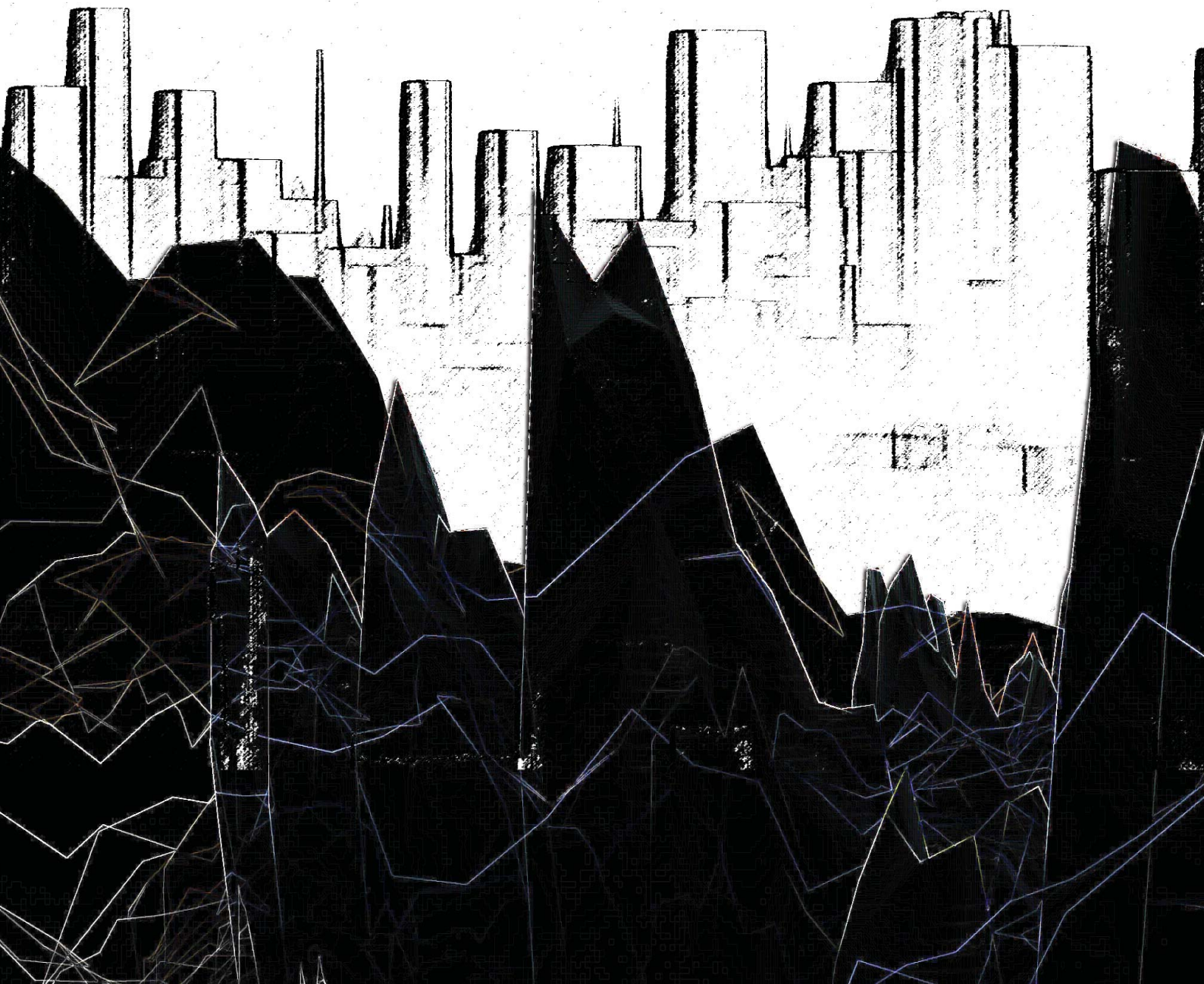


Εικόνα 15: Υπόγεια Εξόρυξη με τη μέθοδο θαλάμων και Στύλων (πηγή: Μπενάρδος Α., «Βασικές Μέθοδοι Υπόγεια Εκμετάλλευσης», Τέταρτη Διάλεξη «Βασικές Μέθοδοι Υπόγεια Εκμετάλλευσης- Α ΜΕΡΟΣ» του Μαθήματος «Μέθοδοι Υπογείου Εκμεταλλεύσεων» του Ενάτου Εξαμήνου της Κατεύθυνσης Μεταλλευτικής Τεχνολογίας εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2012-2013, σσ 1-17.)



2. ΕΞΟΡΥΣΣΟ-
ΜΕΝΑ ΥΛΙΚΑ ΣΤΟΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ





οποίος παρεμποδίζει την διείσδυση νερού, γι αυτό και χρησιμοποιείται στη στεγανοποίηση του εδάφους θεμελιώσεων υδραυλικών ή τεχνικών έργων και οδοστρωμάτων. Ο ελληνικός περλίτης έχει τη μεγαλύτερη παραγωγή παγκοσμίως και είναι συμπαγές ηφαιστειογενές πέτρωμα που παράγεται κυρίως στη Μήλο, στην Κω και στο Γυαλί. Απαρτίζεται από κενούς κόκκους που εμποδίζουν τη μετάδοση της φωτιάς και της υγρασίας. Αξιοποιείται στις μονώσεις επιφανειών, στα περλιτικά επιχρίσματα και στο περλιτομπετόν. Σημαντική εξαγωγή παρουσιάζει και η κίσηρης στην ελληνική και διεθνή αγορά. Βοηθάει στη θερμομόνωση των ταρατσών και στη δημιουργία ελαφριών τούβλων και κισσηροδεμάτων. Έχει μέγεθος χαλικιών, είναι αρκετά σκληρό κι ελαφρύ υλικό που επιπλέει στο νερό. Άλλα βιομηχανικά υλικά²⁷ είναι ο καολίνης, η κιμωλία, ο γύψος, η θηραϊκή γη, ο χαλαζίας, η χαλαζιακή άμμος, οι άργιλοι και οι μάργες πλινθοποιίας, κεραμοποιίας, τσιμεντοβιομηχανίας, τα αργιλικά και μαργαϊκά πετρώματα.²⁸

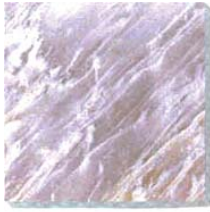
Εικόνα 16: Βιομηχανικά Ορυκτά. (Πηγή: <http://www.milosminingmuseum.com>)



Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται τα μάρμαρα που είναι τα διάφορα κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα ποικίλων χρωμάτων κι εξορυσσόμενα σε όγκους.²⁹ Προήλθαν από τη μεταμόρφωση ανθρακικών ή δολομιτικών ιζημάτων και ασβεστόλιθων. Παρουσιάζουν ευκολία κοπής, λειάνσεως και στιλβώσεως και η συνολική παραγωγή κατέχει ηγετική θέση παγκοσμίως. Η ονομασία τους προέρχεται από τη λάμψη τους και προτιμώνται για εξωτερική χρήση χάρη στην ανθεκτικότητά τους στις καιρικές συνθήκες. Ακόμη, διάφορα έργα τέχνης είναι μαρμάρινα καθώς το μάρμαρο θεωρείται ένα ιδιαίτερα πολύτιμο υλικό με εύκολη λάξευση.

Τα χρώματα και οι σχηματισμοί των φλεβών των μαρμάρων κυμαίνονται από το λευκό της Πάρου έως το μαύρο της Μάνης. Μάλιστα,

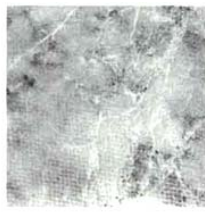
• **27** Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων, *Κανονισμός Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών: ΥΑ2223 ΦΕΚ122714/06/11*, (Αθήνα: ΕΛΜΙΝ Α.Ε., 2011), σσ 5-6.
 • **28** Αντώνιος Λεγάκης, *Τεχνολογία Δομικών Υλικών*, (Αθήνα: Ευγενίδιο Ίδρυμα, 1997), σσ 50, 83.
 • **29** ' Φυσικά Πετρώματα: Μεταμορφωσιγενή Πετρώματα', http://pangea.gr/gr/natural_stones4.shtml (πρόσβαση στη 1 Ιουλίου 2014).



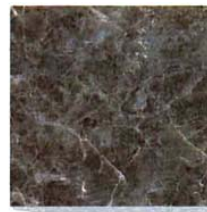
Ροζ Πηλίου



Ημίλευκο Αγ. Μαρίνας



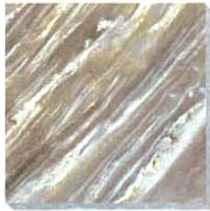
Ασημί Κρήτης



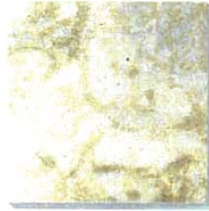
Γκριζο Κρήτης



Πράσινο Τήνου



Ροζέ-ασημί Πηλίου



Ελαφρό μπεζ Λιβαδειάς



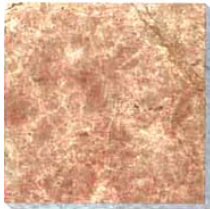
Μπεζ Ιωαννίνων



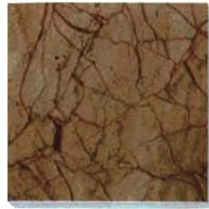
Μπεζ Ληγουριού



Μπεζ Καρναζέικων



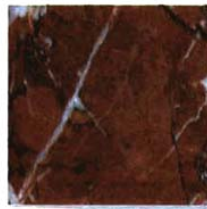
Εξτρα ροζέ Λιβαδειάς



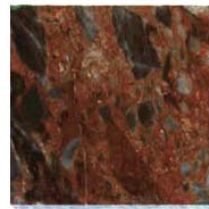
Μπεζ-κόκκινο Μυκηνών



Ροζ Πτελεού



Κόκκινο Ερέτριας



Κόκκινο γκριζο Κοζάνης

Εικόνα 17: Τύποι γνωστών ελληνικών μαρμάρων. (Πηγή: Αντώνιος Λεγάκης, *Τεχνολογία Δομικών Υλικών*, (Αθήνα: Ευγενίδιο Ίδρυμα, 1997), σ 53.)

το αστιγμάτιστο παριανό μάρμαρο θεωρείται το καλύτερο του κόσμου, καθώς, παραγόμενο σε λεπτές πλάκες, γίνεται ημιδιάφανο. Και το πεντελικό μάρμαρο έχει λευκή απόχρωση, φέροντας υπόθεφρες και κυανίζουσες γραμμές. Εξορύσσεται κοντά στο Διόνυσο κι έχει μεγάλη ανθεκτικότητα στην ατμοσφαιρική του έκθεση. Γνωστά λευκά μάρμαρα παράγονται στη Νάξο, στην Τήνο, στη Θάσο, στο Μαραθώνα και στην Αγία Μαρίνα. Τα χρωματιστά μάρμαρα χρησιμοποιούνται κυρίως για διακοσμήσεις κι επενδύσεις τοίχων. Στο λατομικό χώρο της Βόμβαινας, παράγονται βαθυκίτρινα έως το κιτρινοκόκκινα. Οι μεγάλες μαρμάρινες πλάκες της Ερέτριας παρουσιάζουν ερυθρές κηλίδες και γραμμές. Παράλληλα, το λευκοπράσινο μάρμαρο της Καρύστου εμφανίζει ελλειψοειδείς φλέβες και γραμμές, ενώ το μαύρο μανιάτικο μάρμαρο είναι εντελώς αστιγμάτιστο. Άλλα πολύχρωμα μάρμαρα είναι το βαθύ κόκκινο της Ταινάρου, το μπεζ των Ιωαννίνων, εκείνα της Αράχοβας, της Λιβαδειάς, του Ληγουριού, των Καρναζέικων, του Πτελεού, της Κοζάνης, των Μυκηνών, του Πηλίου, της Σκύρου, της Κρήτης και της Ρόδου.³⁰ Πέραν του διαχωρισμού προελεύσεως των πετρωμάτων, κάποιες γενικές κατηγορίες μαρμάρων, -βασισμένες στη σύνθεσή τους-, είναι ο

³⁰ Αντώνιος Λεγάκης, Ό.π. σσ 52-55. ⋮

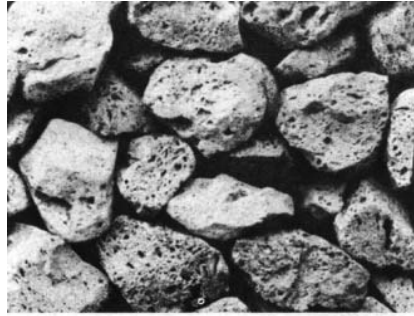
³¹ ΑΑντώνιος Λεγάκης, Ό.π. σ 82. ⋮

πορόλιθος, το αλάβαστρον, ο όνυχας και ο γρανίτης που είναι το πλέον διαδεδομένο διακοσμητικό υλικό. Άλλα προϊόντα μαρμάρινα -εκτός των πλακών- είναι η μαρμαρόσκονη για τα επιχρίσματα τελευταίας στρώσης και οι ψηφίδες για την κάλυψη της άνω ορατής στρώσης της επιφάνειας των μωσαϊκών επιπέδων και των αρτιφισιέλ.³¹

Στην τρίτη κατηγορία, βρίσκονται τα αδρανή υλικά. Αυτά αποτελούνται από λίθινους κόκκους, είτε φυσικούς (φυσικά αδρανή) είτε από τη θραύση όγκων πετρώματος ή φυσικών αδρανών (θραυστά αδρανή). Η ονομασία «αδρανή» οφείλεται στο ότι δεν συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες πήξης και σκλήρυνσης με τις κονίες.³² Τα ασβεστολιθικά αδρανή είναι ζωτικής σημασίας για την βιομηχανία τσιμέντων, τις κατασκευές και για την περιφερειακή ανάπτυξη. Τέτοια είναι η άμμος, το γαρμπίλι, το χαλίκι, το αμμοχάλικο και τα σκύρα. Οι τρεις τελευταίες κατηγορίες χρησιμεύουν στις υποδομές των δρόμων και στα έρμα των σιδηροδρομικών γραμμών. Πολλά³³ αδρανή χρησιμοποιούνται και στα σκυροδέματα. Τέλος, ένα σημαντικά παραγόμενο υλικό είναι και ο ζεόλιθος της Βόρειας Ελλάδας.³⁴ Πολλά λατομεία αδρανών παράγουν συνήθως σχιστόλιθο ή ασβεστόλιθο. Οι σχιστόλιθοι είναι κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα με έντονη την επίδραση της σχιστοφυούς όψης τους. Σχίζονται σε πλάκες, ενώ -μαζί με τους φυλλίτες, τους γνεύσιους και τους χαλαζίτες-, ανήκουν στην κατηγορία των σχιστών. Οι ασβεστόλιθοι είναι ιζηματογενή πετρώματα με κύριο συστατικό τους τον ασβεστίτη, ενώ η περιεκτικότητά τους σε προσμίξεις ενώσεων οξειδίων και υδροξειδίων, -όπως του αργιλίου και του σιδήρου-, τους προσδίδει διάφορες αποχρώσεις. Οι δολομίτες μοιάζουν με τους ασβεστόλιθους, αλλά έχουν χαρακτηριστική κυψελώδη σύσταση και παρουσιάζουν ασθενή αντίδραση στο αραιό υδροχλωρικό οξύ, σε σχέση με τους πρώτους. Γενικά, οι μαύροι ασβεστόλιθοι σχηματίστηκαν σε αβαθή νερά, κοντά σε παράκτιες ζώνες όπου παρασύρθηκαν διάφοροι χερσαίοι οργανισμοί. Οι κόκκινοι και ροδόχροοι οφείλουν το χρώμα τους σε οξειδία του σιδήρου ή αιματίτη, και σχηματίστηκαν από την περίσσεια οξυγόνου των βαθιών πολικών θαλασσών. Οι γκριζοκύανοι ασβεστόλιθοι χρωματίστηκαν από διθειούχο σίδηρο σε λεπτότατο διαμερισμό, δηλαδή σε ιζηματογένεση αβαθών νερών, δίχως περαιτέρω οξειδωση.³⁵

••• **32** Ανάργυρος Αντωνόπουλος, 'Αδρανή Υλικά' (Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο- Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Μάρτιος 2011), σ. 3.
 ••• **33** Αντώνιος Λεγάκης, 'Ο.π. σσ 81-82.
 ••• **34** Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων, 'Ο.π. σσ 5-6.
 ••• **35** 'Φυσικά Πετρώματα: Ιζηματογενή Πετρώματα', http://pangea.gr/gr/natural_stones2.shtml
 ••• (πρόσβαση στη 1 Ιουλίου 2014).

Εικόνα 18: Σκύρα αριστερά και Κροκάλες δεξιά. (Πηγή: Αντώνιος Λεγάκης, *Τεχνολογία Δομικών Υλικών*, (Αθήνα: Ευγενίδιο Ίδρυμα, 1997), σ 53.)



Στα βασικά ορυκτά των ελληνικών μεταλλείων, εντάσσονται ο λευκόλιθος της Μαγνησίας και ο βωξίτης για τα αλουμίνια με πρώτη θέση σε εξαγωγές στην Ευρώπη για βιομηχανικές και άλλες εφαρμογές. Επίσης, εντάσσονται ο λιγνίτης, ο χρυσός και ο άργυρος με σημαντικά κοιτάσματα, ιδιαίτερα στη Βόρειο Ελλάδα. Άλλα κοιτάσματα³⁶ είναι το σιδηρονικέλιο για τις βιομηχανίες ανοξειδωτού χάλυβα, τα μικτά θειούχα, ο ατταπουλιγίτης, ο χουντίτης και ο υδρομαγνησίτης.³⁷

Το είδος του υλικού εξόρυξης καθορίζει τη φυσιογνωμία ενός λατομείου. Κάθε πέτρωμα έχει τη δική του περίοδο, τόπο και συνθήκες δημιουργίας, διαθέτει μοναδική σύσταση, ανθεκτικότητα και καταλληλότητα για συγκεκριμένες χρήσεις. Η ζήτηση εξαρτάται από το είδος αυτών των χρήσεων, ενώ σε κάθε πέτρωμα αντιστοιχεί και συγκεκριμένους τύπος εξόρυξης. Παράλληλα, το κάθε υλικό μπορεί να εμφανίζεται διαφορετικά στο ανθρώπινο μάτι -ανάλογα με τις ανακλαστικές του ιδιότητες, το χρώμα του, τις καιρικές συνθήκες και τον φωτισμό του από τον ήλιο.³⁸ Στην Ελλάδα παρατηρείται σημαντικό απόθεμα βιομηχανικών πετρωμάτων, μαρμάρων και αδρανών υλικών.

36 ΝΟΜΟΣ 669/77, ΦΕΚ 241Α/ 1 - 9 - 77 «ΠΕΡΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΣ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ», ψηφιακό έγγραφο της Διαδικτυακής Βιβλιοθήκης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος σε μορφή pdf , <http://library.tee.gr/docum/digital/latnom/chap1.pdf>, σ. 1.

37 Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων, Ό.π. σσ 5-6.

38 Κουζούπη Α. και Γκόλαντα Ν., «Τοπίο Εντοπισμού/ Σήμανσης -Εν Κινήσει- του Αρχαίου Λατομείου Κλεωνών από τη Νέα Εθνική οδό Κορίνθου - Σπάρτης.», Διάλεξη «Μετασχηματισμοί στα Όρια του Ανθρώπογενούς και Φυσικού Τοπίου» εκφωνημένη στο Αμφιθέατρο Αντώνη Τρίτση του Πνευματικού Κέντρου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στις 16.1.14 λεπτά 0.00-19.30 (βλ. Παράρτημα Δ).



Συχνά οι ασβεστόλιθοι ενέχουν κενά στη μάζα τους (αύλακες, έγκοιλα, φρέατα, καταβόθρες και σπήλαια) από τη διαρκή εκλεκτική χημική διάλυση του πετρώματος, λόγω των εμπλουτισμένων βροχοπτώσεων με διοξείδιο του άνθρακα. Η δημιουργία των καρστικών σχηματισμών, δηλαδή των κενών, σχετίζεται και με τεκτονικά αίτια που κατακερμάτισαν αρχικά το πέτρωμα. Αυτό το φαινόμενο ονομάζεται καρστικό. Άρα, κατά την αποκατάσταση, τα λατομεία ασβεστόλιθου χρειάζονται παραπάνω προσοχή ως προς την πυκνότητα και τη στατικότητα της μάζας των μετώπων τους σε σχέση με εκείνα του σχιστόλιθου που πρέπει να ελέγχονται ως προς τις κατευθύνσεις των σχηματισμών σχισίματός τους.³⁹

Εικόνα 19: Επάνω -αριστερά Γυψωρυχείο στη Μήλο, δεξιά: Σμυριδιωρυχείο στη Νάξο. Κάτω -αριστερά: Αρχαίο λατομείο μαρμάρου στη Νάξο, δεξιά: Λατομείο περλίτη στο Γυαλί. (Πηγή: Νίκος Μπελαβίλας & Λήδα Παπαστεφανάκη, Ορυχεία στο Αιγαίο: Βιομηχανική Αρχαιολογία στην Ελλάδα, (Αθήνα: Μέλισσα, 2009), σσ. 32, 145, 191, 281.)

• 39 ¹ Φυσικά Πετρώματα: Ιζηματογενή Πετρώματα¹, http://pangea.gr/gr/natural_stones2.shtml
• (πρόσβαση στη 1 Ιουλίου 2014).



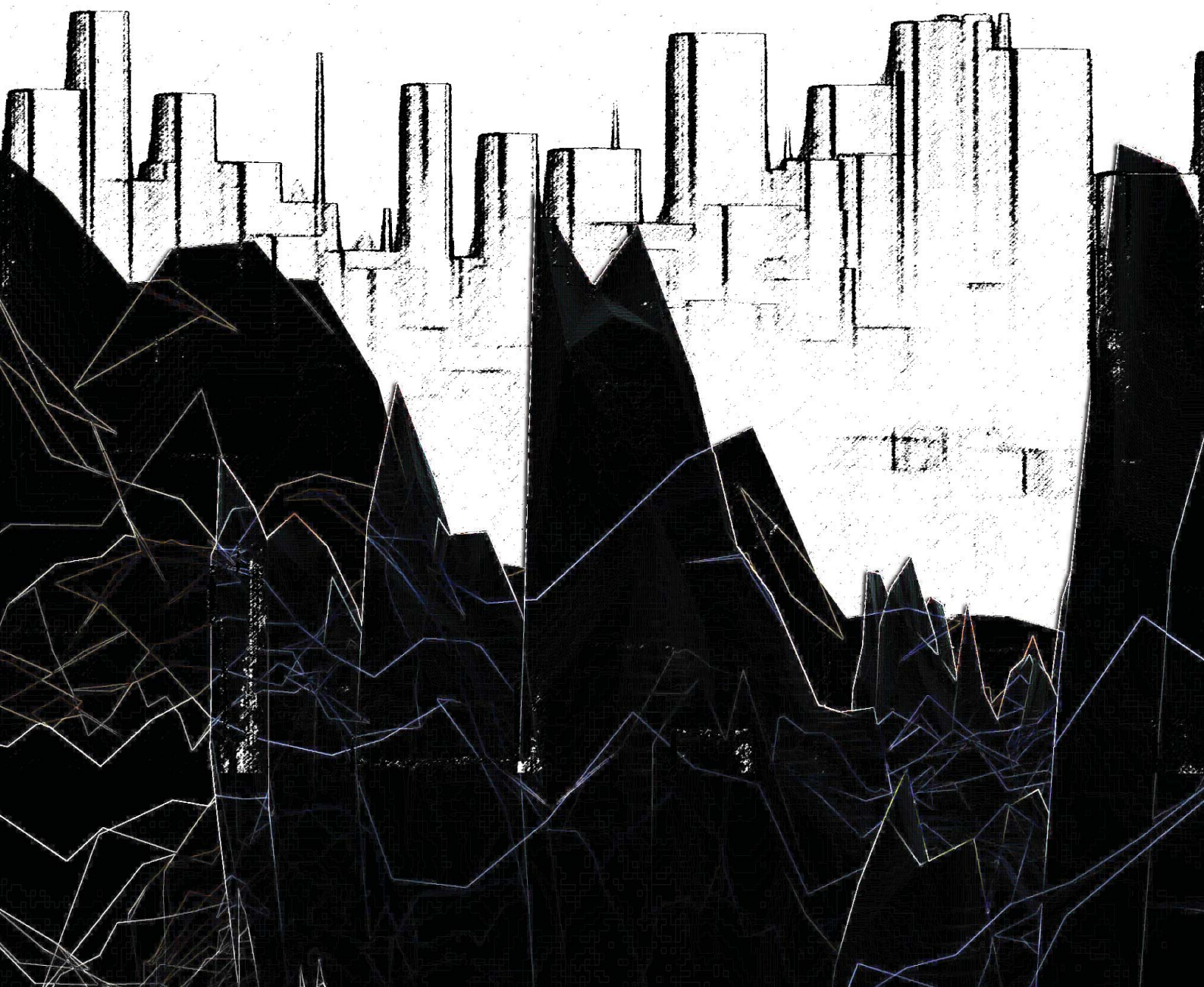
Εικόνα 20: Επάνω: Λατομείο Ασβεστόλιθου ΑΓΕΤ Ηρακλής στο λόφο Γορίτσα. (Πηγή: Παπαλεξάνδρου Αλέξανδρος, 'Το λατομείο ως τοπίο-μηχανή': εμπειρική καταμέτρηση του λατομείου αδρανών υλικών δήμου Κάρλας.' (Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, -Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, αδημοσίευτη προπτυχιακή ερευνητική εργασία με επιβλέποντες: κ. Κουζούπη Ασπασία, κ. Βροντίση Μαρία, 2010). Κάτω: Λατομείο Σχιστόλιθου στο Νεοχώρι Πηλίου (Πηγή: http://www.petrogonia.com/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=112&lang=el.)

Η διαφορά των λατομείων μαρμάρων και αδρανών είναι τεράστια, καθώς έχουν εντελώς διαφορετικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Η εικόνα ενός λατομείου μαρμάρου θυμίζει «φέτες τυριού» που διαδέχονται η μία την άλλη, ενώ στα λατομεία των αδρανών παρατηρείται μία απλή και μαζική αφαίρεση υλικού ως αποτέλεσμα. Στην πρώτη περίπτωση τα απορρίμματα βρίθουν, ενώ στη δεύτερη είναι μηδενικά διότι αξιοποιείται όλο το υλικό.⁴⁰ Το λατομείο μαρμάρων χαρακτηρίζεται ως «καλλονή» από τη γλύπτρια Νέλλα Γκόλαντα, αντίθετα στην περίπτωση ενός χωμάτινου νταμαριού που αποτελεί ένα σαθρό «πράγμα» στο οποίο πρέπει να εντοπιστούν τα σταθερά μέτωπα βράχου για την περαιτέρω αποκατάστασή τους.⁴¹

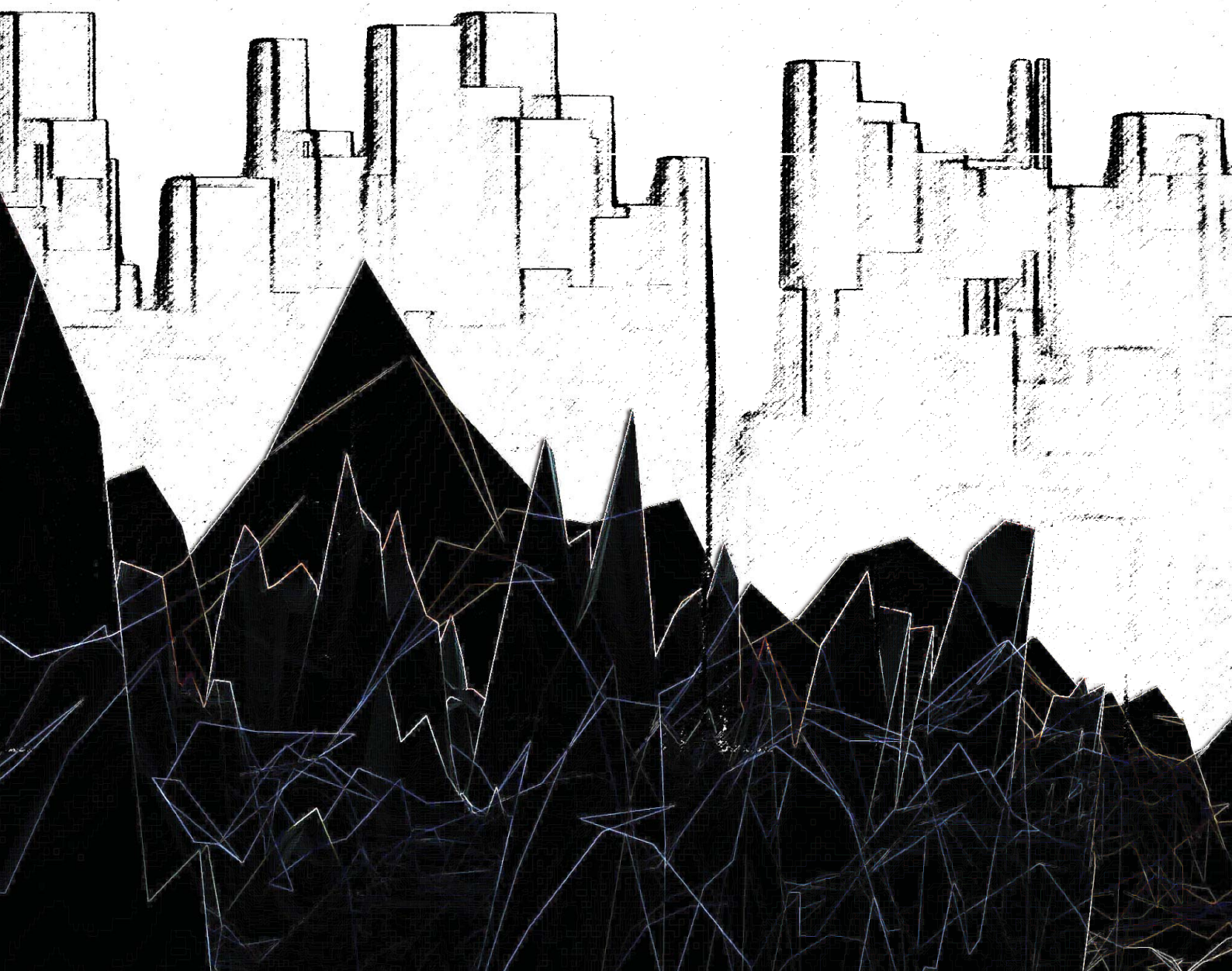


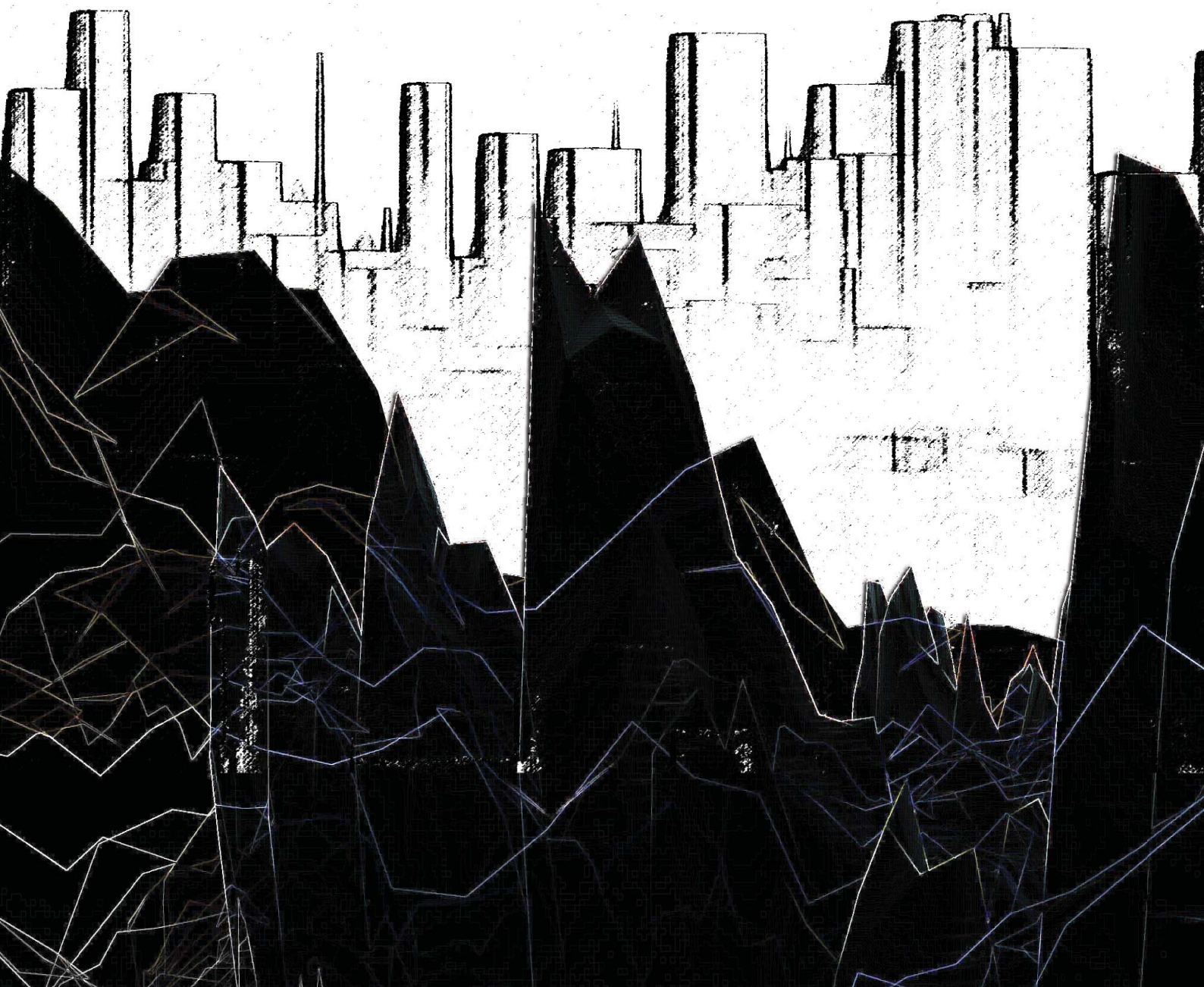
Εικόνα 21: Επάνω: θειωρυ-
χεια Μήλου. Κάτω: Λατομείο
Μαρμάρου Μάχαινας Τήνου.
(Πηγή: Νίκος Μπελαβί-
λας & Λήδα Παπαστεφανάκη,
Ορυχεία στο Αιγαίο: Βιο-
μηχανική Αρχαιολογία στην
Ελλάδα, (Αθήνα: Μέλισσα,
2009), σσ. 124-125, 217.)

- 40 Συνέντευξη από τους Μεταλλειολόγους Μηχανικούς κκ. Καλλιμπάκο και Μαυρίκο (Εθνικό Μετσόβιο
- Πολυτεχνείο- Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών, 14 Μαΐου 2014), βλ. Ερώτηση 1 Παραρτήματος Α.
- 41 Συνέντευξη από το Αρχιτεκτονικό γραφείο Sculpted Architectural Landscapes με την Καλλιτέχνηδα-
- Γλύπτρια κ. Ν. Γκόλαντα και με την Αρχιτέκτονα Μηχανικό κ. Α. Κουζούπη (Παλαιό Φάληρο-
- Αρχιτεκτονικό Γραφείο Sculpted Architectural Landscapes, 11 Απριλίου 2014) , βλ. Ερώτηση 4
- Παραρτήματος Γ.



3. Ο ΧΩΡΟΣ ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ





3.1 ΓΕΝΙΚΑ

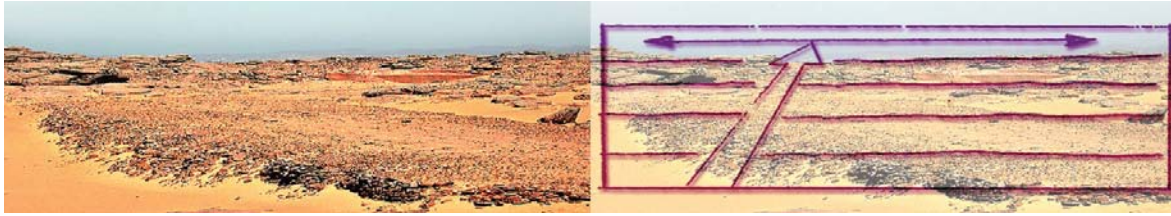
Από τη στιγμή που μία πόλη έχει εξασφαλίσει την αυτάρκειά της, σύμφωνα με το βιβλίο *Return of Landscape*, οι αρχιτέκτονες και οι καλλιτέχνες του εικοστού πρώτου αιώνα οφείλουν να εκλάβουν τους ανοιχτούς χώρους της περιφέρειας ως αξιόλογες εδαφικές πηγές για τη διαμόρφωση της αυριανής πόλης. Αυτό επιτυγχάνεται με την ανάπτυξη νέων αστικών ποιοτήτων, οι οποίες θα αναπτυχθούν ύστερα από την οργανωμένη και προσεκτική αποκωδικοποίηση των δεδομένων και των πληροφοριών του λατομικού χώρου που ερευνάται ανά περίπτωση.⁴²

Ένας λατομικός τόπος γίνεται κατανοητός από το ειδικότερο και γενικότερο πλαίσιο του περιβάλλοντός του και των συνθηκών του, προκειμένου να μελετηθεί ο τρόπος με τον οποίο θα μπορέσει να συνυπάρξει αρμονικά με τα περίχωρά του. Είναι σημαντικό να υπάρχουν μερικές κατευθύνσεις και κατηγοριοποιήσεις που θα καθορίσουν τον πλήρη προσδιορισμό και χαρακτήρα του λατομικού χώρου. Αφότου γίνει αντιληπτός ο χώρος και τα χαρακτηριστικά του, ξεκινάει η αισθητική παρατήρηση του λατομείου και των στοιχείων που το συνθέτουν. Τέλος, τα διάφορα υλικά, οι τεχνικές και τα μέσα αναπαραστάσης ενός τόπου αναδεικνύουν τα σημαντικά στοιχεία του -σύμφωνα με τον παρατηρητή-, δημιουργώντας διαφορετικές αισθήσεις, υφές, συναισθήματα και διαθέσεις σε όποιον παρατηρεί αυτές τις εικόνες.⁴³

•• **42** Donata Valentien, *Wiederkehr Der Landschaft/ Return of Landscape*, (Berlin: Jovis Verlag GmbH & Akademie der Künste, 2010), σ. 51.

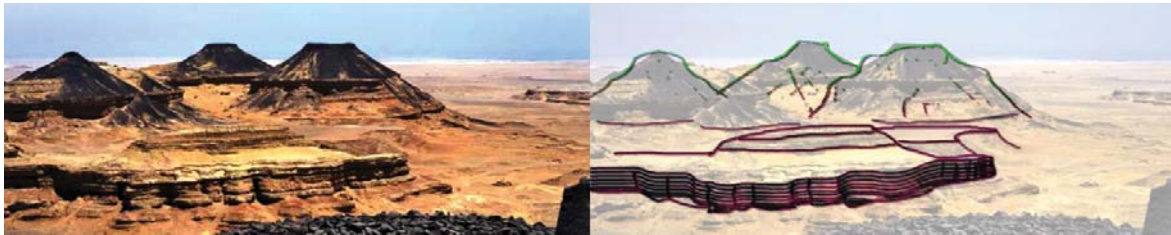
•• **43** Tim Waterman, *The Fundamentals of Landscape Architecture*, (Lausanne: AVA Publishing SA, 2009), σσ. 50, 112.

Εικόνα 22: Πανοραμικό, αρχαίο αιγυπτιακό λατομείο ψαμίτη, Gebel Gulab. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: Harrell J. A. and Storemyr P., "Ancient Egyptian quarries: an illustrated overview", *QuarryScapes: ancient stone quarry landscapes in the Eastern Mediterranean*, Geological Survey of Norway, Special Publication n. 12 (2009) p 28.)



Κάθε τοπίο έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα, δηλαδή μία ολοκληρωμένη εντύπωση που πηγάζει από τη σύνθεση των οπτικών του στοιχείων. Αν και η ταξινόμησή του δεν είναι αυστηρή, εντούτοις μπορούν να διακριθούν επτά χαρακτηριστικοί τύποι.

Ένα λατομικό τοπίο χαρακτηρίζεται ως «πανοραμικό» όταν υπάρχει απεριόριστη θέα σε γωνία 360° ή όταν η παρατήρηση γίνεται από μία πλαγιά βουνού και υπάρχει ανοιχτή θεά προς τη μία πλευρά, σε γωνία 180°. Γενικά, κυριαρχεί ο ορίζοντας.⁴⁴



Εικόνα 23: Χαρακτηριστικές λοφώδεις μορφές του αρχαίου αιγυπτιακού λατομείου Widan el-Faras από βασάλτη. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: Harrell J. A. and Storemyr P., "Ancient Egyptian quarries: an illustrated overview", *QuarryScapes: ancient stone quarry landscapes in the Eastern Mediterranean*, Geological Survey of Norway, Special Publication n. 12 (2009) p 35.)

Αντίθετα, στο τοπίο «χαρακτηριστικών μορφών» κυριαρχεί ένα χαρακτηριστικό αντικείμενο ή μία ομάδα αντικειμένων χαρακτηριστικής μορφής, όπως είναι τα λατομικά μέτωπα. Η σημασία του αντικειμένου είναι σχετική και ανάλογη της μεγέθυνσης ή της σμίκρυνσης του καθραρισμένου τοπίου προς παρατήρηση. Όταν κανείς βρίσκεται κοντά στο λατομείο, μπορεί να διακρίνει το μέτωπό του ως χαρακτηριστική μορφή, ενώ όταν απομακρύνεται μπορεί να θεωρήσει ολόκληρο το λατομείο ως τέτοια μορφή.⁴⁵

⁴⁴ Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, *Προστασία της Φύσης και Αρχιτεκτονική του Τοπίου*, Β' Έκδοση, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη-Παπούλη, 1995), σ. 146.

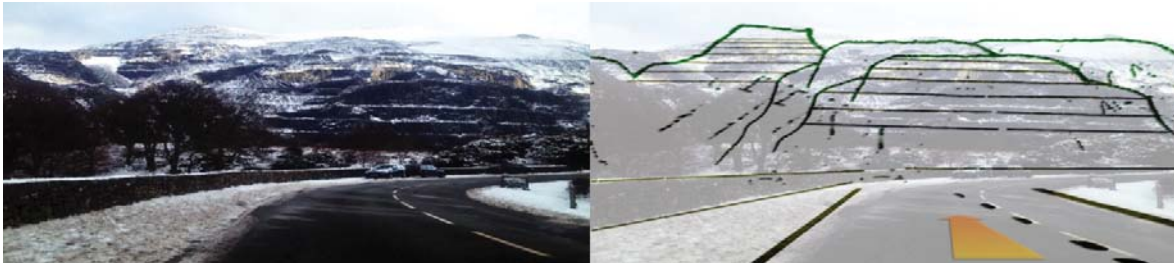
⁴⁵ Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Ό.π. σ 147.

⁴⁶ Ό.π.



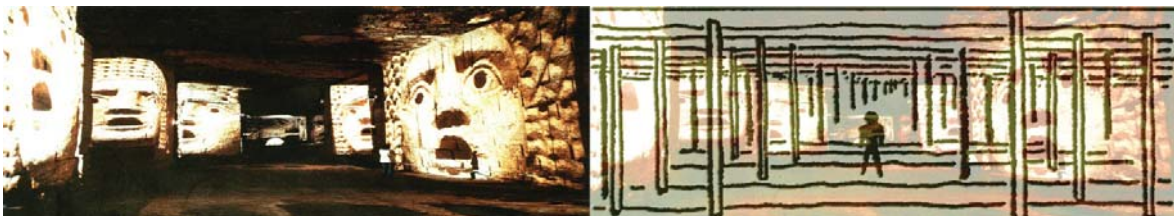
Το χαρακτηριστικό του «περικλειόμενου» τοπίου είναι ότι μία σχετικά επίπεδη επιφάνεια ή ένα σύνολο επιφανειών περιβάλλονται από άλλες επιφάνειες που ορθώνονται σαν τοίχους. Μέσα σε ένα τέτοιο τοπίο λατομείου μικρά αντικείμενα αναδεικνύονται κι αποκτούν ιδιαίτερη έμφαση.⁴⁶

Εικόνα 24: Περικλειόμενο, εγκαταλελειμμένο λατομείο ασβεστόλιθου στη δυτική Βιρτζίνια, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: <https://www.flickr.com/photos/mrwubbs/6924771357/>.)



«Εστιακό ή αξονικό» χαρακτηρίζουμε το τοπίο εκείνο όπου η τοπογραφική διαμόρφωση, η βλάστηση ή οι δρόμοι κατευθύνουν το βλέμμα του παρατηρητή προς ένα σημείο, δηλαδή προς τον εστιακό χώρο. Μάλιστα, αν σε αυτό το χώρο ενυπάρχουν χαρακτηριστικές μορφές, τότε αυτοπροβάλλονται και αναδεικνύουν και το εστιακό τοπίο.⁴⁷

Εικόνα 25: Αξονικό τοπίο που καταλήγει στον εστιακό χώρο του λατομείου Dinorwig από σχιστόλιθο, στον υδροηλεκτρικό σταθμό παραγωγής ενέργειας της Αγγλίας. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: <http://brigidbenon.wordpress.com/2013/01/20/wintery-llanberis-in-the-mountains-of-snowdonia-wales/>.)



«Στεγασμένο» χαρακτηρίζεται το τοπίο εκείνο που βρίσκεται κάτω από ένα επίπεδο, όπως είναι η οροφή ενός υπόγειου λατομείου που στηρίζεται από του στύλους του.⁴⁸

Εικόνα 26: Στεγασμένο αποκατεστημένο λατομείο βωξίτη, στη Γαλλία (περιοχή: Les Baux de Provence), με νέα δραστηριότητα «Καθεδρική κοινωνία των εικόνων», με προβολές εικόνων στους στύλους από προβολέα. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: Vincenzo Pavan, *Architettura di cava/ Quarry Architecture*, (Milano: Motta Architettura, 2010), p 91.)

• 47 Ό.π.

• 48 Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Ό.π. σσ 149-150.

• 49 Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Ό.π. σ 151.



Εικόνα 27: Επιφάνεια, του αρχαίου λατομείου Αλυκών της θάσου, -βυθισμένη στη θάλασσα-, που συντίθεται από ένα σύνολο μικρών πλακών από χονδρό ασβεστίτικο μάρμαρο. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: http://www.quarryscapes.no/atlas_text.php.)

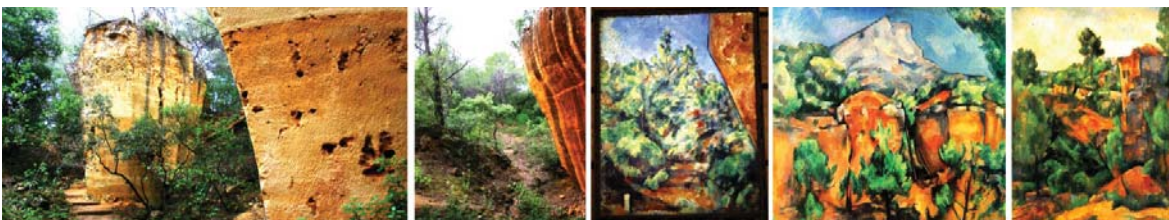
«Τοπίο λεπτομερειών» είναι εκείνο το οποίο γίνεται αντιληπτό κυρίως από τον περιπατητή κι αποτελείται από μικρά αντικείμενα που συμμετέχουν στη σύνθεση του ίδιου ή τμήματός του. ⁴⁹



Εικόνα 28: Μία ηλιόλουστη μέρα και μία υποτιθέμενη συννεφιασμένη μέρα στο Μουσείο Παλαιάς Λατομικής Τέχνης Διονύσου. Η χρωματική επίδραση του φωτός επάνω στο μάρμαρο. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: <http://issuu.com/sculpted-architectural-landscapes>)

Το «εφήμερο» τοπίο είναι πιο αμφιλεγόμενο, και αφορά σε αλλαγές που γίνονται δύσκολα αντιληπτές. Είναι φευγαλέες εντυπώσεις μέχρι και παρατήρηση ημερών. Σε ένα τέτοιο τοπίο επιδρούν οι ατμοσφαιρικές ή καιρικές συνθήκες, οι εικόνες που προβάλλονται ή ανακλώνται, τα αντικείμενα που τυχόν κινούνται, διάφορα ίχνη και η εμφάνιση ζώων. ⁵⁰

Εικόνα 29: Αρχαίο λατομείο του Bibemus, στη Γαλλία,



αποτυπωμένο σε σημερινές φωτογραφίες και σε πίνακες του ζωγράφου ιμπρεσιονιστή Paul Cezanne. θεωρείται επέμβαση «γ» βαθμού στο τοπίο. (πηγές: http://www.quarryscapes.no/atlas_text.php & <http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/cezanne/st-victoire/vue-bibemus/> & http://fr.wikipedia.org/wiki/Carr%C3%A8s_de_Bib%C3%A9mus)

Κάθε επέμβαση στο τοπίο έχει και το αντίστοιχο αντίκτυπο στο περιβάλλον, ειδικά όταν μιλάμε για εξόρυξη τμήματος του εδάφους που μπορεί μέχρι και να αλλάξει ολοκληρωτικά τη μορφή μιας περιοχής. Ήδη, από το 1973, το μοντέλο «Εκτίμησης Οπτικής Ρύπανσης» του Τμήματος Γεωπονίας των Ηνωμένων Πολιτειών ορίζει τέσσερις βαθμούς επέμβασης στο τοπίο. ⁵¹

⁵⁰ Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Ό.π. σσ 153-155.

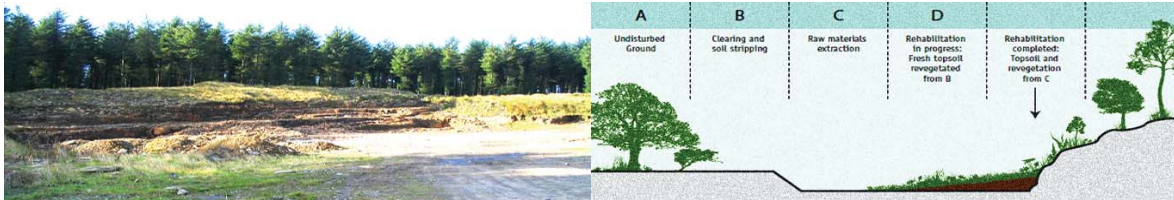
⁵¹ ' Scenery Management System', <http://www.fs.usda.gov/detail/ton-landmanagement/planning/?cid=stelpdb5412120>, (πρόσβαση στις 6 Ιουλίου 2014).

3.2.2 ΒΑΘΜΟΙ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΤΟΠΙΟ



Ως επέμβαση βαθμού «Α» ορίζεται η επέμβαση εκείνη που εξασφαλίζει τη διατήρηση των οπτικών χαρακτηριστικών του τοπίου. Για παράδειγμα, οι υπόγειες εκμεταλλεύσεις δεν οδηγούν σε μία υπαίθρια απόθεση στερίων.⁵²

Εικόνα 30: Επέμβαση "α" βαθμού από υπόγεια εκμετάλλευση. Στα δεξιά απεικονίζεται η είσοδος του ορυχείου χρυσού στην Γκάνα της Αφρικής. (πηγές: <http://www.tealeafnation.com/2013/06/despite-risks-chinese-miners-go-west-to-ghanas-gold-mines/> & <http://www.sladestudios.com/coal-animation-3d/>)



Στην περίπτωση των αβαθών επιφανειακών κοιτασμάτων το τοπίο αλλοιώνεται μερικώς, οπότε αυτή θεωρείται επέμβαση βαθμού «Β».⁵³

Εικόνα 31: Μικρή, αβαθής επιφανειακή εξόρυξη στο δάσος Craig Y Llyn. Αποτελεί επέμβαση βαθμού «β». (πηγές: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Small_quarry_in_Craig_Y_Llyn_forest_-_geograph.org.uk_-_66044.jpg & <http://www.energyandresources.vic.gov.au/earth-resources/licensing-and-approvals/sand-stone-and-clay/guidelines-and-codes-of-practice/code-of-practice-small-quarries>)



- 52 Ξενίδης Α. και Καλιαμπάκος Δ., «Οπτική Ρύπανση», Σημειώσεις Διαλέξεων «Προστασία Περιβάλλοντος στη Μεταλλευτική & Μεταλλουργία» του Μαθήματος «Περιβάλλον ΙΙ» του Εβδόμου Εξαμήνου εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2009-2010, σ. 18.
- 53 Ό.π.

Εικόνα 32: Τυπικό παράδειγμα επέμβασης «γ» βαθμού: λατομεία Μαρκόπουλου, στη Μερέντα. (πηγή: <http://dkratame.blogspot.gr/2009/03/28-2009-e.html/> & <http://www.sladestudios.com/coal-animation-3d/>)



Εικόνα 33: Ισχυρότατη επέμβαση στα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του τοπίου, βαθμού δ λόγω επιφανειακής εξόρυξης λιγνίτη. (πηγή: <http://flickrhivemind.net/Tags/lignite/Interesting.>)

Όταν όμως δημιουργούνται μεγάλες εκσκαφές και αποθέσεις κατά την εκμετάλλευση, τότε αυτές καθίστανται κυρίαρχα στοιχεία στο τοπίο και το μεταβάλλουν έντονα, με αποτέλεσμα η επέμβαση να είναι βαθμού «Γ».

54

Τέλος, ο βαθμός «Δ» αναφέρεται στην πλήρη αλλαγή του φυσικού τοπίου, όπως συμβαίνει με την ισοπέδωση μιας σειράς φυσικών γεωμορφολογικών εξάρσεων, όπως στις μεγάλες επιφανειακές λιγνιτικές εκμεταλλεύσεις.⁵⁵

3.2.3 ΟΠΤΙΚΗ ΑΠΟΡΡΟΦΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ



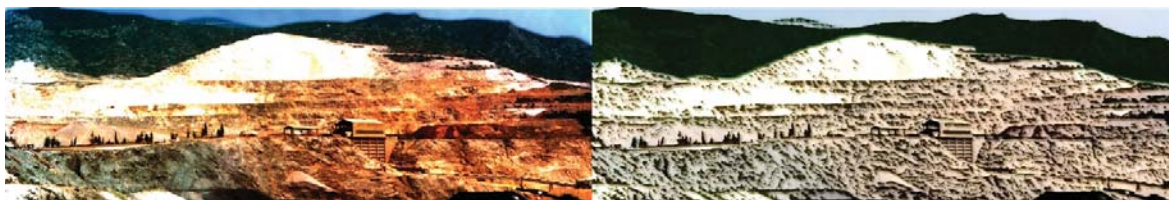
Εικόνα 34: Παράγοντες μεταβολής της ανθρώπινης αντίληψης για το τοπίο. (πηγή: η ίδια με το κείμενο.)

Διάφοροι απρόσμενοι παράγοντες τείνουν να επηρεάζουν την αντίληψη κάποιου για το τοπίο, όπως οι ατμοσφαιρικές συνθήκες, η εποχή του έτους, η κίνηση των φυσικών στοιχείων και ο τρόπος φωτισμού τους, όταν αυτός είναι είτε οπίσθιος είτε εμπρόσθιος είτε πλάγιος. Άλλες παράμετροι που συντελούν στην μεταβολή του τοπίου είναι ο χρόνος, η απόσταση και η θέση παρατήρησης, αλλά και η κλίμακα του προβαλλόμενου μέρους ως προς το συνολικό περιβάλλον.⁵⁶

54 Ο.π. :

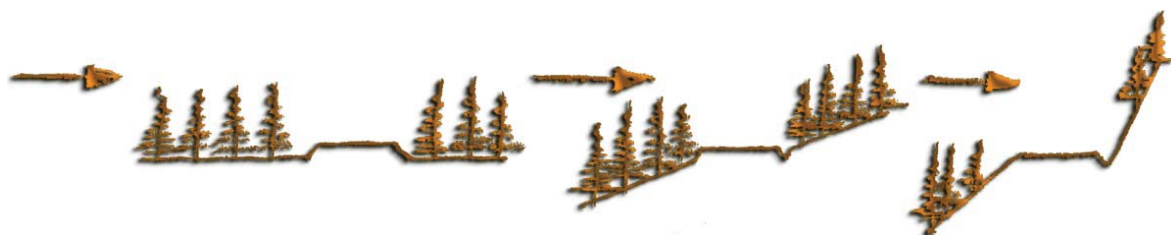
55 Ο.π. :

56 Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Ό.π. σσ 174-183. :



Εικόνα 35: Αποτύπωση των άγονων, διαβρωμένων και φωτεινών, εξορυγμένων επιφανειών του λατομείου αδρανών υλικών ΑΓΕΤ Ηρακλής, σε σχέση με τη βλάστηση του λόφου Γορίτσα. Επεξεργασμένη φωτογραφία.. (πηγή: Παπαλεξάνδρου Αλέξανδρος, 'Το λατομείο ως τοπίο-μηχανή': εμπειρική καταμέτρηση του λατομείου αδρανών υλικών δήμου Κάρλας.' (Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, αδημοσίευτη προπτυχιακή ερευνητική εργασία με επιβλέποντες: κ. Κουζούπη Ασπασία, κ. Βροντίση Μαρία, 2010).

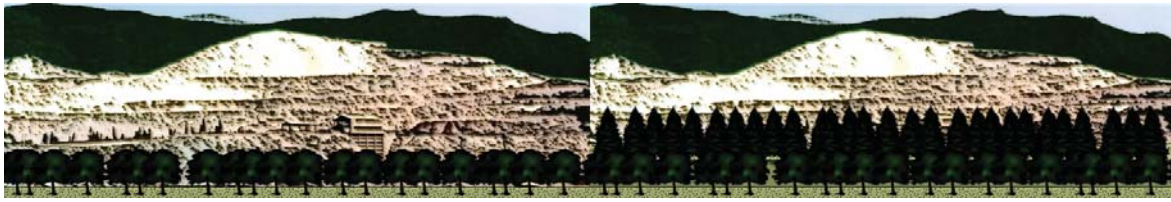
Παρότι η θέαση του τοπίου μεταβάλλεται -ελαφρώς- από τους παραπάνω γενικούς παράγοντες, αυτό διαθέτει μία φυσική χωρητικότητα στην αποδοχή οργανωμένων δραστηριοτήτων ανάπτυξης ή διαχείρισης με την παράλληλη διατήρηση του οπτικού χαρακτήρα και της ποιότητας της θέας του. Αυτή η ιδιότητα του μέρους είναι η οπτική του απορροφητικότητα.⁵⁷ Επομένως σε κάθε λατομικό χώρο εξετάζεται η αλλαγή που επιφέρει η εξόρυξη στον αρχικό χαρακτήρα του τοπίου. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η ποιότητα του τοπίου υποβαθμίζεται σημαντικά, όπως στην περίπτωση της εικόνας 35.



Εικόνα 36: Διάφορα μοντέλα φύτευσης αναλόγως τη διαφορά κλίσης των επιφανειών. Οι πολύ απότομες κλίσεις μειώνουν την Ο.Α.Ι., καθώς υπάρχει ορατή διακοπή στα επίπεδα της φύτευσης: τρίτη περίπτωση. (πηγή: η ίδια με το κείμενο.)

Στην εικόνα 35, πρόκειται για ένα λατομείο με εξόρυξη σε πολλά επίπεδα και κλίσεις, με διάβρωση του εδάφους χρωματική αντίθετη σε σχέση με το γύρω καταπράσινο περιβάλλον, προκαλώντας τη σημαντική μείωση της οπτικής απορροφητικότητας του λατομικού τοπίου. Μάλιστα, η κοντινή απόσταση της παρατήρησης, η απουσία της ποικιλίας, των χρήσεων γης και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων τονίζουν ακόμη πιο έντονα αυτή την αλλοίωση του τοπίου, η οποία εμφανίζεται ως κεντρικό θέμα στη φωτογραφία.

• 57 Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Προστασία της Φύσης και Αρχιτεκτονική του Τοπίου, • Β' Έκδοση, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη-Γιαπούλη, 1995), σσ 194-197.



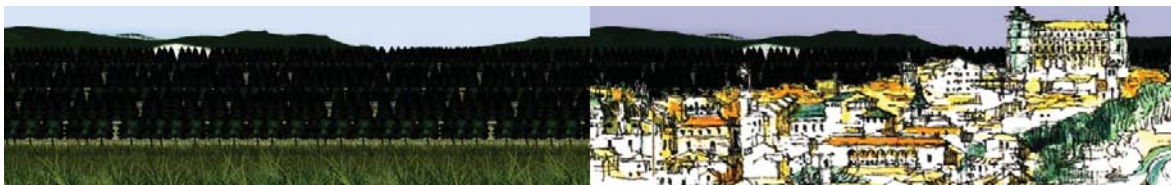
Εικόνα 37: Το σενάριο της προσθήκης της βλάστησης αριστερά, και το ενδεχόμενο της αύξησης της ποικιλίας της φύτευσης ξεκινούν να θυμίζουν τον πράσινο χαρακτήρα του λόφου. Επεξεργασμένη φωτογραφία.

Έτσι, καταλαβαίνουμε ότι για την αυξημένη οπτική απορροφητική ικανότητα ενός εξορυγμένου τόπου, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι λιγότερες δυνατές κλίσεις των βαθμίδων, η επανένταξη της αρχικής βλάστησης και της ποικιλομορφίας της, οι μικρές χρωματικές αντιπαραθέσεις χάρη στη μικρή διάβρωση σε σχέση με τα γύρω σκουρόχρωμα εδάφη. Τέλος, σε αυτή συνεισφέρουν οι ποικίλες χρήσεις γης, η πληθώρα ανθρωπινων ενασχολήσεων και η μακρινή ενατένιση του τόπου.



Εικόνα 38: Η παράμετρος της ποικιλίας φύτευσης σε μέτριες κλίσεις αυξάνεται και η 0.Α.Ι. μεγαλώνει ανά περίπτωση.

Με βάση το προηγούμενο συμπέρασμα, η αρχική εικόνα του λατομείου ΑΓΕΤ Ηρακλής περνά μέσα από τη διεργασία της σταδιακής προσθήκης των παραμέτρων που εντείνουν την οπτική απορροφητική ικανότητα με στόχο τον πειραματισμό και την κατανόηση του συνολικού οπτικού αποτελέσματος που θα επέφερε η καθεμία.

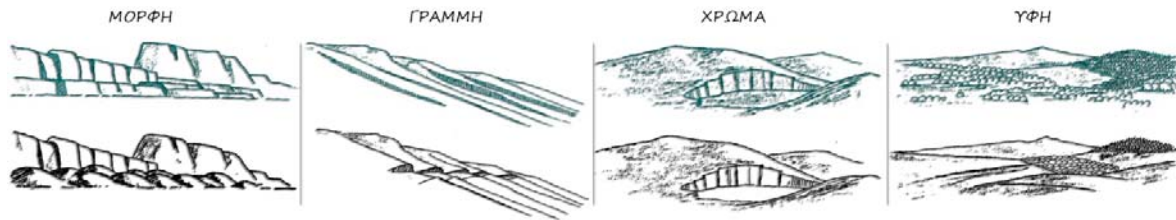


Εικόνα 39: Η απόσταση παρατήρησης αυξάνεται, ενώ στη δεξιά εκδοχή προστίθενται ανθρώπινες δραστηριότητες και χρήσεις γης. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: Gabriel Campanario, *The Art of Urban Sketching: Drawing on location around the world*, (Beverly: Quarry Books: 2012), p261.)

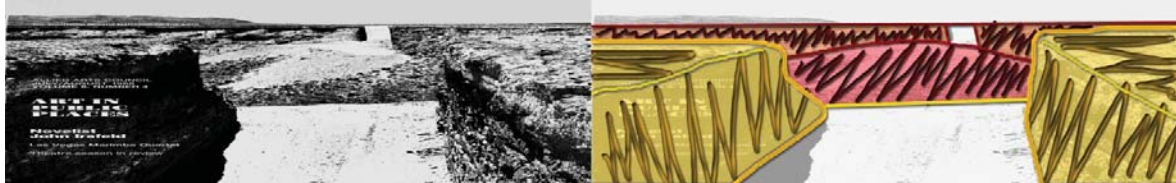
3.3 Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3.3.1 ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Η ενότητα ενός τοπίου διαμορφώνεται από την επανάληψη ή την επικράτηση των τεσσάρων κυρίαρχων στοιχείων του τοπίου, δηλαδή της μορφής, της γραμμής, του χρώματος και της υφής.



Η μορφή είναι το σύνολο των στοιχείων ενός αντικειμένου ή συνενωμένων αντικειμένων στο τοπίο. Οι μορφές χαρακτηρίζονται συχνά ως στρογγυλεμένες, γωνιώδεις, κωνικές και δημιουργούν ρυθμό όταν βρίσκονται σε όμοια διαστήματα. Μέσω των τοπιακών αντιθέσεων διαφοροποιείται και αποτυπώνεται το περίγραμμα και ο όγκος της μορφής στο ανθρώπινο μάτι. Σημαντικές αντιθέσεις πηγάζουν από τη βλάστηση.



Γραμμή ορίζεται η διαδοχή των σημείων προς μία κατεύθυνση ή οτιδήποτε είναι διαταγμένο σε σειρά ή που κατευθύνεται προς ένα στόχο. Γραμμή είναι, επίσης, η τομή μεταξύ δύο διαφορετικών επιφανειών. Η διεύθυνσή της μπορεί να είναι οριζόντια, κατακόρυφη ή πλάγια. Κάθε γραμμή προσελκύει το βλέμμα. Όταν είναι ευθεία παρουσιάζεται ως άκαμπτη, τραχιά κι έντονη σε σχέση με την κυματοειδή που μοιάζει χαλαρή, εύκαμπτη και παθητική. Η έντονα καμπύλη γραμμή είναι ενεργητική και υποδηλώνει κίνηση, ενώ η κυρτή είναι ασταθής και δείχνει διαταραγμένη δραστηριότητα. Έτσι, η κάθε γραμμή έχει το δικό της χαρακτήρα κι εκφράζει διάφορα συναισθήματα.



Εικόνα 40: Τα τέσσερα Κυρίαρχα Στοιχεία του Τοπίου. (πηγή: η ίδια μετ το κείμενο)

Εικόνα 41: Η Μορφή των όγκων του γλυπτού έργου του Michael Heizer μέσω της απόσπασης μέρους του εδάφους. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: Allied Arts Council of Southern Nevada, "Art in Public Places: Directions to Double Negative", Arts Alive: The southern Nevada magazine of the arts, v.8 n.4 (July- August 1988) Cover.)

Εικόνα 42: Η Γραμμή που ορίζεται από τη διαδοχή και τη νοητή ένωση των κενών χώρων του εδάφους. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: Allied Arts Council of Southern Nevada, "Art in Public Places: Directions to Double Negative", Arts Alive: The southern Nevada magazine of the arts, v.8 n.4 (July- August 1988) Cover.)



Εικόνα 43: Η αντίθεση των χρωμάτων ανάμεσα στο αρχαίο λατομείο της Καρύστου και στο φυτεμένο φυσικό τοπίο. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: http://www.quarryscapes.no/atlas_text.php.)



Εικόνα 44: Η διαφορά στις υψές ανάμεσα στο αρχαίο λατομείο της Καρύστου και στο φυτεμένο φυσικό τοπίο. Επεξεργασμένη φωτογραφία. (πηγή: http://www.quarryscapes.no/atlas_text.php.)



ΑΝΤΙΘΕΣΗ



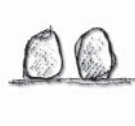
ΔΙΑΔΟΧΗ



ΑΣΟΛΙΑΣ



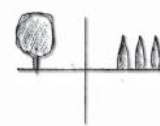
ΣΥΓΚΛΙΣΗ



ΣΥΓΚΥΡΙΑΡΧΙΑ



ΠΑΛΛΙΣΙΩΣΗ



ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

Το χρώμα προκύπτει από τις συνθήκες της επιφάνειας των στοιχείων του τοπίου κι εξαρτάται από τη βλάστηση, το εκτεθειμένο χώμα, τα βράχια και το ενδεχόμενο νερό. Συνήθως ποικίλλει αναλόγως την ώρα της ημέρας και τις καιρικές συνθήκες. Οι χρωματικές αντιθέσεις εκφράζονται μέσω του τόνου, της έντασης και της χροιάς. Ο τόνος αναφέρεται στο βαθμό φωτεινότητας του χρώματος, η ένταση παραπέμπει στην καθαρότητά του, ενώ η χροιά αφορά στις αποχρώσεις του.

Η υφή του τοπίου αφορά στον τρόπο συνάρθρωσης των επιφανειών των στοιχείων, όπως της βλάστησης. Η λεία επιφάνεια αντανακλά άπλετο φως ενώ η τραχιά, ματ και ανώμαλη επιφάνεια το απορροφά ανομοιόμορφα. Όταν αυτοί οι δύο τύποι επιφανειών βρεθούν σε γειννίαση, τότε προκύπτει η αντίθεση μεταξύ τους. Τέλος, η αντίληψη της υψής ποικίλλει και είναι ανάλογη της απόστασης του παρατηρητή από το τοπίο.⁵⁸



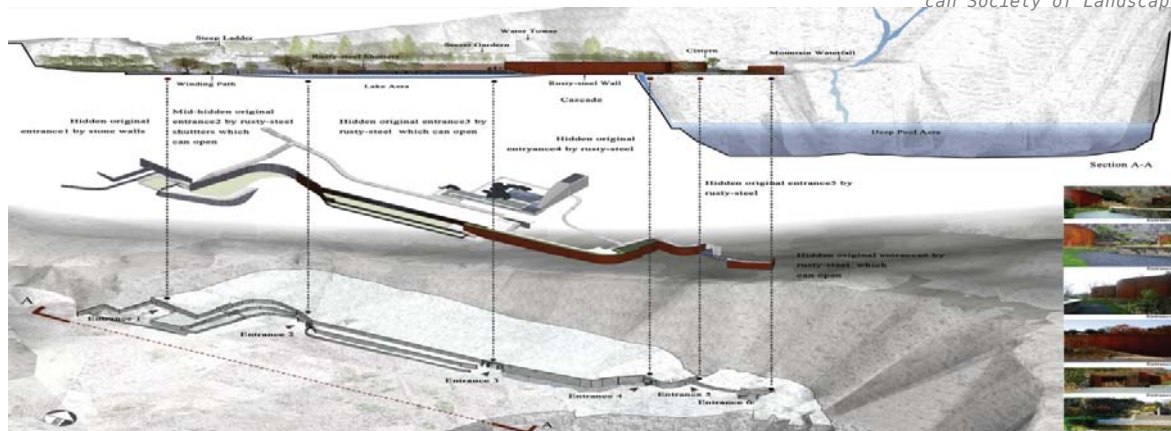
Όταν η ενότητα του τοπίου των τεσσάρων στοιχείων συνοδεύεται από την αντίθεση και την ποικιλία, τότε το τοπίο θεωρείται αρμονικό. Άρα η αισθητική του τοπίου συνδέεται άμεσα με τα βασικά του στοιχεία και με τον τρόπο με τον οποίο αυτά αλληλεπιδρούν, καθώς μπορεί να βρίσκονται όχι μόνο σε αντίθεση μεταξύ τους, αλλά και σε διαδοχή, σε αξονική διάταξη, σε σύγκλιση, σε συγκυριαρχία, σε πλαισίωση ή και σε ισορροπία.⁵⁹

⁵⁸ Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Ό.π. σσ 161-162. :

⁵⁹ Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, Ό.π. σσ 158, 241-248. :

3.3.2 ΕΙΔΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΕΝΟΣ ΤΟΠΙΟΥ & ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ

Οι τρόποι αποτύπωσης που είναι κατάλληλοι για τα λατομεία, αντλούνται αρχικά από τον χώρο της τέχνης. Τέτοιοι είναι η φωτογραφία ή το σκίτσο που απεικονίζει μία παγωμένη στιγμή, η γραμμική αφήγηση με τα μεμονωμένα επεισόδια και η διαρκής αφήγηση όπου στο βάθος της φωτογραφίας εκτυλίσσονται ταυτόχρονα πολλά γεγονότα.⁶⁰



Εικόνα 45: Βασικοί παράγοντες αισθητικής του τοπίου. (πηγή: η ίδια μετ το κείμενο)

Εικόνα 46: Οργάνωση των φωτογραφιών σε γραμμική αφήγηση εντός της πινακίδας της πρότασης για το λατομείο της Σανγκάι από τα πανεπιστήμια THUPDI και Tsinghua που διακρίθηκαν με έπαινο στα βραβεία του «American Society of Landscape

Η καταλληλότητα αυτών των τρόπων αποτύπωσης, αποδίδεται στο γεγονός ότι οδηγούν σε μία σταδιακή και ολοκληρωμένη άποψη του λατομικού χώρου. Ειδικότερα, κατά τη μελέτη ενός χώρου με περιβαλλοντικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, -όπως ένα λατομείο- χρησιμοποιούνται φωτογραφίες και σχέδια που -παραταγμένα σε λογική ή χρονική σειρά βημάτων σε μία πινακίδα-, οδηγούν σε μία γραμμική αφήγηση. Το σκίτσο στο χέρι αποτελεί σημαντικό μέσο

Architects», το 2012. (πηγή: <http://www.asla.org/2012awards/139.html>)

Εικόνα 47: Εντοπισμός του αρχαίου λατομείου των Κλεωνών με στόχο την



αποτύπωσης διότι αποκαλύπτει το τι είναι σημαντικό για το μάτι του παρατηρητή. Έτσι, αποκαλύπτονται συγκεκριμένα στοιχεία του λατομείου, με αποτέλεσμα να γίνεται μία παράλληλη ανακάλυψη, καταγραφή και κριτική του χώρου. Τέλος, οι φωτορεαλιστικές εικό-

αξιοποίηση του χώρου και της σήμανσής του από το δρόμο από τις Α. Κουζούνη και Ν. Γκόλαντα. (πηγή: <http://issuu.com/sculpted-architecturallandscapes>)

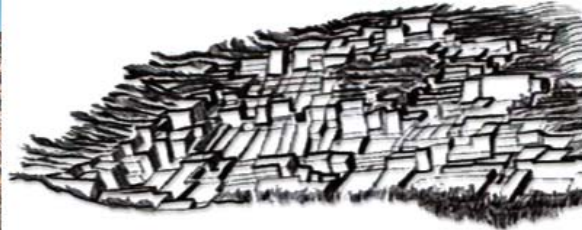
• 60 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, *Landscape Narratives: Design Practices for Telling Stories*, (U.S.A.: John Wiley & Sons Inc, 1998), σ. 7.

Εικόνα 48: Η αρχική εικόνα του αρχαίου λατομείου Κλεωνών και η αποτύπωση της έντονης ογκοπλασίας του χώρου από την Α. Κουζούπη. (πηγή: <http://>



issuu.com/sculpted-architectural-landscapes)

νες ή τα σκίτσα εσωτερικών απόψεων του χώρου, προβάλλουν παράλληλες ανθρώπινες δραστηριότητες που εκτυλίσσονται μέχρι και στο βάθος των εικόνων, με αποτέλεσμα να παράγεται μία διαρκής αφήγηση.



Άλλοι τρόποι αποτύπωσης, που βασίζονται σε τεχνολογικά μέσα, όπως βιοκλιματικές απεικονίσεις, αεροφωτογραφίες και χάρτες.



Εικόνα 49: Φωτογραφία του αρχαίου και πλέον αποκατεστημένου λατομείου των Κλεωνών στο επίπεδο του παρατηρητή. (πηγή: <http://issuu.com/sculpted-architectural-landscapes>)

Κατ' αρχάς, τα μετεωρολογικά στοιχεία βοηθούν τον αρχιτέκτονα ή τον καλλιτέχνη τοπίου να αντιληφθεί τους καιρικούς και τους εποχιακούς ρυθμούς του κάθε λατομικού τόπου. Για παράδειγμα, αν παρατηρηθεί ότι ένα λατομείο, στην πλαγιά ενός λόφου, είναι διαρκώς σκιασμένο, τότε αυτό θεωρείται ακατάλληλο για επέμβαση, καθώς είναι αφιλόξενο και ψυχρό -ιδίως μέσα στο χειμώνα. Έτσι, τα δεδομένα αυτά οδηγούν σε αντίστοιχα σχέδια που επεξηγούν την υπάρχουσα κατάσταση.

Εικόνα 50: Η αναπαράσταση του λατομείου των Κλεωνών στην πλαγιά του λόφου με επιπλέον ενεργητικά στοιχεία. (πηγή: <http://issuu.com/sculpted-architectural-landscapes>)

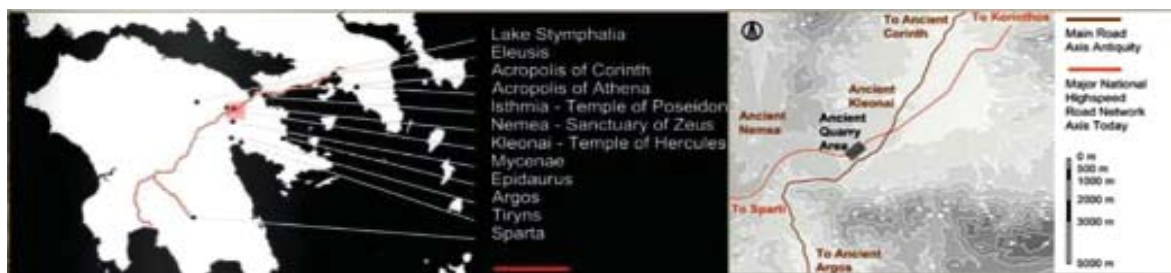
Πέραν της φωτογραφίας του επιπέδου του παρατηρητή, που αποτυπώνει την πλήρη αίσθηση της κλίμακας του περιπάτου του επισκέπτη του λατομείου, υπάρχει και η αεροφωτογραφία. Αεροφωτογραφία είναι η λήψη της εικόνας του εδάφους από το δορυφόρο ή από αεροπλάνο, αποκαλύπτει επιπλέον πληροφορίες και τη λεπτομέρειες που θα ήταν άορατες από το επίπεδο του παρατηρητή.





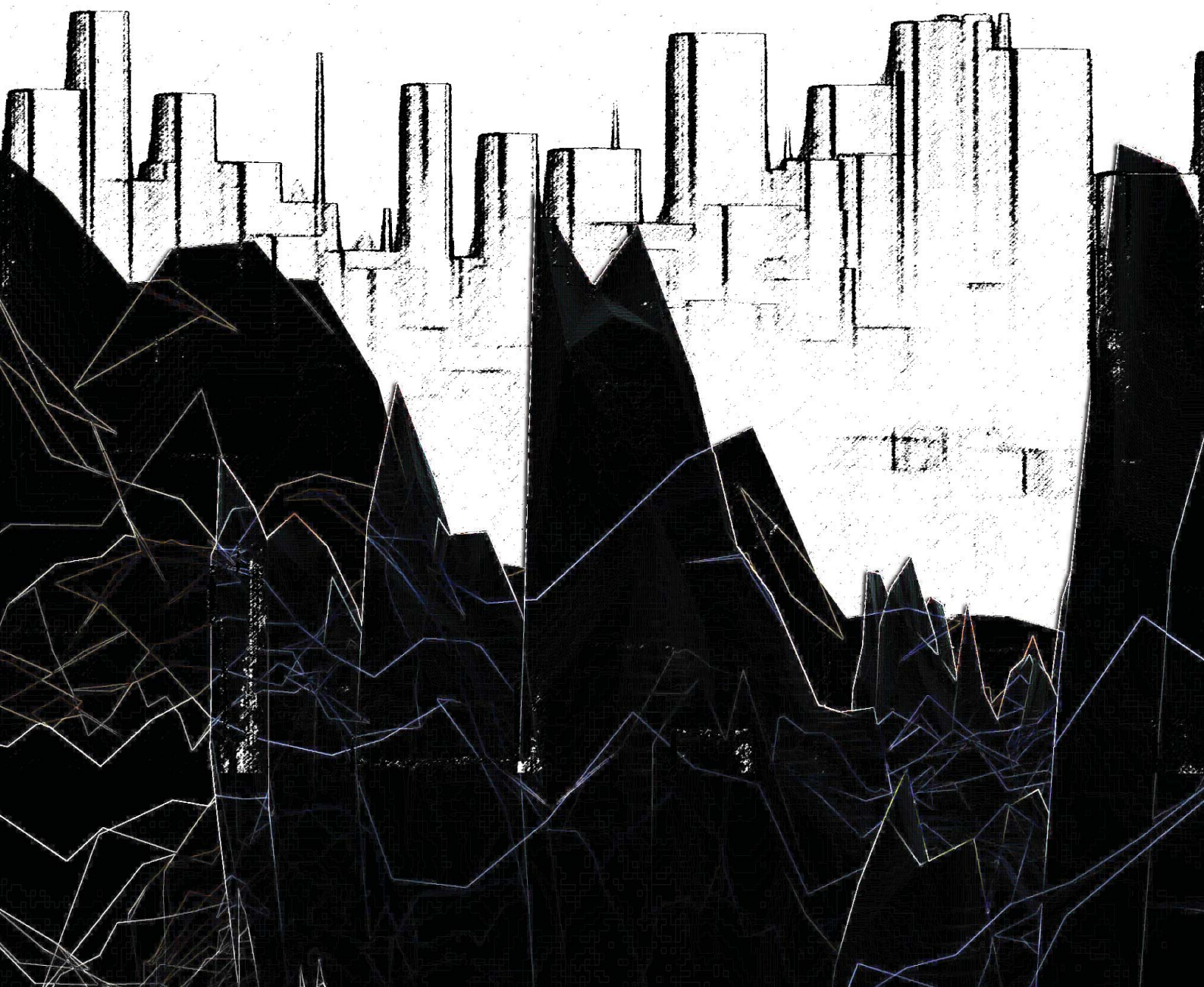
Τέλος, ο χάρτης παρέχει περαιτέρω μεταβλητές στη σχεδιαστική διαδικασία και προσφέρει τη βασική πληροφόρηση για το μέρος από την επιτόπια έρευνα του λατομικού τόπου. Με αυτό τον τρόπο μελετώνται οι περαιτέρω δυνατότητες του μέρους, καθώς δημιουργείται μια συνολική εικόνα των γύρω στοιχείων.⁶¹

Εικόνα 51: Τοπογραφικό και αεροφωτογραφία του λατομείου που αποκαλύπτουν τα συστατικά του μέρη και το συνολικό του σχήμα. (πηγή: <http://issuu.com/sculptedarchitecturallandscapes>)

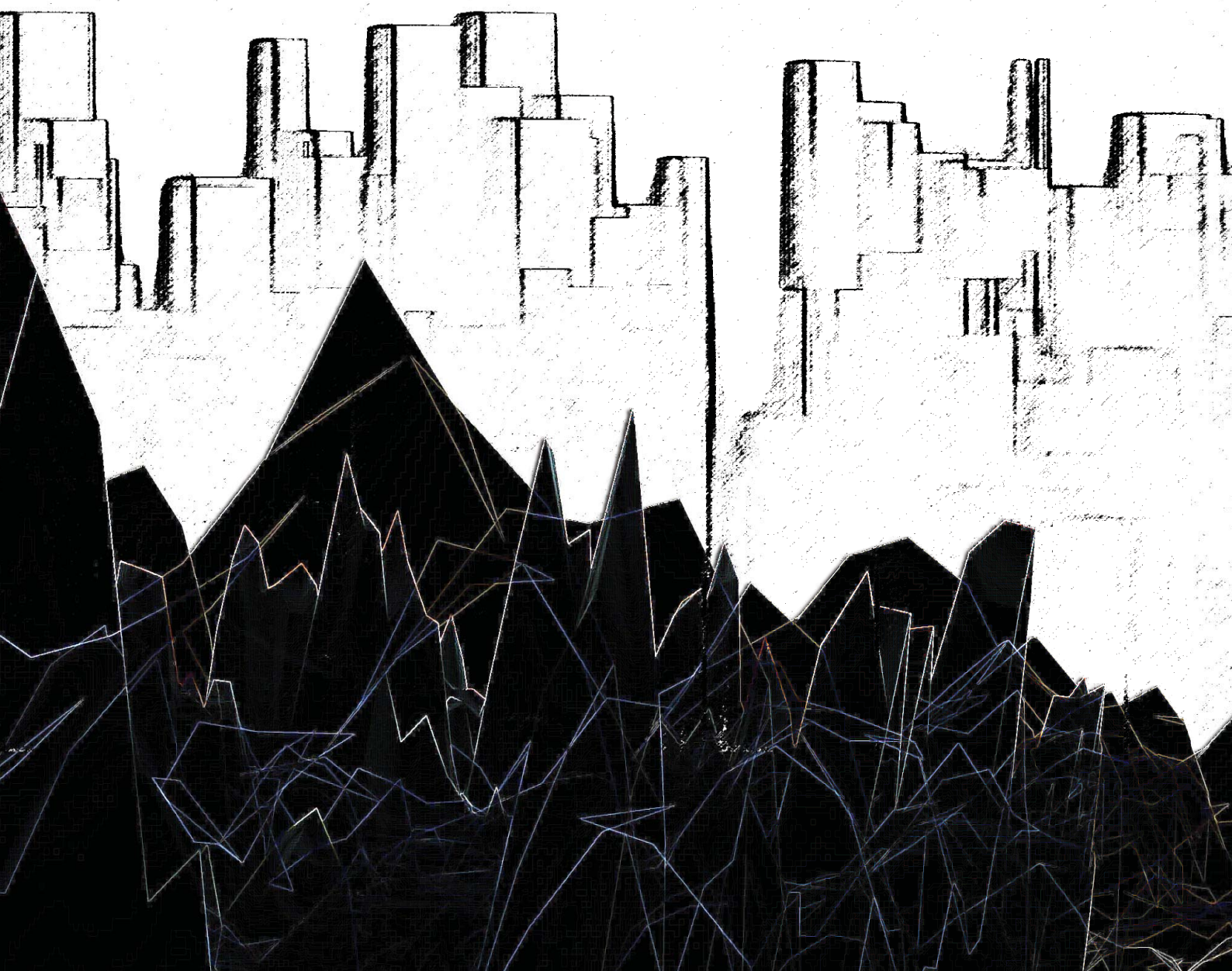


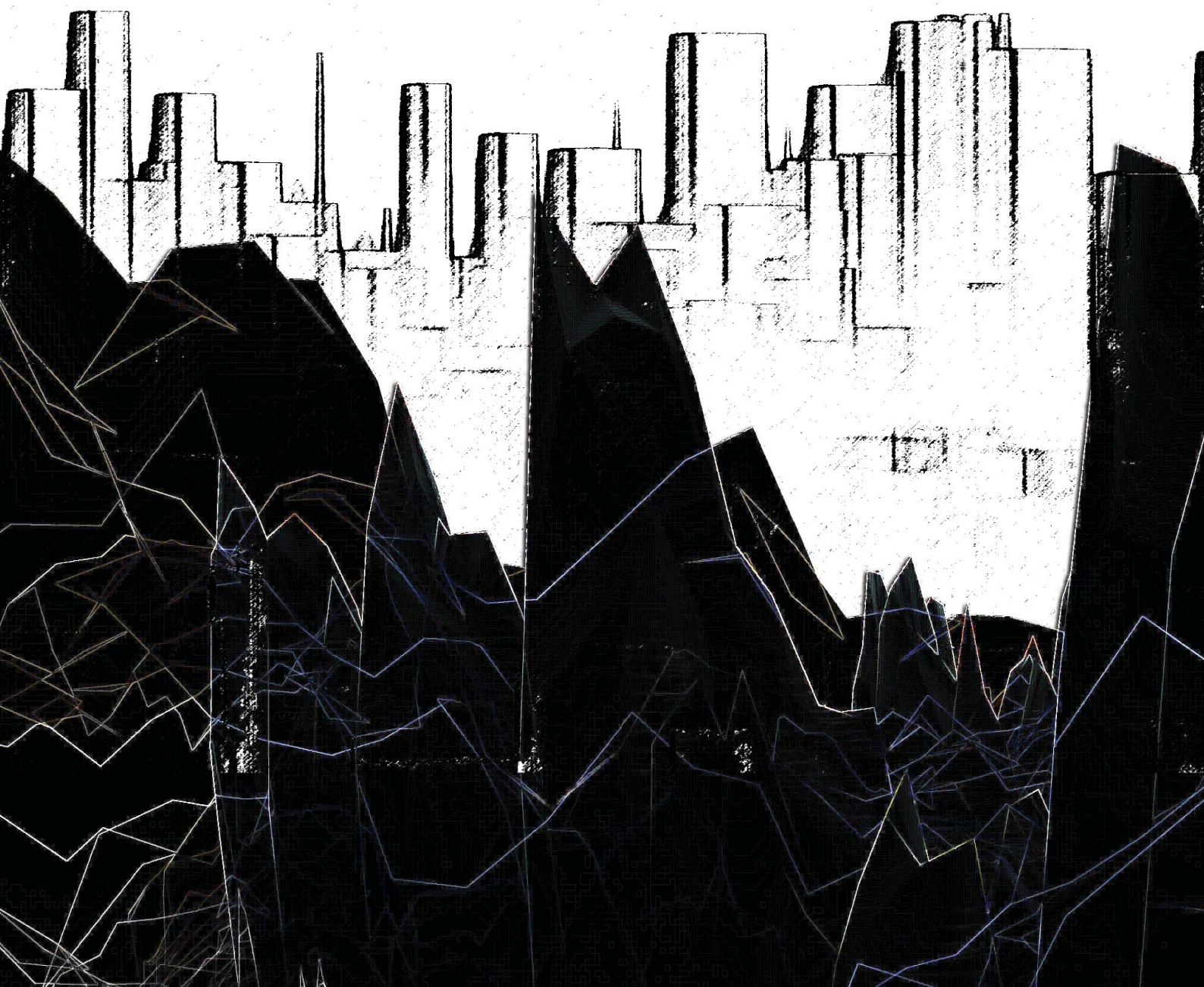
Εικόνα 52: Το λατομείο των Κλεωνών στο χάρτη. (πηγή: <http://issuu.com/sculptedarchitecturallandscapes>)

61 Tim Waterman, Ό.π. σσ 52-57.



4. ΤΟΠΙΑΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΕ ΛΑΤΟΜΕΙΑ





4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στον τρόπο αξιοποίησης των καλλιτεχνικών ποιοτήτων του λατομικού χώρου από τους αρχιτέκτονες ή καλλιτέχνες, κατά τη σχεδιαστική διαδικασία. Σημαντικές θεματολογίες αποτελούν η πετρώδης υφή του και η ογκοπλασία του χώρου, οι χρονικές αναφορές του, η αφηγηματικότητά του και η έννοια του κατεστραμμένου τόπου που οδηγείται προς μία εντροπία.

Διάφοροι καλλιτέχνες κι αρχιτέκτονες έχουν αποδώσει έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, βασισμένο σε μία γενικότερη λογική αντιμετώπισης, δημιουργώντας διαφορετικές εμπειρίες κι εντυπώσεις στον επισκέπτη του -άλλοτε- λατομείου. Αυτό το γενικότερο πλαίσιο συνυπολογίζει το γύρω περιβάλλον και τις ιδιαιτερότητες του λατομείου οι οποίες είναι διαφορετικές και καθοριστικές για τον κάθε σχεδιαστή που το αναδιαμορφώνει, ούτως ώστε το τελικό αποτέλεσμα να πληροί τις βάσεις της αρχιτεκτονικής του τοπίου, δηλαδή να είναι αυτάρκες, σταθερό, λειτουργικό και γεμάτο νόημα.⁶²

• 62 Tim Waterman, *The Fundamentals of Landscape Architecture*, (Lausanne: AVA Publishing SA, 2009), σ 50.



© Richard Duebel

4.2 Η ΓΛΥΠΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ

Εικόνα 53: Έκθεση συλλογικού έργου, οργανωμένης από τον Αιγύπτιο γλύπτη Adam Henein στο λατομείο γρανίτη Aswan. Έργο εικόνας: «Ο Φαραώ συναντά τον κυβισμό.» (πηγή: <http://www.dw.de/sculptors-revive-ancient-granite-techniques-in-egypt/a-14997212>)

4.2.1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΕ ΠΕΤΡΩΔΗ ΥΛΙΚΑ

Ο αρχιτέκτονας αντιλαμβάνεται το στοιχείο της πέτρας ως υλικό έτοιμο για λάξευση κι εργάζεται σε αυτό ως γλύπτης. Ακόμη και τα πιο πετρώδη υλικά προσφέρονται για τη δημιουργία νέων συνθέσεων όπου η υφή, η αντοχή και οι πόροι διατηρούν τον χαρακτήρα τους.⁶³

Η αίσθηση της αυθεντικής πέτρας οδηγεί στην ανάγκη για την επαναφορά του πετρώδους τοπίου ως κεντρικό θέμα στο οπτικό του πεδίο. Η ανάγκη του ατόμου να ξαναβιώσει την υλικότητα και την υφή του λατομείου, ικανοποιείται μέσω της διατήρησης και της ανάδειξης του χαρακτήρα της αυθεντικής πέτρας. Άλλωστε, ο λατομικός χώρος ενθουσιάζει κάθε παρατηρητή με ανοιχτούς ορίζοντες, όπως τους αρχιτέκτονες, καθώς η άγρια και σπάνια ομορφιά του, αποτελεί πηγή έμπνευσης και ιδεών. Τέλος, θεωρεί απαραίτητη την αξιοποίηση της άγριας όψης του πρώην λατομείου ούτως ώστε να το οικειοποιηθεί το ευρύ κοινό.⁶³

⁶³ Oscar Riera Ojeda, Paul Warchol, Mark Pasnik and James McCown, *Materials: Architecture In Detail*, (USA: Rockport Publishers, 2003), σσ 66-69.



Εικόνα 54: Εξόρυξη και λάξευση ενός ανέγγιχτου εδάφους για τη δημιουργία γλυπτού τοπίου. Η εικόνα απεικονίζει το 'Διπλό Αρνητικό' του Michael Heizer, του 1969, στη Nevada. (πηγή: <http://earthworksnearyou.blogspot.gr/2009/05/28-days-to-go-michael-heizers-double.html>)

4.2.2 ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΟΠΟΙ-ΓΛΥΠΤΑ

Γλυπτοί τόποι, συχνά, θεωρούνται τα έργα μαζικής ανατίναξης και ισοπέδωσης ενός ανέγγιχτου εδάφους, με στόχο τη δημιουργία ανάγλυφων δημιουργημάτων μεγάλης κλίμακας. Τέτοιο θεωρείται το «Διπλό Αρνητικό» του Michael Heizer ολοκληρωμένο το 1969 στη Nevada. Για τη διαμόρφωση των δύο μεγάλων κενών στο οροπέδιο, εξορύχτηκαν 244.000 τόνοι βράχου με μπουλντόζα. Το τελικό αποτέλεσμα τόνιζει περισσότερο τη δημιουργία ενός κενού -ανάμεσα στους δύο ισάξιους εναπομείναντες όγκους-, παρά την παρουσία ενός αντικειμένου. Μέσα σε αυτό ο επισκέπτης αισθάνεται μία ξαφνική κατάσταση απομόνωσης, αποσυμπίεσης κι αισθητηριακής αποστέρησης του γύρω κόσμου.⁶⁴

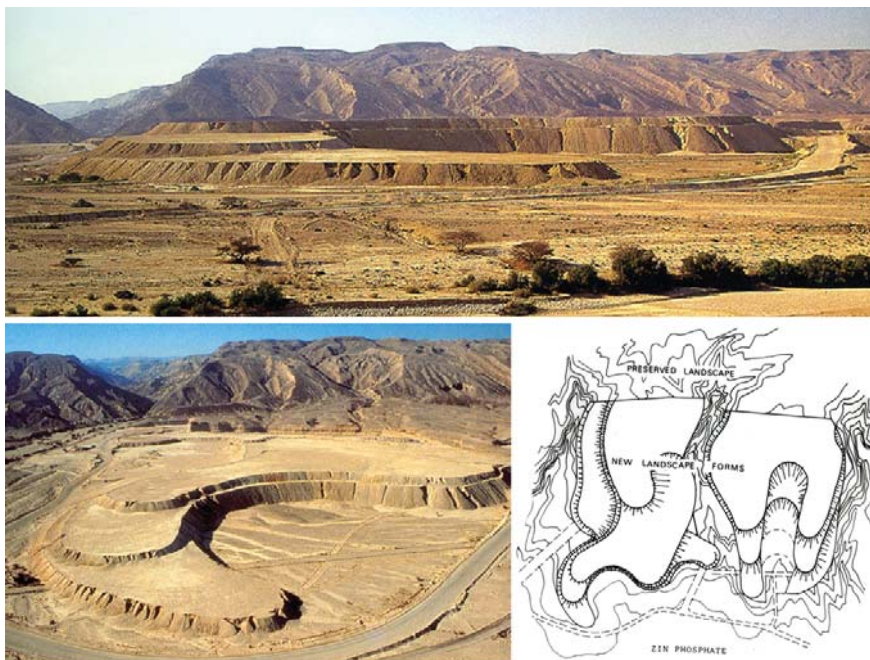
• 64 Lindquist G., "Descending into the abyss of Double Negative", *The Brooklyn Rail: Critical Percep-*
• *tives on Arts, Politics and Culture*, v. 116 (4.9.2013) σ 43.



Εικόνα 55: Διατήρηση του γλυπτού τοπίου της προγενέστερης εξόρυξης. Η εικόνα δείχνει το έργο του 1994 από το Sauleu Lara στα νησιά Balearic της Ισπανίας. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

Η εξόρυξη ορισμένων τόπων ενδέχεται να αποφέρει τόσο ενδιαφέροντα γεωμορφολογικά αποτελέσματα, ώστε η γλυπτικότητα τους να ορίζεται ως κεντρικό θέμα. Χαρακτηριστικός είναι ο «S» ξενώνας στα ισπανικά νησιά Balearic, όπου -το 1994- ο Sauleu Lara ανέδειξε δύο τύπους λατομείων. Τα μικρά, θρυμματισμένα και λαβυρινθώδη λατομεία με τις σκαλωτές επιφάνειες υποδέχθηκαν βοτανικούς κήπους και φυτεύσεις. Παράλληλα, τα -διευρυμένα από μηχανήματα- λατομεία με τα τέλεια κατακόρυφα μέτωπα και με την υφή των ιχνών της χειρονακτικής κοπής των ογκόλιθων, μετατράπηκαν σε χώρους τέχνης και θεαμάτων μεγάλης κλίμακας. Έτσι, το τοπίο παραμένει अपαράλλαχτο και λειτουργικό με την προσθήκη των προαναφερθέντων και με την ένταξη χώρων υποδοχής και ατελιέ.⁶⁵

⁶⁵ Vincenzo Pavan, *Architettura di cava Quarry Architecture*, (Milano: Motta Architettura, 2010), σσ 57-65.



Εικόνα 56: Δημιουργία γλυπτού, με οδηγό τα ίχνη της τοπογραφίας της προηγούμενης εξόρυξης. Η εικόνα δείχνει το έργο του Shlomo Aronson στο εξορυγμένο τοπίο της ερήμου Νεγκέβ, το 1990.

Η εξόρυξη διαμορφώνει χαράξεις στο λατομείο οι οποίες λειτουργούν ως οδηγοί για τον αρχιτέκτονα ή τον γλύπτη που καλείται να το ανασχεδιάσει. Παρόμοια λογική ακολούθησε ο Shlomo Aronson στον τόπο εξόρυξης φωσφορικών αλάτων του Ισραήλ, στην έρημο Νεγκέβ, το 1990. Το άλλοτε έρημο τοπίο με τις τεράστιες τρύπες και με τις τεράστιες σωρούς αποβλήτων ξαναγέμισε από αυτές, οι οποίες ανυψώθηκαν σε ευρεία επίπεδα των οποίων η κλίση και το σχήμα ακολουθούν τα προϋπάρχοντα καμπυλόμορφα περιγράμματα της τοπογραφίας της εξόρυξης. Έτσι, διαμορφώθηκε ένα γιγαντιαίο περιβαλλοντικό⁶⁶ γλυπτό.⁶⁷

••• **66** 'The Negev Phosphate Works', <http://www.s-aronson.co.il/project/engineering-projects-project1/#>, (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

••• **67** Tim Waterman, Ό.π. σ 77.



Εικόνα 57: Έμπνευση από το γλυπτό τοπίο της προγενέστερης εξόρυξης. Η εικόνα δείχνει το έργο του 2009 από το Luis De Garrido στο Mondragón της Ισπανίας. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

Το ανάγλυφο και η υφή του λατομείου, πολλές φορές λειτουργούν ως πηγή έμπνευσης για τη μορφολογία των στοιχείων της παρέμβασης. Στην πρόταση του Luis De Garrido για μία οικολογική και αυτόνομη ενεργειακά πόλη, κοντά στο Mondragón της Ισπανίας, η μορφή των κτιρίων παραπέμπει στους πολύτιμους εξάπλευρους κρυστάλλους που επενδύουν τη βραχώδη επιφάνεια των λατομικών μετώπων. Η περιοχή μοιάζει με ένα τεράστιο καταρράκτη, από τον οποίο οι όγκοι των κτιρίων -όμοια με τους πολύτιμους λίθους των μετώπων του λατομείου-, ενσωματώνονται σε αυτό και φαίνονται να επιπλέουν.⁶⁸ Το πρόγραμμα περιλαμβάνει χώρους στέγασης των κατοίκων της περιοχής, με ουρανοξύστη γραφείων, με εμπορικό κέντρο και ένα μουσείο.⁶⁹

68 'GEODE 2055 by Luis de Garrido as Architects', <http://www.archello.com/en/project/geode-2055#>, (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

69 'Geoda 2055 Eco City', <http://www.greenplanetarchitects.com/en/project/master%20plan/geoda-2055-eco-city>, (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

70 Νίκος Καλογήρου, *Σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική: 3: Δημόσια αρχιτεκτονική*, (Αθήνα: Μάλλιαρης Παιδεία, 2000), σσ 68-71.



Εικόνα 58: Το λατομικό τοπίο λειτουργεί ως υποδοχέας του γλυπτού τοπίου του θεάτρου της Αιξωνής. Είναι δημιούργημα της γλύπτριας Νέλλας Γκόλαντα, το 1992. Ο -ιδιαίτερος ακουστικά- χώρος φιλοξενεί νέα είδη τεχνών. (Πηγή: http://www.sculpted-architectural-landscapes.gr/projectScroll.php?id=aixonis/interactive_life.png)

Άλλοτε, ο λατομικός χώρος λειτουργεί ως υποδοχέας ενός δεύτερου γλυπτού τοπίου εντός του. Χαρακτηριστικό είναι το θέατρο Αιξωνής της Νέλλας Γκόλαντα σε έναν -αρχικά- αποσαθρωμένο και άγονο τόπο με ιδιαίτερο χρώμα και διάταξη πετρωμάτων. Η ιδέα σε σχέση με τη γλυπτικότητα του χώρου επικεντρώνεται στην αίσθηση της διαρκούς κίνησης και της ανακατάταξης των πετρωμάτων της ανασκαφής. Το θέατρο τοποθετείται μπροστά του δεξιού λατομικού μετώπου, ενώ αριστερά υπάρχει φύτευση και βραχώδη καθίσματα τριγύρω.⁷⁰ Παράλληλα, το λατομείο, -ως δοχείο με ιδιαίτερη ακουστική-, αποτελεί ένα γλυπτό ηχογόνο χώρο, με μουσικές εκδηλώσεις από το Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας. Τέλος, το θέατρο λειτουργεί ως το πολύχορδο της σπηλιάς της Αιξωνής όπου ο ερευνητής μουσικής Δημήτρης Καραγιώργος συνέθεσε πειραματική μουσική σε χορδές εξερχόμενες από το γλυπτό.⁷¹

- **71** Συνέντευξη από το Αρχιτεκτονικό γραφείο Sculpted Architectural Landscapes με τη Γλύπτρια κ. Ν. Γκόλαντα και με την Αρχιτέκτονα Μηχανικό κ. Α. Κουζούπη (Παλαιό Φάληρο- Αρχιτεκτονικό Γραφείο Sculpted Architectural Landscapes, 11 Απριλίου 2014) .



Εικόνα 59: Το «Σχέδιο του Παραδείσου», του 2005, των Tim Smith και Nicolas Grimshaw στο Cornwall, κάνει οπτική αναφορά τα παλιά λατομικά μονοπάτια. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

4.3 Η ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΕ ΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΟ

4.3.1 Η ΔΙΑΔΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ

Σε διάφορες περιπτώσεις, σύγχρονα οπτικά σημάδια οδηγούν στη διαδοχική μνήμη του παλιού λατομικού τοπίου, μέσω της οπτικής αναφοράς. Προκύπτουν, από μία στρατηγική σχεδίασης που επανεγκαθιστά τη δομή του λατομείου, προερχόμενη από τη μνήμη της περιοχής.⁷² Ένας τέτοιος χρονότοπος⁷³ είναι ο τεράστιος βοτανικός κήπος του 2005, «το σχέδιο του Παραδείσου», του Tim Smith και του Nicolas Grimshaw στο Cornwall της Αγγλίας. Τα σημερινά μονοπάτια, ράμπες και κλίσεις διατήρησαν τα παλαιά δρομάκια και συνδέουν τα βιοκλιματικά θερμοκήπια και τον υπαίθριο κήπο που έχουν ως αρχή σχεδίασης από μέσα προς τα έξω. Έτσι, υπάρχει άμεση αναφορά στις οδούς που ακολουθούσαν κάποτε οι λατόμοι κατά την εξορυκτική διαδικασία.⁷⁴

⁷² Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 21. ⋮

⁷³ Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 113,216. ⋮

⁷⁴ Vincenzo Pavan, 'Ο.π. σ 145-151. ⋮



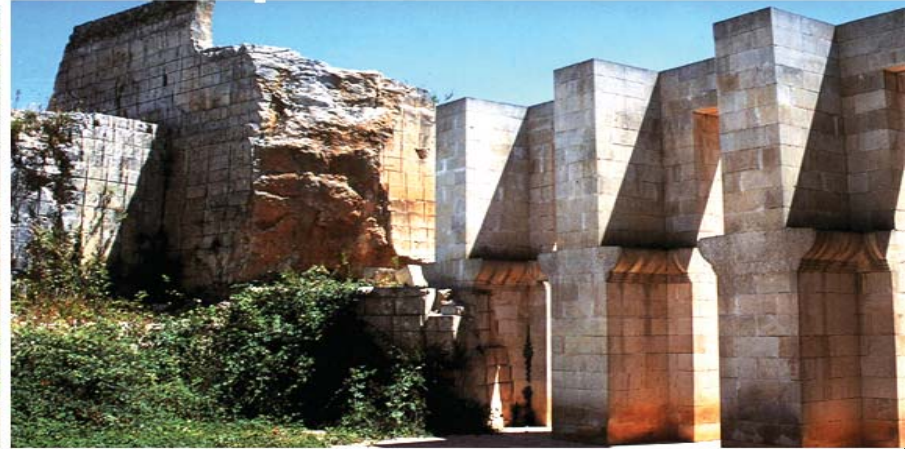
Εικόνα 60: Στην εικόνα φαίνονται διάφορες διαδοχικές απόψεις από τα περάσματα που οδηγούν στο Δημοτικό Στάδιο της Braga, από τον Souto de Moura, φτιαγμένο το 2003. (Πηγές: <http://www.archdaily.com/143195/braga-municipal-stadium-eduardo-souto-de-moura/>, <http://ibanllorens.wordpress.com/2013/01/25/5/>, <http://blog.archiahomes.com/news/portuguese-designer-wins-2011-pritzker-prize/>)

Η κατανόηση αφήγησης, απαιτεί το συσχετισμό της οπτικής σκηνής με το λιγότερο απτό, αλλά αληθινό δίκτυο αφηγημάτων.⁷⁵ Η διαδοχικότητα στο λατομείο, με την τοποθέτηση ενός στοιχείου έπειτα από ένα άλλο, δε συνεπάγεται συνειδητή οργάνωση ούτε αιτιολογικό συσχετισμό των στοιχείων του.⁷⁶ Μάλιστα, ενδέχεται το ίδιο στοιχείο να βιώνεται μέσω διαφορετικών και διαδοχικών περασμάτων, όπως συμβαίνει στο Δημοτικό Στάδιο του 2003, στο πρώην λατομείο της Braga της Ισπανίας, του αρχιτέκτονα Souto de Moura. Εκεί, η είσοδος γίνεται από ένα πλάτωμα φυτεύσεων και παρκινγκ. Η πορεία γίνεται ανοδική και ο επισκέπτης παρατηρεί -διαγωνίως- την πλαϊνή όψη του γηπέδου που μοιάζει με έναν κοίλο αποδέκτη, ενώ έπειτα βλέπει μετωπικά τις αντικριστές, συμμετρικές εξέδρες που αποκτούν μνημειακότητα. Έπειτα, ο θεατής βιώνει το έργο ως δομικό τεχνούργημα επαναλαμβανόμενων στοιχείων, περνώντας από τα ακραία κλιμακοστάσια και τις -οργανωμένες σαν πλήκτρα πιάνου- ράμπες. Οι διπλές κατευθύνονται στη βόρεια εξέδρα και οι μονές στη νότια, κάτω από τον γήπεδο, όπου γίνεται αντιληπτός ένας υπόστυλος θάλαμος. Έτσι, κατανοεί πλήρως το εσωτερικού και την περιβάλλουσα δομή του σταδίου.⁷⁷

• **75** Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 23.

• **76** Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 110.

• **77** Rojo L. de Castro, "Estadio Municipal de Braga/ Municipal Stadium", *Arquitecturas de Autor/ Author Architectures*, v. 32 n.1088 (2006) σσ 5-13.



Εικόνα 61: *Επάνω, απεικονίζεται η διαδοχή των εποχών μέσω της βλάστησης και της χρήσης της πισίνας στο πάρκο Creueta del Coll, των MBM Αρχιτεκτόνων, το 1987. Οι κάτω εικόνες αφορούν στη διαδοχικότητα της σκίασης του ηλιακού ρολογιού στο πρώην λατομείο Serpentane, από το Πανεπιστήμιο του Bari, το 1999. (Πηγές: Οι ίδιες με την παραπάνω παράγραφο.)*

Η διαδοχικότητα των στοιχείων ενδέχεται να αφορά σε φυσικές διαδικασίες ή σε τοπιακούς σχηματισμούς, όπως του κύκλου, του λαβυρίνθου ή της σπείρας. Οι φυσικές διαδικασίες αποτελούν μικρογεγονότα και σταδιακές αλλαγές.⁷⁸ Το ένα τμήμα του -πρώην ισπανικού λατομείου και νυν πάρκου- «Creueta del Coll» περιλαμβάνει βλάστηση, ανοιχτό θέατρο, μονοπάτια, περιοχές στάσης και αναψυχής, ενώ το άλλο τμήμα του έχει ένα κήπο και μία λίμνη. Πέραν της διαδοχής της εποχιακής φύτευσης, οι MBM αρχιτέκτονες πρόβλεψαν το 1987 και τη μεταβολή του χώρου της λίμνης. Συγκεκριμένα, το καλοκαίρι λειτουργεί ως δημόσια πισίνα για μπάνια ή αθλήματα νερού και το χειμώνα αδειάζει, μετατρέπόμενη σε πλακοστρωτο.⁷⁹ Επίσης, το λατομείο Serpentane, χάρη στο πολυτεχνείο του Bari με επικεφαλής τον Claudio d'Amato, το 1999, οργανώθηκε σε τρία επίπεδα με ένα αίθριο θέατρο και με το κεντρικό του επίπεδο -διαχωρισμένο από κανάλια νερού- υποδέχτηκε πισίνες που φέρουν ρολόγια νερού, τοποθετημένα με αστρονομικούς κανόνες για τη μελέτη του ουρανού. Με τα ανατολικά και δυτικά τμήματά τους προσανατολισμένα στα θερινά και χειμερινά ηλιοστάσια, η φυσική καθημερινή διαδικασία της σκίασης από τον ήλιο, οδηγεί σε αναπόφευκτες διαδοχικές ενδείξεις του χρόνου που περνά στον άλλοτε λατομικό χώρο.⁸⁰

4.3.2 ΟΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Η πιο απρόσμενη χρονική μετάβαση στο τοπίο πραγματοποιείται με την αλματώδη διακοπή μιας συνεχόμενης περιβαλλοντικής κατάστασης ή δικτύου λόγω της ένταξης ενός εντελώς διαφορετικού τόπου που διακόπτει τη συνέχεια των περιχώρων του.⁸¹ Έτσι συμβαίνει στο πρώην λατομείο ασβεστόλιθου Dalhalla που διακόπτει όλη την πυκνοφυτεμένη καταπράσινη δασική έκταση γύρω του. Μία πτώση μετεωρίτη δημιούργησε μία αρχική τρύπα διαμέτρου 4 χιλιομέτρων που εξορύχτηκε μέχρι το 1991. Τελικά, έπειτα από αίτημα αξιοποίησης του λατομείου από την τραγουδίστρια Margareta Dellefors, ο αρχιτέκτονας Erik Ahnborg διατήρησε τις κυκλώπειες βαθμίδες και τη βαθυπράσινη λίμνη του, μετατρέποντας το χώρο σε υπαίθριο θέατρο 4000 ατόμων για φεστιβάλ όπερας με ένα εστιατόριο και με τη σκηνή να βρίσκεται ανάμεσα σε βράχο και λίμνη.⁸²

*Εικόνα 62: Στο αναδι-
αμορφωμένο, από τον
αρχιτέκτονα Erik Ahnborg,
το 1996, λατομείο
Dalhalla, διαφάνεται η
αλματώδης διακοπή του
πυκνοφυτεμένου τοπίου.
(Πηγή: Η ίδια με την
παραπάνω παράγραφο.)*



- 78 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σσ 122, 125-127.
- 79 Vincenzo Pavan, Ό.π. σσ 36-43.
- 80 Vincenzo Pavan Ό.π. σσ 111-115.
- 81 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 113.
- 82 Vincenzo Pavan, Ό.π. σσ 103-109.

Εικόνα 63: Στο πρώην λατομείο πυρίτη Ravi Marchi ο Massimo Carmassi δημιούργησε, το 2003, μία πορεία που αναδεικνύει το σκελετό του βιομηχανικού εργοστασίου ηλεκτρισμού, κάνοντας αναδρομή σε εργασίες του παρελθόντος. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

Η αναδρομή στο παρελθόν επιτυγχάνεται μέσω οπτικού υλικού που παραπέμπει σε γεγονότα, συνήθειες, διαδικασίες ή λειτουργίες που έλαβαν μέρος στα ιστορικά τοπία με αποτέλεσμα να φαντάζεται ο επισκέπτης το τι ακριβώς συνέβη εκεί.⁸³ Στο πρώην λατομείο πυρίτη Ravi Marchi ο Massimo Carmassi δημιούργησε, το 2003, μία πορεία που αναδεικνύει το σκελετό του βιομηχανικού εργοστασίου ηλεκτρισμού, αλλά και το πανόραμα της ομορφιάς του τοπίου. Εκεί, η ανοικτή προς την πλευρά του βουνού, βηματιστή και πενταόροφη μηχανή-τροχός που θρυμματίζει το ορυκτό και που το μετέφερε σε ταινιωτά λουριά, ανασχεδιάστηκε σαν αρχαιολογικό μέρος. Αποκαλύφθηκαν οι θαμμένοι μηχανισμοί που σταθεροποιήθηκαν, προστατεύθηκαν από μεταλλικά υπόστεγα και αναδείχθηκαν μέσα από μονοπάτια έκθεσης που συνέδεαν τα διάφορα αρχαιολογικά μέρη. Έτσι, αυτή η κατακόρυφη κυκλοφορία είναι μία χρονική και διαδοχική πορεία προβολής του παλιού μηχανισμού και των διαδικασιών της λατόμησης. Επιπρόσθετα, δημιουργηθήκαν μπαρ, εστιατόρια, αίθουσες εκθέσεων και δωμάτια με οπτικό και ιστορικό υλικό για τη λειτουργία του πρώην λατομείου.⁸⁴



Η αναδρομή σε μελλοντικά ή επόμενα στοιχεία ενός λατομείου είναι μία τεχνική η οποία εμφανίζεται στην επέμβαση του αρχιτέκτονα Alles Wird Gut στο ρωμανικό πρώην λατομείο, κατά το 2008 στην Αυστρία. Ειδικότερα, προστέθηκε μία διαφορετικού τύπου διαδρομή-στηριγμένη ψηλά- που ξεκινά από το χώρο του παρκινγκ, κατευθυνόμενη προς το προϋπάρχον θέατρο που βρίσκεται χαμηλότερα. Αυτή η πορεία, από την αρχή μέχρι το τέλος της αναδεικνύει το μεγαλοπρεπές σκηνικό του βράχου και τα μέρη της θεατρικής αρένας πριν καν ο επισκέπτης κατέβει στο θεατρικό χώρο. Είναι μία χειροπιαστή και ατμοσφαιρική εμπειρία εισόδου που προσφέρει μία πληθώρα από θέες του λατομικού μέρους.⁸⁵

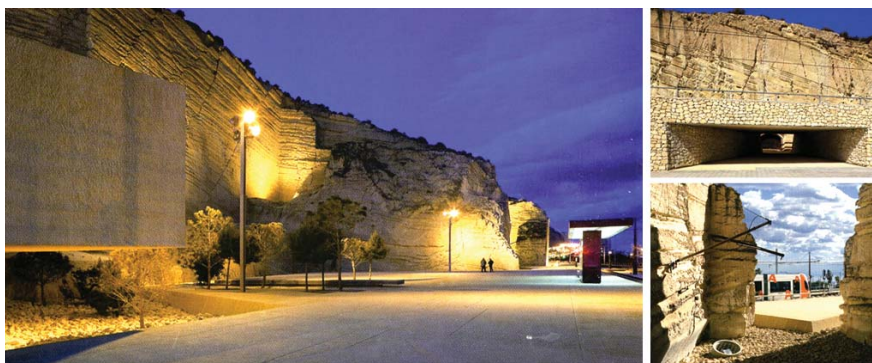
⁸³ Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 113. :

⁸⁴ Vincenzo Pavan, 'Ο.π. σσ 79-85. :



Εικόνα 64: Αναδρομή στο στοιχείο του θεάτρου, που είναι ο προορισμός και το οπτικό κίνητρο που καλεί τον επισκέπτη να το επισκεφθεί, σε όλη του τη διαδρομή προς αυτό. Η διαδρομή, αποτελεί στην επέμβαση του αρχιτέκτονα Alles Wird Gut στο ρωμαϊκό πρώην λατομείο, κατά το 2008 στην Αυστρία. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

Η χρονική αναδρομή στο ενδιαμέσο αναφέρεται σε κάτι το οποίο συμβαίνει ανάμεσα σε δύο γεγονότα, δίχως να ανήκει εξ ολοκλήρου σε ένα από τα δύο. Στην ισπανική πόλη Alicante, στο πρώην λατομείο ασβεστόλιθου, οι Eduardo de Miguel Arbonés και Jozé Maria Urzelaí Fernández σχεδίασαν το 2009 σταθμούς τραμ και διαβάσεις πεζών. Το απότομο, σκληρό και ηλιοκαμένο μέτωπό του, αποτελεί έναν ενδιαμέσο χώρο που μπροστά του καταλήγουν οι διαβάσεις πεζών από τις γραμμές του τραμ. Ενώ εξωτερικά του τοποθετείται η πλατεία με τη στάση τραμ -αντικριστά από την αρχαία πύλη του-, μέσα του, δίκτυο μονοπατιών αποκαλύπτει στον επισκέπτη το εσωτερικό του, καθώς αυτός κινείται προς το κάστρο. Το λατομείο είναι μία ενδιαμέση κατάσταση, εφόσον γύρω του συμβαίνουν αφίξεις ή αποχωρήσεις επιβατών του τραμ, κι εφόσον αποτελεί την είσοδο και τη διαδρομή προς το αρχαίο κάστρο. Έτσι, πληθώρα διαρκών κινήσεων εμφανίζονται τριγύρω, εντός και διαμέσου του πρώην λατομείου επί του οποίου πραγματώνονται οι σύγχρονες καθημερινές μαζικές μεταφορές του κοινού.⁸⁶



Εικόνα 65: Το πρώην λατομείο της Alicante, από τους Eduardo de Miguel Arbonés και Jozé Maria Urzelaí Fernández, αποτέλεσε έναν ενδιαμέσο χώρο όπου συμβαίνουν αφίξεις ή αποχωρήσεις των επιβατών του τραμ, κι όπου πραγματοποιούνται, -εντός του-, η είσοδος και η διαδρομή προς το αρχαίο κάστρο. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

• **85** 'Redesign of the Roman Quarry disposed Opera Festivals / AllesWirdGut Architektur', <http://www.archdaily.com/45692/redesign-of-the-roman-quarry-disposed-opera-festivals-alleswirdgut-architektur/> (πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2014).

• **86** Vincenzo Pavan, Ό.π. σσ 135-143.



Εικόνα 66: Η μέθοδος του ξεθωριάσματος εφαρμόζεται στο το διαδραστικό μουσείο «La Casa del Hombre» του 1995 από τον Arata Isozaki, στο μεταβατικό τοπίο από τη θάλασσα προς την ισπανική πόλη La Coruña. . (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

Η τεχνική που αφορά στις σταδιακές μεταβάσεις του τοπίου από μία κατάσταση σε κάποια άλλη, είναι η μέθοδος του ξεθωριάσματος.⁸⁷ Σε ένα παραθαλάσσιο και μεταβατικό τοπίο από τη θάλασσα προς την ισπανική πόλη La Coruña, τοποθετείται το διαδραστικό μουσείο του 1995, σχετικό με τους ανθρώπους «La Casa del Hombre». Το πρωτότυπο και απλό κτίριο του Arata Isozaki βρίσκεται στην κορυφή του λατομικού λόφου που καταλήγει σε θάλασσα. Ο παράκτιος, καμπύλος -κι επενδυμένος με πράσινες σχιστολιθικές πλάκες- τοίχος του, στεγάζει την εκθεσιακή αίθουσα την οποία και προστατεύει από τους άγριους άνεμους και τα κύματα. Αντίθετα, ο τοίχος της πίσω όψης, στρέφεται προς την πόλη και απευθύνεται στην ανθρώπινη κλίμακα, έχοντας κατοψικά ένα ακανόνιστο ζιγκ ζαγκ σχήμα. Η στέγη με το διαμήκη φεγγίτη χαρίζει μία λωρίδα φυσικού φωτός στο εσωτερικό του τριώροφου έργου με τις εκθεσιακές διαδρομές σηματοδοτημένες από ράμπες, με συνεδριακές αίθουσες, με γραφεία στον επάνω όροφο και με ένα υπόγειο εστιατόριο που παρέχει ιδιαίτερες θέες μέσω της κλειστής γυάλινης βεράντας του. Η πρόσβαση πραγματοποιείται μέσω μονοπατιών που περικυκλώνουν την κύρια πύλη του, ενώ για τη διέλευση στην παράκτια είσοδο, μία σχισμή κόβει το βράχο. Ο βράχος είναι φανερά διατηρημένος παράκτια, ενώ μέρη του ξεπροβάλλουν και στο αίθριο της κύριας εισόδου. Πρόκειται για μία αρμονική σχέση του ανάλαφρου κτιρίου με το λατομικό τοπίο που αποδίδει την ισορροπία της σχέσης ξηράς και θάλασσας.⁸⁸

⁸⁷ Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 113. ●●●

⁸⁸ Vincenzo Pavan, *Luoghi e culture della pietra: premio internazionale architetture di pietra/ Stone Sites and Cultures: International award architecture in stone*, (Verona : Faenza Editrice, 1997), σσ 68-81. ●●●

Η πιο απότομη χρονική μεταβολή επιτυγχάνεται με την τεχνική της διακοπής ενός μέρους, όπως συμβαίνει στα τούνελ που αλλάζουν δραστικά το τοπίο.⁸⁹ Στο πρώην υπόσκαφο λατομείο γνωστό πλέον ως «Ο καθεδρικός των εικόνων» ο Hans Walter Muller μαζί με τους Albert και Anne Plécy, δημιούργησαν ένα εντελώς ατμοσφαιρικό και διαφορετικό περιβάλλον από τον εξωτερικό κόσμο, χάρη στην καλλιτεχνική χρήση διαδραστικής προβολής εικόνων, στην περιοχή Les Beaux de Provence, το 1977. Αρχικά ο επισκέπτης συναντάει την είσοδο και τη στάση ανάπαυσης, με την ψηλοτάβανη σκηνή να προσφέρεται για προβολές, ενώ δεξιά της εισόδου βρίσκεται ένα πλάτωμα με γκαλερί, που οδηγεί στο υπόστυλο -και χωρισμένο σε τομείς- χολ, όπου οι μεγάλες επιφάνειες των στύλων μετατράπηκαν στις τέλειες οθόνες για τους προβολείς. Άρα μιλάμε για την ιδιαίτερη κατάσταση στην οποία ξαφνικά βρίσκεται το άτομο που εισέρχεται στο τούνελ και που διασχίζει τα μονοπάτια του, παρατηρώντας τις εικόνες και τα καλλιτεχνικά εφέ που προβάλλονται γύρω του.⁹⁰

Εικόνα 67: «Ο καθεδρικός των εικόνων» ο Hans Walter Muller μαζί με τους Albert και Anne Plécy, στην περιοχή Les Beaux de Provence, το 1977, βρίσκεται σε ένα υπόσκαφο λατομείο που διακόπτει την επαφή με τον έξω κόσμο. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)



Η τεχνική της παγωμένης κορνίζας αναφέρεται στα μέρη που μοιάζουν παγωμένα στο χρόνο διότι ερμηνεύονται μόνο σύμφωνα με μία ιστορική περίοδο. Το έργο «Βήματα που οδηγούν ψηλά» με τη γιγαντιαία σκάλα στο ορυχείο καφέ άνθρακα, στο Pritzen της Γερμανίας, από τους καλλιτέχνες Gilles Bruni και Marc Babarit, ερμηνεύεται μόνο μέσα από τις συνθήκες δημιουργίας του. Έγινε το 1993 για τη γερμανική μπιενάλε του Cottbus που αφορά σε μόνιμα ή προσωρινά γλυπτά σε ανενεργά γερμανικά λατομεία. Στόχος του έργου ήταν η αλλαγή του συμβατικού τρόπου ανάγνωσης ενός περιέργου -λόγω των τεράστιων εξορυκτικών μέσων- «πολιτισμικού τοπίου». Αυτό λειτούργησε ως ένα άγριο, ρομαντικό και καλλιτεχνικό φόντο που αναδιαμορφώθηκε εναλλακτικά, με το απρόσμενα παραδοσιακό

• 89 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 113.

• 90 Vincenzo Pavan, *Architetture di cava/ Quarry Architecture*, (Milano: Motta Architettura, 2010), σσ 87-93.

Εικόνα 68: Το έργο «Βήματα που οδηγούν ψηλά» στο ορυχείο καφέ άνθρακα, στο Pritzen, από τους Gilles Bruni και Marc Babarit, μοιάζει παγωμένο στο χρόνο, κι εξηγείται μόνο από τα πλαίσια δημιουργίας του, το 1993. (Πηγή: <http://bruni.babarit.pagesperso-orange.fr/dochtml/fiches/escalier.html>)

αυτό σκεπτικό. Επίπονα και χειρωνακτικά κατασκευασμένα βήματα, σχηματίστηκαν στις βαθμίδες, καλύπτοντας ύψος 100 μέτρων, και καταλήγοντας σε ένα άλσος. Έτσι, τα νοήματα είναι αλληλοκαλυπτόμενα, αναφερόμενα στην επίπονη δουλειά των εργατών είτε στην πορεία προς τη μελλοντική κατανάλωση ενέργειας είτε στη μετατροπή της βλάστησης σε απολιθωμένο καύσιμο.⁹¹



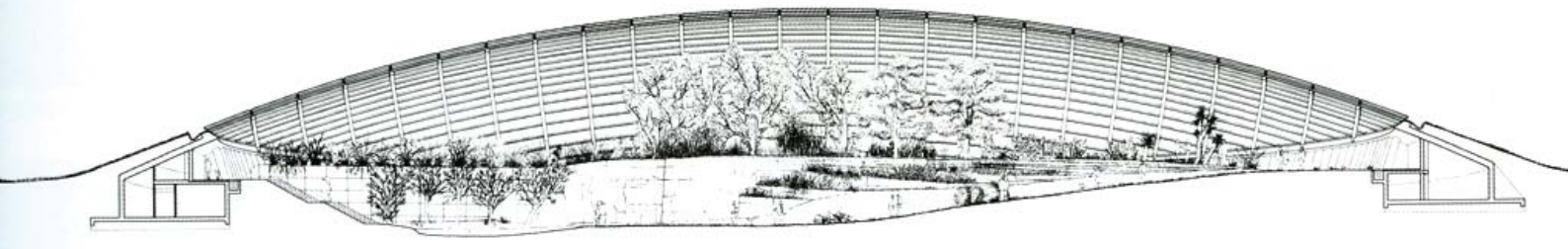
Η αίσθηση της αργής κίνησης στο λατομικό τοπίο, αφορά σε μία σταθερή εντύπωση της βλάστησής του ή των εποχιακών συνθηκών του.⁹² Το πρώην λατομείο του Wales, ήδη από το 2000, αποτελεί τον εθνικό βοτανικό κήπο διαμορφωμένο από το Gustafson Porter. Περιλαμβάνει επίσης, ένα τεράστιο γυάλινο θολωτό θερμοκήπιο που βυθίζεται στον κήπο και που είναι σχεδιασμένο από το Norman Foster, εντός του οποίου υπάρχει ένα ελεγχόμενο -από ανεμιστήρες και πανέλα ρύθμισης υγρασίας- μικροκλίμα. Εκεί οι επιφάνειες ενδέχεται να είναι από κατάφυτες έως απογυμνωμένες, οι υδάτινες περιοχές μπορεί να σχηματίζουν από στάσιμες λίμνες μέχρι και ρεύματα -αναλόγως αν η περίοδος είναι ξηρή η υγρή μέσα στο μικροκλίμα του βυθισμένου κήπου. Το θερμοκήπιο που περιτριγυρίζεται από τους λατομικούς βράχους και που καλύπτεται από το θόλο της οροφής ο οποίος σχεδόν εξομοιώνεται με τον ουρανό, δημιουργεί την εντύπωση μιας πολύ αργής μεταβολής των εποχών του, ειδικά όταν το μικροκλίμα ρυθμίζεται για να διατηρεί τις ίδιες συνθήκες.⁹³

⁹¹ Udo Weillacher, *Between Landscape Architecture and Land Art*, (Basel: Birkhauser, 1999), p 30. ●●●

⁹² Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 113. ●●●

⁹³ Vincenzo Pavan, 'Ο.π. σσ 153-159. ●●●

⁹⁴ Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 3. ●●●



4.4 Η ΤΟΠΙΑΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΣΕ ΛΑΤΟΜΕΙΑ

4.4.1 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΤΟΠΙΟ

Ο σύγχρονος άνθρωπος ζει διαμέσου ενός κόσμου ιστοριών και χρησιμοποιεί ιστορίες για τη διαμόρφωση αυτών των κόσμων. Η αφήγηση αναφέρεται στην ιστορία και στα μέσα εξιστόρησής της. Η διαφορά ανάμεσα στο αφήγημα και στην ιστορία έγκειται στο ότι η αφήγηση είναι ένας πιο κατανοητός και πιο περιεκτικός όρος από την ιστορία. Ενώ κάθε ιστορία αποτελεί μία αφήγηση, δε συμβαίνει το αντίστροφο λόγω της απουσίας μίας ευδιάκριτης αρχής, μέσης και τέλους στη δομή του αφηγήματος. Οι -απεριόριστης έκτασης- αφηγήσεις ενυπάρχουν στο τοπίο και το οργανώνουν.⁹⁴ Ο λατομικός χώρος, όχι μόνο ορίζει την τοποθεσία του ούτε λειτουργεί αποκλειστικά ως φόντο, αλλά αποτελεί μία περιπετειώδη κι ευμετάβλητη υλική μορφή ή διαδικασία, δημιουργώντας το ίδιο ιστορία.⁹⁵ Συχνά, ο πραγματικός χώρος διαπλέκεται με τον εξιστορημένο και οι μύθοι ή οι ιστορίες του λατομείου μοιάζουν να πραγματώνονται όταν κωδικοποιούνται στο τοπίο του.⁹⁶ Παράλληλα, το κάθε στοιχείο έχει και

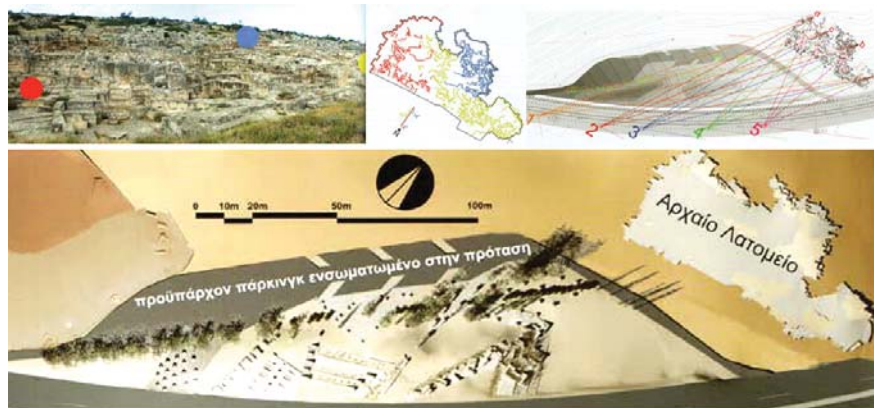
Εικόνα 69: Ο Εθνικός Βοτανικός Κήπος του Wales με τον τεράστιο γυάλινο θόλο που το καλύπτει και που ρυθμίζει το μικροκλίμα του, δημιουργεί την εντύπωση μιας πολύ αργής μεταβολής των εποχών του. Ολοκληρώθηκε το 2000, και σχεδιάστηκε από τους Gustafson Porter και Norman Foster. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

95 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ο.π. σ 5.

Εικόνα 70: Απεικονίζεται η οπτική χοάνη προς το αρχαίο λατομείο των Κλεωνών, τωρινή επέμβαση από τις Κουζούπη και Γκόλαντα. Το τοπίο αφηγείται την ύπαρξη των αρχαίων τριών αξόνων εξόρυξης, της ιστορίας του και της άμεσης οπτικής σχέσης του με το δρόμο. (Πηγή: <http://issuu.com/sculptedarchitecturallandscapes>.)

το δικό του αφηγηματικό ρόλο, όπως τα μονοπάτια ή οι δρόμοι που παραπέμπουν σε διαδοχικές καταστάσεις όπου ενδέχεται να εμφανιστούν τυχαία συμβάντα. Η κλίμακα ορίζει το πεδίο αναφοράς, ενώ εμβληματικά στοιχεία στην τοπιακή αφηγηματική είναι τα δένδρα, οι βράχοι, τα μέτωπα και το έδαφος του λατομείου.⁹⁷

Ένα παράδειγμα αφήγησης της ιστορίας ενός αρχαίου λατομείου είναι η τωρινή επέμβαση που έγινε στο αρχαίο λατομείο των Κλεωνών, που, όπως παραδέχεται και η Κουζούπη μαζί με τη Νέλλα Γκόλαντα σε συνέντευξή τους, αφορά πιο πολύ σε ένα αρχαιολογικό θέμα. Η επέμβαση, αφηγείται την οργάνωση των χώρων λατόμησης και τη σχέση του λατομείου με τον αρχαίο δρόμο, αλλά και με το νέο ο οποίος ήδη από το 1990 αντικατέστησε τον προηγούμενο. Ειδικότερα, οι τρεις ορθοκανονικοί κάρναβοι που χώριζαν το λατομείο σε τρεις περιοχές, όρισαν και αντίστοιχους άξονες. Αυτοί μεταφέρθηκαν στη νησίδα μελέτης και γίνονται αντιληπτοί από το δρόμο, δημιουργώντας ένα τεχνητό οπτικό κέντρο βάρους -όμοιο με μία οπτική χοάνη που στέλνει το βλέμμα προς το αρχαίο λατομείο. Έτσι, το ανασχεδιασμένο τοπίο αφηγείται την ύπαρξη αυτών των τριών αξόνων εξόρυξης και την άμεση οπτική σχέση με το δρόμο, ο οποίος -παρόμοια με το λατομείο- έχει ως προϊόν του τη λατύπη εξαερωθέν του. Τέλος, μετατρέπεται ο ιστορικός χώρος ⁹⁸ σε ένα μέρος επισκέψιμο με περιπατητικά δίκτυα ανακάλυψης του αρχαίου λατομικού τόπου.⁹⁹



⁹⁶ Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 25. . .

⁹⁷ Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 6. . .

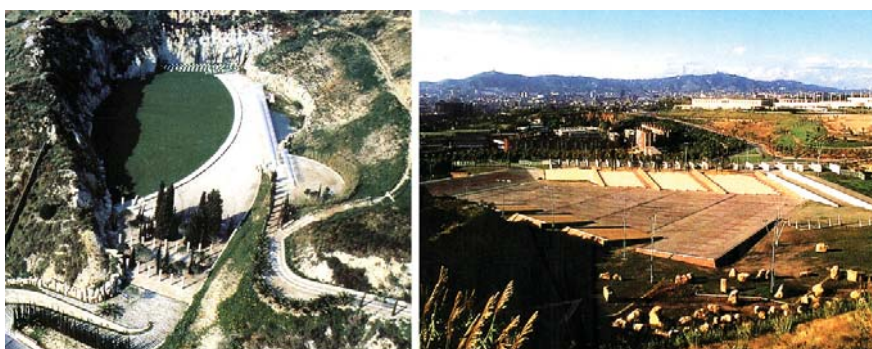
⁹⁸ Συνέντευξη από το Αρχιτεκτονικό γραφείο Sculpted Architectural Landscapes με τη Γλύπτρια κ. Ν. Γκόλαντα και με την Αρχιτέκτονα Μηχανικό κ. Α. Κουζούπη (Παλαιό Φάληρο- Αρχιτεκτονικό Γραφείο Sculpted Architectural Landscapes, 11 Απριλίου 2014) . . .

4.4.2 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΠΙΑΚΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΣΕ ΛΑΤΟΜΕΙΑ

Εικόνα 71: Οι Enric Miralles και Carme Pinos, για το νεκροταφείο της Igualada, το 1996 σχεδίασαν τη διέλευση και το προσκύνημα στο πρώην λατομείο. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)



Ορισμένες αφηγηματικές εμπειρίες τείνουν να ακολουθούν αφηγηματικές δομές. Πρόκειται για ρουτίνες, ιεροτελεστίες ή πομπές που οργανώνουν την εμπειρία του λατομικού μέρους σε χρονικές διαδοχές.¹⁰⁰ Οι Enric Miralles και Carme Pinos, για το νεκροταφείο της Igualada, το 1996 σχεδίασαν τη διέλευση και το προσκύνημα στο πρώην λατομείο. Ο επισκέπτης διασχίζει την πύλη, ακολουθεί το ζιγκ ζαγκ μονοπάτι στη θέση του παλιού ποταμού, και καταλήγει σε ένα αδιέξοδο από μελλοντικά μνήματα ταφής στο χαμηλότερο επίπεδο της άνυδρης κοίτης. Στα επικλινή μέτωπα εκατέρωθεν της διαδρομής, οι προσκυνητές προσεγγίζουν τις κρύπτες των νεκρών. Έτσι, το προσκύνημα και η πορεία προς την καρδιά του λατομείου είναι καθοδική και περίπλοκη, όπως στη μετάβαση προς έναν άλλο κόσμο. Κατά την αποχώρηση, η θέαση της άγριας βλάστησης επαναφέρει το συναίσθημα της ζωής και της ανανέωσης.¹⁰¹



Εικόνα 72: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1992, συνδέθηκαν -για τους Ισπανούς- και με το προϋπάρχον πάρκο της Migdia, δημιουργημένο από τον Beth Gali, νωρίτερα, μέσα στην ίδια χρονιά. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

- 99 Κουζούπη Α. και Γκόλαντα Ν., «Τοπίο Εντοπισμού/ Σήμανσης -Εν Κινήσει- του Αρχαίου Λατομείου Κλεωνών από τη Νέα Εθνική οδό Κορίνθου - Σπάρτης.», Διάλεξη «Μετασχηματισμοί στα Όρια του Ανθρωπογενούς και Φυσικού Τοπίου» εκφωνημένη στο Αμφιθέατρο Αντών Τρίτη του Πνευματικού Κέντρου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στις 16.1.14 λεπτά 0.00-19.30.
- 100 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 11.
- 101 Libby Hruska, *Groundswell: Constructing the Contemporary Landscape*, (New York: The Museum of Modern Art, 2005), σσ 110-115.

Οι τοπιακοί συνειρμοί περιλαμβάνουν στοιχεία ήδη υπαρκτά του αποκατεστημένου λατομικού χώρου, τα οποία γίνονται -μετέπειτα- συνδεδεμένα με μία εμπειρία, με ένα γεγονός ή με μία ιστορία.¹⁰² Το πάρκο της Migdia, αποτελεί έναν αποκατεστημένο λατομικό τόπο με βοτανικό κήπο, μονοπάτια, και χώρους για κονσέρτα, αθλητισμό και στάθμευσης οχημάτων, που δημιουργήθηκε το 1992 από τον αρχιτέκτονα Beth Gali. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1992, που έλαβαν μέρος εκεί, και σε άλλα μέρη, συνδέθηκαν καθοριστικά με το μέρος. Έτσι, το πάρκο της Migdia θα αναφέρεται -κυρίως για τους Ισπανούς- στα ολυμπιακά αγωνίσματα τα οποία υποδέχθηκε και διοργάνωσε η χώρα τους σε διεθνές επίπεδο.¹⁰³



102 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 11. . .

103 Vincenzo Pavan, 'Ο.π. σσ 153-159. . .

Τα λατομικά τοπία της μνήμης είναι μέρη που εξυπηρετούν τον δημόσιο ή προσωπικό, απτό χώρο της μνήμης. Υπονοούν συνειρμούς ή διακατέχονται από ενέργειες θύμησης, και αποτελούν μνημεία, μουσεία, τμήματα συνοικίας ή διατηρητέες κατασκευές.¹⁰⁴ Το ξενοδοχείο Camel στο πρώην λατομείο, στο Cornwall, κτίστηκε επάνω στο αποτύπωμα του αυθεντικού κτιρίου που προϋπήρχε, πριν καταστραφεί από την πυρκαγιά του 2002. Οι απλές του όψεις, σχεδιασμένες από τους αρχιτέκτονες Mary Reynolds και McLean Quinlan, είναι εμπνευσμένες από το προγενέστερο κτίριο. Παράλληλα, το τραχύ τοπίο, παραμένει ανέγγιχτο, διατηρώντας τα απομεινάρια του καταστραμμένου σχιστόλιθου και την τοπογραφία με τις δραματικές θέες προς τα πέρα. Έτσι, το σημερινό ξενοδοχείο, θυμίζει την ύπαρξη του προηγούμενου κτιρίου που φώλιαζε στην ίδια ακριβώς θέση, στο διατηρημένο λατομικό τοπίο.¹⁰⁵



Εικόνα 74: Από το 1965, το θέατρο του Τάκη Ζενέτου είναι ιδεώδες περιβάλλον κορυφαίων εκδηλώσεων στις αφηγήσεις του ελληνισμού. Αριστερά απεικονίζεται απόσπασμα της συναυλίας της Zaz, το Σεπτέμβρη του 2013. (Πηγές: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο & <http://vassilisgonis.wordpress.com/2013/09/04/athens-greece/>.)

Ο αφηγηματικός τόπος βρίσκεται σε ένα συμβατό περιβάλλον που όμως συνδέεται με ορισμένα επαναλαμβανόμενα γεγονότα στις αφηγήσεις ενός πολιτισμού. Το θέατρο που δημιουργήθηκε στο αλλοτινό φαϊό νταμάρι του Λυκαβηττού, υποδέχθηκε αρχικά εκδηλώσεις του φεστιβάλ Αθηνών, έπειτα από πρωτοβουλία της τραγωδού του Εθνικού Θεάτρου Άννας Συνοδινού. Ο συστηματικά σχεδιασμένος κώνος που ακολουθεί την καμπύλη της ανεστραμμένης παραβολής, παρέχει 3.000 καθίσματα με τα μεγαλύτερα δυνατά αποτελέσματα θέασης και ακουστικής των παραστάσεων. Έτσι, από το 1965 μέχρι και σήμερα, το τεχνολογικά εξελιγμένο θέατρο του μεγάλου Έλληνα αρχιτέκτονα Τάκη Ζενέτου είναι ένα ιδεώδες περιβάλλον κορυφαίων εκδηλώσεων στις αφηγήσεις του ελληνικού πολιτισμού.¹⁰⁶

• **104** Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 11.

• **105** 'Camel Quarry House, Cornwall, UK | Mclean Quinlan', <http://www.simplicitylove.com/2013/06/camel-quarry-house-cornwall-uk-mclean.html#.U-AN7LW0PC5> (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

• **106** 'Lycabettus Outdoor Theatre', http://www.culture2000.fee.gr/ATHENS/ENGLISH/BUILDINGS/BUILDTEXTS/B54_f.html (πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2014).



Εικόνα 75: Ο κήπος στη Σαγκάη εμπνέεται από την ανατολική Γη του Άνθους Ροδακινιάς, όπου ψαράδες διασχίζουν μια ουτοπική οδό. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο en.wikipedia.org/wiki/The_Peach_Blossom_Spring.)

Ορισμένα μέρη σχηματίζονται από την αφήγηση τοπικών ή πολιτιστικών μορφών, από θρύλους, έπη, βιογραφίες ή μύθους.¹⁰⁷ Ο βοτανικός κήπος της Σαγκάη, βραβευμένος το 2012, του τμήματος αστικού σχεδιασμού του πανεπιστημίου Beijing εμπνέεται από την κλασική ανατολική λογοτεχνία. Τα δύο διπλανά πρώην λατομεία, αποκαταστάθηκαν ως ένα σύνολο, με το δυτικό να αποτελεί μία βαθιά πισίνα, και το υπόλοιπο να περιλαμβάνει μία κατοπτρική λίμνη με μία πλατφόρμα παρατήρησης λουλουδιών και με μία δεύτερη πλατφόρμα έξι σημείων διαφυγής που οδηγούν σε τούνελ και στο μυστικό κήπο. Η βαθιά πισίνα περιέχει ένα ατσάλινο μονοπάτι παρατήρησης -ή αλλιώς- μία «λωρίδα του ουρανού» που καταλήγει σε μία ελικοειδή πλωτή γέφυρα. Αυτή η δραματικά αιωρούμενη οδός αναφέρεται στη Γη του Άνθους της Ροδακινιάς, γνωστό έργο της ανατολικής λογοτεχνίας που απεικονίζει τη θαυμαστή εμπειρία των ψαράδων διαμέσου μιας οδού σε έναν παραδεισένιο κόσμο ουτοπίας.¹⁰⁸



107 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 11.
108 'Quarry Garden in Shanghai Botanical Garden', <http://www.asla.org/2012awards/139.html>
(πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2014).

Υπάρχουν ενέργειες δημιουργημένες από δράσεις -είτε ανθρωπογενείς είτε φυσικές, όπως του αέρα ή του νερού- που αποτελούν διαδικασίες διαδοχικά εξελισσόμενες προς ένα τέλος προόδου ή κατάρρευσης. Οι ορατές καταγραφές της αλλαγής στη μορφή του λατομείου μπορεί να είναι λόγω διάβρωσης, κατεδάφισης, αποσύνθεσης ή αποκατάστασης.¹⁰⁹ Στην τελευταία κατηγορία ανήκει το πρώην λατομείο Biville των Christophe Delmar και Sylvie Bruel το 1989. Στόχος ήταν η ανάδειξη των πλαστικών ιδιοτήτων του και η διατήρηση της βιομηχανικής ταυτότητας του νέου κατάφυτου τοπίου. Υπάρχουν ξύλινες αποβάθρες ψαρέματος, ενώ συρματοκιβώτια δημιουργούν μία διαδοχή κυκλώπειων βημάτων στο τοπίο με τα λιβάδια, τους χερσότοπους, τα δασάκια, τους ελαιώνες και τις ιτιές που ποτίζονται φυσικά και που υπόσχονται μακροπρόθεσμη ανάπτυξη.¹¹⁰



Το ερμηνευτικό τοπίο έχει στοιχεία και προγράμματα που εξιστορούν τι συνέβη σε εκεί, στοχεύοντας στη δημιουργία υπαρκτών ή -εν εξελίξει- νοητών αφηγημάτων. Η τοποθέτηση κειμένων και η ανάγνωση των μορφών, παραπέμπουν σε τοπιακές ερμηνείες.¹¹¹ Το μουσείο λατομικής τέχνης, του 1997, στο Διόνυσο από τις Ασπασία Κουζούπη και Νέλλα Γκόλαντα, δείχνει την παλιά εξορυκτική διαδικασία, όπου το νερό διέστελλε κι έσπαγε το βράχο, και όπου είναι ευδιάκριτα τα εργαλεία των λατόμων και η γλίστρα με το σημείο της πρόσδεσης για ελεγχόμενη ολίσθηση. Εκεί, φαίνονται τα σπίτια των λατόμων, το κάθισμα με την πανοραμική θέα και οι γλυπτές συνθέσεις, οργανωμένες από τις μαρμαρόπετρες και τα λατύπια των σωρών των παραπροϊόντων της εξόρυξης. Έτσι, όλο το τοπίο είναι ερμηνεύσιμο και ο περίπατος εκεί έχει τον ερμηνευτικό και βιωματικό χαρακτήρα ενός τόπου-μουσείου.¹¹²

Εικόνα 76: Το πρώην λατομικό τοπίο με τα λιβάδια, τους χερσότοπους, τα δασάκια, τους ελαιώνες και τις ιτιές, υπόσχεται μία μακροπρόθεσμη πρόοδο κι εξέλιξη. Ανασχεδιάστηκε από τους Christophe Delmar και Sylvie Bruel το 1989. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

Εικόνα 77: Το μουσείο λατομικής τέχνης, του 1997, στο Διόνυσο από τις Ασπασία Κουζούπη και Νέλλα Γκόλαντα, δείχνει την παλιά εξορυκτική διαδικασία. Η ανάγνωση των μορφών, παραπέμπει σε τοπιακές ερμηνείες. (Πηγή: <http://www.sculpted-architectural-landscapes.gr/project.php?id=1>)

• 109 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 11.

• 110 Vincenzo Pavan, Ό.π. σσ 50-56.

• 111 Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 11.



Εικόνα 78: Το έργο του David Chipperfield, στο Arcari, το 2010, εμπνέεται από τον Marco Paolini για την παράσταση της οδύσσειας του ρωσικού πολέμου κατά το βιβλίο «Λοχίας στο χιόνι». (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

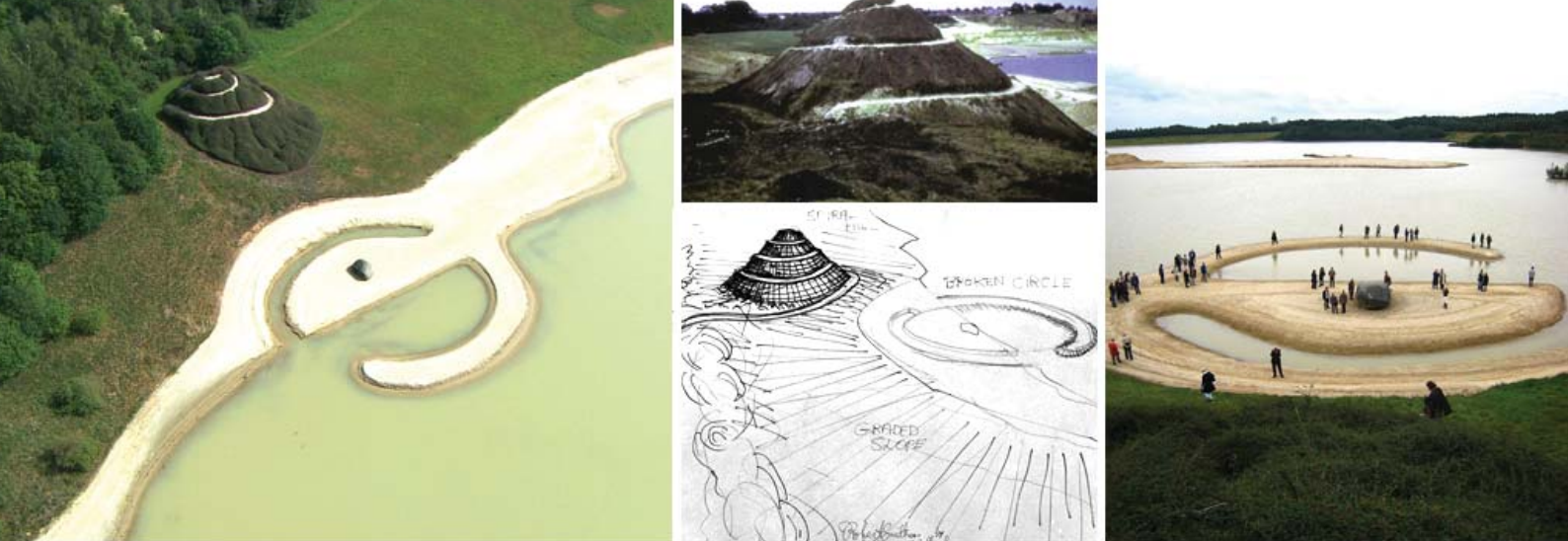
Η αφήγηση ιστοριών ως μέσου απόδοσης μιας σειράς ή ανάπτυξης εικόνων, συχνά οδηγεί στην παραγωγή μορφής κατά το σχεδιασμό. Δεν είναι αναγκαία η σαφής ανάγνωσή της στην τελική σχεδιαστική μορφή του πρώην λατομείου.¹¹³ Το έργο του David Chipperfield, το 2010, στο υπόστυλο και ψηλοτάβανο λατομείο του Arcari, εμπνέεται από τον ηθοποιό Marco Paolini. Εκείνος, στην παράσταση της οδύσσειας του ρωσικού πολέμου κατά το βιβλίο «Λοχίας στο χιόνι», φαντάστηκε το λατομείο ως ένα σκηνικό, όπου η σκηνή επιπλέει στην πλημμυρισμένη περιοχή, με τα καθίσματα των θεατών να βρίσκονται στο στεγνό έδαφος. Ο αρχιτέκτονας, προσθαφαιρώντας ελάχιστα σημεία βράχου, σταθεροποίησε τη σκηνή, δημιουργώντας ένα επικλινές έδαφος για τους θεατές. Έτσι, η αρχική αφήγηση οριστικοποίησε τη μορφή.¹¹⁴



Κάποια λατομικά τοπία είναι σχεδιασμένα με στόχο την εξιστόρηση μιας εντελώς δικής τους ειδικής ιστορίας υπάρχουσας ή δημιουργημένης απ' το σχεδιαστή της, και συχνά μετατρέπονται σε κήπους, μνημεία ή θεματικά τοπία.¹¹⁵ Ο αυστραλιανός βοτανικός κήπος του 2012, σε παλιό λατομείο άμμου της Cranbourne, αφηγείται την αμφίσημη σχέση των Αυστραλών με το τοπίο τους, όπως την ορίζουν οι Taylor Cullity Lethlean και Paul Thompson. Ο κήπος χωρίζεται σε τρία μέρη, σε ένα άγριο, σε ένα σχηματισμένο και σε ένα ενδιάμεσο. Το ανατολικό τμήμα, εμπνέεται από την τάση για οργάνωση, καδράρισμα ή σχηματοποίηση του τοπίου σε μία ανθρώπινη κλίμακα και περιλαμβάνει εκθεσιακούς κήπους, μέρη παρατήρησης, ερευνώμενα κομμάτια βλάστησης και δασικές σειρές. Το δυτικό, εμπνέεται από τους καλλιτέχνες και συγγραφείς που εκθειάζουν τους φυσικούς κύκλους, τους ρυθμούς, τις ρευστές ακανόνιστες μορφές και την ανθεκτικότητα της εκτεταμένης χλωρίδας. Τέλος, το νερό αποτελεί το ενδιάμεσο ανάμεσά τους, ολοκληρώνοντας την αφήγηση της ιστορίας.¹¹⁶

Εικόνα 79: Ο αυστραλιανός βοτανικός κήπος του 2012, σε παλιό λατομείο άμμου της Cranbourne, αφηγείται την αμφίσημη σχέση των Αυστραλών με το τοπίο τους, όπως την ορίζουν οι Taylor Cullity Lethlean και Paul Thompson. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

- **112** Κουζούπη Α. και Γκόλαντα Ν., «Υπαιθριο Μουσείο Παλαιάς Λατομικής Τέχνης στα παλαιά μη ενεργά λατομεία μαρμάρου Διόνυσου.», Διάλεξη «Μετασχηματισμοί στα Όρια του Ανθρωπογενούς και Φυσικού Τοπίου» εκφωνημένη στο Αμφιθέατρο Αντώνη Τρίτση του Πνευματικού Κέντρου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στις 16.1.14 λεπτά 48.27-1.00.00.
- **113** Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 11.
- **114** Vincenzo Pavan, Ό.π. σσ 95-101.
- **115** Matthew Potteiger and Jamie Purinton, Ό.π. σ 11..
- **116** 'The Australian Garden', <http://www.archdaily.com/393618/the-australian-garden-taylor-cullity-lethlean-paul-thompson/> (πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2014).



Εικόνα 80: Ο Robert Smithson στο Emmen, δημιούργησε το 1971 ένα φυγοκεντρικό «Σπασμένο Κύκλο» κι ένα κωνικό λόφο με ένα σπειροειδές μονοπάτι. Ο σπειροειδής μισός χωμάτινος και μισός υδάτινος κύκλος τονίζει τη ροπή προς ένα τέλος, δείχνοντας το διαρκές «φάγωμα» του ενός στοιχείου από το άλλο. (Πηγές: <http://socks-studio.com/2011/09/12/smithson-and-serra-beyond-modernism-documentary/>, <http://www.robertsmithson.com>)

4.5 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΝΤΡΟΠΙΑΣ ΣΕ ΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΟ

Η εντροπία αφορά στην αφήγηση της απώλειας του τόπου, του υλικού ή μιας ενέργειας η οποία σπάει σε πιο σύνθετες οργανώσεις σε ευπαθείς μορφές. Μοιάζει με την εξιστόρηση της οικολογικής κατάστασης των άγριων περιοχών που απειλούνται με καταστροφή.

Σημαντικός καλλιτέχνης που παρουσίασε ενθουσιασμό για τα εντροπικά μέρη, ήταν ο Robert Smithson, ο οποίος έκανε ταξίδια προκειμένου να τα ανακαλύψει.¹¹⁷ Σε ένα λατομείο άμμου και χαλικιών στο Emmen, δημιούργησε το 1971 ένα φυγοκεντρικό «Σπασμένο Κύκλο» κι ένα κωνικό λόφο με ένα σπειροειδές μονοπάτι κατευθυνόμενο προς την κορυφή του η οποία είναι η βασική πλατφόρμα παρατήρησης του κύκλου. Τα δύο αυτά στοιχεία αλληλοσυμπληρώνονται κι αλληλοεξουδετερώνονται.¹¹⁸ Μάλιστα, η διπλή διακοπή του κύκλου, παρουσιάζεται ως ένας συνολικός συσχετισμός μέσω της συνέχισης και της ομοιομορφίας των στοιχείων με τις κανονικές αποστάσεις μεταξύ τους καθώς διαδέχονται το ένα το άλλο.¹¹⁹ Σε περιπατητικό χρόνο, ο επισκέπτης γίνεται μέρος του έργου, καθώς κινείται εντός των κενών χώρων που γεμίζουν από την παρουσία του. Οι οπτικές του έργου είναι πολλές και οι ερμηνείες διάφορες, αλλά σε κάθε περίπτωση η σπείρα -ένα από μόνο του εντροπικό σχήμα- μέσα σε έναν χώρο από εξοφλημένο υλικό, τονίζει τη ροπή προς ένα τέλος καθώς ο σπειροειδής μισός χωμάτινος και μισός υδάτινος κύκλος δείχνει το διαρκές «φάγωμα» του ενός στοιχείου από το άλλο.¹²⁰

¹¹⁷ Matthew Potteiger and Jamie Purinton, 'Ο.π. σ 188. :

¹¹⁸ Dreher T., "Robert Smithson: Land Reclamation and the Sublime", *Arte Factum*, v. 45, (October/ November 1992) σ 26. :

¹¹⁹ Dreher T., 'Ο.π. σ 27. :



Δύο χρόνια πριν, ο Robert Smithson, σε ημικυκλικό λατομείο ανοιχτόχρωμου ασβεστόλιθου, σε ανοδικό του σημείο έριξε τόνους πίσσας με φορτηγό. Η πίσσα έρρεε στα κανάλια του διαβρωμένου μετώπου, παρασύροντας τα κομμάτια του παλιού ασβέστη προς τα κάτω κι εντός του λάκκου. Στο τέλος δημιουργήθηκε μία ακανόνιστα εκτεταμένη επιφάνεια, και το συνολικό έργο ονομάστηκε «Υπερχείλιση του Texas». Εκεί, η -κανονικά ρευστή και ζεστή- πίσσα αποκτά σκληρυμένες επιφάνειες που παρόλη την ατμοσφαιρική τους έκθεση, είναι αδύνατο να ενσωματωθούν στο λατομικό τοπίο. Γίνεται, λοιπόν, λόγος για ένα -πλήρως- ορατό, μη επισκέψιμο, και γραφικό τόπο, λόγω του ότι είναι απόλυτα αναγνώσιμος ως ένα ίχνος ανθρωπογενούς καταστροφικής ενέργειας, κινούμενης από την περιφέρεια προς το κέντρο του λατομείου.¹²¹

Εικόνα 81: Ο Robert Smithson, το 1969, σε ημικυκλικό πρώην λατομείο, σε ανοδικό του σημείο έριξε τόνους πίσσας με φορτηγό προς το κέντρο του λατομείου, αποδίδοντας ανθρωπογενή καταστροφική κι εντροπική του ενέργεια στο τοπίο. Το έργο ονομάζεται «Υπερχείλιση του Texas». (Πηγές: <http://www.wikiart.org/en/robert-smithson/asphalt-rundown-1969>, <http://blog.fabric.ch/index.php?plugin/tag/theory/P3.html>)

• 120 Dreher T., Ό.π. σ 28.

• 121 Dreher T., Ό.π. σ 29.

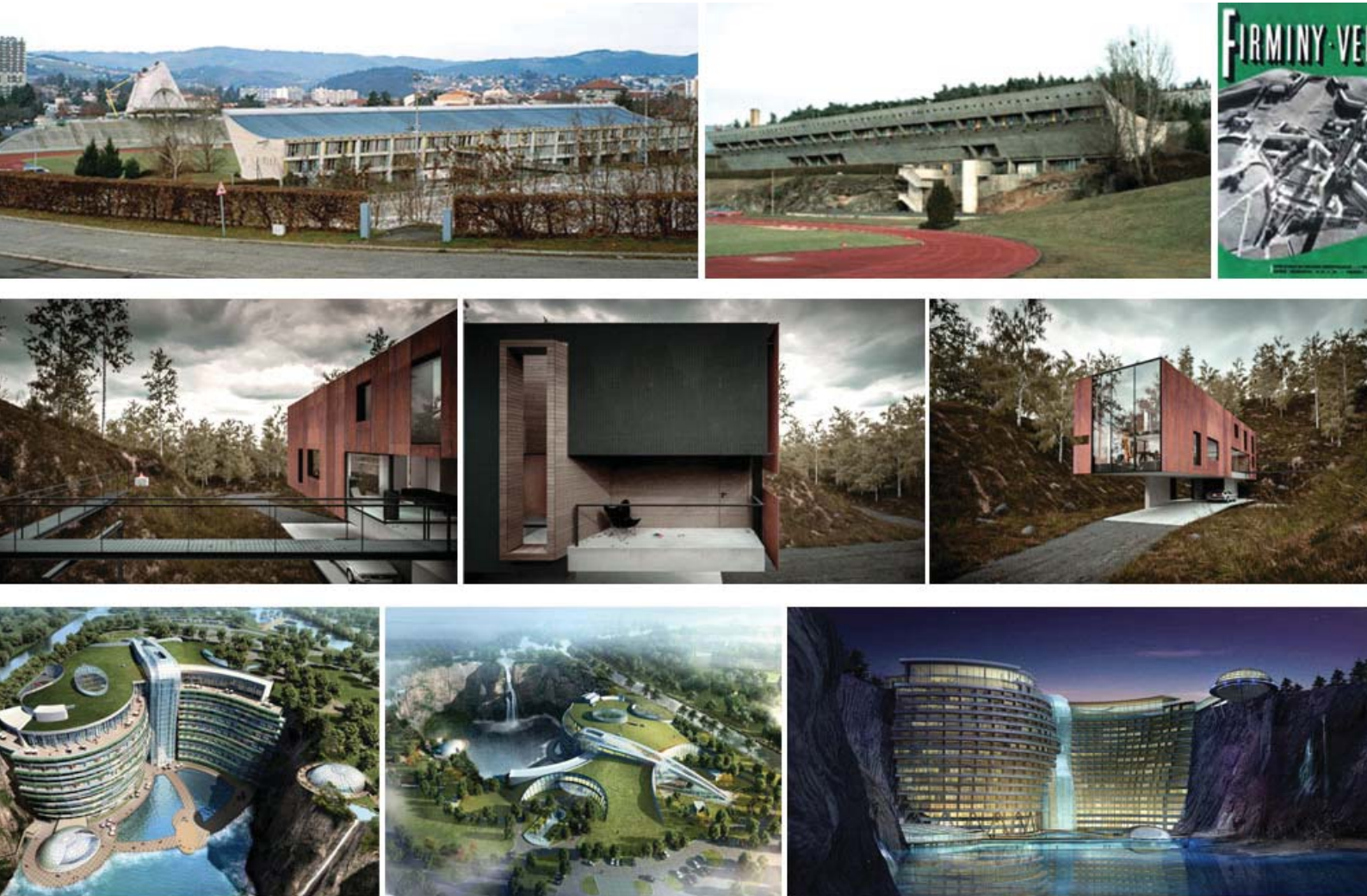


Εικόνα 82: Η 'Κίτρινη Ράμπα' του Herman Prigann, το 1995 στο Pritzten με τα τεχνητά στοιχεία που εκφράζουν τον ανασχηματισμό της κατεστραμμένης κι εντροπικής γης. (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

Εικόνα 83: Επάνω απεικονίζεται η «Πράσινη Firminy» του Le Corbusier, το 1965. (Πηγή: http://www.fondationlecorbusier.fr/corbuweb/morpheus.aspx?sysId=13&IrisObjectId=5187&sysLanguage=en-en&itemPos=25&itemSort=en-en_sort_string1%20&itemCount=78&sysParentName=&sysParentId=64.) Κεντρικά είναι το «Σπίτι για Έναν Φωτογράφο» από τους hyde-hyde αρχιτέκτονες, το 2011, στην άκρη του Εθνικού Πάρκου Brecon (Πηγή: www.dezeen.com/2013/06/27/construction-underway-on-cave-hotel-in-abandoned-chinese-quarry/.) Κάτω φαίνεται το επερχόμενο «Ξενοδοχείο της Σπηλιάς» των Atkins, κοντά στη Σανγκάι. (Πηγή: <http://ideasgn.com/architecture/songjiang-quarry-hotel-atkins/>)

Σύμφωνα με τον καλλιτέχνη τοπίου Herman Prigann, η τέχνη δεν αλλάζει τη συνείδηση του κοινού, ωστόσο αναπτύσσει μορφές που ανακλούν την παρακμή της εκάστοτε εποχής, αναδεικνύοντας νέες οπτικές. Τα έργα του, πρόβαλλαν μία αυξημένη περιβαλλοντική ανησυχία, προειδοποιώντας το κοινό για τις επερχόμενες οικολογικές καταστροφές. Το λατομείο για τον Prigann, αποτελεί ένα συναρπαστικό μεταβαλλόμενο φυσικό γλυπτό με διαδοχικές γεωλογικές επικαλύψεις και με διαρκείς διαδικασίες οι οποίες έχουν αφήσει ή αφήνουν ένα αποτύπωμα εντροπίας το οποίο ο καλλιτέχνης καλείται να σεβαστεί. Το έργο Κίτρινη Ράμπα του 1995 στο Pritzten, αποτελεί ένα τεχνητό τοπίο υπό τους όρους του καλλιτεχνικού σχεδιασμού του, που περιλαμβάνει όλα τα απαραίτητα οικολογικά στοιχεία. Υπάρχει ένας διάλογος ανάμεσα στις τεχνικές μορφές. Η κύρια τεχνητή κατασκευή του ψηλότερου σημείου του έργου, είναι το πέτρινο ηλιακό ρολόι που επαναλαμβάνει τις ημερολογιακές δομές των αρχαίων πολιτισμών που κατοικούσαν εκεί, αποδίδοντας το φυσικό χρόνο σε σχέση με τον ελεγχόμενο χρόνο της εξόρυξης του τόπου. Η δεύτερη τεχνητή μορφή είναι η- χωμάτινη και από τσιμεντένιες πλάκες-ράμπα, της οποίας η απόληξη είναι το σημείο διασταύρωσης από τον εκτεθειμένο χώρο σε έναν έγκλειστο κι εσωτερικό. Ένας κώνος συμπληρώνει το έργο, ο οποίος στο μπροστινό του μέρος είναι κατασκευασμένος σαν μία βαθμιδωτή πυραμίδα, όμοια με τα αρχαία παρατηρητήρια. Έτσι, όλη αυτή η τεχνικότητα του λατομικού τοπίου εκφράζει τον ανασχηματισμό της κατεστραμμένης κι εντροπικής γης.¹²²

Η αρχιτεκτονική άλλοτε λειτουργεί ως μέσο αντίδρασης προς την εντροπία ενός μέρους, και δημιουργεί προοπτικές ανάπτυξης και εξέλιξης. Μετά την κατάρρευση της τοπικής εξόρυξης άνθρακα και της βιομηχανίας ατσαλιού, η γαλλική πόλη Firminy ήταν γνωστή ως η Μαύρη Firminy, λόγω της περιβαλλοντικής μόλυνσης και του χαμηλού



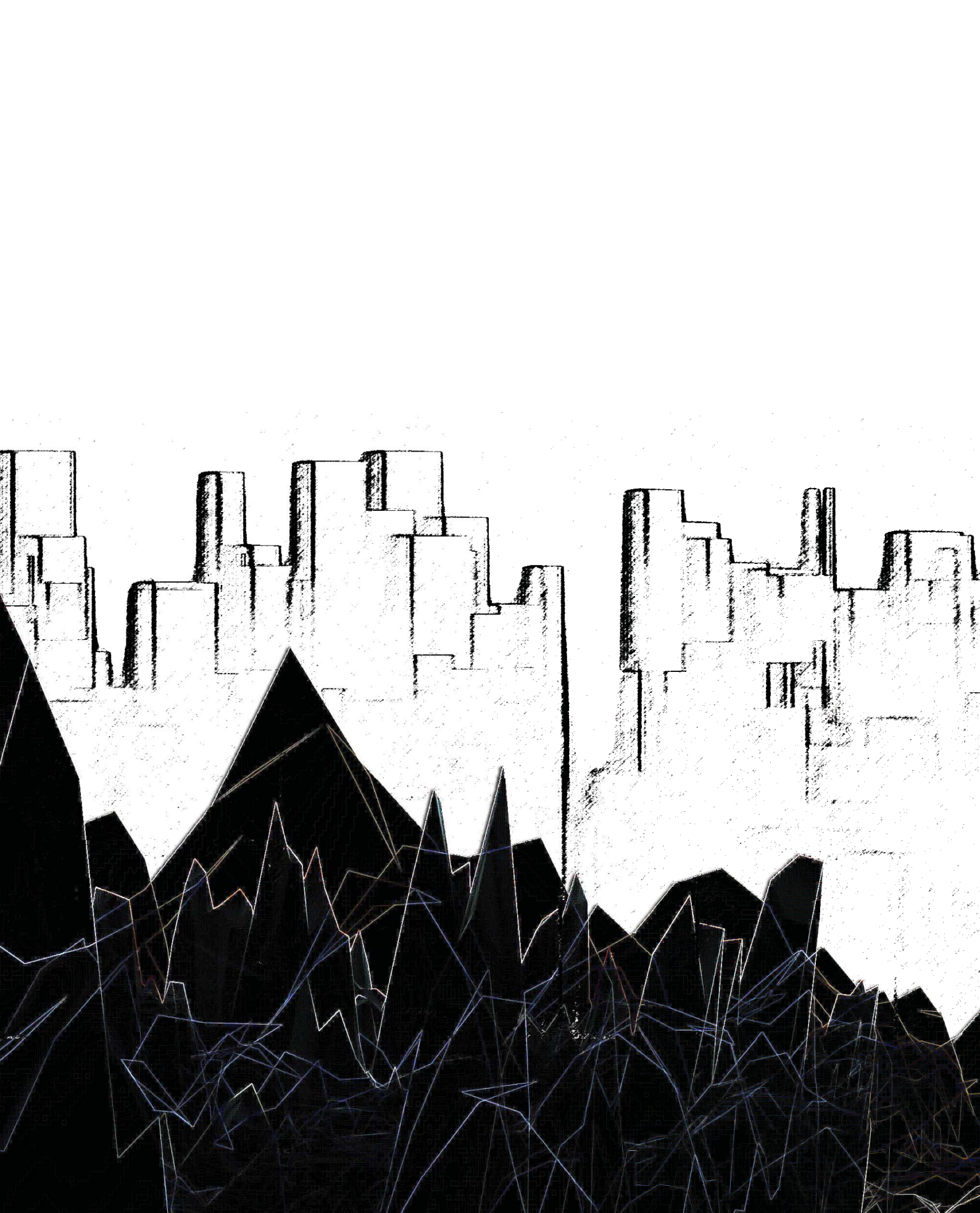
βιοτικού της επιπέδου. Ο Le Corbusier, το 1965 ανασχεδίασε την εξοργυμένη περιοχή με το σλόγκαν Πράσινη Firminy, οραματιζόμενος να αποτελέσει μία ανοιχτή, καθαρή, ηλιόλουστη και γεμάτη βλάστηση, κατοικήσιμη περιοχή, με προτεραιότητα στις αξίες της κοινότητας και της οικογένειας. Ένα άκαμπτο, μεγάλο, εκλεπτυσμένο και μοντέρνο

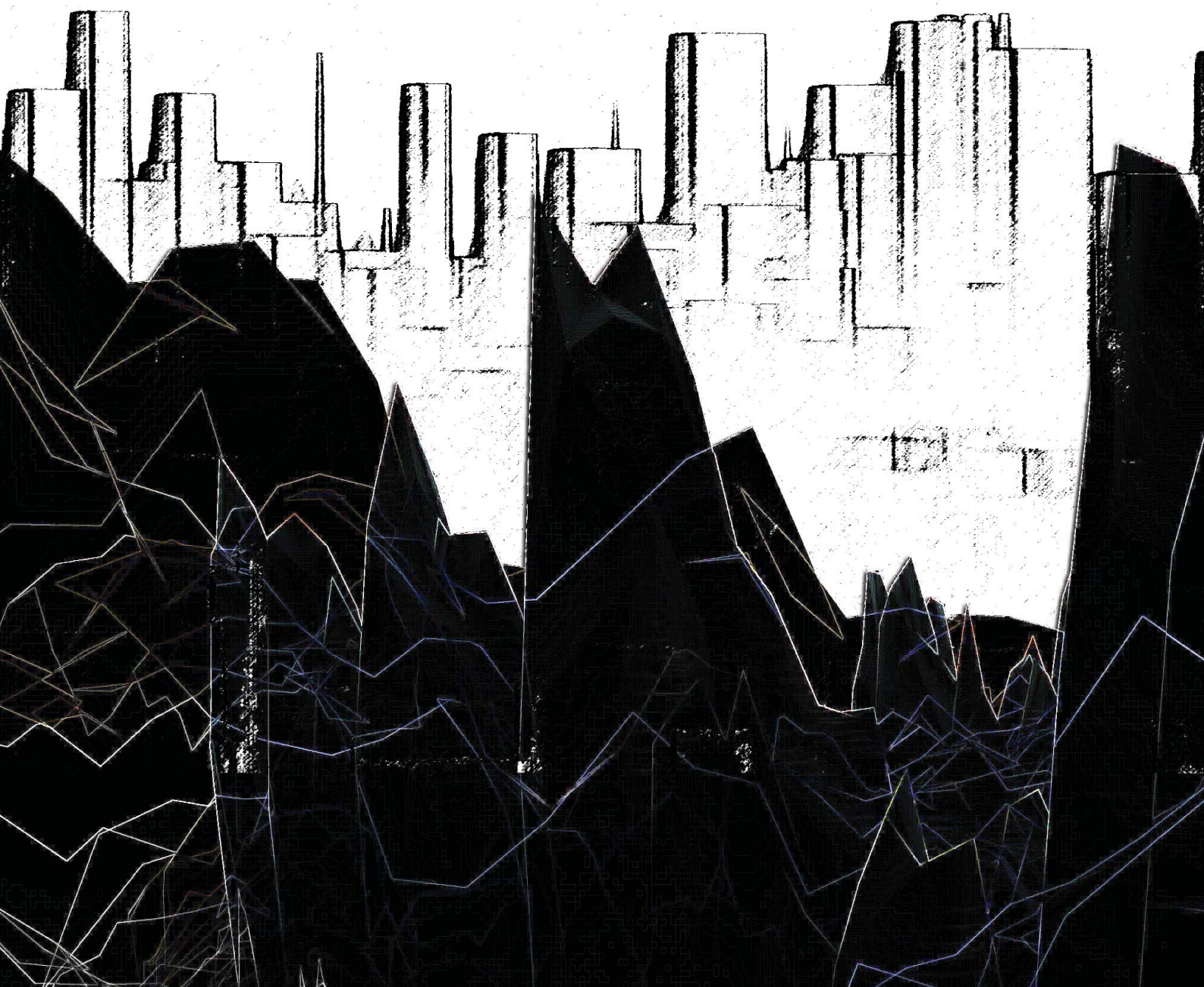
κτίριο κατοίκησης δημιουργήθηκε στην κορυφή του λόφου. Το νέο μοντέλο διαβίωσης πρότεινε τη συνύπαρξη κοντινών κατοικιών και την ενσωμάτωση σχολείου και κήπου οροφής. Στο ίδιο λατομείο, διαμορφώθηκαν μία κοινοτική πισίνα, ένα αθλητικό στάδιο, ένα κέντρο πολιτισμού νεότητας και μία εκκλησία.¹²³ Επίσης, σημερινά έργα σε λατομικούς τόπους όπως το αιωρούμενης αίσθησης, «Σπίτι για Έναν Φωτογράφο» από τους hyde-hyde αρχιτέκτονες, του 2011, που συλλέγει το φως κι εστιάζει σε απομακρυσμένες απόψεις, σαν μία κάμερα Obscura, στην άκρη του Εθνικού Πάρκου Brecon αποτελούν ελιτίστικα κτίρια διαβίωσης τα οποία όχι μόνο προτείνουν ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο, αλλά τα οποία μιλούν για έναν πολυτελή τρόπο ζωής εντός τους.¹²⁴ Όμοια, το επερχόμενο, πέντε αστέρων, 100 μέτρων ύψους, -εν μέρη υποθαλάσσιο, με πισίνα, καταρράκτη και θαλάσσια αθλήματα-, «Ξενοδοχείο της Σπηλιάς» της εταιρίας Atkins, κοντά στη Σανγκάι, απευθύνεται σε ένα περιορισμένο, προνομιούχο κοινό του οποίου η διημέρευση στον αποκατεστημένο, νέο, οικολογικό κι εξελιγμένο τόπο, αποκτά ουτοπικές διαστάσεις.¹²⁵

123 Toland Isabelle, '4 unités LC. FRAGMENTS OF A RADIANT DREAM', (Sydney: University of Sydney: The Faculty of Architecture, Design and Planning, July 2001), σσ 185-204.

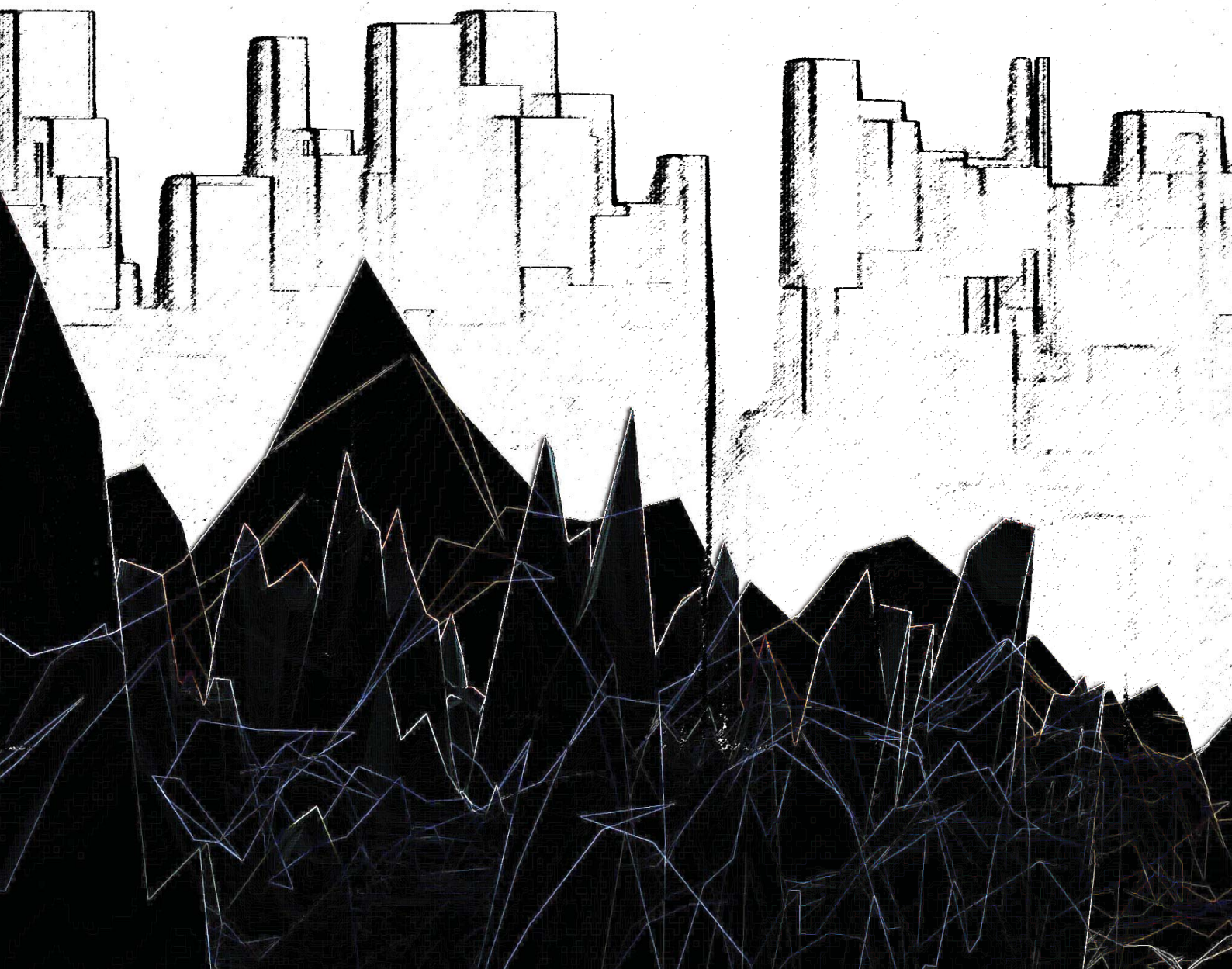
124 'Project: House for a Photographer', <http://www.hydearchitects.com/project/house-for-a-photographer/> (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

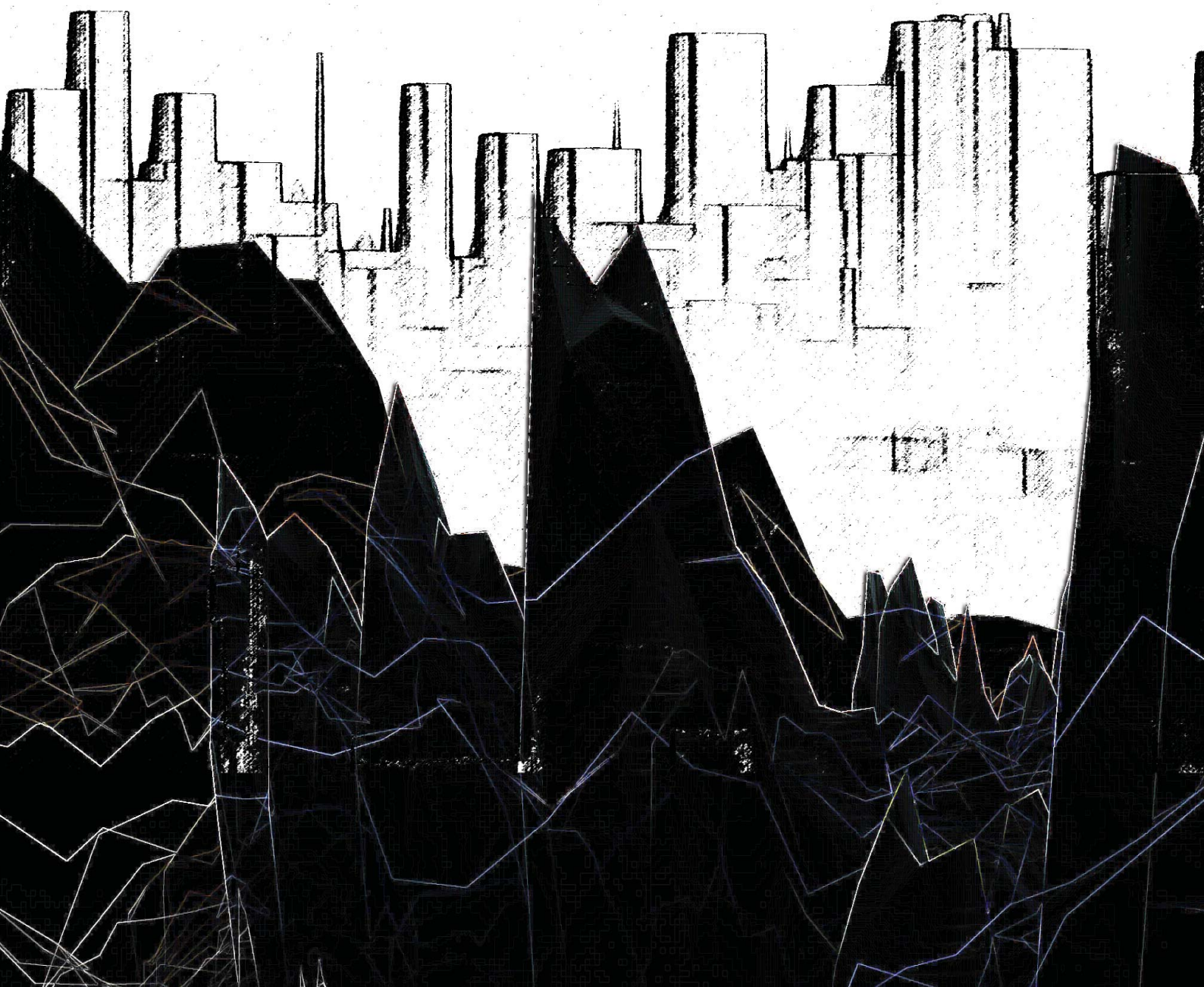
125 'Cave hotel underway in water-filled Chinese quarry', <http://www.dezeen.com/2013/06/27/construction-underway-on-cave-hotel-in-abandoned-chinese-quarry/> (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).





5. ΤΑ ΑΝΕ-
ΝΕΡΓΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ
ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

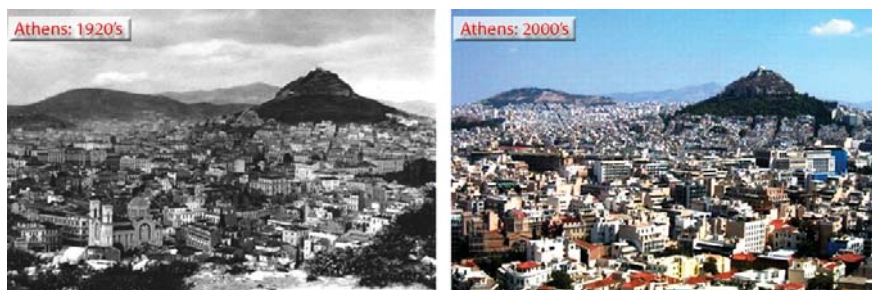




5.1 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, υπήρξε ανάγκη για γρήγορη οικονομική και βιομηχανική ανάκαμψη της Αθήνας. Η έντονη κατασκευαστική δραστηριότητα ανταποκρίθηκε στη ζήτηση μεγάλων βασικών υποδομών, όπως δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια και κτίρια, ενώ την ίδια στιγμή η ανάπτυξη της ελληνικής πρωτεύουσας έγινε απείθαρχα και αυθαίρετα. Εξήντα λατομεία του λεκανοπέδιου Αττικής παρείχαν ασβεστολιθικά αδρανή, εσωτερικά των λόφων των Τουρκοβουνίων, του Υμηττού, του Αιγάλεω και Ποικίλου όρους. Καθώς τα λατομεία είχαν εγγύτητα στο κέντρο της Αθήνας για την εξασφάλιση χαμηλού κόστους μεταφοράς των υλικών, όταν εξαπλώθηκε η πόλη, όλα όσα ήταν εσωτερικά των λόφων εγκλωβίστηκαν στις κατοικημένες περιοχές.

Εικόνα 84: Αθήνα, η θέα από τον Παρθενώνα προς τα Τουρκοβούνια, στις δεκαετίες των 1920 και 2000. (Πηγές: <http://firsttimeuser.tumblr.com/post/28625694845/birds-eye-view-from-the-acropolis-of-the-city> & <http://www.indiaonrent.com/view/h/how-the-cities-have-changed.html>)



Συνέπεια των παραπάνω ήταν τα σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα και οι οχλήσεις που προκλήθηκαν στους κατοίκους των προσαρτημένων περιοχών λόγω των εξορύξεων. Το 1976 νομοθετήθηκε η διακοπή λειτουργίας των λατομείων εσωτερικά των λόφων, με ορισμένα από αυτά να παρατείνουν τη διακίνηση του ήδη εξορυγμένου υλικού, χωρίς όμως να προβούν σε περαιτέρω εξορύξεις. Έτσι, τα ανενεργά λατομεία παρέμειναν στην τύχη των δήμων και των κοινοτήτων, χωρίς να έχει προβλεφτεί γι' αυτά κάποιο σχέδιο αποκατάστασης. Μάλιστα, άνω των 10 λατομείων είχαν ήδη επιφέρει ραγδαίες αλλαγές στη μορφολογία των ορεινών όγκων, όπως συνέβη με τα Τουρκοβούνια.¹²⁶

• 126 Kaliampakos D., "Rehabilitation of Abandoned Quarry Sites: How an Expensive Activity Can be Transformed into a Beneficial Business", Conference "Minerals, Metals and the Environment II" delivered at Institution of Mining and Metallurgy(IMM), Prague, Czech Republic on 3-6.9.1996, σ 464.

Εικόνα 85: ΧΑΡΤΗΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ (Πηγή: Αεροφωτογραφία: <http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx>)

Σε αυτή την καταστροφή των λόφων, είχε προαναφερθεί και ο Δημήτρης Πικιώνης στο γνωστότερο κείμενο του, το «Γαίας ατίμωσις», κατά το 1954. Εκεί αναφερόταν στην κακοποίηση της Αττικής, διότι η πόλη μεταβαλλόταν σταδιακά σε ένα «φαιό νταμάρι». Τη θέση του πρασίνου της πόλης κατείχε πλέον το τσιμέντο, ενώ τα λατομεία, όπου δεν αφάνιζαν τους λόφους, διέστρεφαν τον χαρακτήρα των περιγραμμάτων τους. Η ασυστηματοποίητη λατομεία της Πεντέλης είχε ανέλθει έως τα ακρώρειά της και οι πρώτες έλικες του Λυκαβητού είχαν μόλις καταστραφεί.¹²⁷

Εικόνα 86: ΧΑΡΤΗΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΕΝΕΡΓΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ (Πηγή: Η ίδια με το κείμενο.)

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΝΕΡΓΩΝ ΑΘΗΝΑΙΚΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ

5.2.1 ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΗ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ



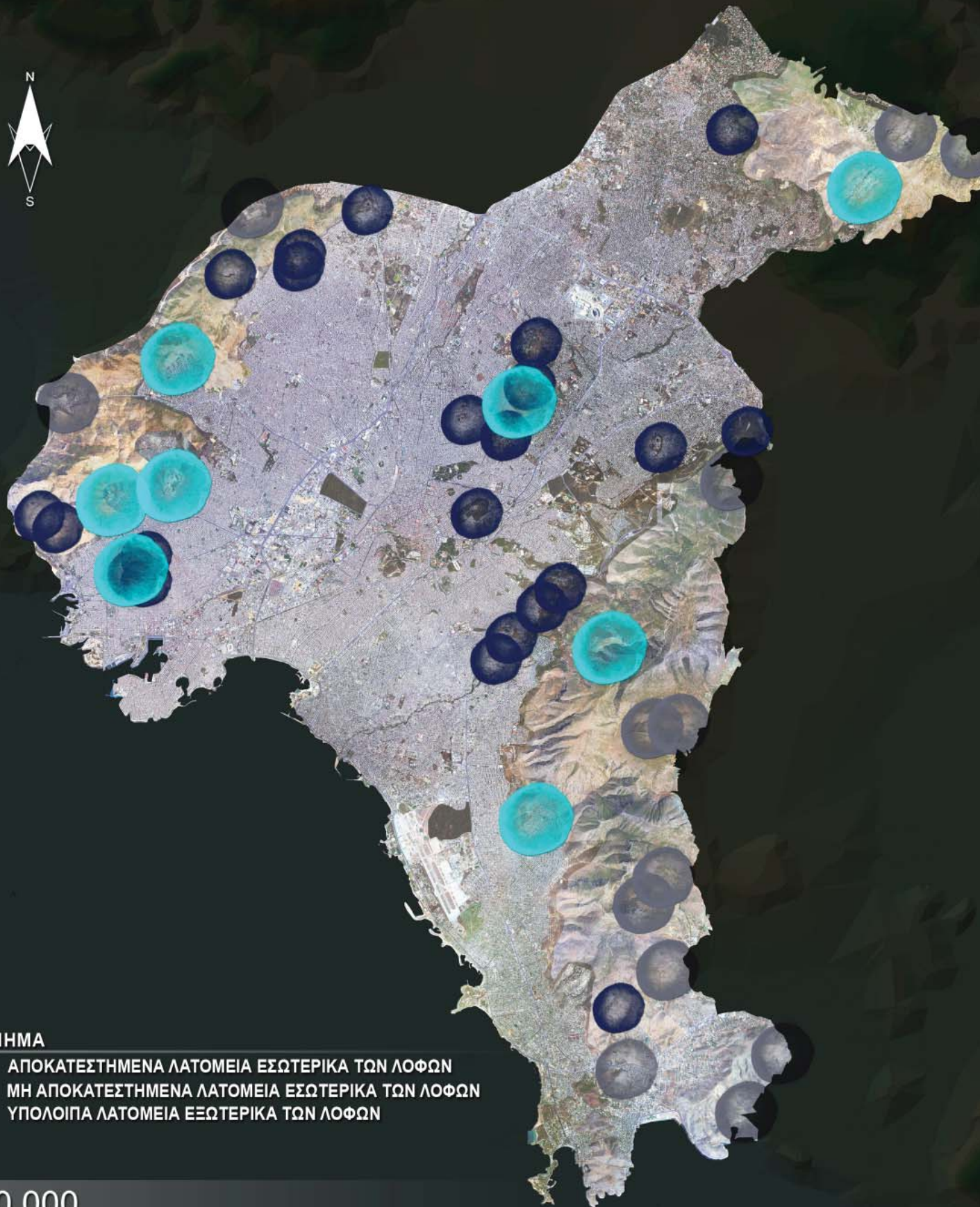
Ο χάρτης της διπλανής σελίδας περιλαμβάνει την έκταση της Αθήνας, οριοθετημένη από τα βουνά του Υμηττού, του Πεντελικού, του Αιγάλεω και του Ποικίλου Όρους. Τα σημειωμένα λατομεία με τις μπλε αποχρώσεις, αφορούν στα ανενεργά λατομεία που βρίσκονται εσωτερικά των λόφων, ενώ τα γκρι βρίσκονται εξωτερικά αυτών.

Οι σκούρες μπλε κουκκίδες δείχνουν τα αποκατεστημένα λατομεία που είναι και σήμερα διακριτά στη σύγχρονη αεροφωτογραφία της Αθήνας. Ενδεικτικό είναι ότι ορισμένα βρίσκονται περικυκλωμένα από βράχια, ενώ σε άλλες περιπτώσεις διακόπτεται ο αστικός ιστός για να υποδεχθεί μία νησίδα πρασίνου ή έναν τόπο με άλλες δραστηριότητες.




Τα μεγάλα γαλάζια κυκλικά σύμβολα υποδεικνύουν τα μη αποκατεστημένα λατομεία στα οποία θα επικεντρωθεί η έρευνα. Βάση για τη δημιουργία του παραπάνω χάρτη αποτέλεσε αντίστοιχος χάρτης του Δ. Καλιαμπάκου.¹²⁸

127 Πικιώνης Δημήτρης, Δ. *Πικιώνη Κείμενα*, (Αθήνα: Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2010), σσ. 127-133.

128 Kaliampakos D., Ό.π., σ 465.



ΥΠΟΜΝΗΜΑ

-  ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΤΩΝ ΛΟΦΩΝ
-  ΜΗ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΤΩΝ ΛΟΦΩΝ
-  ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΤΩΝ ΛΟΦΩΝ

1:160.000



ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ

- "Αθλητικό Κέντρο Χαλικιάκι", Σαρωνικού και Γράμμου, Ηλιούπολη.
- "Δημοτικό Στάδιο Βύρωνας", Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσσοστόμου 15, Βύρωνας.
- "Δημοτικό Στάδιο Καισαριανής «Μιχάλης Κρητικόπουλος»" (1998), Τέρμα Εθνικής Αντιστάσεως 118, Καισαριανή.
- "Αθλητικό Κέντρο Κυψέλης" (2000), Αμοργού 55 (Λόφος Ελικώνος), Κυψέλη.
- "3ο Δημοτικό Γυμναστήριο Χολαργού", Κυκλάδων 86, Αγία Παρασκευή.
- "Δημοτικό Στάδιο Πετρούπολης", Τέρμα οδού Αγίας Τριάδος, Πετρούπολη.
- "Γήπεδο Άρη Πετρούπολης", Τέρμα Κερασόβου, Πετρούπολη.
- "Δημοτικό Στάδιο Καματερού", Ιερού Λόχου Λουκιανού 34, Καματερό.
- Τάκης Ζενέτος, "Θέατρο Λυκαβηττού" (1964-65), Λόφος Λυκαβηττού, Κολωνάκι.
- "Θέατρο Πέτρας" (1983), Βορείου Ηπείρου 26, Πετρούπολη.
- "Αθλητικό Κέντρο Πολιτείας Tennis Club" (1985, Κώστας Δροσόπουλος- Ανώνυμη Εταιρεία), Αριστοτέλους 18, Κηφισιά.
- "Δημοτικό Γήπεδο Βύρωνας (Εργάνης)" & "Θέατρο Βράχων «Μελίνα Μερκούρη»", Ταταούλων 20, Βύρωνας.
- "Ολυμπιακό Κλειστό Γυμναστήριο Άρσης Βαρών Νίκαιας" & "Κατράκειο Θέατρο", Ακροπόλεως & Νέστορος (Άλσος Αγ. Φιλίππου), Νίκαια.
- Άλσος Δεξαμενής, Θεσσαλίας 81-85, Νίκαια/Άγιος Ιωάννης Ρέντης.
- Πάρκο Ανδρέα Παπανδρέου (Σελεπίτσαρι). Τέρμα Κωνσταντινουπόλεως, Κερατσίνι.
 - Αττικό Άλσος, Πρωτοπαπαδάκη 83, Γαλάτσι.
 - Άλσος Βεΐκου, Λεωφόρος Βεΐκου 82-84 (Λόφος Κόκκου), Γαλάτσι.
 - Λόφος Φιλοθέης, Λεωφόρος Βεΐκου 86(Λόφος Κόκκου), Γαλάτσι.
- Νταμάρια Αγίου Ιωάννη, Μόνη Αγίου Ιωάννου Κυνηγού(από Γραβιάς 43), Αγία Παρασκευή.
 - Άλσος Αγίου Δημητρίου, Ελαιών 42, Πετρούπολη.
- «Βιομηχανικό Πάρκο Σχιστού», Τέταρτη στάση λεωφορείου Σχιστού στη Λεωφόρο Σχιστού, Πέραμα.
 - «Νεκροταφείο Βούλας», Κρεμασμένος Λαγός, Βούλα.

ΜΗ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ ΛΑΤΟΜΕΙΑ

- Λατομεία "Καραμπίνη", Ρίτσου 57, Νίκαια.
- Λατομείο Σχιστού, Ποταμού 210, Κορυδαλλός.
- Λατομείο Χαϊδαρίου, Βασίλη Τσιτσάνη 39, Χαϊδάρι.
- Λατομεία Πεντέλης, Περικλέους 62, Νέα Πεντέλη.
- Λατομείο "Βιαρόπουλου" (Τουρκοβούνια), Ήρας 61, Γαλάτσι.
- Λατομείο "Σελεπίτσαρι" (Τουρκοβούνια), Κυρά της Ρω, Νίκαια.
- Λατομεία "Εργάνη" (Καρέα, Παλιόρεμα), Λεωφόρος Κατεχάκη Αλίμου, Βύρωνας.
- Λατομείο Άνω Γλυφάδας, Αγίου Νεκταρίου 73-89, Άνω Γλυφάδα.

5.2.2 ΧΡΗΣΕΙΣ ΑΠΟΚΑΤΕ- ΣΤΗΜΕΝΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ

Όσον αφορά της νέες δραστηριότητες των λατομείων, αυτές διακρίνονται κυρίως σε άλση, σε αθλητικές, και σε πολιτιστικές.

Τα άλση και οι αθλητικές δραστηριότητες φαίνονται να επικρατούν των άλλων. Ειδικότερα, παρατηρούνται άλση της Δεξαμενής, το Αττικό, Βεΐκου και του Αγίου Δημητρίου. Σε πράσινες περιοχές έχουν μετατραπεί τα Νταμάρια του Αγίου Δημητρίου, ο λόφος Φιλοθέης και το πάρκο του Ανδρέα Παπανδρέου. Τα λατομεία που αποκαταστάθηκαν σε στάδια είναι εκείνα του Βύρωνα, της Καισαριανής, της Πετρούπολης και του Καματερού. Παράλληλα, το τρίτο Δημοτικό Γυμναστήριο Χολαργού, το Γήπεδο Άρη Πετρούπολης, και τα αθλητικά κέντρα Χαλικιάκι και Ηλιούπολης, εντάσσονται κι αυτά στις αθλητικές δραστηριότητες.

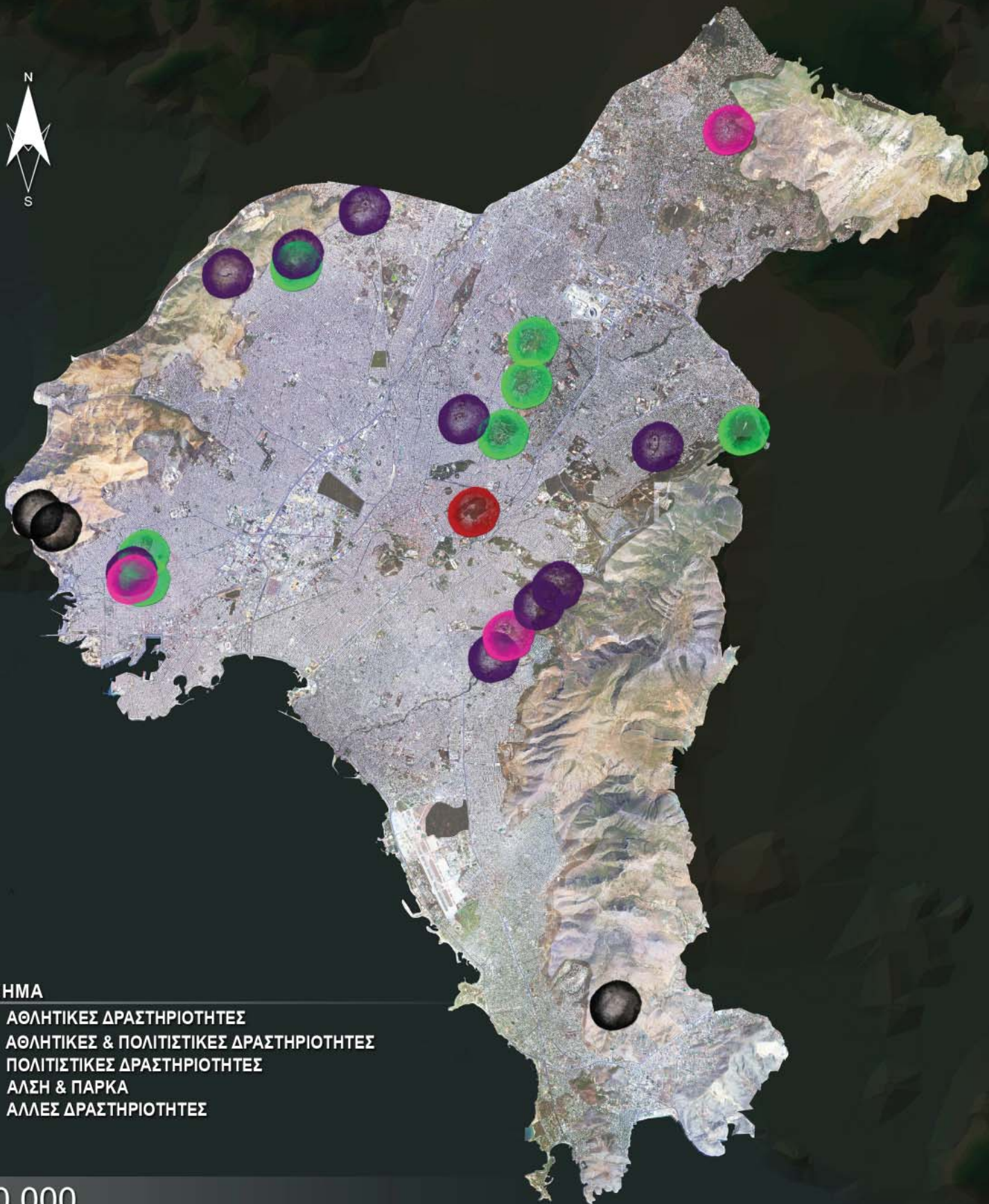
Σε άλλες περιπτώσεις οι αθλητικοί χώροι συνυπάρχουν με πολιτιστικές δραστηριότητες. Αυτό συμβαίνει στο «Αθλητικό Κέντρο Πολιτείας Tennis Club», στο «Δημοτικό Γήπεδο Βύρωνα (Εργάνης)» & «Θέατρο Βράχων «Μελίνα Μερκούρη»» και στο «Ολυμπιακό Κλειστό Γυμναστήριο Άρσης Βαρών Νίκαιας» & «Κατράκειο Θέατρο». Τα λατομεία που φιλοξενούν -αποκλειστικά πολιτιστικού χαρακτήρα- λειτουργίες είναι τα θέατρα Πέτρας και Λυκαβηττού.

Τέλος, το «Βιομηχανικό Πάρκο Σχιστού» και το «Νεκροταφείο Βούλας» είναι μερικές ακόμη, -διαφορετικού τύπου- δραστηριότητες.






Σε αυτό συγκλίνουν και τα συμπεράσματα των μεταλλειολόγων, που τονίζουν ότι οι υφιστάμενες επεμβάσεις δεν βασίζονται σε ολοκληρωμένη μελέτη όλων των παραμέτρων της αποκατάστασης. Δεν παρατηρούνται εναλλακτικά σχέδια αξιοποίησης. Μάλιστα, επιμένουν ότι η αποκατάσταση ενός λατομείου κοντά στο κέντρο της Αθήνας, είναι μία σοβαρή ευκαιρία αναβάθμισης του περιβάλλοντος και των συνθηκών διαβίωσης. Παρατηρούν ότι η αποκατάσταση ταυτίζεται με την αξιοποίηση μόνο των πλατειών (ή των κενών χώρων) της εκμετάλλευσης.¹²⁹

Εικόνα 87: ΧΑΡΤΗΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΝΑΛΟΓΩΣ ΤΙΣ ΝΕΕΣ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΕΙΣ. (Πηγή Αερο-φωτογραφίας: <http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx>)

¹²⁹ Δαμίγος Δ., Κουμαντάκης Ι., Καλιαμπάκος Δ., Παναγόπουλος Κ., "Αποκατάσταση ανενεργών λατομείων σε αστικές περιοχές. Η περίπτωση "Π. Βιαρόπουλου" Γαλατίου", *Ορυκτός Πλούτος*, τ. 106 (Ιαν.- Μάρτ. 1998) σσ 29-30.



ΥΠΟΜΝΗΜΑ

-  ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
-  ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
-  ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
-  ΑΛΣΗ & ΠΑΡΚΑ
-  ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1:160.000



5.2.3 ΕΞΟΡΥΣΣΟΜΕΝΑ ΥΛΙΚΑ ΑΠΟ- ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ

Για την ταξινόμηση των μη αποκατεστημένων λατομείων σε σχέση με το εξορυσσόμενο υλικό, δεν αρκεί η γνώση της γεωλογικής διαστρωμάτωσης των πετρωμάτων του εδάφους, αλλά απαιτείται επιπλέον και η μελέτη των εξορυσσόμενων κοιτασμάτων ανά λατομείο. Στον Εδαφολογικό Χάρτη της Αττικής των Zvonkyin και Saul, από το Ινστιτούτο Χημείας και Γεωργίας «Νικόλαος Κανελλόπουλος»¹³⁰, διακρίνεται η ύπαρξη σχιστόλιθων στα Τουρκοβούνια και στο Πεντελικό Όρος. Και στις δύο περιπτώσεις δεν παρατηρούνται αντίστοιχα λατομεία σχιστόλιθου. Το ότι οι εξορύξεις έγιναν σε ανώτερες στρώσεις, σε σχέση με τα σχιστολιθικά πετρώματα του εδαφολογικού χάρτη, εξηγεί αυτή τη διαφορά. Ο σχιστόλιθος βρίσκεται κάτω από την ασβεστολιθική στρώση των Τουρκοβουνίων και κάτω από τη στρώση μαρμάρου της Πεντέλης. Άρα, στα Τουρκοβούνια εξορύσσονται ασβεστολιθικά πρότυπα επικαλύπτοντας ένα μαργαϊκό ορίζοντα που βρίσκεται πάνω από τον Αθηναϊκό σχιστόλιθο.¹³¹ Επίσης, ο Μανώλης Κορρές αναγνωρίζει, στα νότια του Πεντελικού, την ύπαρξη μιας στενής στα αριστερά και μιας πλατιάς στα δεξιά μαρμαροφόρας φλέβας, που διαχωρίζονται από μία φλέβα με κρυσταλλοσχιστώδεις ενώσεις που όμως δεν εξορύσσεται. Άρα, στην Πεντέλη γίνεται λόγος μόνο για λατομεία μαρμάρου. Μάλιστα επισημαίνει ότι κατά την αρχαιότητα ξεκίνησε η λατόμηση αυτών των φλεβών, ενώ στη συνέχεια, νεότερα λατομεία μαρμάρου συνέχισαν την εξόρυξη στα ίδια σημεία, με αποτέλεσμα ο διαχωρισμός τους να είναι ιδιαίτερα δύσκολος.¹³²

Βέβαια, στα στοιχεία για τα Όρη του Υμηττού, του Αιγάλεω και του Ποικίλου, υπάρχει πλήρης συμφωνία του εδαφολογικού χάρτη των Zvonkyin και Saul με τις μελέτες για τα εξορυσσόμενα κοιτάσματα.



Εικόνα 88: ΕΔΑΦΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ [Zvonkyin και Saul, στο Ινστιτούτο Χημείας και Γεωργίας «Νικόλαος Κανελλόπουλος» (Πηγή: Η ίδια με το κείμενο.)



- 130 ' Soil Maps of Europe', http://eusoils.jrc.ec.europa.eu/library/maps/country_maps/metadata.cfm?mycountry=GR (πρόσβαση στις 25 Αυγούστου).
- 131 Kaftrakis J. & Loupasakis C., "Geotechnical characteristics of the formation of "Tourkovounia" Limestones and their influence on urban construction - City of Athens, Greece", Conference "The 10th IAEG International Congress: Engineering geology for tomorrow's cities.", Nottingham, United Kingdom on 6-10.9.2006 paper number 794.
- 132 Μανώλης Κορρές, *Από την Πεντέλη στον Παρθενώνα: Τα Αρχαία Λατομεία και η Ιστορία ενός Ημιτελούς Δωρικού Κιονόκρανου του Πρώτου Μαρμάρινου Παρθενώνος*, Β' Έκδοση, (Αθήνα: Μέλισσα, 1993), σσ 66,94.



ΥΠΟΜΝΗΜΑ

-  ΜΑΡΜΑΡΟ
-  ΑΣΒΕΣΤΟΛΙΘΟΣ

1:160.000



Η μελέτη των μεταλλειολόγων μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου για το λατομείο του Καρέα επιβεβαιώνει την παραγωγή ασβεστόλιθου από τον Υμηττό μεταξύ 1960-1979.¹³³ Σύμφωνα με τον εδαφολογικό χάρτη του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Δυτικής Αθήνας η περιοχή του Ποικίλου Όρους και Όρους Αιγάλεω εδράζεται σε ασβεστόλιθους, δολομιτικούς ασβεστόλιθους και δολομίτες. Σε ορισμένα σημεία εμφανίζεται γυμνός βράχος λόγω διαβρώσεων, ενώ σε ελάχιστα σημεία υπάρχει και σχιστόλιθος.¹³⁴

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι όλα τα μη αποκατεστημένα αθηναϊκά λατομεία «Καραμπίνη», Σχιστού, Χαϊδαρίου, «Βιαρόπουλου», «Σελεπίτσαρι», «Εργάνη» και άνω Γλυφάδας είναι ασβεστολιθικά. Εξαίρεση αποτελεί το σύνολο των λατομείων μαρμάρου της Πεντέλης. Η σημασία του υλικού εξόρυξης για το κάθε λατομείο, αναλύεται εκτενέστερα στο κεφάλαιο 2.

Εικόνα 89: ΧΑΡΤΗΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΩΝ ΜΗ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΞΘΡΥΣΣΟΜΕΝΟ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥΣ. (Πηγή Αεροφωτογραφίας: <http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx>)

Εικόνα 90: Η θέα από την Κυψέλη προς το Ποικίλο Όρος- Όρος Αιγάλεω. (Πηγή: http://el.wikipedia.org/wiki/Ποικίλο_Όρος#mediaviewer/File:Kypseli,_Athens_-_view_from_Lofos_Elikonos.jpg)



5.3 ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΝΕΝΕΡΓΩΝ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ

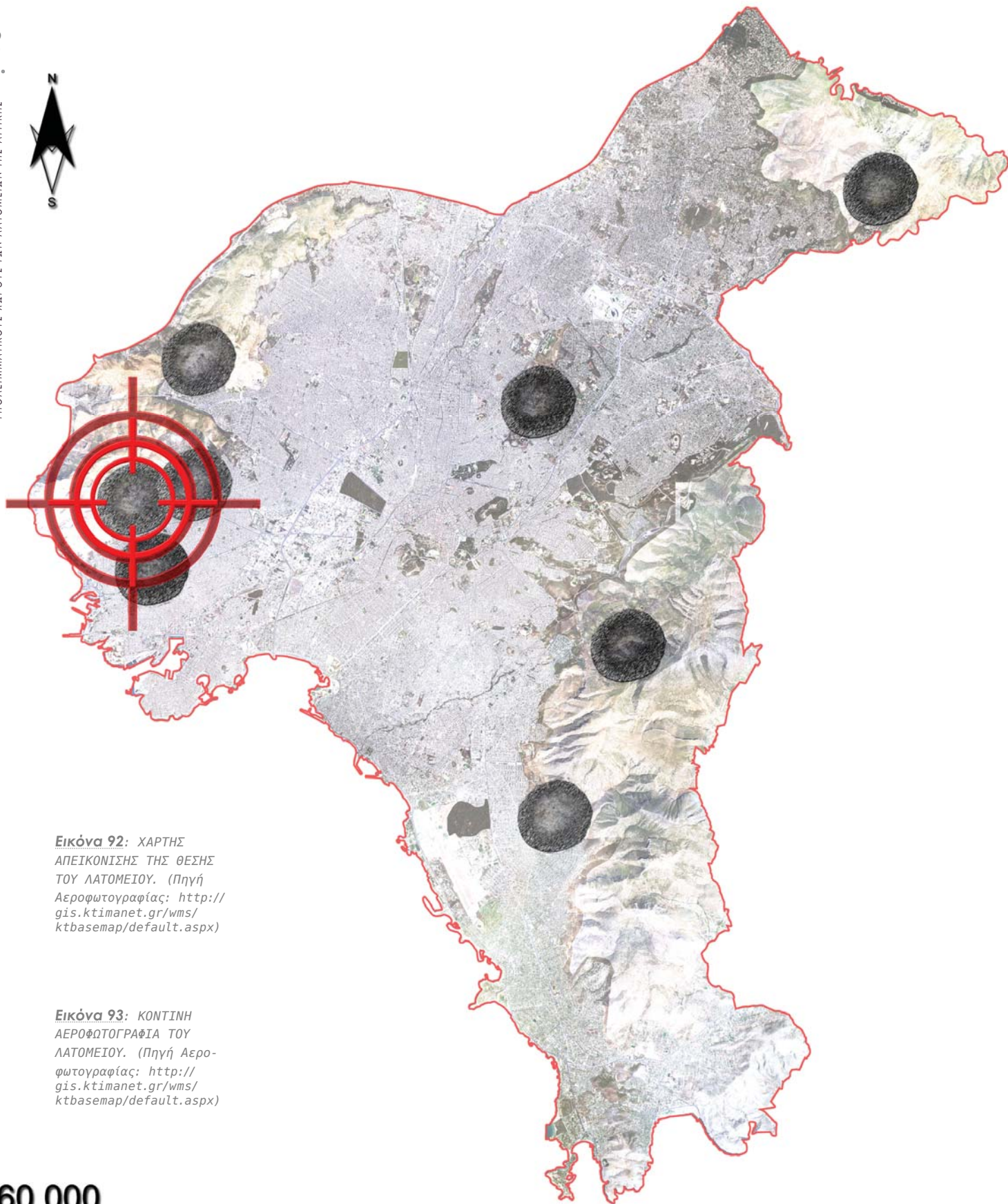
5.3.1 ΛΑΤΟΜΕΙΑ "ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ" ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ

Το Ποικίλο-Αιγάλεω Όρος των 50.000 στρεμμάτων δεσπόζει στο Δυτικό Τμήμα του λεκανοπεδίου Αθηνών με κατεύθυνση από Βορειοανατολικά μέχρι Νοτιοδυτικά, από το Καματερό έως το Χαϊδάρι και τον Κορυδαλλό. Δεδομένης της μετατροπής του αποκατεστημένου λατομείου του Σχιστού σε Βιομηχανικό Πάρκο, γίνεται λόγος για τρία άλλα λατομεία που βρίσκονται στις περιοχές της Νίκαιας-Άνω Νεάπολης, του Κορυδαλλού και του Χαϊδαρίου.¹³⁵

Εικόνα 91: Βιομηχανικό Πάρκο Σχιστού. (Από προσωπική φωτογράφιση.)



- 133 Καλιμπράκος Δ., Ό.π, σσ 61-65.
- 134 Συλλογικό έργο, *Μελέτη Προστασίας και Διαχείρισης Δασικής Έκτασης Ποικίλου Όρους- όρους Αιγάλεω*, (Αθήνα: Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας, 2010), σ 6.
- 135 'Ποικίλο Όρος- όρος Αιγάλεω', <http://www.search-document.com/pdf/18/1/teχνiki.html#> (πρόσβαση στις 2 Σεπτεμβρίου)



Εικόνα 92: ΧΑΡΤΗΣ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ
ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή
Αεροφωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

Εικόνα 93: ΚΟΝΤΙΝΗ
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή Αερο-
φωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

1:160.000



ΛΑΤΟΜΕΙΑ "ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ" | ΝΙΚΑΙΑ



1:8.000





Εικόνα 94: Λατομείο «Καραμπίνη»: θέα προς την πόλη που ανακόπτεται από τα λοφάρια του Ποικίλου Όρους. Επεξεργασμένη φωτογραφία από προσωπική φωτογράφιση.

Τα πρώην λατομεία “Καραμπίνη”¹³⁶, ανάμεσα σε Νίκαια και Άνω Νεάπολη, αποτελούνται από τρία επίπεδα, το ένα εκ των οποίων φιλοξενεί το μικρό «B Κλειστό Γυμναστήριο ΚΑΔΑΝ» που λειτουργεί ως γήπεδο καλαθοσφαίρισης. Τα άλλα δύο ανώτερα επίπεδα αποτελούν πρόχειρα χωμάτινα γήπεδα. Ο χώρος έχει φιλοξενήσει αυτοκινητιστικούς αγώνες ταχύτητας κατά το 2011, στα πλαίσια της «Εκτης Ιστορικής Ανάβασης Νίκαιας», κάνοντας χρήση των χωματόδρομων που συνδέουν τα τρία επίπεδα μεταξύ τους. Ο αστικός ιστός δεν έχει ακόμη περικυκλώσει τη λατομική περιοχή των -περίπου- 67.800 m².¹³⁷



Εικόνα 95: Λατομείο «Καραμπίνη»: ένα περικλειόμενο τοπίο τριών εστιών εξόρυξης. Η θέα προς την πόλη ανακόπτεται από τα λοφάρια του Ποικίλου Όρους. Επεξεργασμένη εικόνα τρισδιάστατης απεικόνισης από ψηλά. (Πηγή: <http://www.bing.com/maps/>.)

Το λατομείο συντίθεται από μία σειρά τριών συνδεδεμένων επιπέδων εξόρυξης με διαδοχικά φθίνουσα σειρά μεγέθους και με παράλληλη αύξηση του υψομέτρου όπου εδράζονται. Ειδικότερα, το χαμηλότερο και μεγαλύτερο επίπεδο, με το μικρό κλειστό γυμναστήριο, παρουσιάζει ποικιλία επιπέδων εντός του, σε σχέση με τις άλλες δύο επίπεδες εστίες εξόρυξης. Η άμεση περικύκλωση του λατομείου από τα μέτωπά του και η αποκοπή της θέας του προς την πόλη και αντίστροφα, λόγω των απότομων τριγύρω λόφων, αποδεικνύει ότι το τοπίο είναι περικλειόμενο.

¹³⁶ ' Αυθαιρεσία και Αλαζονεία: Στοιχεία που Χαρακτηρίζουν τον Δήμαρχο Νίκαιας Γ. Ιωακειμίδη.', :
http://ikokkiniamas.blogspot.gr/2013/10/blog-post_29.html (πρόσβαση στις 14 Απριλίου 2014). :.

¹³⁷ Ο υπολογισμός έγινε με το ' Google Maps Area Calculator Tool', <http://www.daftlogic.com/projects-google-maps-area-calculator-tool.htm> (πρόσβαση στις 5 Σεπτεμβρίου). :.



Οι μεγάλες εκσκαφές της εκμετάλλευσης μεταβάλλουν έντονα την αλλοτινή πλαγιά του βουνού, με αποτέλεσμα η επέμβαση να είναι βαθμού «Γ». (βλ. κεφ. 3.2.2)

Εικόνα 96: Τοπίο με αυξημένη ΟΑΙ, που γίνεται μερικώς αντιληπτό μόνο από πολύ ανυψωμένα μέρη ή κοντινές ταράτσες κτιρίων, όπως από τον λόφο Ελικώνος της Κυψέλης. (Πηγή: http://el.wikipedia.org/wiki/Ποικίλο_Όρος#mediaviewer/File:Kypseli,_Athens_-_view_from_Lofos_Elikonos.jpg)



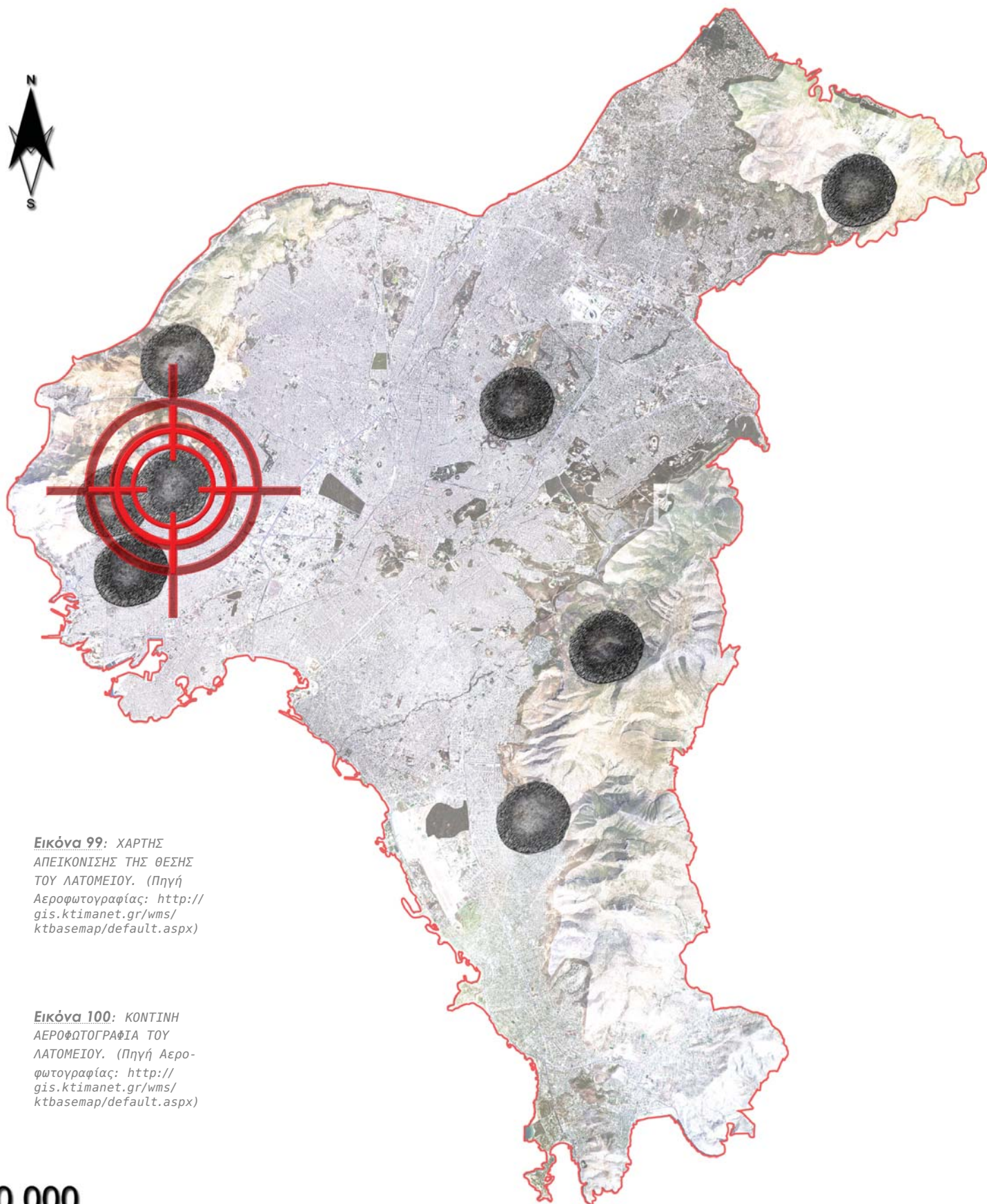
Οι πράσινοι λόφοι του Ποικίλου εμπρός από το λατομείο, διατηρούν την υφή και το χρώμα του όρους. Παράλληλα, οι ποικίλες υποδομές, τα κτίρια και οι δραστηριότητες, που τα διαδέχονται, ευνοούν την απορροφητική ικανότητα του λατομείου. Δύσκολα γίνεται αντιληπτό, ενώ μερικώς μόνο ορατό γίνεται από ταράτσες κοντινών κτιρίων ή από άλλα ορεινά ή λοφώδη μέρη της Αθήνας.

Εικόνα 97: Ανάδειξη της μορφής του κοινού μετώπου, ορατόν από κοντινή ταράτσα πολυκατοικίας. (Πηγή: http://neapolistas.blogspot.gr/2012/01/blog-post_18.html.)



Από αισθητικής πλευράς, το τοπίο αποκτάει μία καμπύλη μορφή από τη μάζα των συνενωμένων μετώπων της εξόρυξης. Οι μορφές των τριών επιπέδων δημιουργούν ρυθμό διότι βρίσκονται σε διαδοχή μεταξύ τους. Η αντίθεση από τη βλάστηση τις αναδεικνύει.

Εικόνα 98: Λατομείο «Καραμπίνη»: θέα εντός του λατομείου. Επεξεργασμένη φωτογραφία από προσωπική φωτογράφιση.)



Εικόνα 99: ΧΑΡΤΗΣ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ
ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή
Αεροφωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

Εικόνα 100: ΚΟΝΤΙΝΗ
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή Αερο-
φωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

1:160.000



ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΣΧΙΣΤΟΥ | ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ



1:8.000

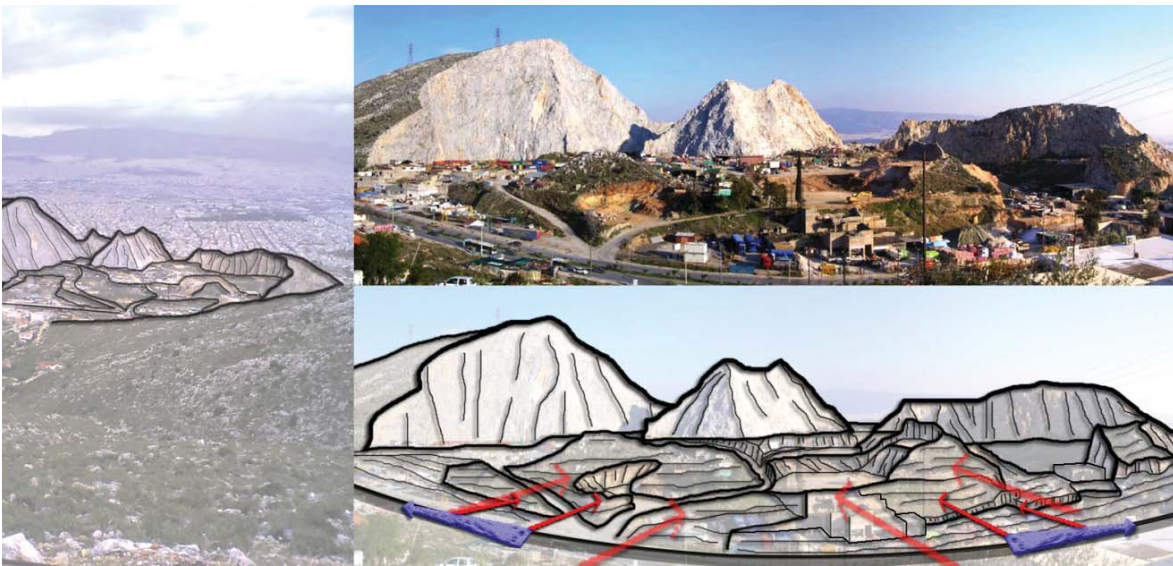


5.3.2 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ



Εικόνα 101: Λατομείο Σχιστού Κορυδαλλού: θέα προς την πόλη. Επεξεργασμένη φωτογραφία από προσωπική φωτογράφιση.

Το λατομείο αδρανών του Κορυδαλλού, στη Βορειοδυτική πλευρά του Κορυδαλλού, είναι άμεσα προσβάσιμο από την οδό Ποταμού η οποία θεωρείται βασική μαζί με την οδό Δερβενακίων για τη σύνδεση του Κορυδαλλού με το Χαϊδάρι. Η είσοδος στο λατομείο ασβεστόλιθου φράσσεται από τοπικές επιχειρήσεις βιομηχανικών κι αδρανών υλικών, παρότι έχει ανακοινωθεί η αναδημιουργία του τόπου σε αθλητικό κέντρο.¹³⁸ Ο αστικός ιστός σταδιακά περικυκλώνει τη λατομική περιοχή των -περίπου- 281.000 m².¹³⁹



Εικόνα 102: Εστιακό τοπίο χαρακτηριστικών μορφών που το αναδεικνύουν. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)

Το λατομείο είναι ορατό από αρκετούς οδικούς άξονες του Κορυδαλλού, της Νίκαιας και της Νεάπολης, με αποτέλεσμα να θεωρείται εστιακό τοπίο. Το γεγονός ότι τα μέτωπά του ορθώνονται σε μεγάλο ύψος με γωνιώδεις απολήξεις και ότι κυριαρχούν στο τοπίο, το μετατρέπει σε τοπίο χαρακτηριστικών μορφών.

138 'Πρώην λατομεία - Χωματερή το 2014', <http://korydallos-gr.blogspot.gr/2014/01/2014.html> : (πρόσβαση στις 7 Σεπτεμβρίου).

139 Ο υπολογισμός έγινε Ο.π. :



Οι μεγάλες γωνιώδεις μορφές που προέκυψαν από την εκμετάλλευση, καθίστανται κυρίαρχα στοιχεία στο λατομείο και το μεταβάλλουν έντονα. Μάλιστα, είναι εύκολο να φανταστεί κανείς την αρχική μορφή του βουνού αλλά και τα κομμάτια που αφαιρέθηκαν, με αποτέλεσμα η επέμβαση να είναι βαθμού «Γ».

Εικόνα 103: Λατομείο Κορυθαλλού με μειωμένη ΟΑΙ, λόγω της αυξημένης κλίσης και του ανοικτού χρώματος των μετώπων του. (Πηγή: [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))



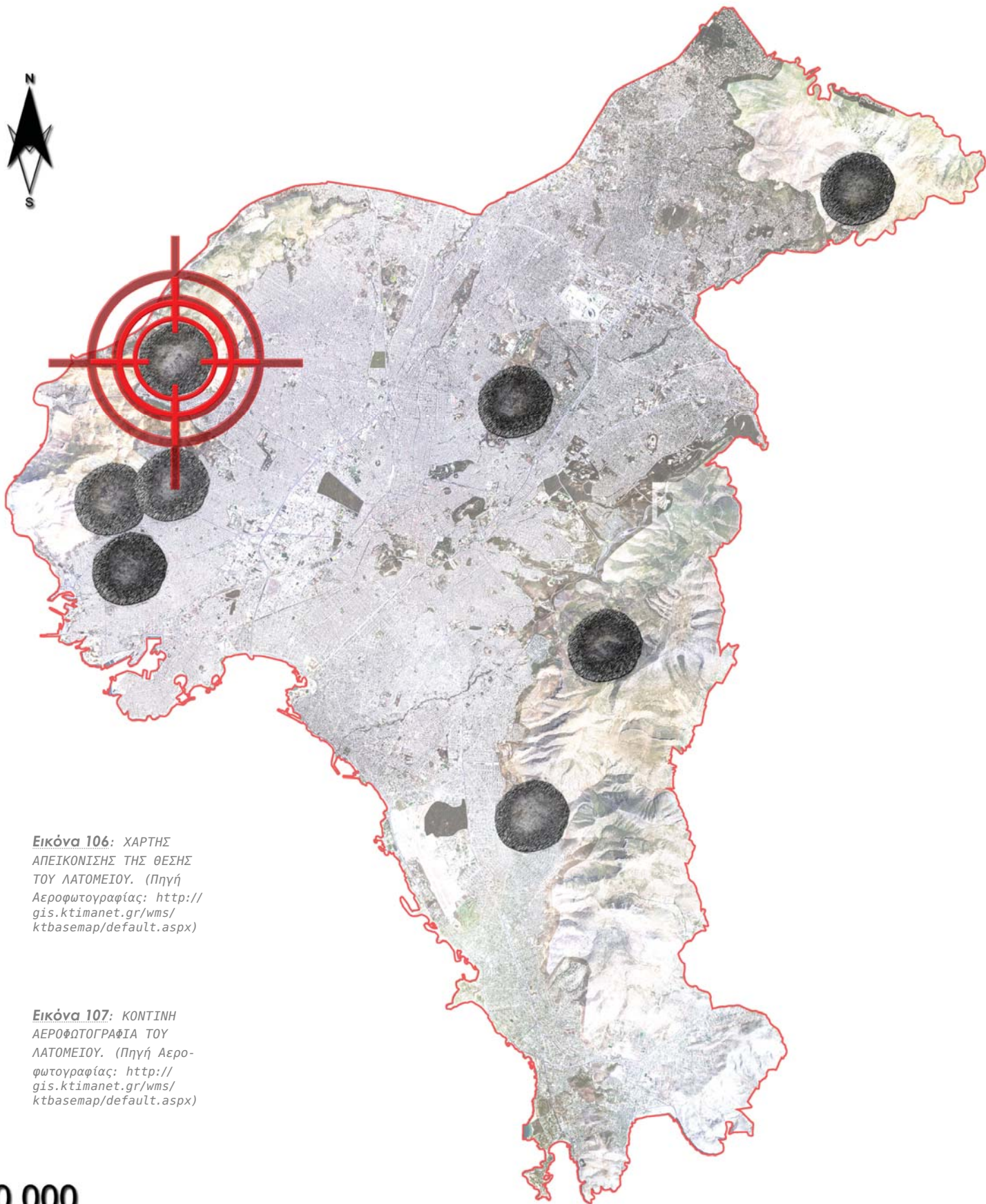
Τα μέτωπα του λατομείου, λόγω της αυξημένης τους κλίσης και λόγω του ανοιχτόχρωμου ασβεστολιθικού υλικού τους, είναι ευδιάκριτα και με μειωμένη οπτική απορροφητικότητα.

Εικόνα 104: Γενική μορφή λατομείου Κορυθαλλού από γωνιώδη και κωνικά μέτωπα. (Πηγή: [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))



Η γενική μορφή του λατομείου αποτελείται από γωνιώδη και κωνικά στοιχεία, με τραχιά υφή και ανοικτό μπεζ χρώμα, το οποίο είναι αντίθετο από τους σκουρόχρωμους δρόμους και το -αραιής βλάστησης- Ποικίλο όρος με πόες, θάμνους και αγριόχορτα.

Εικόνα 105: Λατομείο Σχιστού Κορυθαλλού: θέα εντός του λατομείου. Φωτογραφία από προσωπική φωτογράφιση.)



Εικόνα 106: ΧΑΡΤΗΣ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ
ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή
Αεροφωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

Εικόνα 107: ΚΟΝΤΙΝΗ
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή Αερο-
φωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

1:160.000



ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ | ΧΑΪΔΑΡΙ



1:8.000



5.3.3 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ



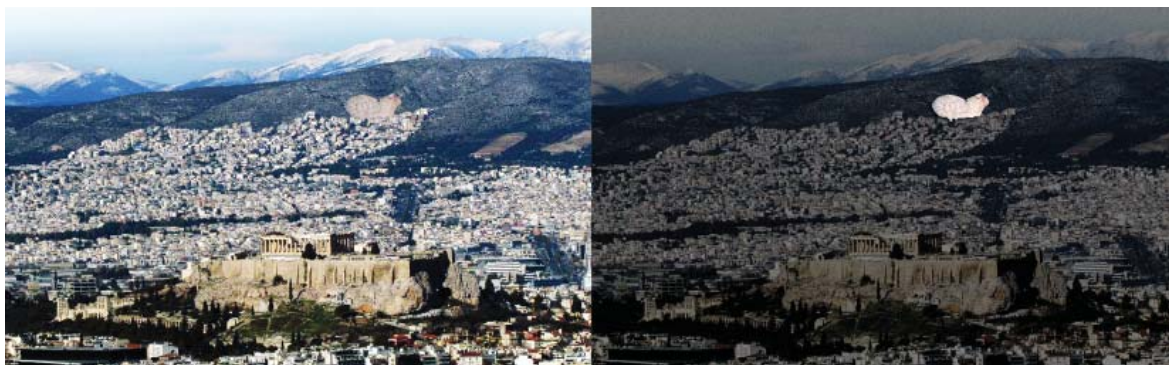
Εικόνα 108: Οι φωτογραφίες της επιτόπιας έρευνας στο λατομείο του Χαϊδαρίου, μαρτυρούν ότι ενώ το λατομείο τείνει να ανοίξει κατά 180° για τη θέαση του λεκανοπεδίου, εντούτοις τα γύρω κτίρια και οι φυτεύσεις περιορίζουν τη θέα.

Το λατομείο του Χαϊδαρίου βρίσκεται στο Βορειοδυτικό Χαϊδάρι, με το λατομικό χώρο των 16.700 m² να βρίσκεται στην άκρη του αστικού ιστού. Το λατομείο κοιτάζει προς την πόλη και ανακόπτει τα ορθοκανονικά δίκτυα των δρόμων και των οικοδομικών τετραγώνων.¹⁴⁰ Το λατομείο ασβεστόλιθου φιλοξενεί πλέον στάβλους αλόγων, έναν κήπο και μία κατοικία.



Εικόνα 109: Λήψη του εστιακού τοπίου του λατομείου Χαϊδαρίου από το δρόμο Σωκράτους. (Πηγή: Εφαρμογή Google Earth.)

Το λατομείο του Χαϊδαρίου είναι ένα καθαρά εστιακό τοπίο, έντονα αντιληπτό από διάφορους οδικούς δρόμους και σημεία του λεκανοπεδίου της Αθήνας. Εκεί καταλήγει η οδός Σωκράτους η οποία μετατρέπεται σε σκάλα πεζών και φτάνει κεντρικά μπροστά από το λατομείο.



Τα ψηλά μέτωπα, κυριαρχούν στο τοπίο σε βαθμό «Γ».

Εικόνα 110: Άποψη του λατομείου από ΒΑ ορεινό σημείο του λεκανοπέδιου της Αθήνας. (Πηγή: : [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))



Τα μπεζ λατομικά μέτωπα, λόγω της αυξημένης τους κλίσης και λόγω της έντονης χρωματικής αντίθεσης, εξ' αιτίας της γύρω σκούρας και πράσινης βλάστης του Ποικίλου, οδηγούν σε μειωμένη οπτική απορροφητικότητα. Αυτό ενισχύεται και από το αυξημένο ύψος όπου εδράζεται το λατομείο.

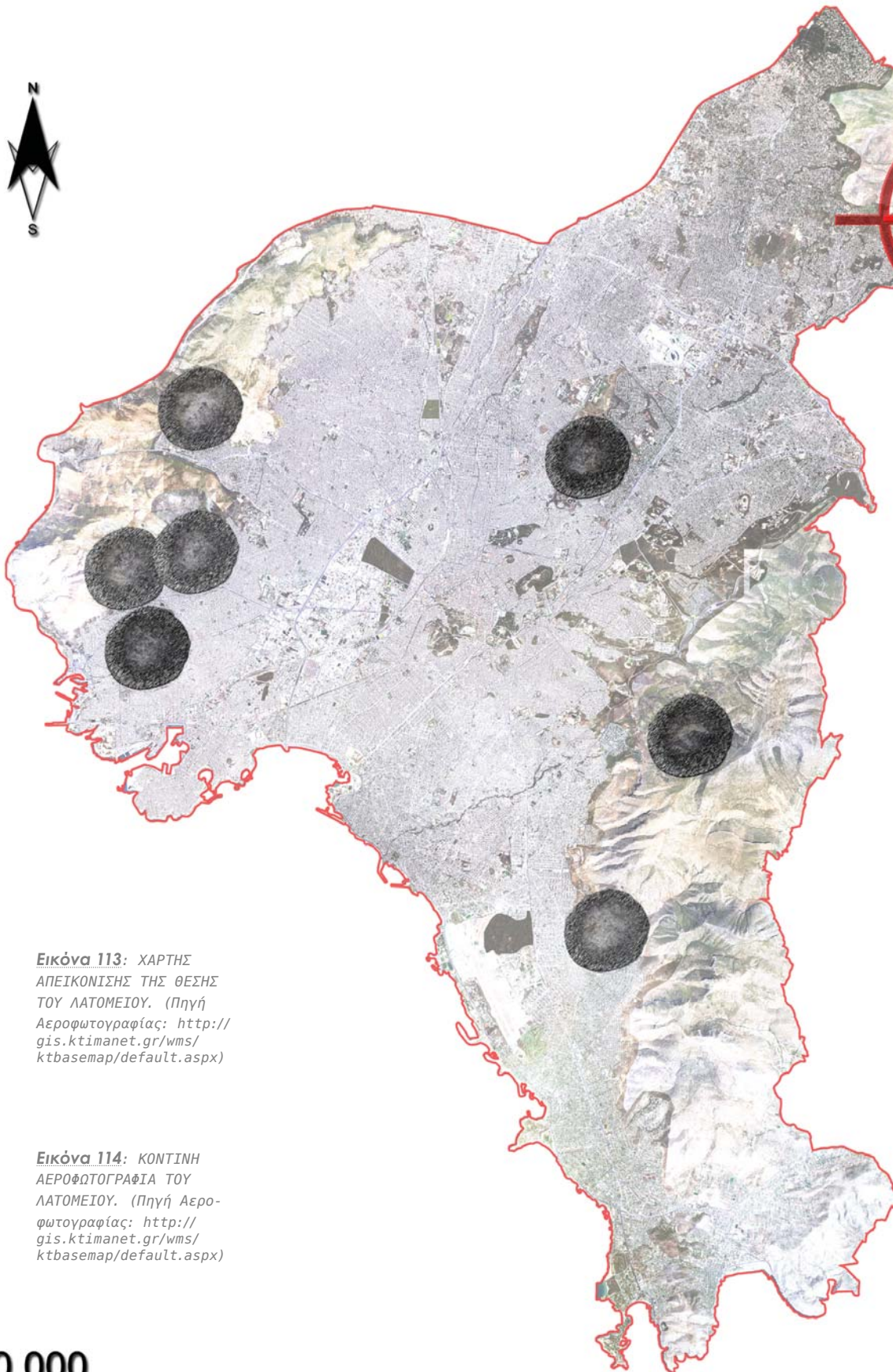
Εικόνα 111: Η μορφή του εξορυγμένου λατομείου παραπέμπει σε μορφή καρδιάς. (Πηγή: Η ίδια με την παράγραφο.)



Η γενική μορφή αποτελείται από δύο καμπύλα αποτυπώματα εξόρυξης που παραπέμπουν σε σχήμα «καρδιάς»¹⁴¹, με τραχιά υφή και ανοικτό μπεζ χρώμα, αντίθετο με το σκουρόχρωμο περιβάλλον.

Εικόνα 112: Λατομείο Χαϊδαρίου: θέα εντός του λατομείου. Φωτογραφία από προσωπική φωτογράφιση.)

• 141 ' ΧΑΙΔΑΡΙ: Το «παλάτι» της δυτικής όχθης', <http://www.inout.gr/showthread.php?t=96826>
• (πρόσβαση στις 5 Σεπτεμβρίου).



Εικόνα 113: ΧΑΡΤΗΣ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ
ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή
Αεροφωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

Εικόνα 114: ΚΟΝΤΙΝΗ
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή Αερο-
φωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

1:160.000



ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΠΕΝΤΕΛΗΣ | ΝΕΑ ΠΕΝΤΕΛΗ



1:8.000



5.3.4 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΤΟΥ ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΥ ΟΡΟΥΣ

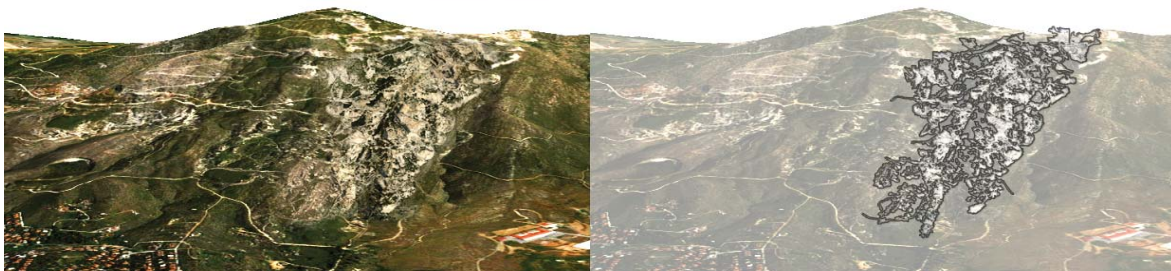


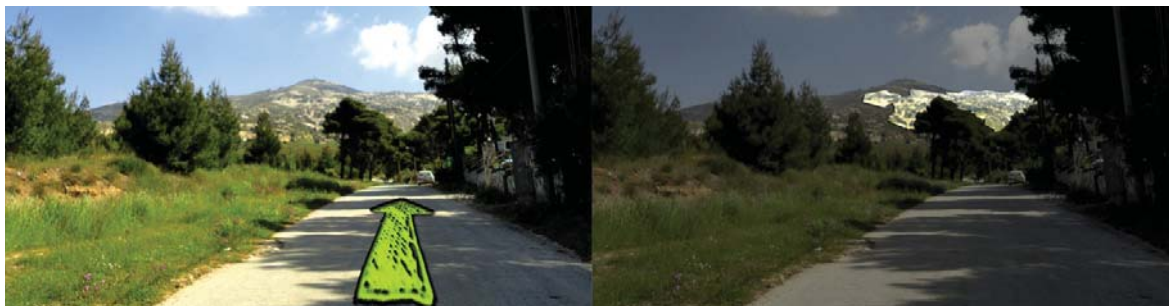
Εικόνα 115: Λατομεία Πεντέλης: θέα προς την πόλη. (Πηγή: : [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))

Το Πεντελικό Όρος ήταν ονομαστό από την αρχαιότητα για το ολόλευκο μάρμαρό του. Υψώνεται βορειοανατολικά της Αθήνας και φράσσει με τον όγκο του, το σημείο αυτό του λεκανοπεδίου. Αποτελεί μία ράχη, από τα δυτικά προς τα ανατολικά, σχήματος πυραμίδας και με μέγιστο ύψος από την επιφάνεια της θάλασσας τα 1109 μέτρα. Γεωλογικώς, μαζί με τον Υμηττό, θεωρούνται δύο από τα αρχαιότερα βουνά της Ευρώπης.¹⁴²

Η εξορυκτική περιοχή της Πεντέλης ξεκινά από τη Νέα Πεντέλη, κατευθυνόμενη προς την κορυφή του Όρους, και πιο πίσω, ακολουθώντας τη γραμμή της λιθαγωγίας, για την οποία έχει μιλήσει και ο Κορρές στη μελέτη του για τα αρχαία λατομεία μαρμάρου κατά μήκος και πλησίον αυτής της γραμμής.¹⁴³ Η περαιτέρω εκμετάλλευση των παλιών λατομικών τόπων στα νεότερα χρόνια, δυσχεραίνει το διαχωρισμό αρχαίου και νέου λατομείου. Τα λατομεία παραμένουν ως έχουν, ερημωμένα πλέον, αν και πολλά κομμάτια λατύπης έχουν βεβηλωθεί μέσα στα χρόνια, μαρτυρώντας μέχρι και σήμερα την παράνομη καταπάτηση και κλοπή του υλικού του ιστορικού χώρου.¹⁴⁴ Η αχανής λατομική περιοχή των -περίπου- 1.216.200 m² έχει έκδηλη σχέση με την πόλη της Αθήνας και με τις κατοικημένες περιοχές.¹⁴⁵

Εικόνα 116: Συνολική σύνθεση του τόπου εξόρυξης από πολλές εστίες λατόμησης που λειτουργούν ως στοιχεία της σύνθεσης. Γίνεται λόγος για ένα πανοραμικό τοπίο λεπτομερειών. Επεξεργασμένη εικόνα τρισδιάστατης απεικόνισης από ψηλά. (Πηγή: <http://www.bing.com/maps/> & [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))





Πάντως, οι πολλές εστίες λατόμησης κατά μήκος αυτές της πορείας, είτε υπόγειες είτε υπέργειες, λειτουργούν νοητά ως μικρότερα τοπία που συνθέτουν τον μεγαλύτερο τόπο της συνολικής λατόμησης. Πρόκειται λοιπόν για ένα τοπίο λεπτομερειών.

Εικόνα 117: Εστιακό τοπίο χαμηλής ΟΑΙ, φωτογραφημένο από προσωπική επιτόπια έρευνα της θέασης των λατομείων από την περιοχή της Νέας Πεντέλης.

Παράλληλα, τα λατομεία έχουν ανεμπόδιστη θέα 180 μοιρών, τοποθετημένα πλαγίως του Πεντελικού Όρους, με Νότιο προσανατολισμό. Έχουν πανοραμική θέα προς το λεκανοπέδιο της Αθήνας και γίνονται αντιληπτά από διάφορες αθηναϊκές περιοχές, με κύρια τη Νέα Πεντέλη. Το βλέμμα των οδηγών από τους βορειοανατολικούς δρόμους της Αθήνας, που κατευθύνονται προς την Πεντέλη, εστιάζει στην εξορυγμένη μαρμαρίνη περιοχή του Όρους. Άρα, πρόκειται -επίσης- για ένα πανοραμικό κι εστιακό τοπίο χαρακτηριστικής μορφής, αυξημένης κλίσης κι έντονης χρωματικής αντίθεσης μαρμάρου και φύτευσης που οδηγεί σε χαμηλή οπτική απορροφητικότητα. Οι μεγάλες εκσκαφές της εκμετάλλευσης μεταβάλλουν έντονα την αλλοτινή πλαγιά του βουνού, με αποτέλεσμα η επέμβαση να είναι βαθμού «Γ».

Εικόνα 118: Η χαρακτηριστική μορφή, χρώμα και υφή του συνολικού εξορυγμένου τοπίου της Πεντέλης. Επεξεργασμένη φωτογραφία από προσωπική φωτογράφιση.

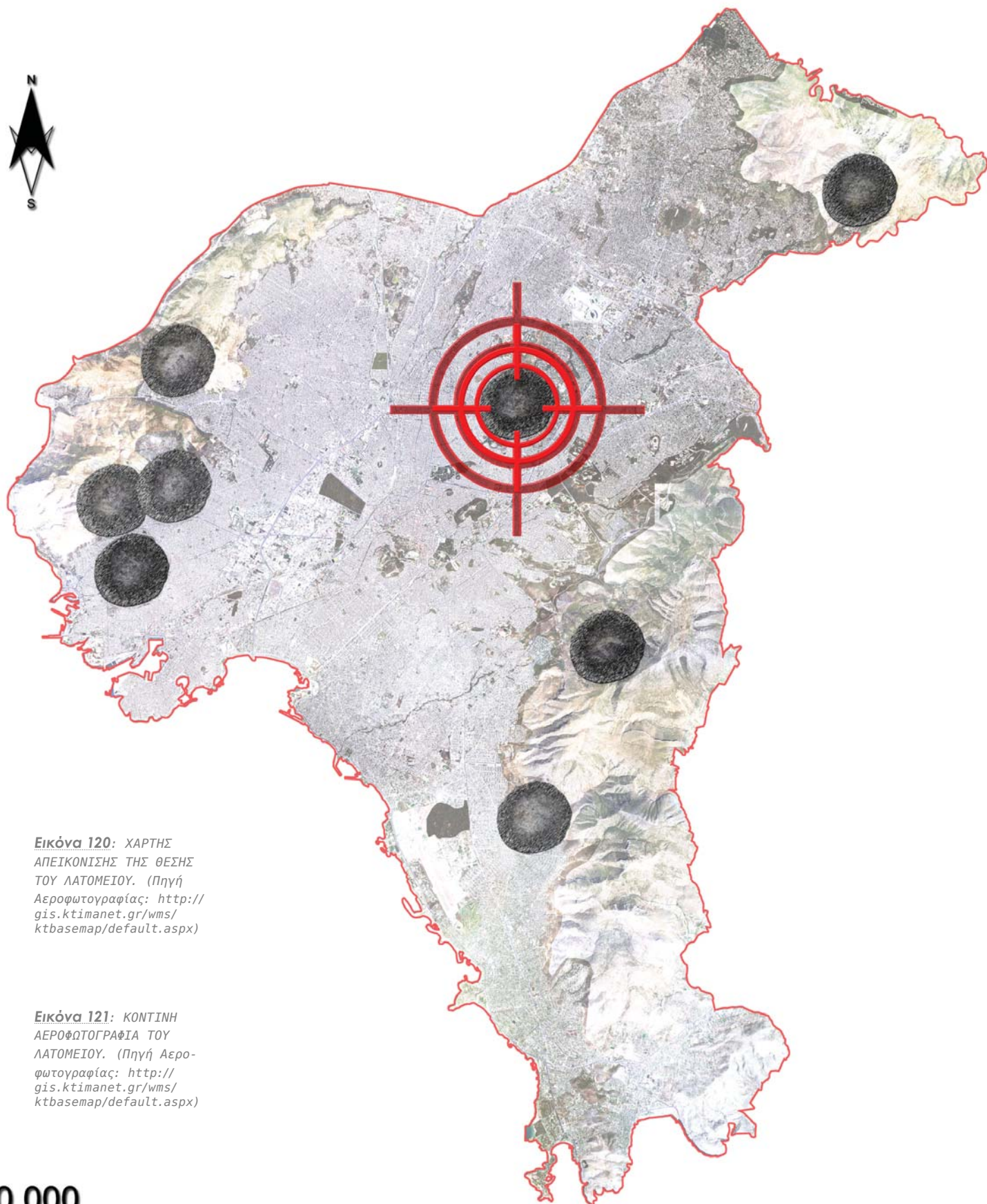


Η μορφή του λατομείου αποτελεί μια συγκεχυμένη συνολική μάζα μικρότερων τοπίων τα οποία διακρίνονται χάρη στο λευκό τους χρώμα και στην άγρια υφή τους, σε σχέση με το καταπράσινο και κατάφυτο Πεντελικό Όρος.

Εικόνα 119: Λατομεία Πεντέλης: θέα εντός ενός εκ των λατομείων. (Πηγή: : [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))



- 142 Γ Γνωριμία με το χώρο: Το Βουνό, <http://www.iranon.gr/PENTELEI/PENTELETEXT.htm> (πρόσβαση στις 2 Σεπτεμβρίου)
- 143 Μανώλης Κορρές, *Από την Πεντέλη στον Παρθενώνα: Τα Αρχαία Λατομεία και η Ιστορία ενός Ημιτελούς Δωρικού Κιονόκρανου του Πρώτου Μαρμαρίνου Παρθενώνας*, Β' Έκδοση, (Αθήνα: Μέλισσα, 1993), σσ 66-67.
- 144 Μανώλης Κορρές, Ό.π, σσ 66-67, 94-95.
- 145 Ο υπολογισμός έγινε Ό.π.



Εικόνα 120: ΧΑΡΤΗΣ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ
ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή
Αεροφωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

Εικόνα 121: ΚΟΝΤΙΝΗ
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή Αερο-
φωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

1:160.000



ΛΑΤΟΜΕΙΟ "ΒΙΑΡΟΠΟΥΛΟΥ" | ΓΑΛΑΤΣΙ



1:8.000

0 0,075 0,15 0,3 0,45 0,6 Kilometers

5.3.5 ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΟΒΟΥΝΙΑ

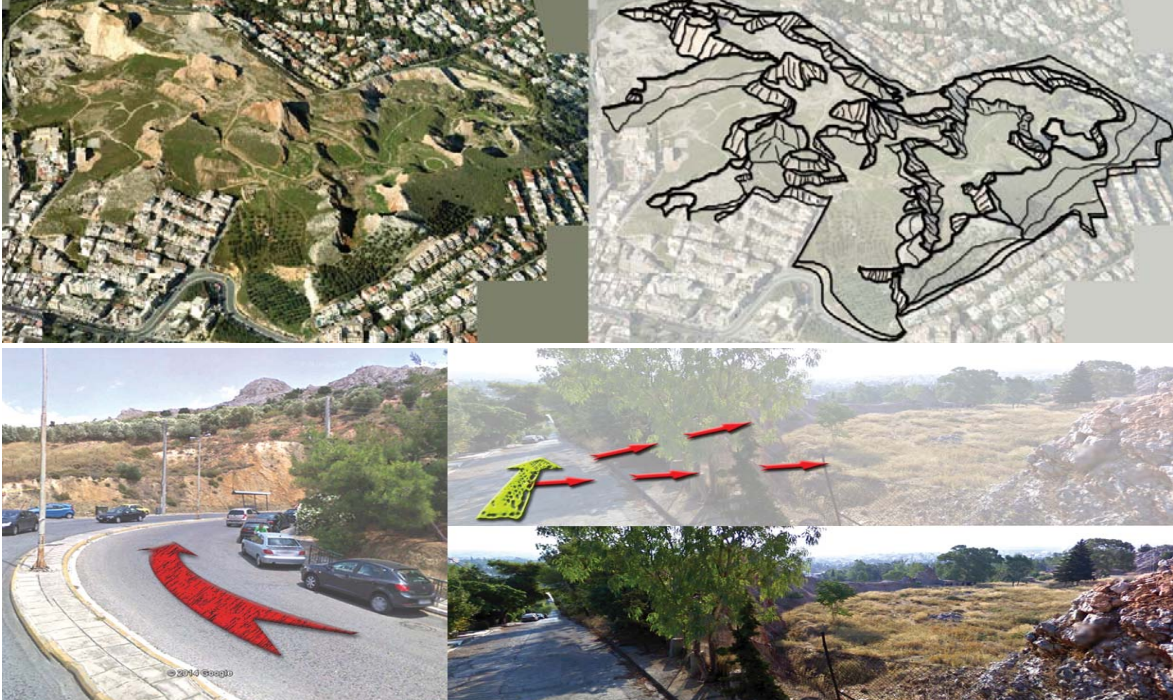


Εικόνα 122: Λατομείο «Βιαρόπουλου»: θέα προς την πόλη. (Πηγή: : <http://www.panoramio.com/>.)

Εικόνα 123: Οπτική κυριαρχία οπτικά μίας ομάδας αντικειμένων πρανών στο τοπίο χαρακτηριστικών μορφών.- Εστιακό τοπίο έντονα αντιληπτό από τους οδικούς άξονες που κατευθύνουν το βλέμμα του παρατηρητή προς αυτό. (Πηγή: <http://www.bing.com/maps/> & <http://www.panoramio.com/> & Εφαρμογή Google Earth.)

Τα λατομεία στα Τουρκοβούνια, στο Γαλάτσι, γνωστά ως λατομεία Βιαρόπουλου, είναι μερικώς αποκατεστημένα ήδη από το άλσος Βείκου στα Βόρεια και με το αττικό άλσος στα Νότια. Το κεντρικό κομμάτι ανάμεσα σε αυτά τα δύο άλση έχει εμφανή σημάδια και μετώπα λατόμησης παρ' όλη τη φύτευση του εσωτερικού τόπου από χαμηλές πόες ή γρασιδί. Ο ασβεστολιθικός τόπος, των 509.500 m²¹⁴⁶ είναι εγκλωβισμένος μέσα στον αστικό ιστό, και λειτουργεί ως αστική νησίδα πρασίνου. Στο εσωτερικό του υπάρχουν βοσκοτόπια προβάτων και παλιά αφημένα κτίρια.

Γενικά, κυριαρχεί οπτικά ένα σύνολο μετώπων με αποτέλεσμα στο τοπίο να ξεχωρίζουν οι χαρακτηριστικές μορφές. Επίσης, το γεγονός ότι το λατομείο είναι έντονα αντιληπτό από τους οδικούς άξονες που κατευθύνουν το βλέμμα του παρατηρητή προς αυτό, του αποδίδει το χαρακτήρα ενός εστιακού τόπου.



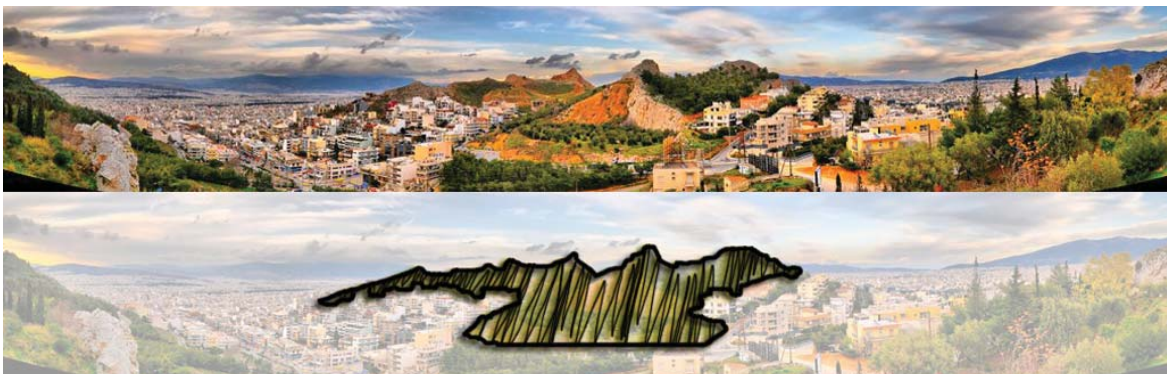


Οι μεγάλες εκσκαφές της εκμετάλλευσης μεταβάλλουν έντονα τα Τουρκοβούνια, ούτως ώστε η επέμβαση να είναι βαθμού «Γ».

Εικόνα 124: Λατομικό τοπίο υψηλής οπτικής ευαισθησίας. (Πηγή: [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))

Το γεγονός ότι οι φαιές, κωνικές και γωνιώδεις μορφές των πρανών δημιουργούν μία αντίθεση σε σχέση με το γύρω ομαλό και φυτεμένο περιβάλλον, καθιστά ιδιαίτερα ορατά αυτά τα μέτωπα από τις γύρω κατοικημένες περιοχές. Έτσι το τοπίο θεωρείται υψηλής οπτικής ευαισθησίας.¹⁴⁷

Εικόνα 125: Αναπαράσταση της γενικής μορφής του λατομείου των Τουρκοβούνων διαμέσου του αστικού ιστού. (Πηγή: [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))



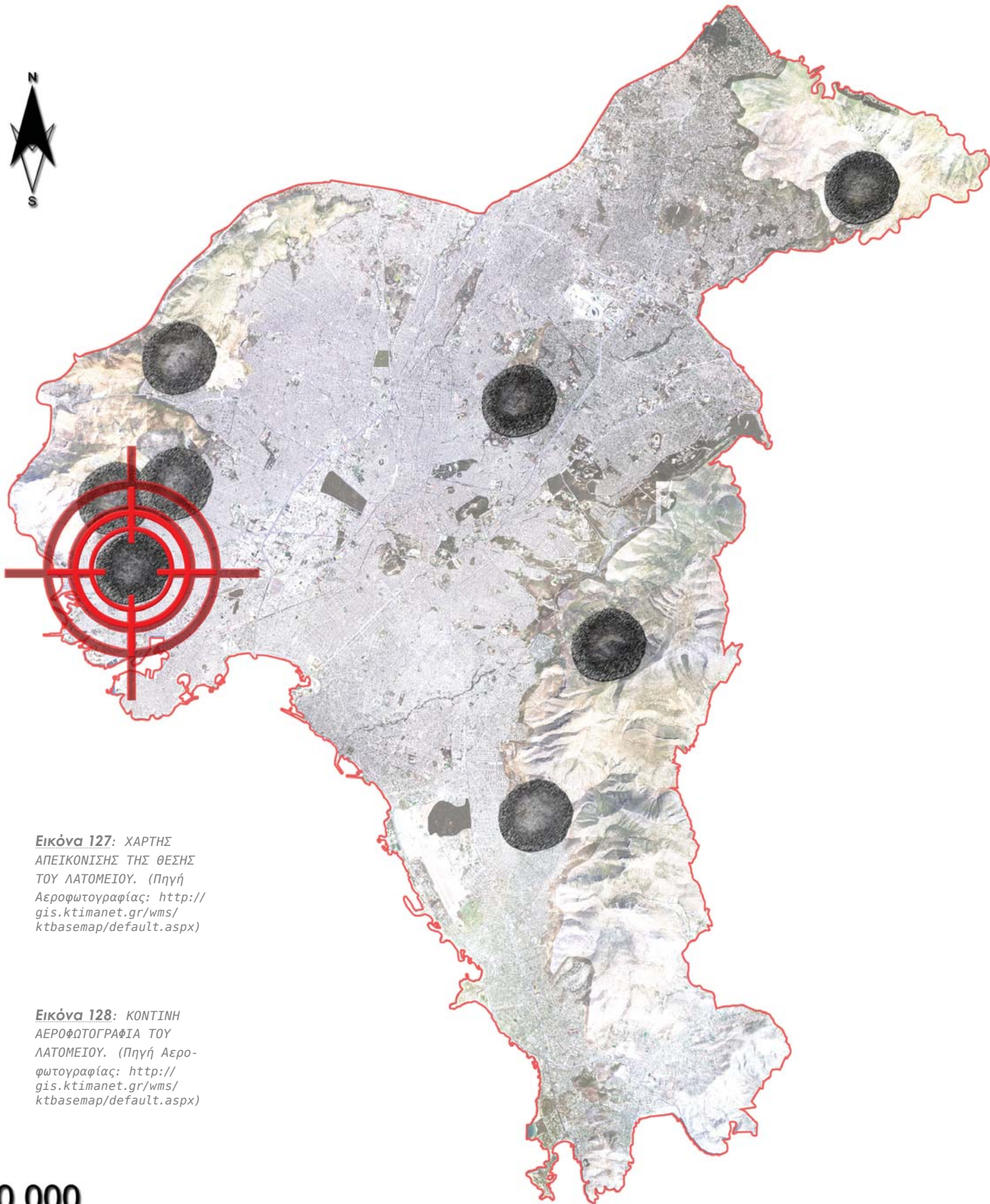
Η εναλλαγή της φύτευσης και των χρωμάτων από φαιά μέχρι καφέ-πράσινα κυριαρχεί στο τοπίο. Η γενική εικόνα του λατομείου επιπλέει διαμέσου του αστικού ιστού.

Εικόνα 126: Εσωτερική άποψη της μορφής του λατομείου των Τουρκοβούνων. (Πηγή: [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))



⋮ 146 Ο υπολογισμός έγινε Ό.π.

⋮ 147 Δαμίγος Δ., Κουμαντάκης Ι., Καλιαμπάκος Δ., Παναγόπουλος Κ., Ό.π. σσ 32-33.



Εικόνα 127: ΧΑΡΤΗΣ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ
ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή
Αεροφωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

Εικόνα 128: ΚΟΝΤΙΝΗ
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή Αερο-
φωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

1:160.000



ΛΑΤΟΜΕΙΟ "ΣΕΛΕΠΙΤΣΑΡΙ" | ΝΙΚΑΙΑ



1:8.000



5.3.6 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΣΤΟ ΛΟΦΟ ΣΕΛΕΠΙΤΣΑΡΙ

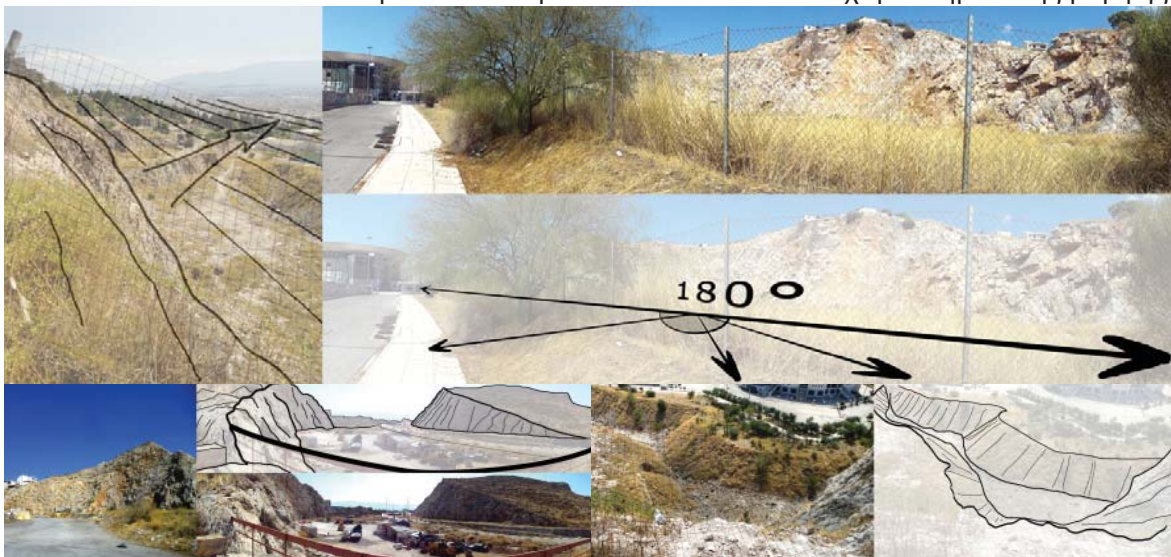


Εικόνα 129: Λατομείο «Σελεπίτσαρι»: θέα προς την πόλη. (Πηγή: : <http://www.panoramio.com/>.)

Εικόνα 130: Τμήμα μετώπου προς την αντίθετη πλευρά του κέντρου άρσης βαρών, που καταλήγει στο δρόμο. Ένα εστιακό, πανοραμικό τοπίο & χαρακτηριστικών μορφών. vs Τμήμα μετώπου προς την πλευρά του κέντρου άρσης βαρών- Ένα εστιακό, πανοραμικό τοπίο & χαρακτηριστικών μορφών. vs μήμα μετώπου προς την πλευρά του κέντρου άρσης βαρών- Ένα μικρότερο περικλειστο τοπίο εντός του γενικότερου τοπίου. Φωτογραφίες από επιτόπια έρευνα.

Ο λόφος Σελεπίτσαρι, στα Τουρκοβούνια της Νίκαιας, περιλαμβάνει ήδη κάποιες προσπάθειες αποκατάστασης, όπως το Κέντρο Άρσης Βαρών, γήπεδα, πάρκο, θέατρο και άλσος. Όμως τα συνεχόμενα ασβεστολιθικά μέτωπα δεν είναι αποκατεστημένα από όλες τις δυνατές πλευρές. Ένα κομμάτι του «πιάτου» όπου εδράζεται το συνεχόμενο μέτωπο, είναι βυθισμένο προς τα κάτω και κρυμμένο από τον επισκέπτη του μέρους. Αυτό το τμήμα βρίσκεται πίσω από το Κέντρο Άρσης Βαρών, και είναι ορατό μόνο από τα κτίρια του Κερατσινίου πάνω από το μέτωπο. Εκεί, φαίνεται ένα μικρότερο περικλειόμενο τοπίο, σαν «γούβα», το οποίο είναι εντελώς παραμελημένο. Γίνεται λοιπόν λόγος για μία μικρή περιοχή προς την οδό Δήμητρας των 13.500 m² η οποία συνδέεται με την μεγάλη περιοχή 25.300 m² πίσω από το κέντρο άρσης βαρών.¹⁴⁸

Τα κτίρια της Νίκαιας που εδράζονται επάνω στα λατομικά μέτωπα έχουν πανοραμική θέα μέχρι τη θάλασσα, αλλά και τα ίδια τα μέτωπα δεσπόζουν ανοικτά, με γωνία 180 μοιρών προς το τοπίο. Παράλληλα, τα λατομικά μέτωπα είναι ορατά από το τοπικό οδικό δίκτυο, με αποτέλεσμα να είναι εστιακά και χαρακτηριστικής μορφής.



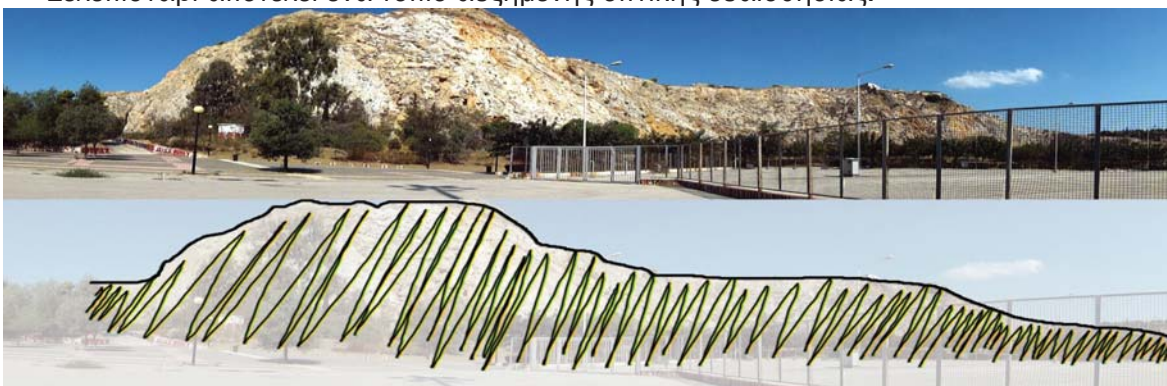


Οι μεγάλες εκσκαφές της εκμετάλλευσης μεταβάλλουν έντονα τα Τουρκοβούνια, οπότε η επέμβαση χαρακτηρίζεται ως βαθμού «Γ».

Οι γωνιώδεις απολήξεις των ασβεστολιθικών μετώπων δημιουργούν μία αντίθεση σε σχέση με το γύρω ομαλό περιβάλλον, αλλά και το ανοικτό καφέ τους χρώμα τα καθιστά ιδιαίτερα ευδιάκριτα από το δρόμο και τις γεινιάζουσες κατοικίες. Άρα, το λατομείο στο λόφο Σελεπίτσαρι αποτελεί ένα τοπίο αυξημένης οπτικής ευαισθησίας.

Εικόνα 131: Τμήμα μετώπου ανιδιαμετρικά του κέντρου άρσης βαρών- Ένα τοπίο χαμηλής ΟΑΙ. Φωτογραφίες από επιτόπια έρευνα.

Εικόνα 132: Το συνεχόμενο μέτωπο χαρακτηριστικής μορφής του πρώην λατομείου στο λόφο Σελεπίτσαρι, από το κέντρο άρσης βαρών, μέχρι το



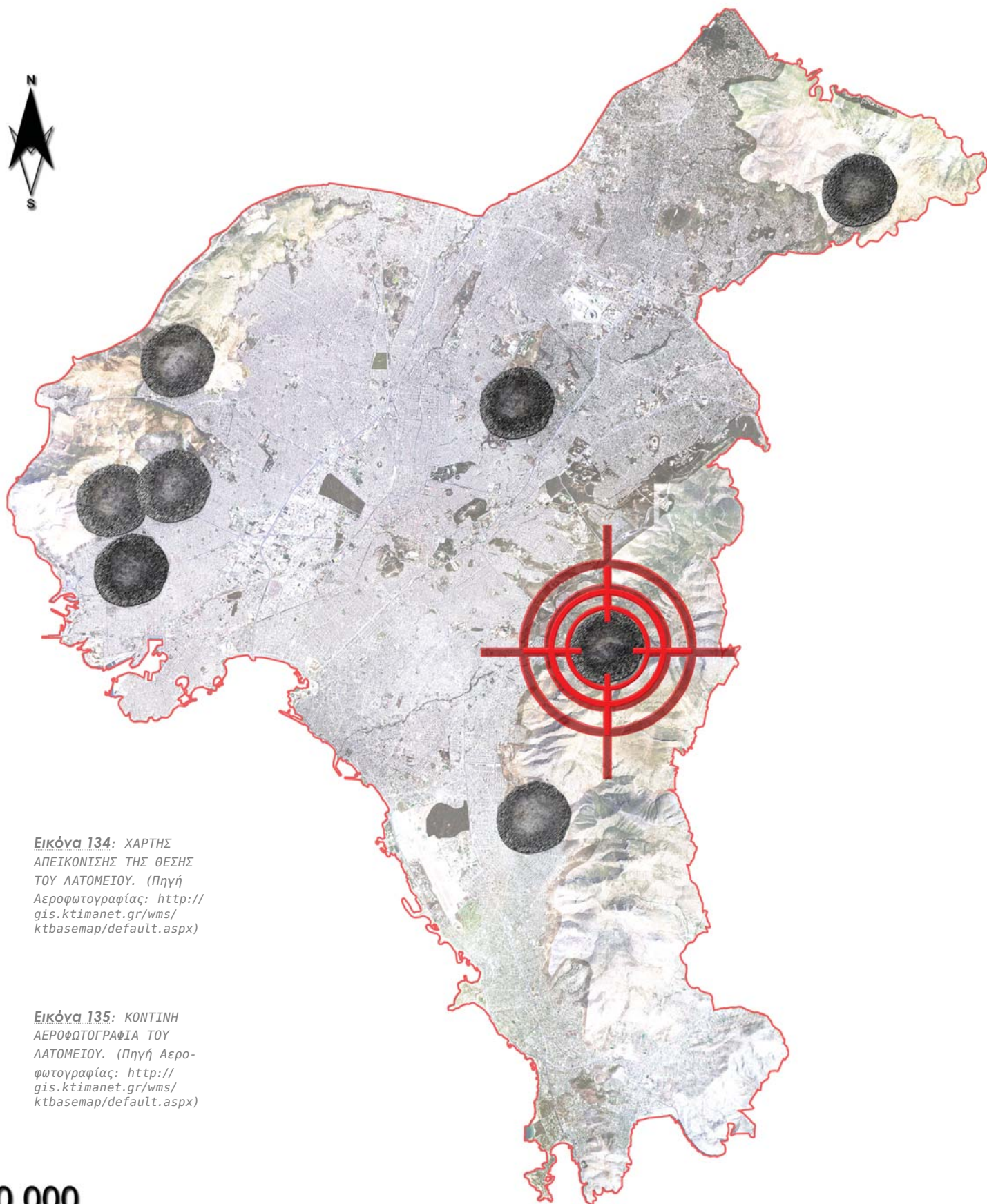
Οι λωρίδες των εξορυγμένων μετώπων κυριαρχούν οπτικά με το φαιό τους χρώμα σε σχέση με τη γύρω περιοχή που είναι φυτεμένη με χαμηλή άγρια βλάστηση. Επίσης, τα μειωμένης ποικιλίας χαρακτηριστικά του γύρω τοπίου το καθιστούν ένα τοπίο υψηλής οπτικής ευαισθησίας.

πάρκο και το δρόμο στον οποίο καταλήγει. (Πηγή πρώτης εικόνας: <http://www.panoramio.com/>.)

Η μορφή του λατομείου έχει μυτερές απολήξεις στα μέτωπά του, τα οποία συνεχίζουν να ρέουν στο τοπίο σαν παχιές και χαλαρές κυματοειδείς γραμμές, ιδιαίτερα εύκαμπτες. Η υφή του λατομείου είναι τραχιά λόγω της έντονης διάβρωσης των μετώπων του.

Εικόνα 133: Εσωτερική άποψη του λατομείου. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)





Εικόνα 134: ΧΑΡΤΗΣ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ
ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή
Αεροφωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

Εικόνα 135: ΚΟΝΤΙΝΗ
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή Αερο-
φωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

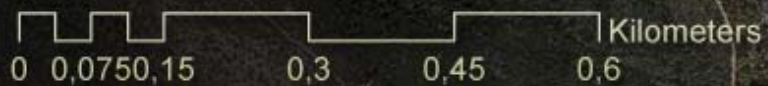
1:160.000



ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΚΑΡΕΑ ["ΕΡΓΑΝΗ"] | ΒΥΡΩΝΑΣ



1:8.000



5.3.7 ΛΑΤΟΜΕΙΟ "ΕΡΓΑΝΗ" ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ



Εικόνα 136: Πανοραμική θέα της Αθήνας από το λόφο χώματος κι απορριμμάτων στον οποίο καταλήγει το λατομείο του Καρέα δυτικά. Φωτογραφίες επιτόπιας έρευνας μαζί με τον κ. Δημήτρη Κυργιόπουλο, δασοπόνο του ΣΠΑΥ.

Το Όρος του Υμηττού υψώνεται μεταξύ των Μεσογείων Αττικής και του Νοτιοανατολικού τμήματος του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας καλύπτοντας 81.000 στρέμματα. Ειδικότερα, εκτείνεται από την Αγία Παρασκευή και τα Γλυκά Νερά (Βορειότερα) έως τη Βούλα και τη Βάρη (Νοτιότερα). Είναι ένα μακρόστενο βουνό, μια ράχη, με κορυφή τον Εύζωνα σε υψόμετρο 1.026 μέτρων. Αποτελεί το πλησιέστερο -στην Αθήνα- βουνό, καθώς η κορυφή του απέχει 7,5 χιλιόμετρα από την πλατεία Συντάγματος σε ευθεία γραμμή. Γενικά, αποτελεί αγαπημένο τόπο αναψυχής των Αθηναίων.¹⁴⁹

Χαρακτηριστικό λατομείο του Υμηττού αποτελεί εκείνο του Καρέα, στο Κακόρεμα, στην περιοχή του Βύρωνα από την εταιρεία «Εργάνη». Το λατομείο ασβεστόλιθου, χρησιμοποιήθηκε κατ' επανάληψη στο παρελθόν ως χώρος εναπόθεσης μπαζών.¹¹¹ Σήμερα, είναι χώρος απόλυτης προστασίας κι εντάσσεται στη ζώνη του περιαστικού πάρκου αναψυχής του Υμηττού, από το «Σύνδεσμο Προστασίας κι Ανάπτυξης του Υμηττού». Επομένως, γίνεται λόγος για έναν ανέπαφο χώρο ο οποίος γίνεται πλέον προορισμός αναδάσωσης και σχολικών εκδρομών. Το λατομείο, των 304.500 m², κατευθύνεται σαν γραμμή προς την Αθήνα, παραμένοντας όμως σε απόσταση από τον αστικό ιστό.¹⁵⁰

Εικόνα 137: Λατομείο Καρέα- Εστιακό τοπίο Χαρακτηριστικής Μορφής. Οι δύο λωρίδες των μετώπων μετατρέπουν την «καρδιά» του λατομείου, σε ένα περικλειόμενο τοπίο. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)



¹⁴⁹ 'Το Βουνό: Υμηττός', <http://www.spay.gr/el/2009-03-09-19-54-13/96-to-vouno.html> (πρόσβαση στις 7 Σεπτεμβρίου).

¹⁵⁰ Kaliampakos D., Ό.π. σσ 61-65.



ριμμάτων με το καφέ τους χρώμα, εμπρός από το λατομείο, που επεκτείνονται στα κατώτερα επίπεδα μπροστά του, λειτουργούν ως τεχνητοί πάγκοι που αποσπούν το βλέμμα του παρατηρητή και που το οδηγούν προς τα λατομικά μέτωπα. Τέλος, η «καρδιά» του λατομείου, μπορεί να θεωρηθεί ως ένα περικλειόμενο τοπίο από τις δύο λωρίδες, μέχρις ότου ο επισκέπτης να το διασχίσει προς τα δυτικά για να δει πανοραμικά την Αθήνα, πατώντας στον πρώτο και ψηλότερο λόφο από χρώμα και απορρίμματα.

Εικόνα 138: Υψηλή ΟΑΙ του λατομείου του Καρέα. Εικόνα από το 'Athens Metro Mall' Αγίου Δημητρίου. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)

Αν και η απόσταση από το κέντρο της Αθήνας είναι μικρή, δημιουργείται η εντύπωση μεγαλύτερης απόστασης του λατομείου, λόγω της προβληματικής οδικής σύνδεσης με την οδό Κατεχάκη, του μεγάλου ύψους στο οποίο εδράζεται και των έντονων εδαφικών ανωμαλιών των περιχώρων, όπως φαράγγια, ρεματιές και λόφοι.¹⁵⁰

Οι μεγάλες εκσκαφές της εκμετάλλευσης μεταβάλλουν έντονα τον Υμηττό, οπότε η επέμβαση μπορεί να χαρακτηριστεί ως βαθμού «Γ».



Οι λωρίδες των εξορυγμένων μετώπων κυριαρχούν οπτικά με το φαιό τους χρώμα σε σχέση με τη γύρω περιοχή που είναι φυτεμένη με χαμηλή άγρια βλάστηση. Επίσης, τα μειωμένης ποικιλίας χαρακτηριστικά του γύρω τοπίου το καθιστούν ένα τοπίο υψηλής οπτικής ευαισθησίας.

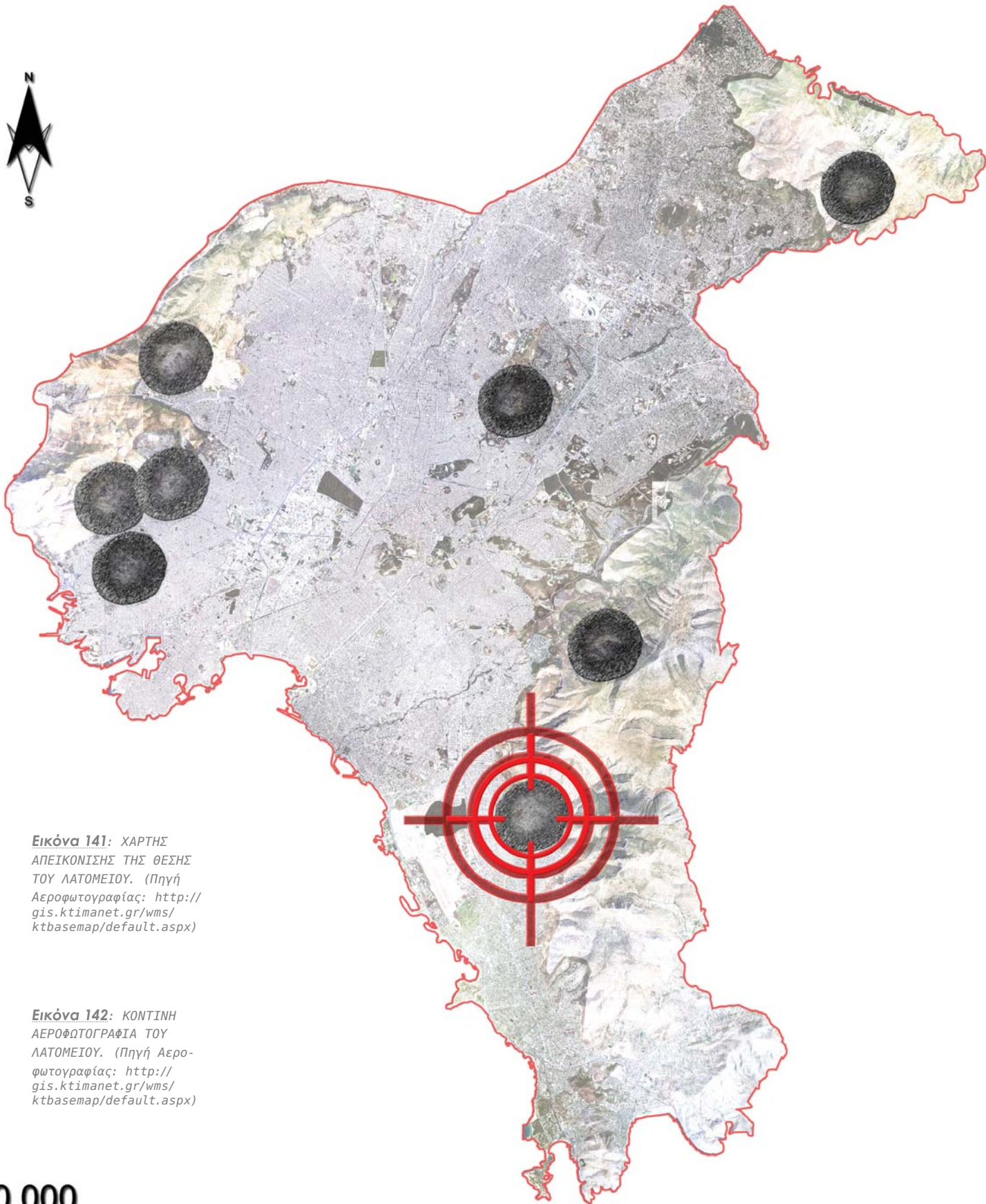
Εικόνα 139: Η επικράτηση της γραμμής στο λατομείο του Καρέα. Φωτογραφία από επιτόπια έρευνα.

Η μορφή του λατομείου έχει μυτερές απολήξεις στα μέτωπά του, τα οποία συνεχίζουν να ρέουν στο τοπίο σαν παχιές και χαλαρές κυματοειδείς γραμμές, ιδιαίτερα εύκαμπτες. Η υφή του λατομείου είναι τραχιά λόγω της έντονης διάβρωσης των μετώπων του.

Εικόνα 140: Αποψη εντός του λατομείου. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)



• 151 Ο υπολογισμός έγινε Ό.π.
• 152 Καλιάμπρακος Δ., Ό.π. σσ 61-65.



Εικόνα 141: ΧΑΡΤΗΣ
ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ
ΤΟΥ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή
Αεροφωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

Εικόνα 142: ΚΟΝΤΙΝΗ
ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ
ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ. (Πηγή Αερο-
φωτογραφίας: [http://
gis.ktimanet.gr/wms/
ktbasemap/default.aspx](http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx))

1:160.000



ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΑΝΩ ΓΛΥΦΑΔΑΣ | ΓΛΥΦΑΔΑ



1:8.000



5.3.8 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΑΝΩ ΓΛΥΦΑΔΑΣ ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ



Εικόνα 143: Λατομείο άνω Γλυφάδας: θέα προς την πόλη. (Πηγή: : [http://www.panoramio.com/.](http://www.panoramio.com/))

Το λατομείο της Άνω Γλυφάδας είναι ένα τοπίο με μεγάλο ενιαίο ασβεστολιθικό μέτωπο που κοιτάζει προς τη Γλυφάδα. Έχει ένα εξορυγμένο πιάτο εκσκαφής μπροστά του, το οποίο διαδέχεται μία φυτεμένη περιοχή από ελιές και πόες, ενώ μετά ξεκινάει το οδικό δίκτυο και τα κτίρια της κατοικημένης περιοχής. Είναι ερημωμένο και καταλαμβάνει 23317 m².¹⁵³

Εικόνα 144: Λατομείο Άνω Γλυφάδας-ένα εστιακό τοπίο χαρακτηριστικών μορφών με δυνατότητα θεώρησής του ή μετατροπής του και σε πανοραμικό τοπίο. Φωτογραφία από επιτόπια έρευνα.

Το γεγονός ότι το λατομείο είναι ιδιαίτερα αντιληπτό από τους οδικούς άξονες, το κάνει εστιακό. Επίσης, το ίδιο το ανοιχτόχρωμο και καμπυλόμορφο μέτωπο δεσπάζει στο τοπίο, μετατρέποντας το λατομείο σε τόπο χαρακτηριστικών μορφών.





Τέλος, το τοπίο έχει δυνατότητες να θεωρηθεί πανοραμικό διότι, με την αραιώση της φύτευσης μπροστά του, η θέα ανοίγει στις 180 μοίρες αναδεικνύοντας τον ορίζοντα της πόλης.

Εικόνα 145: Η χαμηλή ΟΑΙ του λατομείου της Άνω Γλυφάδας. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)

Το ανοιχτόχρωμο, τραχύ και καμπύλο μέτωπο κυριαρχεί οπτικά σε σχέση με τη γύρω πράσινη περιοχή. Επίσης, η μικρή ποικιλία των χαρακτηριστικών του γύρω τοπίου το καθιστά ένα τοπίο υψηλής οπτικής ευαισθησίας.

Εικόνα 146: Λατομείο Άνω Γλυφάδας-ένα τοπίο χαρακτηριστικών μορφών. Φωτογραφία από επιτόπια έρευνα.



Από αισθητικής πλευράς, το λατομείο είναι καμπύλης μορφής, τραχιάς υφής και με έντονη χρωματική αντίθεση.

Εικόνα 147: Εσωτερική άποψη του λατομείου. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)



5.4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΤΟΠΙΑΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ

5.4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αυτή την ενότητα εξετάζονται τα οκτώ ανενεργά λατομεία της Αθήνας ως προς τις δυνατότητές τους για αξιοποίηση, με βάση τα κριτήρια αξιολόγησης που διατυπώθηκαν στο κεφάλαιο 4. Ειδικότερα, το κάθε λατομείο έχει διαμορφώσει το δικό του γεωμορφολογικό χαρακτήρα από την περίοδο εξόρυξης, με αποτέλεσμα να διαθέτει ιδιαίτερες γλυπτικές ποιότητες.

Παράλληλα, σημαντικές θεματολογίες αποτελούν η πετρώδης υφή του και η ογκοπλασία του χώρου, οι χρονικές αναφορές του, η αφηγηματικότητά του και η έννοια του κατεστραμμένου τόπου που οδηγείται προς μία εντροπία.

Όσον αφορά το βιοτικό επίπεδο των περιοίκων, οι συνθήκες υγιεινής για τα λατομεία γύρω από τις κατοικημένες περιοχές της Αθήνας, οφείλουν να αντιμετωπιστούν ανά περίπτωση για την ορθή ανάπτυξη κι εξέλιξη του τόπου.

5.4.2 ΛΑΤΟΜΕΙΑ "ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ" ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ

Τα πρώην λατομεία "Καραμπίνη" , αποτελούν ένα έντονα γλυπτό τοπίο, με τρεις διαδοχικές ενδιαφέρουσες «φωλιές» (ή υποδοχείς ή πλατείες) οι οποίες συνδέονται διαδοχικά με μονοπάτια. Αυτή η σύνδεση κάνει αναδρομή στις παρελθοντικές κινήσεις των μηχανημάτων τα οποία με αργές διαδικασίες αποσπούσαν το υλικό από τις τρεις εστίες εξόρυξης.

Παράλληλα, ο ίδιος χώρος διαθέτει γήπεδα και γυμναστήριο κι έχει φιλοξενήσει αυτοκινητιστικούς αγώνες ταχύτητας κατά το 2011. Επομένως, εντός του ίδιου τόπου, υπάρχει αναφορά σε τρεις διαφορετικές ταχύτητες και χαράξεις διαδρομών, δηλαδή σε εκείνες των αγωνιστικών αυτοκινήτων, των μηχανημάτων εξόρυξης, και των επισκεπτών ή αθλητών στο χώρο.

Καθώς αναφέρονται σε τρεις ξεχωριστές περιόδους του λατομείου, οι αφηγήσεις των τριών διαδρομών μπορεί να αποτελέσουν το καθοριστικό σενάριο έναρξης της σχεδιαστικής διαδικασίας και της χάραξης νέων γραμμών στα ίχνη των πορειών που έγιναν ή που



γίνονται μέχρι και σήμερα. Η ανάλυση και διερεύνησή των διαδρομών μπορεί να δώσει την αφορμή για νέες γλυπτικές μορφές που θα συνυπάρχουν με το υφιστάμενο τοπίο των τριών επιπέδων.

Εικόνα 148: Τα πρώην λατομεία "Καραμπίνη" της Νίκαιας. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)

Τέλος, το λατομείο «Καραμπίνη», που απέφυγε την εναπόθεση 1.126.000m³ υλικού από την εκσκαφή των 18 εργοταξίων του αττικού μετρό, αποτελεί έναν τόπο έντονης διεκδίκησης ανάμεσα στους πολίτες και στην εταιρεία του μετρό. Άρα, γίνεται λόγος για έναν ιδιαίτερα σημαντικό. Ίσως λοιπόν τα πρώην λατομεία "Καραμπίνη", την απειλή της επικείμενης αυτής καταστροφής, να την εξέφραζαν με τη νέα τους παρέμβαση είτε με υπέρμετρη οικολογική ανάκαμψη του τοπίου είτε με μία έντονη αίσθηση αναταραχής των όγκων της νέας παρέμβασης. Έτσι, στην πρώτη περίπτωση, το τοπίο θα αποτελούσε έναν χώρο με αναπτυσσόμενη βλάστηση και με έντονες τάσεις σύνδεσης με την πόλη, ώστε το μέρος να είναι ζωτικό. Στη δεύτερη περίπτωση, θα αποδιδόταν στο τοπίο αυτή η ανησυχία, με την έντονη αίσθηση κινητικότητας των όγκων της νέας παρέμβασης.



Εικόνα 149: Χωματερή στον Κορυδαλλό (Πηγή: Η ίδια με την παραπάνω παράγραφο.)

5.4.3 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ

Το λατομείο του Σχιστού Κορυδαλλού είναι ένα πολύ χαρακτηριστικό γλυπτό τοπίο, του οποίου τα μέτωπα δεσπόζουν γύρω του και κεντρικά του, ούτως ώστε, ανάμεσα στην περιφέρεια και το κέντρο, να υπάρχει ένας ενδιάμεσος -σαν δακτύλιος-, ροϊκός, κενός χώρος που αποκαλύπτει την απώλεια του ασβεστολιθικού βράχου του. Έτσι, το τοπίο αφηγείται τις διαδικασίες και τις δράσεις που έφεραν σε ένα τέλος το -άλλοτε διαθέσιμο- υλικό. Η συνολική εικόνα του χώρου και ιδίως τα μπάζα που τον μετατρέπουν σε χωματερή¹⁵⁴, μιλούν για την παρακμή της περιοχής που μετατρέπεται διαδοχικά σε εστία μόλυνσης για τους γύρω κατοίκους.

Επομένως, ο χώρος του εξαντλημένου υλικού αναζητά μία νέα κατά-

154 'Πρώην λατομεία - Χωματερή το 2014', <http://korydallos-gr.blogspot.gr/2014/01/2014.html> (πρόσβαση στις 7 Σεπτεμβρίου).

σταση ή την επικράτηση ενός άλλου υλικού που θα ενισχύει την έννοια της απομείωσης του ασβεστολιθικού βράχου. Η Οι επαναλαμβανόμενες ή συστηματοποιημένες κατασκευές και μορφές στο λατομικό τοπίο, μπορούν να εκφράσουν τον ανασχηματισμό της κατεστραμμένης κι εντροπικής γης.

Βέβαια, επειδή γίνεται λόγος για έναν αστικό τόπο. Όσον αφορά το θέμα υγιεινής των κατοίκων, υπάρχει έντονη ζήτηση για ένα καθαρό περιβάλλον που θ' αναβαθμίσει το βιοτικό επίπεδο της περιοχής, χωρίς να αρνείται το θέμα της εντροπίας που προαναφέρθηκε.

Παράλληλα, το γεγονός της απόκρυψης του λατομικού χώρου από τους επιχειρηματίες, οδηγεί στην τάση για αποκάλυψη και για διαθεσιμότητα του μέρους προς το κοινό. Αυτή η ιδέα ενισχύεται από το γεγονός ότι η οδός Ποταμού, πλησίον του λατομείου, συνδέεται άμεσα με τις τριγύρω περιοχές μέσω των μέσων μαζικής συγκοινωνίας. Ειδικότερα, πέντε λεωφορεία συνδέουν το Σχιστό Κορυδαλλού, με Νίκαια, Πειραιά κι Αιγάλεω. Η τελευταία περιοχή μάλιστα διαθέτει μετρό, από όπου περνάει η γραμμή «Αγία Μαρίνα-Αεροδρόμιο». Άρα, ο λατομικός χώρος θα μπορούσε να κάνει αναδρομή στο ενδιάμεσο, φιλοξενώντας εναλλακτικές στάσεις για τα πέντε αυτά λεωφορεία. Αυτές οι στάσεις μετέπειτα θα οδηγούσαν τον επισκέπτη στο χώρο του δακτυλίου, δηλαδή στον πυρήνα του λατομείου.

5.4.4 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ ΣΤΟ ΠΟΙΚΙΛΟ ΟΡΟΣ

Το λατομείο του Χαϊδαρίου, έχει τα πιο μεγάλα ασβεστολιθικά λατομικά μέτωπα, και είναι ορατό από αρκετά σημεία της Αθήνας. Πέραν της απότομης και βίαιης απόσπασης του υλικού του τοπίου, και η ίδια η χρήση του τοποθετεί απότομα τον επισκέπτη του σε ένα περιβάλλον με στάβλους αλόγων και κήπο, με μία κατοικία να έχει χτιστεί διαγωνίως εκεί.

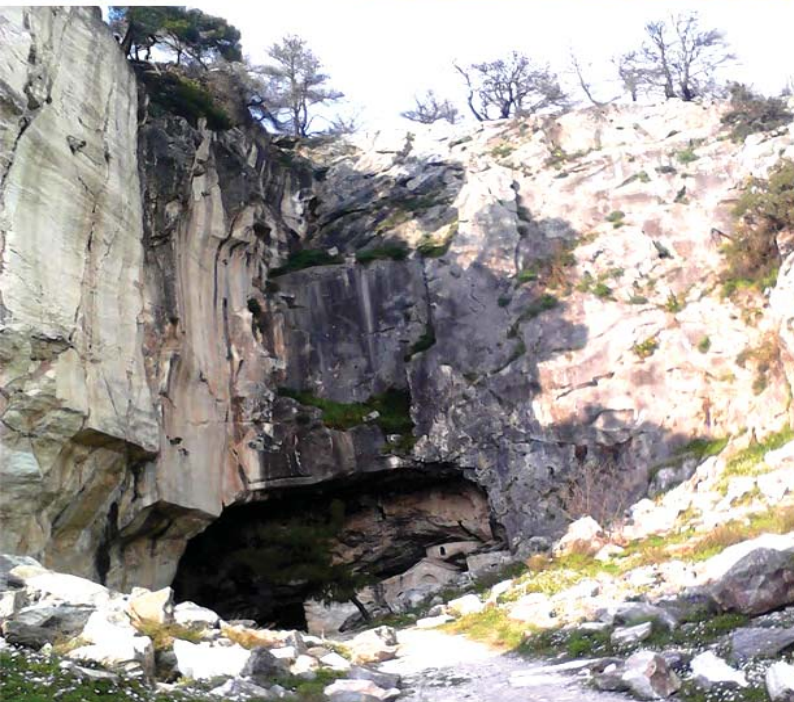
Η ύπαρξη συγκεκριμένης χρήσης, κατοίκησης και αξιοποίησης του τόπου, σίγουρα αφήνει ερωτηματικά για τις περαιτέρω δυνατότητες αξιοποίησής του. Σίγουρα όμως, θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα για μία σταδιακή προσαρμογή του λατομείου στο υπόλοιπο βουνό -ίσως και με μια σειρά από φυτεμένα επίπεδα ή χαράδρες. Άρα, λείπει το ενδιάμεσο στοιχείο που θα αφηγηθεί τη μετάβαση από τον τραχύ και άγονο τόπο, στην πράσινη πλαγιά του Ποικίλου.

Εικόνα 150: Το λατομείο του Χαϊδαρίου από προσωπική φωτογράφιση.



5.4.5 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΤΟΥ ΠΕΝΤΕ- ΛΙΚΟΥ ΟΡΟΥΣ

Το σύνολο της λατομικής περιοχής της Πεντέλης αποτελεί ένα γλυπτό από λευκό πεντελικό μάρμαρο. Πέρα από την αρχαία λάξευση εκεί, κατά τον πέμπτο αιώνα στην προχριστιανική εποχή, η νεότερη εκμετάλλευση και η φυσική διάβρωση από τον αέρα και τους χειμαρρους, δημιούργησαν το σημερινό τοπίο. Ημιτελή γλυπτά πλέον ή ίχνη των λιθοξόνων σε ορισμένα σημεία, όπως στο λατομείο της σπηλιάς, μαρτυρούν τη βαθιά ιστορικότητα του τόπου. Όμως, τα σημάδια της αρχαιότητας είναι λίγα, όπως επισημαίνει κι ο Μανώλης Κορρές. [παραπομπή:] Ο δρόμος της λιθαγωγίας, ένα απίστευτο ταξίδι συμβάντων και διαδικασιών, έχει σχεδόν σβηστεί, με αποτέλεσμα να μη γίνεται σε αυτό το τοπίο μνήμης η αφηγηματική εμπειρία της αρχαίας λάξευσης και της διαδοχικής μεταφοράς του υλικού με μοχλούς, Ζέλκυθρα και βαρούλκια.¹⁵⁵



Πάντοτε το λατομείο της Πεντέλης κάνει αναδρομή στο εξορυκτικό παρελθόν της αρχαίας Αθήνας. Όλα τα μέλη του Παρθενώνα είναι φτιαγμένα από το -άριστης ποιότητας- πεντελικό μάρμαρο. Πλέον, όμως, επικρατεί η έννοια του παλίμψηστου και των επανεγγραφών στο τοπίο, λόγω των νεότερων εξορύξεων στην περιοχή. Ίσως η ενδεχόμενη επέμβαση θα πρέπει να επικεντρωθεί -όχι σε μία θύμιση της αρχαίας του μορφής με βάση τα σχέδια του Κορρέ, αλλά σε ένα διάλογο ανάμεσα στη χειρωνακτική και στη μηχανική εξόρυξη. Είναι επιτακτική η ανάγκη οργάνωσης καθορισμένων διαδρομών μέσα από τις εστίες εξόρυξης, με στόχο την πλήρη κατανόηση της δομής και των συνθετικών στοιχείων αυτού του γιγαντιαίου λατομικού τόπου, διότι είναι ένα μνημειακό τοπίο το οποίο αξίζει να γίνει προσβάσιμο και γνωστό προς το διεθνές κοινό. Βέβαια, λόγω της μεγάλης του έκτασης και δυσκολίας, θέλει ένα αξιολογικό πλήθος μελετητών για την αξιοποίησή του.

Εικόνα 151: Το λατομείο του Πεντελικού όρους.
(Πηγή: <http://www.iranon.gr/PENTELEI/PENTELEI.htm>)



Εικόνα 152: Οι 'γωνίες' στο λατομείο «Βιαρόπουλου» στα Τουρκοβούνια. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)

5.4.6 ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΟΒΟΥΝΙΑ

Το λατομείο «Βιαρόπουλου» στα Τουρκοβούνια, στο Γαλάτσι, είναι ιδιαίτερα ανάγλυφο, με πολλά γλυπτά μέτωπα που στέκουν σαν αντικείμενα στο τοπίο. Πολλές στρογγυλεμένες «γωνίες» και ανοίγματα με θέα την Αθήνα ανοίγονται και κλείνουν. Οι διαδοχικοί αυτοί όγκοι αποτελούν τα γεωμορφολογικά αποτελέσματα της προηγούμενης εξόρυξης. Στέκουν σαν γλυπτά στο χώρο, αποτελώντας το κεντρικό θέμα που χρίζει ανάδειξης. Περιπατητικά δίκτυα θα μπορούσαν να ακολουθήσουν τις χαράξεις της εξόρυξης και να οδηγούν σε αυτές τις γωνίες-εκθέματα.

Παράλληλα, το σκηνικό από τα βοσκοτόπια προβάτων στο λατομείο,

πλησίον της πόλης, διακόπτει απότομα τον αστικό ιστό. Το τοπίο, εμπεριέχει μέσα του και παλιά αφημένα κτίρια που αφηγούνται άλλες, παλαιότερες χρήσεις. Τέλος, θετική είναι η γενικότερη αποκατάσταση της βλάστησης.

Έτσι, δε γίνεται λόγος για ένα λατομείο στην άκρη ενός μεγάλου όρους, αλλά για μία πράσινη νησίδα που είναι ολοκληρωτικά περικυκλωμένη από την πόλη. Η ενίσχυση μιας τέτοιας «πράσινης» νησίδας ή ακόμη και η μετατροπή της σε βοτανικό κήπο θα τόνιζαν αυτόν τον χαρακτήρα. Τέλος, πρόκειται για ένα τοπίο μνήμης, καθώς ο όρος Τουρκοβούνια παραπέμπει στην παραμονή του Ομάρ εκεί κατά την Τουρκοκρατία στην Αθήνα.

5.4.7 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΣΤΟ ΛΟΦΟ ΣΕΛΕΠΙΤΣΑΡΙ

Το λατομείο στο λόφο Σελεπίτσαρι (Τουρκοβούνια), αποτελεί ένα επίμηκες ψηλό ροϊκό μέτωπο που σχίζει τον αστικό ιστό της πυκνοκατοικημένης Νίκαιας. Το λατομείο διακόπτεται σε πολύ χαμηλότερο ύψος από μία νέα κατάσταση αθλητισμού κι αναψυχής. Αυτή η απότομη διακοπή ή ο αστικός γκρεμός που χαρακτήρηκε κι αναδιαμορφώθηκε από την προηγούμενη εξόρυξη, απαιτεί μία ενδιάμεση κατάσταση που θα εξομαλύνει αυτή την αντίθεση. Μία βαθμιδωτή κατασκευή σύνδεσης των δύο τμημάτων ή κι ενδιάμεσες χαράδρες πρασίνου στο βράχο σίγουρα θα εξομάλυναν τις διαφορές αυτές.

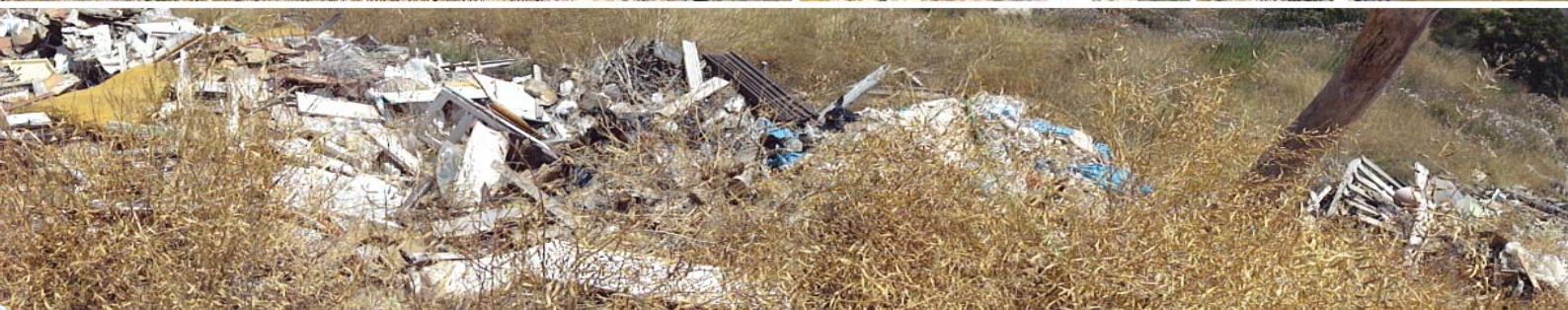
Πέρα από την απότομη διακοπή του αστικού ιστού, χρίζει άμεσης αντιμετώπισης η οικολογική καταστροφή πίσω από το Κέντρο Άρσης Βαρών –λόγω των απορριμμάτων που κείτονται εκεί. Είναι απαραίτητη η εξασφάλιση των βασικών συνθηκών υγιεινής της περιοχής. Τέλος το κτίριο στον κενό χώρο και το διπλανό παρκινγκ που παρακμάζουν πλησίον του δρόμου, αναζητούν άμεση αναδιαμόρφωση. Ειδικότερα, θα μπορούσαν να αποτελέσουν βασικό κομμάτι της εισόδου προς το λατομικό χώρο. Θα μπορούσαν να είναι η αρχή της διαδρομής που θα κατέληγε πίσω από το Κέντρο Άρσης Βαρών. Άρα η περιοχή έχει απτές κι άμεσες δυνατότητες ανάπτυξης ούτως ώστε η γλυπτή λωρίδα να γίνει κεντρικό θέμα κατά τον συστηματικό ανα-σχεδιασμό της περιοχής αυτής.

Εικόνα 153: Σκουπιδότοπος το λατομείο «Σελεπίτσαρι» (από προσωπική φωτογράφιση.)



5.4.8 ΛΑΤΟΜΕΙΟ "ΕΡΓΑΝΗ" ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ

Το λατομείο του Καρέα της εταιρείας «Εργάνη» παραπέμπει στο οικοδομικό παρελθόν της Αθήνας, κατά το 1960-1979, καθώς η εξορυκτική του δραστηριότητα παρατηρήθηκε κατά τη συγκεκριμένη εικοσαετία. Έπειτα, μαζί με το λατομείο του «Βιαρόπουλου» ανήκει στα πρώτα δύο λατομεία με τη μικρότερη απόσταση από το κέντρο της Αθήνας. Όσον αφορά τη γλυπτικότητα του τοπίου, θυμίζει μία χαράδρα που διακόπτει τη συνέχεια του βουνού. Είναι λοιπόν ένα τοπίο μνήμης, αλλά και εντροπίας, καθώς τα λοφάκια στα οποία καταλήγει, αναδεικνύουν την εναπόθεση μπαζών οικοδομικών εργασιών και χώματος. Μάλιστα, σιδερένιοι πάσσαλοι, σωλήνες και ίχνη των σκουπιδιών θέτουν σε κίνδυνο το διαβάτη. Άρα το λατομείο του Καρέα αποτελεί έναν τόπο που διαρκώς καλύπτονταν από αυτό το μίγμα χώματος κι απορριμμάτων. Είναι ένα τοπίο παρακμής κι εντροπίας. Οι διαδικασίες που δημιούργησαν το σημερινό αποτέλεσμα είναι άμεσα αναγνώσιμες από το ανθρώπινο μάτι.



Επίσης τίθεται ένα μεγάλο ερώτημα ευστάθειας αυτού του μη ενιαίας σύνθεσης εδάφους. Επικίνδυνη θεωρείται και η εκπομπή βιοαερίου αυτών των θαμμένων απορριμμάτων, τα οποία μολύνουν τα βρόχινα νερά και τους υδροφόρους ορίζοντες που φιλτράρονται διαμέσου αυτών.

Αφού λοιπόν αντιμετωπιστεί η έντονη οικολογική παρακμή, που αποτελεί και βασική θεματολογία σχεδιασμού, θα πρέπει να προβλεφθεί μία ικανοποιητική σύνδεση του λατομείου με τη λεωφόρο Κατεχάκη. Διαδοχικά περάσματα μπορεί να δημιουργήσουν μια ξεχωριστή εμπειρία ανάβασης προς το λατομείο, καθώς ο επισκέπτης θα διέρχεται μέσα από διαδοχικά περάσματα του ίδιου χώρου το οποίο θα παρέπεμπε στην αφηγηματική εμπειρία της ανάβασης και της ανύψωσης. Μάλιστα, η διαδρομή αυτή θα μπορούσε να καταλήγει σε ένα παρατηρητήριο ολόκληρης της Αθήνας.

Εικόνα 154: Χώμα και απορρίμματα στο λατομείο Καρέα. Φωτογραφίες επιτόπιας έρευνας μαζί με τον κ. Δημήτρη Κυργιόπουλο, δασοπόνο του ΣΠΑΥ.

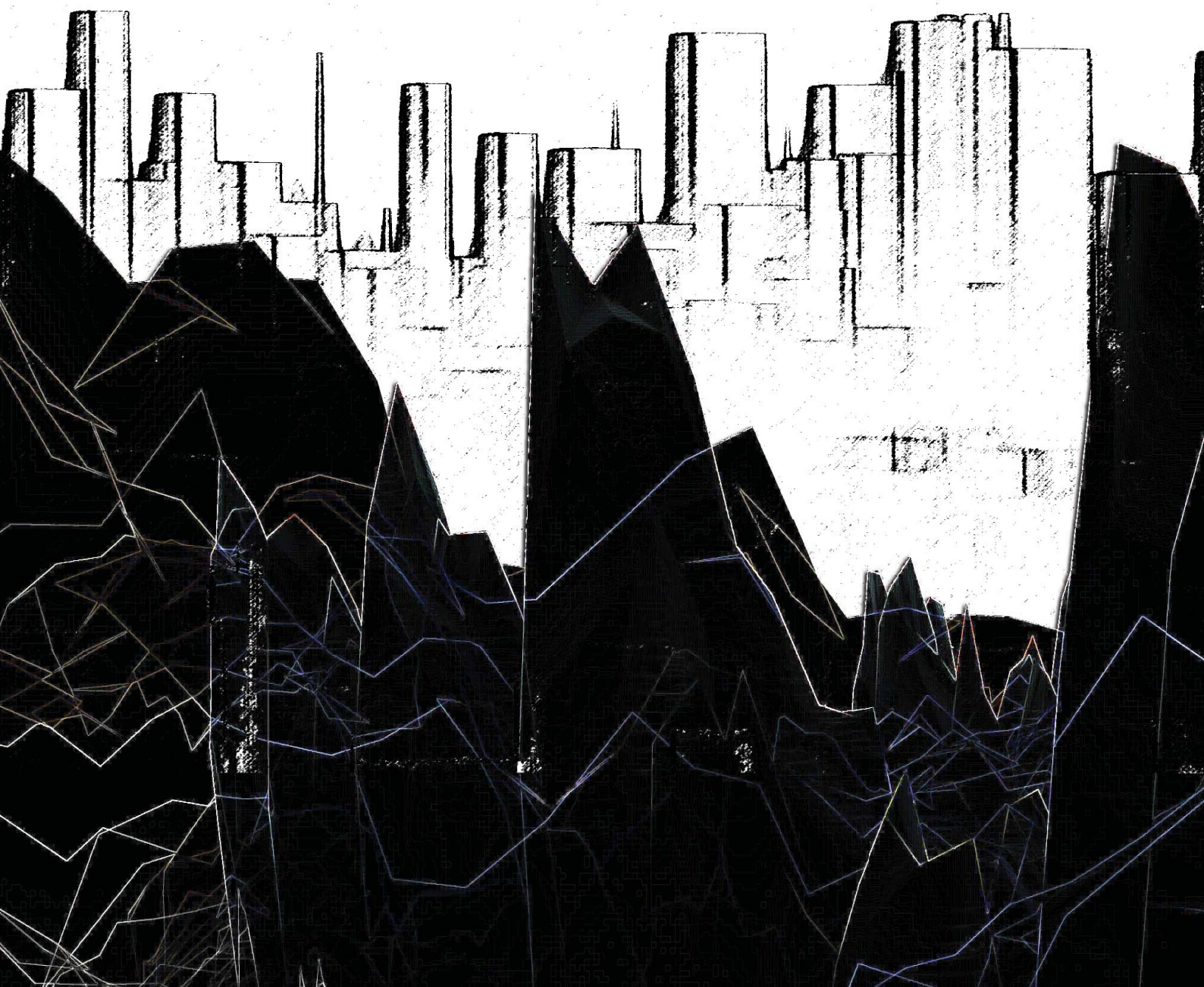


Εικόνα 155: Εναπομείναντα κτίρια στο λατομείο Άνω Γλυφάδας. (Πηγή: <http://www.panoramio.com/>.)

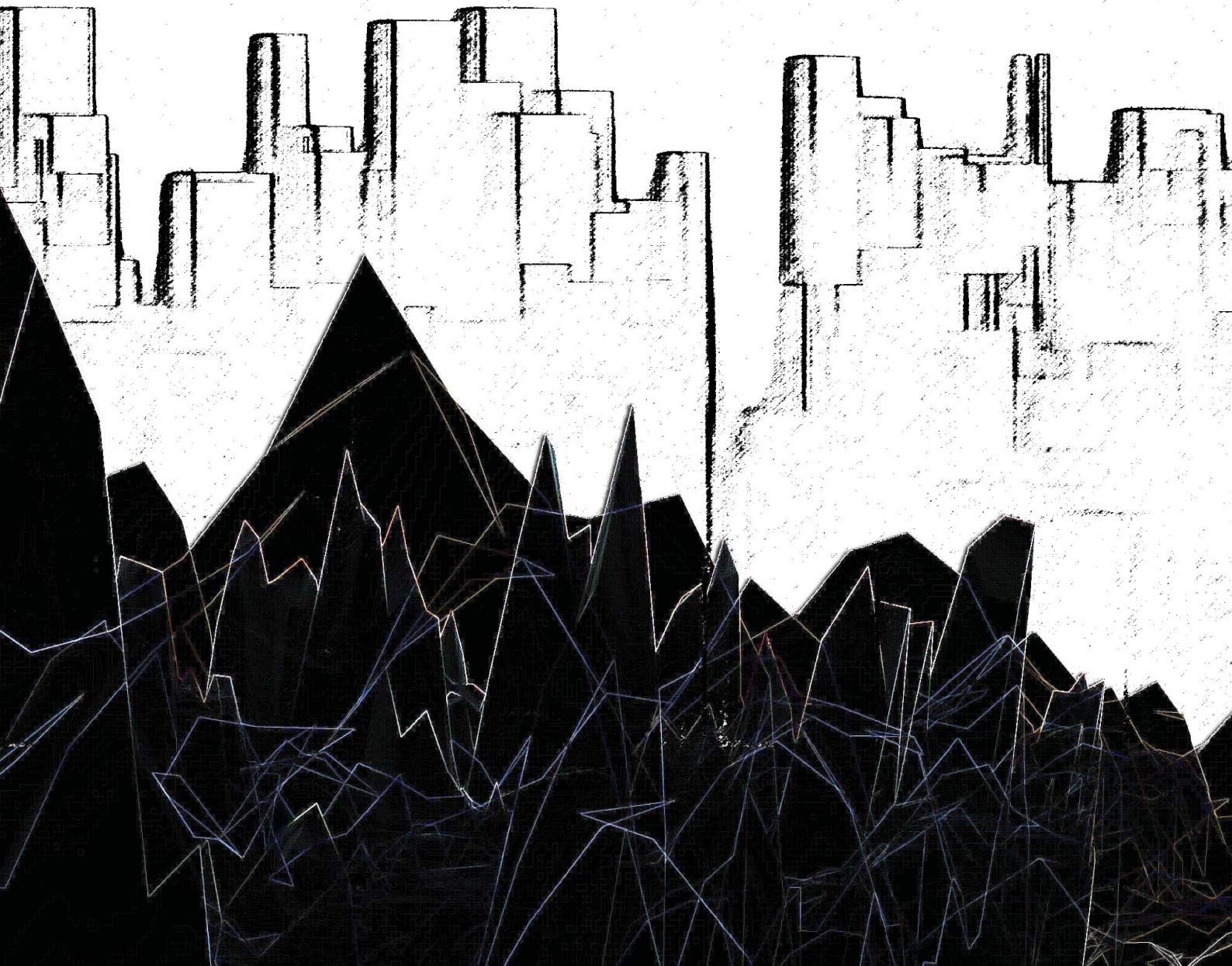
5.4.9 ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΑΝΩ ΓΛΥΦΑ- ΔΑΣ ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ

Το λατομείο της Άνω Γλυφάδας έχει μία έντονη και τραχιά υφή που είναι πάρα πολύ έντονη οπτικά, λόγω της πολύ κοντινής απόστασης από τα σπίτια. Το τοπίο μοιάζει παγωμένο στο χρόνο, καθώς οι ελιές και τα ξερόχορτα που στέκουν γύρω του, αποδίδουν μία βλάστηση η οποία αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς. Είναι τοποθετημένο απότομα, δίπλα στην πόλη και μέσα στην κοιλότητα του Υμηττού. Το μονοπάτι που οδηγεί σε αυτό παραπέμπει στην αφήγηση της κίνησης των εξορυκτικών μηχανημάτων από και προς το λατομείο. Τέλος, τα κτίρια τα οποία είναι ήδη στην περιοχή κάνουν αναφορά στις προηγούμενες χρήσεις τους, όταν λειτουργούσε το αλλοτινό λατομείο.

Ο συγκεκριμένος τόπος θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί ως ένας γλυπτός τόπος της πόλης, ως ένας υποδοχέας ενός δεύτερου γλυπτού τοπίου, το οποίο θα μπορούσε να αναδείξει την ιδιαίτερη ακουστική του ηχογόνου αυτού χώρου. Μάλιστα, δεν αποκλείεται η διατήρηση και η αναδιαμόρφωση κάποιου από τα κτίσματα τα οποία θα κάνουν αναφορά στην προηγούμενη εξόρυξη του τόπου.



ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ



Τα ανενεργά λατομεία της Αθήνας εντοπίστηκαν και μελετήθηκαν ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και ως προς τη σχέση τους με την Αθήνα. Έγιναν προτάσεις αξιοποίησης κι ορίστηκαν δυνατότητες υποδοχής έργων τοπίου. Στόχος ήταν να αναδειχθεί η αξία τους και να διατυπωθούν ιδέες για να λειτουργήσουν εναλλακτικά αυτοί οι τόποι.

Μελετήθηκε ο τρόπος έρευνας και ορισμένα διερευνώμενα λατομεία, μέσα από τα επιστημονικά κείμενα των Μεταλλειολόγων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Συλλέχθηκαν χάρτες και αεροφωτογραφίες των περιοχών μελέτης. Παράλληλα, εκπονήθηκε βιβλιογραφική έρευνα σημαντικών πηγών για το αττικό τοπίο, για τα λατομεία και για τις στρατηγικές επέμβασης σε αυτά. Εξειδικευμένοι επιστήμονες κι αρχιτέκτονες με εμπειρία σε λατομικές παρεμβάσεις, απάντησαν σε ερωτήματα σχετικά με την οπτική και τις απόψεις τους, στα πλαίσια των συνεντεύξεων που πάρθηκαν από αυτούς. Τέλος, έγινε επιτόπια φωτογράφιση στα ανενεργά -προς μελέτη- λατομεία.

Αρχικά, προσδιορίστηκαν βασικές έννοιες κι αρχές σχετικές με τις εξορύξεις και τους λόγους παύσης τους, ενώ αποσαφηνίστηκαν οι φάσεις, οι πρακτικές και οι τρόποι εξόρυξης.

Μελετήθηκαν κι αποσαφηνίστηκαν τα εξορυσσόμενα πετρώματα στον ελληνικό χώρο, τα οποία διακρίνονται σε βιομηχανικά ορυκτά, μάρμαρα και αδρανή υλικά. Μάλιστα, αποσαφηνίστηκε η λειτουργικότητα των ορυκτών ασβεστόλιθου, μαρμάρου και σχιστόλιθου ανά λατομείο, διότι υπάρχουν ορισμένες διαφοροποιήσεις σε στατικά και άλλα θέματα.

Στη συνέχεια αναλύθηκε ο τρόπος με τον οποίο το λατομείο γίνεται αντιληπτό ανάλογα με τον τοπιακό τύπο στον οποίο ανήκει, από το βαθμό ανθρώπινης επέμβασης και οπτικής ευαισθησίας του. Αναλύθηκαν τα αισθητικά του στοιχεία, όπως το χρώμα, η υφή, η μορφή και η βλάστησή του, ενώ οργανώθηκαν και οι τρόποι αποτύπωσης των χαρακτηριστικών αυτών.

Μέσα από τη μελέτη μεθόδων τοπιακών παρεμβάσεων, διερευνήθηκε η γλυπτική αντιμετώπιση των βραχώδων κι ανάγλυφων τοπίων, ενώ οργανώθηκαν τα γλυπτά λατομεία σε ορισμένες κατηγορίες, προκειμένου να ορίζονται ως τέτοια. Ο χρόνος και η διαδοχή στο λατομικό τόπο, καθορίζονται από τον ίδιο τον τόπο ως σχήμα, ως φυσικό στοιχείο ή ως ιστορικό τοπίο. Βέβαια, κατά τον ανασχεδιασμό του λατομείου, μπορούν να εφαρμοστούν διάφορες τεχνικές καθο-

ρισμού της χρονικής εμπειρίας από τον ίδιο τον αρχιτέκτονα ή τον καλλιτέχνη, μέσα από την αφήγηση που επιδιώκει να δημιουργήσει ή να αναδείξει. Οι αφηγήσεις συνδέονται άμεσα με το τοπίο, και μπορούν να οργανωθούν σε εκδοχές αφήγησης. Σημαντική θεματική, αποτελεί η παρακμή ή η εντροπία των ανενεργών λατομείων. Πολλές καλλιτεχνικές επεμβάσεις επιχειρούν να ευαισθητοποιήσουν την οικολογική και περιβαλλοντική συνείδηση θίγοντας ανάλογα ζητήματα. Αντίθετα, η υψηλή αρχιτεκτονική, αποκαθιστά αυτούς τους χώρους, μετατρέποντάς τους σε -υψηλού βιοτικού επιπέδου- τόπους.

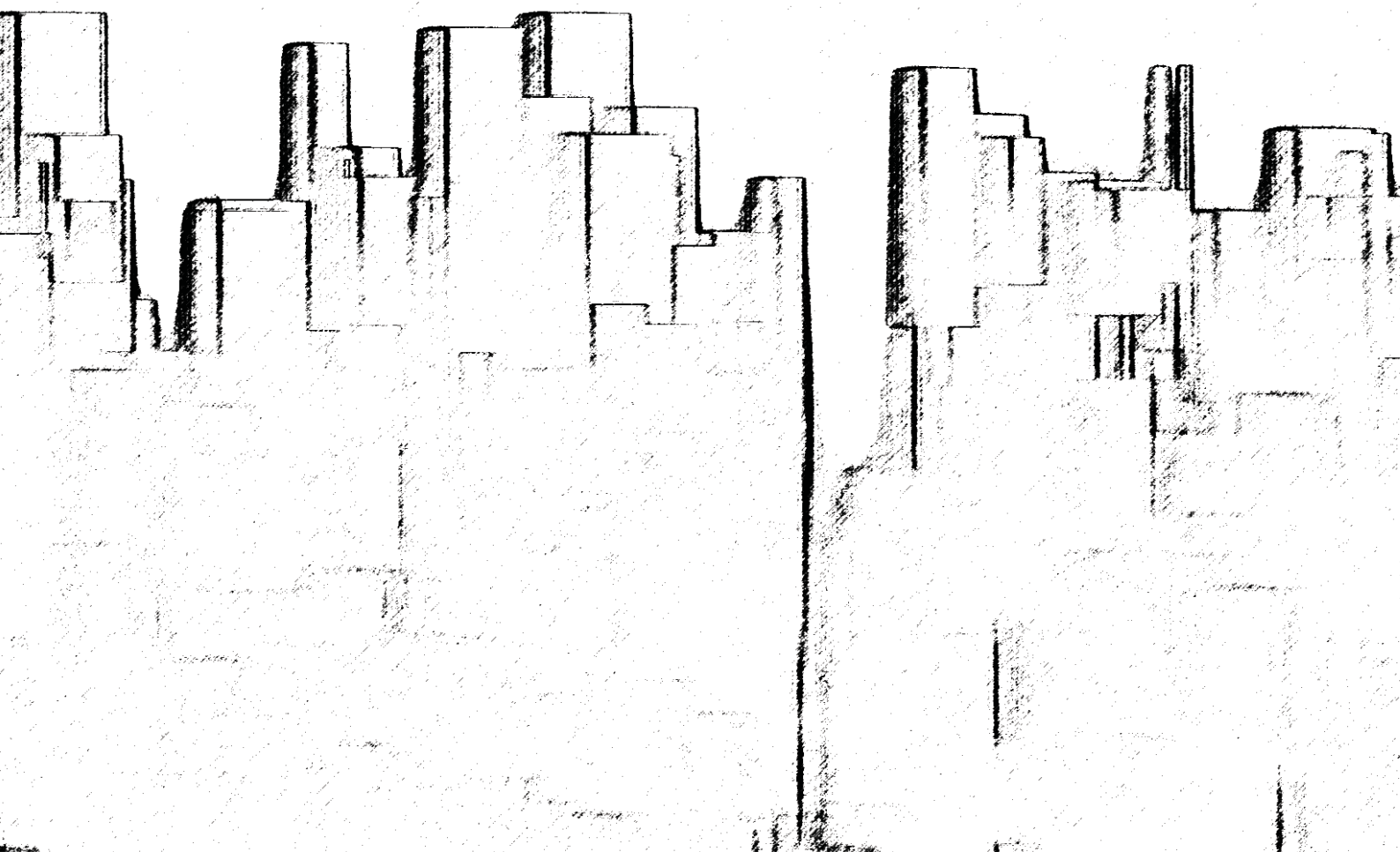
Έπειτα από την ιστορική αναδρομή που οδήγησε στη διακοπή της λειτουργίας των λατομικών τόπων της Αθήνας, προσδιορίστηκε ο αριθμός των μη αποκατεστημένων λατομείων της, που ανέρχονται στα οκτώ. Μία περαιτέρω ταξινόμηση, απέδειξε τη χρήση περιορισμένων συνθετικών επιλογών στα υπόλοιπα και ήδη αποκατεστημένα λατομεία, κάτι το οποίο μαρτυρεί την έντονη ανάγκη για νέου τύπου παρεμβάσεις. Στη συνέχεια, ορίστηκαν τα επτά λατομεία ως ασβεστολιθικά, πλην της μαρμάρινης λατομικής περιοχής της Πεντέλης, κάτι το οποίο -σύμφωνα με το κεφάλαιο δύο- σημαίνει ότι τα καρστικά φαινόμενα των ασβεστολιθικών χρίζουν ιδιαίτερης προσοχής, ενώ τα λατομεία μαρμάρου της Πεντέλης έχουν περισσότερα απορρίμματα κι εξορυκτικά επίπεδα. Η διερεύνηση των αθηναϊκών λατομείων από αισθητικής κι αντιληπτικής πλευράς, ακολούθησε τα κριτήρια του τρίτου κεφαλαίου. Ειδικότερα, έγινε κατανοητό ότι τα λατομεία «Σχιστού Κορυδαλλού», «Σελεπίτσαρι», «Βιαρόπουλου» είναι περικυκλωμένα από τον αστικό ιστό, ενώ τα υπόλοιπα βρίσκονται στα όριά του. Παράλληλα, όλα -πλην της Νίκαιας-, θεωρούνται εστικά λατομικά τοπία χαρακτηριστικών μορφών. Παντού η επέμβαση είναι έντονη σε βαθμό «Γ», ενώ όλα τα λατομεία πλην της Νίκαιας έχουν ιδιαίτερα χαμηλή οπτική απορροφητική ικανότητα. Σε όλα εμπλέκονται τα συνθετικά στοιχεία της γραμμής, της μορφής, της υφής και του χρώματος. Η τελική μελέτη των αθηναϊκών λατομείων, ακολούθησε τα κριτήρια για τις δυνατότητες αξιοποίησής τους που ορίστηκαν στην τέταρτη ενότητα. Ορισμένες θεματικές αυτού του κεφαλαίου αναδείχθηκαν πιο έντονες και πιο σχετικές με τα λατομεία μελέτης. Ειδικότερα, η γλυπτικότητα του λατομικού τοπίου είναι ιδιαίτερα έντονη σε όλα τα αθηναϊκά λατομεία, καθώς είναι απόλυτα εμφανείς οι γεωμορφολογικοί σχηματισμοί της προηγούμενης εξόρυξης. Έπειτα, όλα τα λατομεία έχουν να αφηγηθούν διεργασίες, με πρώτη την εξορυκτική, ενώ διάφορα ίχνη ανθρώπινων ή φυσικών ενεργειών και κινήσεων τείνουν να αφηγηθούν τις διαδικασίες που υπέστη το λατομικό τοπίο, δηλαδή τις ενέργειες που είναι δημιουργημένες από δράσεις. Είναι οι ορατές καταγραφές που εγγράφονται

στη μορφή του τοπίου. Μάλιστα, όταν πρόκειται για καταστροφικές ενέργειες που είναι εξελισσόμενες διαδοχικά προς ένα καταστροφικό τέλος, όπως είναι η ρίψη σκουπιδιών ή η μόλυνση του τόπου, τότε η εντροπικότητα του λατομείου γίνεται κύριο θέμα το οποίο μπορεί να αποδοθεί και με καλλιτεχνικές εγκαταστάσεις. Βέβαια, τέτοιοι τόποι χρίζουν άμεσης αποκατάστασης της υγιεινής του λατομείου. Τέτοια είναι εκείνα του Κορυδαλλού, του Καρέα και του «Σελεπίτσαρι». Τέλος, ορισμένα λατομεία παραπέμπουν στην έννοια της διαδοχικότητας λόγω των επαναλαμβανόμενων προς μία κατεύθυνση όγκων τους, ενώ άλλα διακόπτουν απότομα τον αστικό ιστό και χρειάζονται τεχνικές για τη σταδιακή τους ένταξη στην πόλη, μέσω της βαθμιδωτής μετάβασης από το αστικό τοπίο στο λατομείο.

Συνεπώς, τα λατομεία της Αττικής αξιώνουν μεγαλύτερη προσοχή από το σύγχρονο άνθρωπο, διότι έχουν μπροστά τους μέλλον και δεν τους αξίζει να παραμεληθούν. Η ζωή τους συνυφαίνεται με τη ζωή των πόλεων και ο άνθρωπος οφείλει να τα επανεκτιμήσει, να τα αναπροσεγγίσει και να τα αναδείξει συσχετίζοντάς τα με τη ζωή της πόλης. Είναι πολλά υποσχόμενα τοπία και δεν πρέπει να λησμονιέται η παρουσία τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ/ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΤΟ ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ/ ΑΝΑΦΟΡΕΣ



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Donata Valentien, English translation is a collective work, *Wiederkehr Der Landschaft/ Return of Landscape*, (Berlin: Jovis Verlag GmbH & Akademie der Künste, 2010).
- Libby Hruska, *Groundswell: Constructing the Contemporary Landscape*, (New York: The Museum of Modern Art, 2005).
- Matthew Potteiger and Jamie Purinton, *Landscape Narratives: Design Practices for Telling Stories*, (U.S.A.: John Wiley & Sons Inc, 1998).
- Oscar Riera Ojeda, Paul Warchol, Mark Pasnik and James McCown, *Materials: Architecture In Detail*, (USA: Rockport Publishers, 2003).
- Tim Waterman, *The Fundamentals of Landscape Architecture*, (Lausanne: AVA Publishing SA, 2009).
- Udo Weilacher, *Between Landscape Architecture and Land Art*, (Basel: Birkhauser,1999).
- Vincenzo Pavan, *Architettura di cava/ Quarry Architecture*, (Milano: Motta Architettura, 2010).
- Vincenzo Pavan, *Luoghi e culture della pietra: premio internazionale architettura di pietra/ Stone Sites and Cultures: International award architecture in stone*, (Verona : Faenza Editrice, 1997).
- Αντώνιος Λεγάκης, *Τεχνολογία Δομικών Υλικών*, (Αθήνα: Ευγενίδιο Ίδρυμα, 1997).
- Μανώλης Κορρές, *Από την Πεντέλη στον Παρθενώνα: Τα Αρχαία Λατομεία και η Ιστορία ενός Ημιτελούς Δωρικού Κιονόκρανου του Πρώτου Μαρμαρίνου Παρθενώνας*, Β Έκδοση, (Αθήνα: Μέλισσα, 1993).
- Μπαμπινιώτης Γεώργιος, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας* (Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., 1998).
- Νίκος Καλογήρου, *Σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική: 3: Δημόσια αρχιτεκτονική*, (Αθήνα: Μάλλιαρης Παιδεία, 2000).
- Νίκος Σιδέρης, *Αρχιτεκτονική & Ψυχανάλυση: Φαντασίωση & Κατασκευή*, (Αθήνα: Futura, 2006).
- Πικιώνης Δημήτρης, *Δ. Πικιώνη Κείμενα*, (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα

Εθνικής Τραπέζης, 2010).

Συλλογικό έργο , *Μελέτη Προστασίας και Διαχείρισης Δασικής Έκτασης Ποικίλου Όρους- όρους Αιγάλεω*, (Αθήνα: Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας, 2010).

Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων, *Κανονισμός Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών: ΥΑ2223 ΦΕΚ122714/06/11*, (Αθήνα: ΕΛΜΙΝ Α.Ε., 2011).

Χατζηστάθη Αναστασίου και Ισπικούδη Ιωάννη, *Προστασία της Φύσης και Αρχιτεκτονική του Τοπίου*, Β' Έκδοση, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη-Γιαπούλη, 1995).

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ:

Dreher T., “Robert Smithson: Land Reclamation and the Sublime”, *Arte Factum*, v. 45, (October/ November 1992) σσ 26-30.

Kaliampakos D., “Rehabilitation of an abandoned quarry used as uncontrolled landfill”, *International Journal of Surface Mining, Reclamation and Environment*, v. 12 (1998) σσ 61-65.

Lindquist G., “Descending into the abyss of Double Negative”, *The Brooklyn Rail: Critical Perceptives on Arts, Politics and Culture*, v. 116 (4.9.2013) σ 43.

Rojó L. de Castro, “Estadio Municipal de Braga/ Municipal Stadium”, *Arquitecturas de Autor/ Author Architectures*, v. 32 n.1088 (2006) σσ 5-13.

Δαμίγος Δ., Κουμαντάκης Ι., Καλιαμπάκος Δ., Παναγόπουλος Κ., “Αποκατάσταση ανενεργών λατομείων σε αστικές περιοχές. Η περίπτωση “Π. Βιαρόπουλου” Γαλασίου”, *Ορυκτός Πλούτος*, τ. 106 (Ιαν.- Μάρτ. 1998), σσ 29-37.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ/ ΣΥΝΕΔΡΙΑ:

Κουζούπη Α. και Γκόλαντα Ν., «Τοπίο Εντοπισμού/ Σήμανσης -Εν Κινήσει- του Αρχαίου Λατομείου Κλεωνών από τη Νέα Εθνική οδό Κορίνθου - Σπάρτης.», Διάλεξη «Μετασχηματισμοί στα Όρια του Ανθρωπογενούς και Φυσικού Τοπίου» εκφωνημένη στο Αμφιθέατρο Αντώνη Τρίτση του Πνευματικού Κέντρου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα

στις 16.1.14 λεπτά 0.00-19.30.

Κουζούπη Α. και Γκόλαντα Ν., « Υπαίθριο Μουσείο Παλαιάς Λατομικής Τέχνης στα παλαιά μη ενεργά λατομεία μαρμάρου Διόνυσου.», Διάλεξη «Μετασχηματισμοί στα Όρια του Ανθρωπογενούς και Φυσικού Τοπίου» εκφωνημένη στο Αμφιθέατρο Αντώνη Τρίτση του Πνευματικού Κέντρου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στις 16.1.14 λεπτά 48.27-1.00.00.

Μενεγάκη Μ., «Βασικές αρχές σχεδιασμού υπαιθρίων εκμεταλλεύσεων: Βασικοί ορισμοί και στοιχεία του σχεδιασμού», Σημειώσεις Διαλέξεων «Σχεδιασμός Υπαιθρίων Εκμεταλλεύσεων» του Μαθήματος Σχεδιασμός Υπαιθρίων Εκμεταλλεύσεων του Πρώτου Εξαμήνου, εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2010-2011.

Μπενάρδος Α., «Μέθοδοι Υπόγειας Εκμετάλλευσης», Σημειώσεις Διαλέξεων «Βασικές Μέθοδοι Υπόγειας Εκμετάλλευσης» του Μαθήματος «Μέθοδοι Υπογείου Εκμεταλλεύσεων» του Ενάτου Εξαμήνου της Κατεύθυνσης Μεταλλευτικής Τεχνολογίας εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2012-2013, σσ 1-10.

Ξενίδης Α. και Καλιαμπάκος Δ., «Οπτική Ρύπανση», Σημειώσεις Διαλέξεων «Προστασία Περιβάλλοντος στη Μεταλλευτική & Μεταλλουργία» του Μαθήματος «Περιβάλλον II» του Εβδόμου Εξαμήνου εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2009-2010, σσ 1-41.

Παναγιώτου Γ., «Εξόρυξη με εκρηκτικές ύλες: Εισαγωγή», Σημειώσεις Διαλέξεων «Εξόρυξη με εκρηκτικές ύλες « του Μαθήματος Εξόρυξη Πετρωμάτων 1 του Εβδόμου Εξαμήνου, εκφωνημένες στο Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου Αθήνας, Αθήνα, Ελλάδα στο Χειμερινό Εξάμηνο του Ακαδημαϊκού έτους 2006-2007.

Kafrakis J. & Loupasakis C., “Geotechnical characteristics of the formation of “Tourkovounia” Limestones and their influence on urban construction - City of Athens, Greece”, Conference “The 10th IAEG International Congress: Engineering geology for tomorrow’s cities.”, Nottingham, United Kingdom on 6-10.9.2006 paper number 794.

Kaliampakos D., “Rehabilitation of Abandoned Quarry Sites: How an Expensive Activity Can be Transformed into a Beneficial Business”, Conference “Minerals, Metals and the Environment II” delivered at Institution of Mining and Metallurgy(IMM), Prague, Czech Republic on 3-6.9.1996, σσ 463-473.

Σ Π Ο Υ Δ Α Σ Τ Ι Κ Ε Σ Ε Ρ Γ Α Σ Ι Ε Σ :

Ανάργυρος Αντωνόπουλος, «Αδρανή Υλικά» (Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο- Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Μάρτιος 2011).

Toland Isabelle, ‘ 4 unités LC. FRAGMENTS OF A RADIANT DREAM’, (Sydney: University of Sydney: The Faculty of Architecture, Design and Planning, July 2001).

Σ Υ Ν Ε Ν Τ Ε Υ Ξ Ε Ι Σ :

Συνέντευξη από τους Μεταλλειολόγους Μηχανικούς κκ. Καλλιαμπάκο και Μαυρίκο (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο- Τμήμα Μεταλλειολόγων Μηχανικών, 14 Μαΐου 2014).

Συνέντευξη από το Αρχιτεκτονικό γραφείο Sculpted Architectural Landscapes με τη Γλύπτρια κ. Ν. Γκόλαντα και με την Αρχιτέκτονα Μηχανικό κ. Α. Κουζούπη (Παλαιό Φάληρο- Αρχιτεκτονικό Γραφείο Sculpted Architectural Landscapes, 11 Απριλίου 2014) .

Α Ρ Χ Ε Ι Ο :

ΝΟΜΟΣ 669/77, ΦΕΚ 241Α/ 1 - 9 - 77 «ΠΕΡΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΣ ΛΑΤΟΜΕΙΩΝ», ψηφιακό έγγραφο της Διαδικτυακής Βιβλιοθήκης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος σε μορφή pdf , <http://library.tee.gr/docum/digital/latnom/chap1.pdf>.

ΝΟΜΟΣ 2115/93, ΦΕΚ 15Α/ 15 - 2 - 93, ψηφιακό έγγραφο της Διαδικτυακής Βιβλιοθήκης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος σε μορφή pdf, http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/a15_93.1132581184936.pdf.

ΑΡΘΡΑ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ:

'Camel Quarry House, Cornwall, UK| Mclean Quinlan', <http://www.simplicitylove.com/2013/06/camel-quarry-house-cornwall-uk-mclean.html#.U-AN7LW0PC5> (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

'Cave hotel underway in water-filled Chinese quarry', <http://www.dezeen.com/2013/06/27/construction-underway-on-cave-hotel-in-abandoned-chinese-quarry/> (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

'Geoda 2055 Eco City', <http://www.greenplanetarchitects.com/en/project/master%20plan/geoda-2055-eco-city>, (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

'GEODE 2055 by Luis de Garrido as Architects', <http://www.archello.com/en/project/geode-2055#>, (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

'Lycabettus Outdoor Theatre', http://www.culture2000.ttee.gr/ATHENS/ENGLISH/BUILDINGS/BUILD_TEXTS/B54_t.html (πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2014).

'Project: House for a Photographer', <http://www.hydearchitects.com/project/house-for-a-photographer/> (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

'Quarrying Process and Quarry Products', <http://www.northstonematerials.com/about-us/education/quarrying-process-and-quarry-products/> (πρόσβαση στις 2 Ιουνίου 2014).

'Quarry Garden in Shanghai Botanical Garden', <http://www.asla.org/2012awards/139.html> (πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2014).

'Redesign of the Roman Quarry disposed Opera Festivals / AllesWirdGut Architektur', <http://www.archdaily.com/45692/redesign-of-the-roman-quarry-disposed-opera-festivals-alleswirdgut-architektur/> (πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2014).

'Soil Maps of Europe', http://eusoils.jrc.ec.europa.eu/library/maps/country_maps/metadata.cfm?mycountry=GR (πρόσβαση στις 25 Αυγούστου 2014).

'The Australian Garden', <http://www.archdaily.com/393618/the-australian-garden-taylor-cullity-lethlean-paul-thompson/> (πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2014).

'The Negev Phosphate Works', <http://www.s-aronson.co.il/project/>

engineering-projects-project1/#, (πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2014).

‘Αυθαιρεσία και Αλαζονεία: Στοιχεία που Χαρακτηρίζουν τον Δήμαρχο Νίκαιας Γ. Ιωακειμίδη.’, http://ikokkiniamas.blogspot.gr/2013/10/blog-post_29.html (πρόσβαση στις 14 Απριλίου 2014).

‘Γνωριμία με το χώρο: Το Βουνό’, <http://www.iranon.gr/PENTELE/PENTELETEXT.htm> (πρόσβαση στις 2 Σεπτεμβρίου 2014)

‘Γρανίτες’, <http://www.kalideris.gr/el/products/granites.html> (πρόσβαση στη 1 Ιουλίου 2014).

‘Νομοθεσία’, <http://www.parnitha.net/content.asp?id=17>, (πρόσβαση στις 2 Ιουνίου 2014).

‘Ποικίλο Όρος- όρος Αιγάλεω’, <http://www.search-document.com/pdf/18/1/tehniki.html#> (πρόσβαση στις 2 Σεπτεμβρίου 2014).

‘Πρώην λατομεία - Χωματερή το 2014’, <http://korydallos-gr.blogspot.gr/2014/01/2014.html> (πρόσβαση στις 7 Σεπτεμβρίου 2014).

‘Το Βουνό: Υμηττός’, <http://www.spay.gr/el/2009-03-09-19-54-13/96-to-vouno.html> (πρόσβαση στις 7 Σεπτεμβρίου 2014).

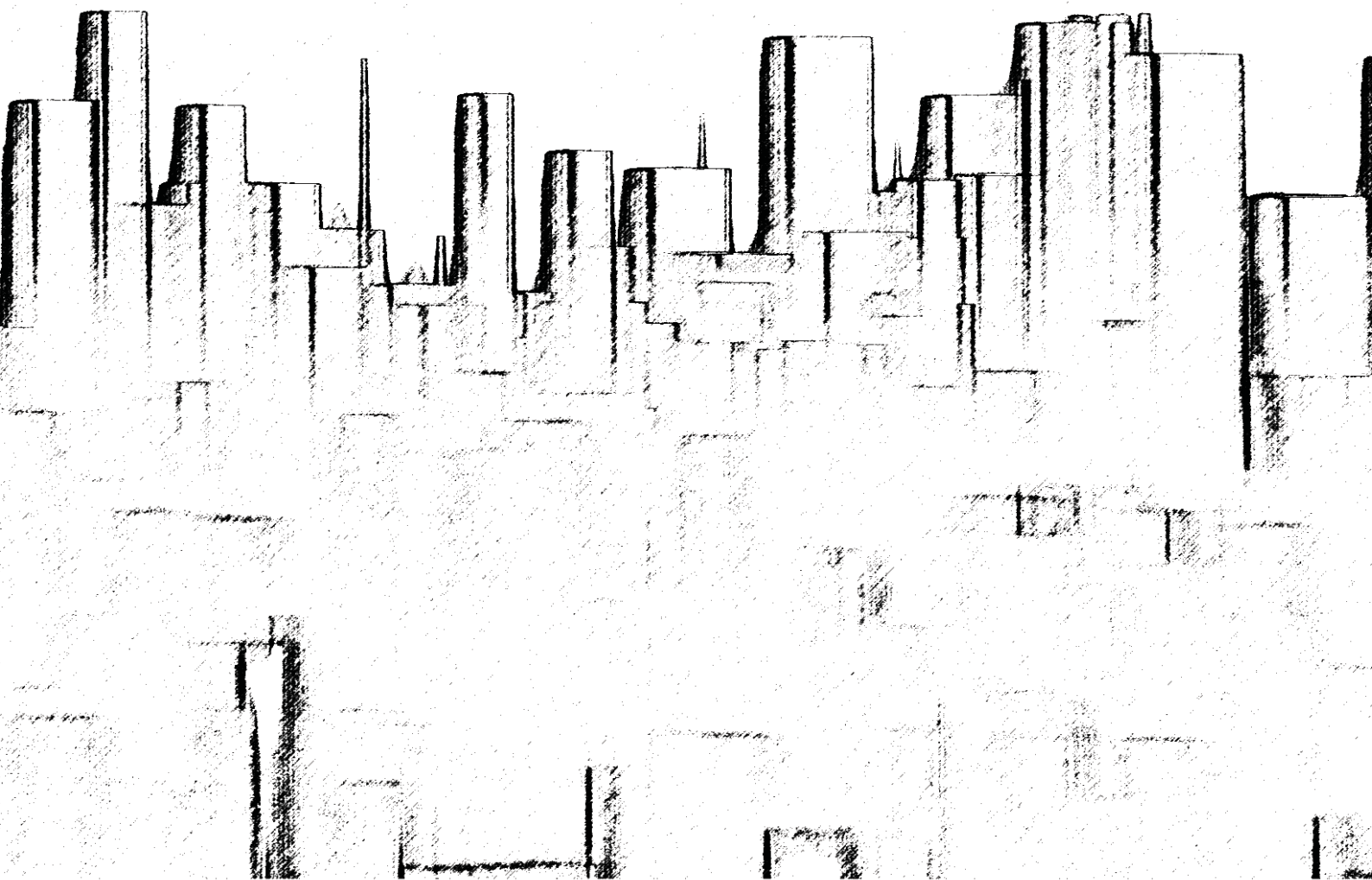
‘Φυσικά Πετρώματα: Ιζηματογενή Πετρώματα’, http://pangea.gr/gr/natural_stones2.shtml (πρόσβαση στη 1 Ιουλίου 2014).

‘Φυσικά Πετρώματα: Μεταμορφωσιγενή Πετρώματα’, http://pangea.gr/gr/natural_stones4.shtml (πρόσβαση στη 1 Ιουλίου 2014).

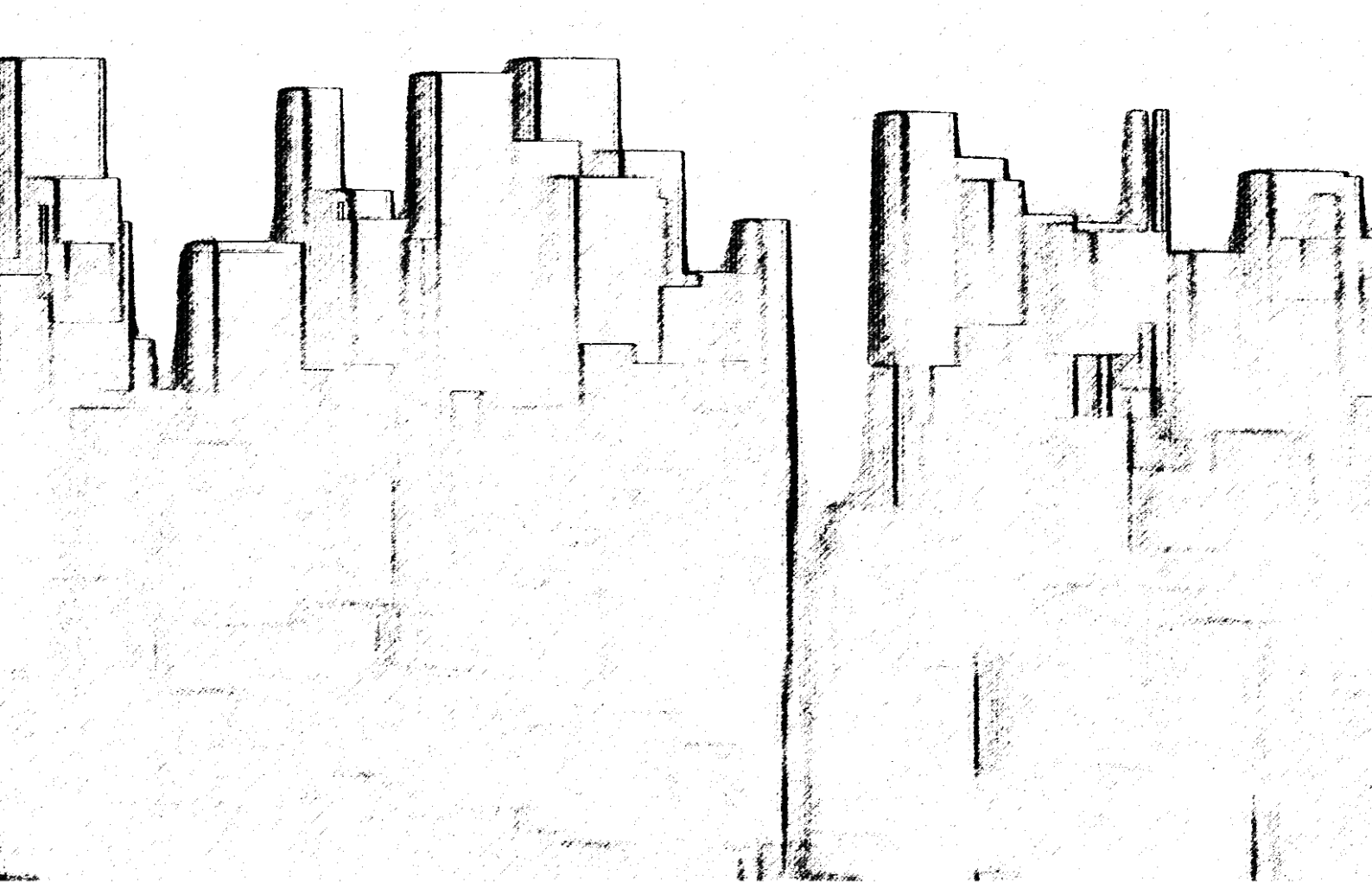
‘ΧΑΙΔΑΡΙ: Το «παλάτι» της δυτικής όχθης’, <http://www.inout.gr/showthread.php?t=96826> (πρόσβαση στις 5 Σεπτεμβρίου 2014).

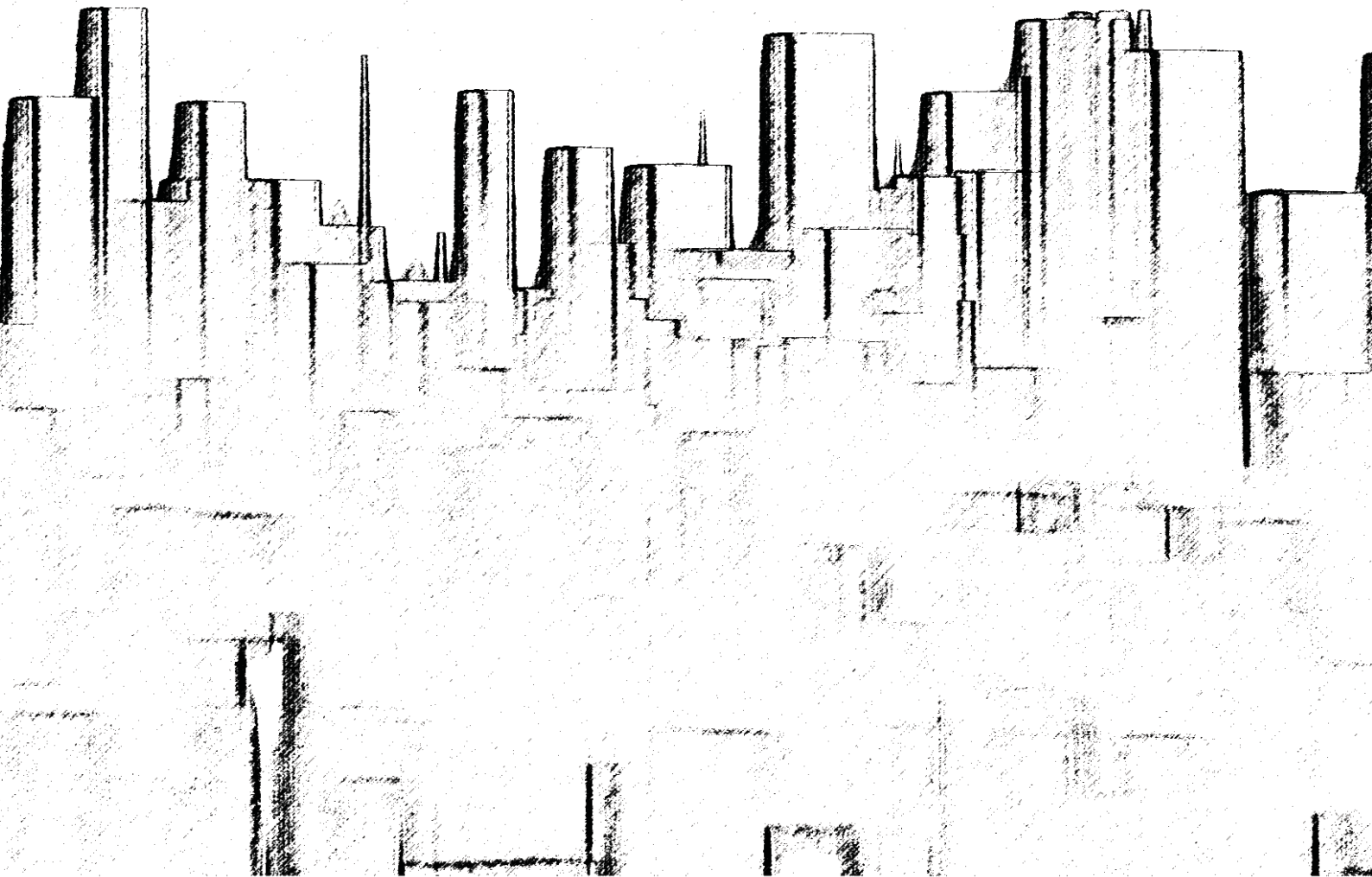
ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:

‘ Google Maps Area Calculator Tool’, <http://www.daftlogic.com/projects-google-maps-area-calculator-tool.htm> (πρόσβαση στις 5 Σεπτεμβρίου 2014).



ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ





ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

 **ΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΛΛΕΙΟΛΟΓΟΥΣ
ΜΗΧΑΝΙΚΟΥΣ ΚΚ. ΚΑΛΛΙΑΜΠΑΚΟ ΚΑΙ ΜΑΥΡΙΚΟ**

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Καθηγητής Δημήτρης Καλιαμπάκος είναι ο Διευθυντής του Εργαστηρίου: Μεταλλευτικής Τεχνολογίας και Περιβαλλοντικής Μεταλλευτικής. Τα κύρια ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν στην περιβαλλοντική μεταλλευτική, στην αξιοποίηση βιομηχανικών ορυκτών, στην υπόγεια ανάπτυξη, στην ανάπτυξη ορεινών περιοχών, κ.ά. Είναι υπεύθυνος για 5 προπτυχιακά μαθήματα της Σχολής, ενώ επίσης διδάσκει 4 μαθήματα σε μεταπτυχιακά προγράμματα του Ε.Μ.Π. Έχει δημοσιεύσει πάνω από 100 άρθρα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά και συνέδρια και ήταν επιστημονικός υπεύθυνος σε περισσότερα από 60 ερευνητικά προγράμματα.

Είναι Αντιπρόεδρος της Σχολής Μ.Μ.Μ., και Αναπληρωτής Δ/ντής του Τομέα Μεταλλευτικής. Επίσης, είναι Αναπληρωτής Επιστημονικός και Διοικητικός Υπεύθυνος του Μεσοβίου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕΚΔΕ) και αντιπρόεδρος του διεθνούς οργανισμού ACUUS (Associated research Centers for Urban Underground Space).

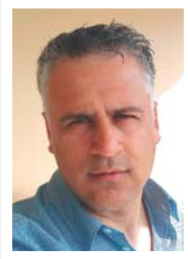
ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Με ποιά κριτήριο και πώς ταξινομούμε, -κυρίως-, τα είδη των λατομείων; Παίζει ρόλο μόνο το είδος του υλικού εξόρυξης γι' αυτήν την κατανομή;

κ.ΔΚ: Το είδος του υλικού εξόρυξης είναι καθοριστικό για τη φυσιογνωμία ενός λατομείου. Συνήθως ονομάζουμε μεταλλεία αυτά τα οποία είναι υπόγεια ή βγάζουν μεταλλεύματα. Λατομεία όσα βγάζουν πρώτες ύλες κυρίως για την κατασκευή, το θραυστό υλικό που μπαίνει μέσα στο τσιμέντο και παράγεται μπετόν. Τα λιγνιτωρυχεία, αυτά που παράγουν ενεργειακές πρώτες ύλες,..κλπ.

Αυτό που εσύ έχεις στην εργασία σου, αφορά βασικά τα λατομεία των αδρανών υλικών. Τα λατομεία των αδρανών υλικών πολύ συχνά, βρίσκονται πολύ κοντά στις κατοικημένες περιοχές, γιατί είναι ένα φτηνό υλικό, κι επομένως η ακτίνα εμπορίας του δεν ξεπερνά τα 40-50χμ. Οι πόλεις είναι οι βασικοί πόλοι κατανάλωσης των αδρανών υλικών, γιατί συνεχώς υπάρχει κατασκευαστική δραστηριότητα εκεί.

Για να χτιστούν οι πόλεις -οι ίδιες- θέλουν πολύ μεγάλες ποσότητες



Ημερομηνία:

14/3/2014

Ωρα:

14:00-14:30

Τόπος:

Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων-Μεταλλουργών ΕΜΠ:

Γραφείο κ. Δημήτρη Καλιαμπάκου.

αδρανών. Γι' αυτό σε πολύ μικρή ακτίνα από εκεί που χτίζονταν οι πόλεις γινόντουσαν τα λατομεία των αδρανών.

ΜΓ: Δηλαδή αυτά μεταπωλούνται πρώτα στους ανθρώπους που είναι οι κατάλληλοι και μετά;...

κ.ΔΚ: ...Και μετά πηγαίνουν σε μάντρες που πωλούν και άλλα υλικά ή και απευθείας στους κατασκευαστές, αλλά επειδή είναι ένα φτηνό υλικό, δεν πρέπει να είναι μακριά ο τόπος κατανάλωσης, γι' αυτό και σε όλα τα αστικά κέντρα, ιδιαίτερα στις φάσεις ανάπτυξής τους εγκλώβισαν τέτοια λατομεία. Δηλαδή, τα λατομεία αυτά ήταν στις παρυφές και όταν μεγάλωσε η πόλη τα εγκλώβισε στον αστικό ιστό! Έτσι βρέθηκαν τα λατομεία αυτά εκεί. Μιλάμε κυρίως για λατομεία αδρανών, -σπάνια είναι λατομεία μαρμάρου-, γιατί το μάρμαρο δεν έχει κανένα ειδικό λόγο να είναι κοντά σε μια αστική περιοχή. Βρίσκεται εκεί που βρέθηκε από τη φύση. Επομένως, δεν είναι συχνό το φαινόμενο να εγκλωβιστεί ένα λατομείο μαρμάρου μέσα σε μία αστική περιοχή!

ΜΓ: Επομένως είναι μία πιο εξειδικευμένη περίπτωση δηλαδή;

κ.ΔΚ: Όχι είναι απίθανη περίπτωση να βρεθεί μέσα στο κέντρο της πόλης ένα λατομείο μαρμάρου, ενώ τα λατομεία αδρανών βρέθηκαν εκεί γιατί εκεί -όταν η πόλη ήταν μικρότερη- ήταν τις παρυφές της πόλης,) για να μην υπάρχει μεγάλο κόστος μεταφοράς). Όταν η πόλη διπλασιάστηκε και τριπλασιάστηκε, τα εγκλώβισε! Το λατομείο μαρμάρων θα έπρεπε να είναι τελείως τυχαίο, όπως -για παράδειγμα- τυχαίο είναι το γεγονός ότι στην Πεντέλη υπάρχουν πάρα πολλά λατομεία μαρμάρου -από τα αρχαία χρόνια, όμως η Πεντέλη δεν είναι αστικός ιστός. Είναι πολύ κοντά στην Αθήνα, αλλά δεν είναι αστικός ιστός.

ΜΓ: Άρα είναι πιο τυχαίο να βρει κανείς μάρμαρο.

κ.ΔΚ: Ακριβώς!

κ.ΔΚ: Τεράστια διαφορά!

02 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Τι διαφορές παρατηρούμε ανάμεσα στα λατομεία μαρμάρου και σε εκείνα των αδρανών υλικών;

ΜΓ: Είναι κάποια από αυτές τις εξορύξεις πιο χρονοβόρα; Δημιουργεί η καθεμία διαφορετικό αποτύπωμα στη φύση δηλαδή;

κ.ΔΚ: Ε βέβαια! Το λατομείο αδρανών υλικών είναι μία μεγάλη τρύπα, -ιδιαίτερα όταν γίνεται με τις παλιές μεθόδους που δεν κρατούσαν βαθμίδες και λοιπά! Είναι μία μεγάλη τρύπα στο τοπίο.

Το λατομείο μαρμάρου διακρίνεται γιατί είναι ένα βαθμιδωτό πράγμα από ένα πολύ λευκό υλικό-πολύ συμπαγές. Η εικόνα του δηλαδή είναι τελείως διαφορετική. Δεν έχω κανένα λατομείο μαρμάρου να σου δείξω -τώρα-, εδώ, αλλά είναι τελείως διαφορετικό! Είναι σαν ένα κομμάτι φέτας τυριού σε διαφορετικά επίπεδα, ένα πολύ λευκό, πολύ λαμπερό πράγμα. Ενώ τα λατομεία αδρανών είναι σαν να πηγαίνει κάποιος ,-με μιά(κίνηση)- ,με το χέρι και να παίρνει μία πολύ μεγάλη ποσότητα υλικού.

Το λατομείο μαρμάρου διακρίνεται γιατί είναι ένα βαθμιδωτό πράγμα από ένα πολύ λευκό υλικό-πολύ συμπαγές. Η εικόνα του δηλαδή είναι τελείως διαφορετική. Δεν έχω κανένα λατομείο μαρμάρου να σου δείξω -τώρα-, εδώ, αλλά είναι τελείως

κ.ΔΚ: Όχι, όχι! Ένα λατομείο μορφολογικά είναι τελείως ίδιο, -και μάλιστα αν είναι ένα λατομείο που σταμάτησε να δουλεύει εδώ και

03 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Υπάρχει κάτι που να διαφοροποιεί τα λατομεία της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας από αυτά της υπόλοιπης Ελλάδας;

20-30 χρόνια, εκεί γινόταν προσπάθεια να πάρουν όσο το δυνατό περισσότερο υλικό -χωρίς να τους ενδιαφέρει τίποτα άλλο. Άρα, φαίνεται σαν μία ακανόνιστη, μεγάλη εκσκαφή στο έδαφος(μιλάμε για τα λατομεία αδρανών που σε ενδιαφέρουν εσένα!). Σαν να πήγε κάποιος κι έκανε ένα «φραπ»!

ΜΓ: Δηλαδή δεν υπήρχε κανένας κανονισμός τότε που να έλεγε μέχρι που έπρεπε να μαζεύουν υλικό;

κ.ΔΚ: Πρώτον, κανονισμοί άργησαν να μπου, ενώ τα λατομεία αδρανών δούλευαν και πριν.

Δεύτερον, τα λατομεία αδρανών,-για συγκεκριμένους λόγους- (-υπάρχει και μια ερώτηση παρακάτω για την παράνομη λατόμηση-) πολύ συχνά είναι παράνομα! Δηλαδή, γίνεται μία πειρατική εκμετάλλευση, κατεβάζουν όσο μπορούν υλικό, μετά σταματάνε, τους κυνηγάνε. Είναι μια δύσκολη περίπτωση αυτή που κρατά εδώ και 40 χρόνια.

κ.ΔΚ: Τα παλιά λατομεία τέλειωναν γιατί εγκλωβίστηκαν στον αστικό ιστό και δέχονταν πολύ μεγάλες αντιδράσεις του κοινού. Δε δέχο-

04 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Ποιος είναι ο κύριος λόγος εγκατάλειψης ενός λατομείου, -πέρα από αυτά που είπαμε, -ειδικά για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας- ;

νταν να γίνουμε ανατινάξεις στα όρια κατοικιών.

Από την άλλη πλευρά, -όταν έχεις ένα συγκεκριμένο ανάγλυφο, έχεις συγκεκριμένα όρια από το τι μπορείς να πάρεις. Δεν μπορούσες να πας παραπάνω από τα όρια αυτά. Μετά είναι πάρα πολύ επικίνδυνο γιατί δεν είναι καν τεχνικά εφικτό να πάρεις το υλικό.

Άρα τα λατομεία τέλειωναν επειδή οι αντιδράσεις του κοινού τα πίεζαν να σταματήσουν τη δράση τους, -όταν περικλείστηκαν μέσα στον αστικό ιστό- ή όταν δεν ήταν πια τεχνικά εφικτό να πάρουν κι άλλη πρώτη ύλη.

κ.ΔΚ: Ναι, ναι, είναι ελέγξιμες, θεωρητικά υπάρχει Επιθεώρηση

05 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Συχνά ακούγεται το φαινόμενο της παράνομης εξόρυξης υλικών, -και ειδικά για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας-. Για ποιες περιπτώσεις μιλάμε; Είναι ελέγξιμες αυτές οι παράνομες ενέργειες από κάποιον φορέα;

Μεταλλείων που ασχολείται με αυτές τις δραστηριότητες.

Εδώ και πολλά χρόνια είχα χαρακτηρίσει αυτό το φαινόμενο: ένα «παράλογο εκρεμμές»!

Πώς δούλευαν τα λατομεία στην Αττική για πάρα πολλά χρόνια; Δούλευαν χωρίς κανονισμούς, χωρίς όρια στο πως γινόταν η εκμετάλλευση, χωρίς μέτρα προστασίας για ένα διάστημα. Στη συνέχεια διογκώνονταν οι αντιδράσεις του κόσμου, μέχρι που πίεζαν τα λατομεία, τις Κυβερνήσεις, τους υπαίθριους φορείς. Έκλειναν τα λατομεία, στέρευε η αγορά από πρώτη ύλη, πίεζαν πάλι οι κατασκευαστές κι έμμεσα οι κάτοικοι να ξαναδοθεί η δυνατότητα να παραχθούν τα αδρανή υλικά για να συνεχίσει η κατασκευαστική δραστηριότητα και... ξανάνοιγαν τα λατομεία! Πάλι με τον ίδιο τρόπο παράνομα! Διογκώνονταν οι καταστάσεις, γινόταν ένα εκρεμμές το οποίο εξαντλούσε το οικοσύστημα της Αθήνας, υπήρχαν πολύ μεγάλες ζημιές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα λατομεία να έχουν μία κάκιστη φήμη ως δραστηριότητα, η οποία συνοδεύει πια όλη τη μεταλλευτική δραστηριότητα, γιατί ένα λατομείο θα βρεθεί ένας τρόπος να το δει κάποιος -έστω και τυχαία, περνώντας δίπλα από κάποιο μεγάλο δρόμο. Ένα μεταλλείο, ένα μαρμαράδικο ή ένα λιγνιτωρυχείο είναι σχεδόν απίθανο να το δει. Άρα ταυτίζει ο κόσμος όλη τη δραστηριότητα τη μεταλλευτική με το λατομική δραστηριότητα που γίνεται με ένα πολύ άσχημο, ευκαιριακό, -σχεδόν πειρατικό- τρόπο για εκμετάλλευση από μικρές επιχειρήσεις.

ΜΓ: Δηλαδή συνήθως όταν λέμε ένα λατομείο παράνομο, είναι κάτι που κλείνει από το νόμο και ξανααναοίγει ή από άλλους ή από τους ίδιους;

κ.ΔΚ: Τους ίδιους!

ΜΓ: Τους ίδιους λοιπόν!

κ.ΔΚ: Αυτά είναι μεγάλη αναπτυξιακή δυνατότητα, είναι πόροι για

ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Ποια είναι η γνώμη σας για τα εναπομείναντα λατομεία στην Πεντέλη, στο Σχιστό και γενικότερα για τα εναπομείναντα;

περιοχές! Για την Πεντέλη, όχι τόσο πολύ, γιατί, - αν κάποια πράγματα πρέπει να γίνουνε, έτσι ώστε να αποκατασταθούν τα λατομεία, -που είναι σημαντικά-, κυρίως θα πρέπει να αξιοποιήσει κανείς το πολύ το 10% της ύλης που εξορύσσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα λατομεία μαρμάρων παίρνεις περίπου, το πολύ το 10% της ύλης που εξορύσσεις. Το υπόλοιπο 90% το αφήνεις κάπου γύρω: αυτό είναι τεράστιο περιβαλλοντικό πρόβλημα! Αν δεν αξιοποιήσεις αυτό το 90%, δεν μπορείς να απελευθερώσεις εκτάσεις! Στα λατομεία αδρανών αξιοποιείς το 90-95% του υλικού που βγάζεις. Γι αυτό αφήνουν πίσω τους μία μεγάλη τρύπα. Άρα τα λατομεία μαρμάρου είναι κάτι διαφορετικό!

Παρόλα αυτά, επειδή είναι σε πολύ εντυπωσιακή θέση, είναι πολύ κοντά στην Αθήνα των 50.000.000(ανθρώπων). Είναι σε πολύ όμορφη τοποθεσία, με ορατότητα σε όλο το λεκανοπέδιο. Επομένως, είναι ένας πόρος, μία αναπτυξιακή δυνατότητα που μπορεί να αλλάξει αυτή την περιοχή.

Υπήρχαν περίπου 60 ανενεργά λατομεία στο μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας. Τα περισσότερα από αυτά βρήκαν πολύ γρήγορα χρήσεις, συνήθως υποδέχτηκαν θέατρα ή γήπεδα, τα αντιμετώπισε η κοινωνία σαν ελεύθερο χώρο. Και χωρίς να σκεφτεί τη μεγιστοποίηση του οφέλους, συνήθως αξιοποιεί μόνο την πλατεία σαν ελεύθερο χώρο -και αυτό είναι όλο. -Η την καλή ακουστική που διαμορφώνεται εξαιτίας της μορφής τους. Επομένως, αυτό έχει ήδη ολοκληρωθεί, δηλαδή στην συντριπτική τους πλειοψηφία έχουν ήδη αποκατασταθεί.

Λατομεία που έχουνε μείνει τώρα, σαν αυτό για παράδειγμα αυτό του Σχιστού, -η Πεντέλη είναι διαφορετικό παράδειγμα- ο Σχιστός είναι μέσα στην κατοικημένη περιοχή. Η Πεντέλη είναι σε απόσταση. Ή ακόμη περισσότερο το λατομείο της Μερέντας που είναι μία τεράστια έκταση, είναι 250 στρέμματα πλατεία. 250 στρέμματα ελεύθερος δημόσιος χώρος είναι μία πολύ μεγάλη πρόκληση. Θα πει κανείς ότι δεν είναι αστικού ιστού γιατί δεν περιβάλλεται, είναι ουσιαστικά στα όριά του, -αν και στο ένα κομμάτι του γειτονεύει με τον αστικό ιστό. Δεν είναι έτσι γιατί έχει εξαιρετική σύνδεση με όλο το λεκανοπέδιο. Περνάει η Αττική Οδός -σχεδόν οριακά- έξω

από το λατομείο, επομένως αν έχει ένα μεγάλο κέντρο υπερτοπικής σημασίας, -όπως ήταν το δικό μας concept: ένα μεγάλο κέντρο για παιχνίδι για παιδιά, γιατί ο βασικός πολίτης που υποφέρει στα μεγάλα αστικά κέντρα, -σήμερα, είναι τα παιδιά. Περιορισμένα στους παιδότοπους, στους πλαστικούς παιδότοπους -όλο μικρόβια-, δεν έχουν την αίσθηση της ελευθερίας, της επαφής με τη φύση, με το χώμα, με το νερό...κλπ

Αν κάποιος έφτιαχνε σε αυτόν το χώρο -που είναι ακόμα διαθέσιμος- ένα τεράστιο παιχνιδότοπο για παιδιά, με την προσβασιμότητα που έχει ο χώρος, θα μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες ενός πολύ μεγάλου κομματιού του λεκανοπεδίου. Επομένως, εκεί που έχουν απομείνει τέτοια λατομεία, είναι πραγματικά μία πολύ σημαντική αναπτυξιακή παράμετρος για την περιοχή.

ΜΓ: Είπατε για το Σχιστό πριν;

κ.ΔΚ: Κι αυτή οριακά είναι, αλλά έχει κατοικημένη περιοχή πολύ κοντά.

ΜΓ: Επειδή το βλέπουν και οι γονείς μου αυτό το μέρος(ως κάτοικοι Κορυδαλλού), νομίζω ότι ακόμα δεν έχει μπει στο σχέδιο πόλεως...

κ.ΔΚ: Αλλά έρχεται σε επαφή.

κ.ΔΚ: Όχι. Σαν σκουπιδότοπους, τους χρησιμοποίησαν κατ'

ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Είπαμε περίπου τι χρήσεις αποκτά μετέπειτα ένα λατομείο; Αν το λατομείο μείνει ανέπαφο, ξεκινάει απλά να μετατρέπεται σε μία ερειπωμένη περιοχή ή αποτελεί εστία για μόλυνση(πχ να χρησιμοποιηθεί ως σκουπιδότοπος); Μιλάμε για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας πάντα. (Εδώ να σημειωθεί ότι με τον κ. Μαυρίκο, είδαμε στο χάρτη μετεξελιγμένα παλιά λατομεία: Τουρκοβούνια-μέρος τους, Θέατρο Βράχων στο Βύρωνα, Θέατρο Πέτρας στην Πετρούπολη, Αθλητικές Εγκαταστάσεις στην Ηλιούπολη).

επανάληψη στο παρελθόν. Λειτουργούσαν σαν μια χοάνη. Επομένως, πολύ συχνά στην Αθήνα -ως χώροι ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων-, χρησιμοποιήθηκαν τα λατομεία. Αυτό απαγορεύεται πια, κι έχει περιορισθεί μια τέτοια χρήση. Άρα -εν δυνάμει- μπορεί να είναι μία εστία μόλυνσης -όχι εξαιτίας των χαρακτηριστικών του, -δεν παράγει κάτι το λατομείο, αλλά είναι αν χρησιμοποιηθεί σαν

σκουπιδότοπος. Πιο πολύ είναι μια χαμένη ευκαιρία αξιοποίησης, παρά μία εστία μόλυνσης.

κ.ΔΚ: Ναι, αυτό είναι επίσης ένα δύσκολο πρόβλημα, γιατί υπάρχουν

08 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Ποίος είναι ο κύριος υπεύθυνος για την εξέλιξη ενός λατομείου; Ο δήμος; Το κράτος; Ιδιωτικοί φορείς;

λατομεία που είναι ιδιωτικά, δηλαδή ανήκει στον ιδιώτη ο χώρος. Οπότε δεν έχει μεγάλες δυνατότητες επέμβασης το κράτος, άλλα είναι δημόσια και δανείζονται σε ιδιώτες, -άρα τα πράγματα είναι πιο απλά- ή δημοτικά. Επομένως το ιδιωκτισιακό είναι μία από τις πιο δύσκολες παραμέτρους για την αξιοποίηση ενός χώρου, πρέπει πρώτα κανείς να λυθεί αυτό -πριν κανείς αρχίσει να σκέφτεται πώς μπορεί να αξιοποιηθεί.

ΜΓ: Άρα πού ανήκει πρώτα;

κ.ΔΚ: Πού ανήκει.

κ.ΔΚ: Τα αρχαία λατομεία είναι άλλη περίπτωση, δεν έχουν τα μεγέθη

09 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Πώς μπορεί αν υπάρξει μία διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ των υπόλοιπων μηχανικών ή και των αρχαιολόγων με τους μεταλλειολόγους για τη διαχείριση ενός ανενεργού λατομείου; Αν μπορεί, τι θα ήταν καλό να γνωρίζουν οι υπόλοιποι από την πλευρά των μεταλλειολόγων;

που συζητάμε εδώ. Δύσκολα τα διακρίνει ένα μάτι μη ειδικού. Δεν είναι το θέμα που συζητάμε εδώ, δηλαδή η αξιοποίηση των δημόσιων χώρων.

Για τους άλλους, είναι προφανές ότι χρειάζεται μία πολύ καλή συνεργασία, τουλάχιστον 3 ειδικοτήτων:

Των μεταλλειολόγων που ξέρουν τα χαρακτηριστικά του μεταλλείου. Επομένως μπορεί να επουλώσουν και ορισμένα πρηνή. Ένα από τα προβλήματα του μεταλλείου, είναι ότι πολύ συχνά έχει ασταθείς

περιοχές, δηλαδή θα πρέπει οι περιοχές αυτές να σταθεροποιηθούν. Δεν μπορεί να βάλεις κόσμο κάτω από ένα πρανές των 100μ και να υπάρχουν κομμάτια που μπορεί να φύγουν! Επομένως, πρέπει να είναι ένας χώρος ασφαλής, κι επειδή ο μεταλλειολόγος ξέρει πώς φτιάχτηκε ξέρει και σε ποια πράγματα πονάει περισσότερο.

Οπωσδήποτε, -εγώ χωρίζω τις 2 ειδικότητες-, είναι ένα ερώτημα πολεοδόμου, δηλαδή η εκτίμηση των ευρύτερων ελεύθερων τόπων μιας περιοχής γιατί σπάνια πια έχουμε ελεύθερες εκτάσεις. Κι επομένως θα πρέπει αυτές να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, κι αυτό είναι σίγουρα μια δουλειά ενός πολεοδόμου. Αλλά, οπωσδήποτε στη συνέχεια, η αρχιτεκτονική του τοπίου είναι εξαιρετικής σημασίας, όλο το design των χρήσεων είναι δουλειά αρχιτέκτονα.

110) ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Αντικείμενο της ερευνητικής μου εργασίας, -όπως σας είπα και πιο πριν-, είναι ο εντοπισμός των ανενεργών και υπολειμματικών χώρων- λατομείων και η μελέτη τους με στόχο τον εντοπισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών αυτών των περιοχών, προκειμένου να ταξινομηθούν ως μία παρούσα κατάσταση, μία σύγχρονη πραγματικότητα της περιοχής της Αθήνας. Εσείς, -ως ειδικός-, πού θα δίνατε μεγαλύτερη έμφαση σε μία τέτοια έρευνα, και γιατί; Πως θα την προσεγγίζατε ως επιστήμονας;

κ.ΔΚ: Κατ' αρχήν, βρίσκω εξαιρετικό το θέμα. Ποια είναι τα κρίσιμα σημεία; Πρώτον, ο εντοπισμός των εναπομεινάντων λατομείων -που δεν είναι πολλά πια. Έτσι; Δεύτερον, μια πολλαπλή χρήση των χώρων αυτών έτσι ώστε, μια δυνατότητα, -που ακόμη υπάρχει στους χώρους αυτούς-, να μη στραφεί προς την προφανέστερη λύση, προς την απλούστερη λύση. Δηλαδή, ας πούμε, δεν υπάρχει πιο απλό πράγμα για ένα λατομείο που είναι κοντά σε μία αστική περιοχή, να του βάλεις ένα χλωροτάπητα και να το κάνεις ένα γήπεδο. Αλλά αυτό είναι η απλούστερη των χρήσεων. Θέλει καλύτερα διάβασμα των αναγκών, σου είπα ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για το τι είχαμε σκεφτεί εμείς. Έτσι ώστε η προστιθέμενη αξία που θα δοθεί, να είναι πολύ ευρύτερη της προφανούς αξιοποίησης του επίπεδου χώρου. Επίσης, ας πούμε, θέλει καλή εξοικείωση με τα χαρακτηριστικά του χώρου, γιατί ορισμένα πράγματα που φαίνονται ως προβλήματα, μπορούν να αντιστραφούν ως πλεονεκτήματα. Παράδειγμα: το δυσκολότερο πρόβλημα που έχει κάποιος να διαχειριστεί είναι τα απότομα

πρανή -και από την σκοπιά της ασφάλειας και από τη σκοπιά της εγκατάστασης της οποιασδήποτε χρήσης. Απ' την άλλη πλευρά -σου λέω τώρα πρόχειρα- το πρώτο πράγμα που σκέφτεται κανείς είναι ,-αν είναι αρκετά στερεά- να βάλει χρήσεις αναρρίχησης, μια σχολή αναρρίχησης, κλπ. Αλλά αυτό είναι πάλι προφανής λύση. Δύο ιδέες που εμείς έχουμε σκεφτεί, είναι οι εξής, γιατί υπάρχει η υψομετρική διαφορά. Γιατί όχι ένα roller coaster το οποίο θα έχει πολύ φτηνότερη εγκατάσταση, γιατί υπάρχει η υψομετρική διαφορά αυτή, και θα είναι και πολύ εντυπωσιακό για τα παιδιά. Ή, γιατί όχι ένα bungee jumping από τους χώρους αυτούς, δηλαδή από τον πάνω-πάνω χώρο μία μεγάλη εξέδρα μπρος τα μπρος κι από κάτω μία λίμνη για bungee jumping. Και γιατί όλο αυτό; Επειδή αυτοί οι χώροι είναι άδεια χώροι. Αν δεις ένα λατομείο από κοντά...Δεν υπάρχει αρχιτέκτονας ο οποίος να έχει πάει σε αυθεντικό, μεγάλο λατομείο και να μην έχει ενθουσιαστεί, γιατί ερεθίζεται το μυαλό του, δεν είναι τυπικές εικόνες, και δεν είναι το βουνό, έχει άγρια ομορφιά. Και παράγει και ιδέες διάφορες. Αυτό που ερεθίζει το μυαλό ενός ανθρώπου που έχει ψηλά τις κεραίες του στο διαφορετικό, θα πρέπει να το περάσουμε στο ευρύτερο κοινό. Δηλαδή μην πούμε για αγριάδα ή για ασχήμια, αλλά να χρησιμοποιήσουμε την «αγριάδα» και την «ασχήμια» σαν διαφορετικότητα και να είναι το εφελτήριο του για να αγαπηθεί από τον κόσμο.

ΜΓ: Άρα να έχει μέσα και το στοιχείο του λατομείου, να μην κρατηθεί απλά;

κ.ΔΚ: Βεβαίως! Ρίξε μια ματιά, αυτό εδώ είναι ένας εναπομείναντας τοίχος ενός λατομείου! Τον πήραν, τον επένδυσαν και τον έκαναν ένα εκκλησάκι, είναι στην Κηφισιά, είναι στην Πολιτεία, στο πιο ακριβό σημείο της Αθήνας. Πάλι, το πίσω μέρος το άφησαν να είναι βράχος, δε θέλουμε να εξαφανίσουμε τη φύση!

ΜΓ: Ναι! Πολύ ωραίο, πολύ ωραίο!

κ.ΔΚ: Αν θέλεις δηλαδή να δεις ένα πολύ εντυπωσιακό παράδειγμα τέτοιας και πολύ ακριβής(εγκατάστασης) είναι το Πολιτεία tennis club είναι σε ένα παλιό λατομείο. Θα δεις τα εναπομείναντα χαρακτηριστικά.

ΜΓ: Πάρα πολύ ωραία! Ευχαριστώ πάρα πολύ!

κ.ΔΚ: Ήσουν λίγο τυχερή γιατί βρέθηκες σε κόσμο που τα δουλεύει αυτά!

ΜΓ: Ναι, ήμουν!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΛΛΕΙΟΛΟΓΟΥΣ
ΜΗΧΑΝΙΚΟΥΣ ΚΚ. ΚΑΛΛΙΑΜΠΑΚΟ ΚΑΙ ΜΑΥΡΙΚΟ

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Δρ. Αθανάσιος Μαυρίκος αποφοίτησε από τη Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων - Μεταλλουργών του Ε.Μ.Π. το 1999. Το 2001 ολοκλήρωσε με επιτυχία το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Σχεδιασμός και Κατασκευή Υπογείων Έργων» που πραγματοποιείται στο Ε.Μ.Π. Η διδακτορική του διατριβή με τίτλο «Υπολογισμός της αξίας του υπόγειου χώρου: Η περίπτωση των υπόγειων αποθηκευτικών χώρων στην Αττική» ολοκληρώθηκε το 2007. Από το 2000 συμμετέχει ενεργά στις ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες του Εργαστηρίου, ενώ τα κύρια ερευνητικά του ενδιαιφέροντα είναι ο σχεδιασμός υπογείων έργων, η υπόγεια ανάπτυξη και η οικονομική αποτίμηση του υπόγειου χώρου.

01 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Με ποιό κριτήριο και πώς ταξινομούμε, -κυρίως-, τα είδη των λατομείων; Παίξει ρόλο μόνο το είδος του υλικού εξόρυξης γι' αυτήν την κατανομή;

κ.ΑΜ: Αν μιλάμε καθαρά για λατομεία, δηλαδή εξόρυξη αδρανών υλικών- εξόρυξη μαρμάρου, τότε η κατανομή δεν είναι κάποια συγκεκριμένη. Αν μιλάμε γενικά για ορυχεία-μεταλλεία, τότε ναι, τα αδρανή και τα μάρμαρα μπορούν να ταξινομηθούν ως λατομεία με -κυρίως- ανοικτές εκμεταλλεύσεις. Υπάρχουν τα μεταλλεία-ορυχεία όπου εκεί μιλάμε πλέον για μεταλλικά ορυκτά και μεταλλεύματα, αλλά και για ενεργειακά ορυκτά, όπως ο λιγνίτης για παράδειγμα, ο άνθρακας και ούτω καθεξής. Αυτή είναι η βασική παράμετρος που τα διαχωρίζει.

02 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Τι διαφορές παρατηρούμε ανάμεσα στα λατομεία μαρμάρου και σε εκείνα των αδρανών υλικών; Είναι κάποια από αυτές τις εξορύξεις πιο χρονοβόρα; Δημιουργεί η καθεμία διαφορετικό αποτύπωμα στη φύση δηλαδή;

κ.ΑΜ: Αυτές οι 2 μορφές εκμετάλλευσης έχουν βασικά χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν. Έχουν διαφορετικές τεχνικές



Ημερομηνία:

14/3/2014

Ωρα:

15:00-15:30

Τόπος:

Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων-Μεταλλουργών ΕΜΠ:

Γραφείο κ. Αθανάσιου Μαυρίκου.

εξόρυξης. Για παράδειγμα, στα αδρανή υλικά μας ενδιαφέρει να παράξουμε αδρανή σε κοκκομετρία κατάλληλη ώστε μετά από θραύση και ταξινόμηση να οδηγηθούν για περαιτέρω χρήση είτε ως σκύρα είτε οδοστρωσίας είτε ως πρώτη ύλη για την παραγωγή τσιμέντου, κλπ. Στα δε μάρμαρα, μας ενδιαφέρει να παράξουμε ογκομάρμαρα τα οποία, μετά, σε κατάλληλες μηχανές, σε σχιστήρια θα πάρουν τη μορφή πλακών ή πλακιδίων ή κάποιο άλλο σχήμα που θα μας εξυπηρετεί. Γι αυτό, η κύρια μέθοδος στα λατομεία μαρμάρου είναι η συρματοκοπή, και τώρα τελευταία έχουν εισαχθεί και τα αλυσοπρίονα ή κάτι άλλο. Ενώ στα αδρανή υλικά, η κύρια μέθοδος είναι η ανατίναξη, με χρήση εκρηκτικών υλών δηλαδή σε ορθές βαθμίδες.

Τώρα, όσον αφορά τη μορφή τους και το αποτύπωμα το περιβαλλοντικό, διαφέρουν πάρα πολύ. Τα λατομεία μαρμάρου έχουν ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα με τα απορρίμματα, περίπου το 80-90% της εξόρυξης μαρμάρου καταλήγει ως απόρριμμα, και μόνο ένα 10-15% είναι το χρήσιμο τελικό υλικό, άρα έχεις έναν τεράστιο όγκο στείρων να διαχειριστείς.

Στα λατομεία αδρανών, τα απορρίμματα είναι σχεδόν μηδενικά, καθώς όλο το πέτρωμα το οποίο εξορύξεις, μπορεί μετά την επεξεργασία(θραύση, ταξινόμηση κατά βάση) να οδηγηθεί σε χρήση για οτιδήποτε, ακόμη και πολύ λεπτόκοκκα υλικά της μορφής της άμμου είναι χρήσιμα για επιχρίσματα ή για κάτι άλλο. Αυτό που μπορεί κάποιος να πετύχει είναι να προσπαθήσει να εκμεταλλευτεί τα στείρα των μαρμάρων με κάποια θραύση και ηλιοτρίβηση ώστε να παραχθούν πληρωτικά υλικά ή κάποια διαφορετική κοκκομετρία ώστε να μειώσει τον παραγόμενο όγκο των στείρων.

03 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Υπάρχει κάτι που να διαφοροποιεί τα λατομεία της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας από αυτά της υπόλοιπης Ελλάδας;

κ.ΑΜ: Νομίζω ότι δε θα βρει κάποιος μεγάλες διαφορές, καθώς κυρίως αποτελούνται από εκμεταλλεύσεις αρκετά παλιές, δηλαδή αρκετές δεκαετίες πριν όπου υπήρχε μία πιο ανορθόδοξη μέθοδος εκμετάλλευσης χωρίς να είναι ξεκάθαρο ένα τεχνικό σχέδιο εκμετάλλευσης, και η μόνη ίσως διαφοροποίηση είναι ότι αρκετά από αυτά είναι μικρά σχετικά σε μέγεθος γιατί τότε εξυπηρετούσαν

συγκεκριμένες ανάγκες και δεν είχαν κάποιο μακροπρόθεσμο σχέδιο για μεγαλύτερες παραγωγές.

04 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Ποιος είναι ο κύριος λόγος εγκατάλειψης ενός λατομείου, -πέρα από αυτά που είπαμε, -ειδικά για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας- ;

κ.ΑΜ: Οι λόγοι μπορεί να είναι σύνθετοι, κάποιες φορές είναι και πολύ απλοί.

Συνήθως, ένα λατομείο σταματάει την παραγωγή του, είτε λόγω περιβαλλοντικών προβλημάτων και οχλήσεων, ειδικά στην Αθήνα, καθώς αναπτύχθηκε η πόλη οικιστικά κι επεκτάθηκε, ήρθε πολύ κοντά, σε γειτνίαση με αυτούς τους χώρους, οπότε, οι αντιδράσεις των κατοίκων και τα περιβαλλοντικά προβλήματα που δημιουργούσαν αυτά τα λατομεία, οδήγησαν στο σταμάτημα, στο κλείσιμό τους.

Είτε, σε κάποιες άλλες περιπτώσεις, -πολύ απλά, έχει εξορυχθεί το σύνολο της απολήψιμης ποσότητας με βάση τη μεταλλευτική παραχώρηση, έχουμε φτάσει δηλαδή στα όρια της λατομικής περιοχής, οπότε σταματάει η εκμετάλλευση για λόγους εξόφλησης -με λίγα λόγια- του κοιτάσματος.

ΜΓ: Οπότε έχει στερεύσει δηλαδή πια το υλικό.

κ.ΑΜ: Ναι.

05 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Συχνά ακούγεται το φαινόμενο της παράνομης εξόρυξης υλικών, -και ειδικά για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας-. Για ποιες περιπτώσεις μιλάμε;

κ.ΑΜ: Συνήθως, πρόκειται για το εξής, πρακτικά η εκμετάλλευση αδρανών, η λατόμευση στην Αττική έχει σταματήσει, απαγορεύεται. Παρόλα αυτά, κατά καιρούς έχουν δοθεί κάποιες παρατάσεις ή κάποιες προσωρινές άδειες σε συγκεκριμένους χώρους για να εξυπηρετηθούν ανάγκες. Για παράδειγμα:

Χαρακτηριστική περίπτωση, είναι, για τις ανάγκες των Ολυμπιακών Αγώνων όπου χρειάστηκε μια σημαντική ποσότητα αδρανών υλικών, η οποία όμως θα έπρεπε να είναι και σε χαμηλή τιμή, δηλαδή θα έπρεπε να είναι πολύ κοντά στα έργα, όπου δόθηκαν προσωρινές άδειες σε διάφορα λατομεία στην Αττική για να συνεχιστεί η εκμετάλλευση. Σε κάποιες από αυτές τις περιπτώσεις η παράταση αυτή -άτυπα, σιωπηρά- επεκτάθηκε οπότε εκεί ίσως να υπάρχει, ένα θολό σημείο και κάποιος να ισχυριστεί ότι ήταν μία παράνομη συνέχιση.

Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις, όντως, επειδή είναι μία αρκετά επικερδής δραστηριότητα, μπορεί κάποιος να προχωρούν, χωρίς τις απαραίτητες άδειες στην ανάπτυξη μικρών λατομικών χώρων. Ενώ ορισμένες φορές μπορεί υπάρχει και η παρεξήγηση, ενώ έχει σταματήσει η εξόρυξη, κάποιος από αυτούς τους χώρους χρησιμοποιούνται για τη διάθεση οικιακών απορριμμάτων(σκουπίδια), και αυτό λαμβάνεται ως δραστηριοποίηση της εταιρίας, αλλά αυτό δεν είναι πάντα έτσι.

06 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Ποια είναι η γνώμη σας για τα εναπομείναντα λατομεία στην Πεντέλη, στο Σχιστό και γενικότερα για τα εναπομείναντα στην Αττική;

κ.ΑΜ: Η γνώμη η δική μου είναι, ότι επειδή είναι κάποιες ανοικτές εκμεταλλεύσεις -σε αρκετό βαθμό ορατές από σπίτια, από κατοικημένες περιοχές-, είναι χώροι οι οποίοι θα πρέπει να υποστούν κάποιο βαθμό επέμβασης για αποκατάσταση: είτε με την προσπάθεια να επαναφερθεί το αρχικό τοπογραφικό ανάγλυφο της περιοχής, είτε, -κυρίως- με την εγκατάσταση νέων χρήσεων γης για να μπορέσουν να γίνουν χώροι ανοιχτοί στο κοινό, στην κοινωνία και χώροι που θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν σύγχρονες ανάγκες αναψυχής, ψυχαγωγίας και οτιδήποτε άλλο.

07 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Είπαμε περίπου τι χρήσεις αποκτά μετέπειτα ένα λατομείο; Αν το λατομείο μείνει ανέπαφο, ξεκινάει απλά να μετατρέπεται σε μία ερειπωμένη περιοχή ή αποτελεί εστία για μόλυνση(πχ να χρησιμοποιηθεί ως σκουπιδότοπος); Μιλάμε για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας πάντα. (Εδώ να σημειωθεί ότι με τον κ. Μαυρίκο, είδαμε στο χάρτη μετεξελιγμένα παλιά λατομεία: Τουρκοβούνια-μέρος τους, Θέατρο Βράχων στο Βύρωνα, Θέατρο Πέτρας στην Πετρούλολη, Αθλητικές Εγκαταστάσεις στην Ηλιούπολη).

κ.ΑΜ: Η εμπειρία έχει δείξει ότι οι συνηθισμένες χρήσεις που εγκαθίστανται σε κάποια εξοφλημένα-ανενεργά λατομεία, είναι η εγκατάσταση κάποιων αθλητικών εγκαταστάσεων(γήπεδα ποδοσφαίρου, μπάσκετ, βόλεϊ, τένις, οτιδήποτε άλλο) , και σε αρκετές περιπτώσεις κάποια ανοιχτά θέατρα που φιλοξενούν εκδηλώσεις: θεατρικές παραστάσεις, μουσικές συναυλίες, και άλλα παρόμοια δρώμενα.

Αν αυτοί οι χώροι, -για να απαντήσω και στο δεύτερο σκέλος της ερώτησης- μείνουν ανενεργοί η αλήθεια είναι ότι αποτελούν μία περιβαλλοντική πληγή για την περιοχή, -τόσο στο θέμα της οπτικής όχλησης, όσο και στο ότι συγκεντρώνουν πολύ γρήγορα: μπάζα, απορρίμματα, σκουπίδια, και αποτελούν εστίες μόλυνσης

08 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Ποίος είναι ο κύριος υπεύθυνος για την εξέλιξη ενός λατομείου; Ο δήμος; Το κράτος; Ιδιωτικοί φορείς;

κ.ΑΜ: Στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτές οι εκτάσεις γυρνάνε στους δήμους(στην τοπική αυτοδιοίκηση), οι οποίοι -αναλόγως το ενδιαφέρον, τις πιέσεις από τους κατοίκους ή τις πρωτοβουλίες τις δικές τους, τους αξιοποιούν κατάλληλα. Σε λίγες περιπτώσει, κάποιες ιδιωτικές πρωτοβουλίες, έχουν πιέσει, έχουν οδηγήσει στην αποκατάσταση αυτών των χώρων αλλά, κατά κύριο λόγο, ευθύνεται η τοπική αυτοδιοίκηση για το κομμάτι αυτό.

ΜΓ: Δηλαδή ακόμη και σε κάτι που είναι ιδιωτικό, ο δήμος μπορεί να παρέμβει και να το μεταλλάξει;

κ.ΑΜ: Αν είναι ιδιωτικός χώρος, όχι, αλλά θα μπορούσε να έρθει σε κάποια συνεννόηση ή με κάποια πρωτοβουλία του δήμου να πειστεί ο πολίτης ότι είναι προς το συμφέρον του να γίνουν κάποιες επεμβάσεις και να αλλάξει μορφή ο χώρος.

09 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Πώς μπορεί αν υπάρξει μία διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ των υπόλοιπων μηχανικών ή και των αρχαιολόγων με τους μεταλλειολόγους για τη διαχείριση ενός ανενεργού λατομείου; Αν μπορεί, τι θα ήταν καλό να γνωρίζουν οι υπόλοιποι από την πλευρά των μεταλλειολόγων;

κ.ΑΜ: Ναι, εδώ η αλήθεια είναι ότι μια διεπιστημονική προσέγγιση με τη συμμετοχή πολλών ειδικοτήτων, βοηθάει πάρα πολύ. Στο παρελθόν, σε ερευνητικές εργασίες που έχουμε κάνει για ανενεργά λατομεία κοντά σε αστικές περιοχές, -όπως στην Αττική, πάντα είχαμε κάποια συνεργασία με αρχιτέκτονα, γεωλόγο, κάποιον εξειδικευμένο ίσως υδρογεωλόγο, αλλά ακόμα και τοπογράφους. Αυτό βοηθάει πάρα πολύ στη σφαιρική προσέγγιση του θέματος, στη διερεύνηση διαφορετικών οπτικών και παραμέτρων και σίγουρα οδηγεί σε μια πιο ολοκληρωμένη λύση ή σχέδιο για τη συγκεκριμένη περίπτωση.

ΕΡΩΤΗΣΗ


ΜΓ: Αντικείμενο της ερευνητικής μου εργασίας, -όπως σας είπα και πιο πριν-, είναι ο εντοπισμός των ανενεργών και υπολειμματικών χώρων- λατομείων και η μελέτη τους με στόχο τον εντοπισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών αυτών των περιοχών, προκειμένου να ταξινομηθούν ως μία παρούσα κατάσταση, μία σύγχρονη πραγματικότητα της περιοχής της Αθήνας. Εσείς, -ως ειδικός-, πού θα δίνατε μεγαλύτερη έμφαση σε μία τέτοια έρευνα, και γιατί; Πως θα την προσεγγίζατε ως επιστήμονας;

κ.ΑΜ: Το δικό μου background ως επιστημονικός μεταλλειολόγος, ίσως με στρέφει -ίσως με κάποιο βαθμό αμεροληψίας-, με στρέφει πιο πολύ στο να δώσω τεχνικές λύσεις που θα εξασφαλίσουν την ασφάλεια του χώρου -όταν αυτό είναι επισκέψιμο από το κοινό, στη βελτίωση συνολικά του αισθητικού αποτελέσματος του εξοφλημένου αυτού χώρου, αλλά το σίγουρο είναι ότι θα πρέπει να διερευνηθεί το κατά πόσο οι συγκεκριμένες χρήσεις που έχουν εγκατασταθεί σε κάποιους αυτούς τους χώρους -ή κάποιες άλλες που προτείνονται, ανταποκρίνονται στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, πόσο εξυπηρετούν κάποιες συγκεκριμένες ανάγκες και κάποια ζήτηση που υπάρχει, και κατά πόσο αυτό μπορεί να προσδώσει κάποια επιπλέον αξία στο χώρο, άρα και να γυρίσει πίσω κάποιο όφελος είτε στο δήμο είτε στους κατοίκους που ζουν εκεί κοντά.

ΜΓ: Ευχαριστώ πάρα πολύ!

κ.ΑΜ: Παρακαλώ, ελπίζω να σε βοήθησα!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

 **ΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
SCULPTED ARCHITECTURAL LANDSCAPES ΜΕ ΤΗΝ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΔΑ-ΓΛΥΠΤΡΙΑ Κ. ΝΕΛΛΑ ΓΚΟΛΑΝΤΑ ΚΑΙ ΜΕ
ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑ ΜΗΧΑΝΙΚΟ Κ. ΑΣΠΑΣΙΑ ΚΟΥΖΟΥΠΗ**

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Η κ. Ασπασία Κουζούπη γεννήθηκε το 1974 στην Αθήνα. Αρχιτέκτων ΑΠΘ (2000), σπούδασε σχεδιασμό στο τοπίο σε αστική κλίμακα (MAS.LA) στο πολυτεχνείο της Ζυρίχης ΕΤΗΖ (υπότροφος της Ελβετικής κυβέρνησης 2005-2006). Από το 1994 συμμετέχει ενεργά στον σχεδιασμό και την in-situ κατασκευή περι-αστικών τοπίων, σε συνεργασία με τη γλύπτρια τοπίου Νέλλα Γκόλαντα με την οποία συν-δημιουργούν την ομάδα «Γλυπτά Αρχιτεκτονικά Τοπία». Τα έργα τους Ανεργά Λατομεία Μαρμάρου Διονύσου- Υπαίθριο Μουσείο Παλαιάς λατομικής Τέχνης και Αττική Οδός, Δυτική Περιφερειακή Υμηττού: ανάμεσα στο οδικό και το φυσικό τοπίο. Διακρίνονται ως finalists για το βραβείο της Biennale τοπίου της Βαρκελώνης 2000 και το 2004 European Prize for Urban Public Space, αντίστοιχα. Έργα της -αρχιτεκτονικά, στο τοπίο, μελέτες, land-art ή και εικαστικά- έχουν δημοσιευτεί σε εγχώριες και διεθνείς ειδικές εκδόσεις και εκτεθεί στο διαδίκτυο και σε διεθνείς διοργανώσεις (πχ. Biennale Αρχιτεκτονικής της Βενετίας 2006/ Biennale τοπίου της Βαρκελώνης 1999, 2003/ ΣΑΝΑ 2003, 2006/ StTropez2007). Στην μονογραφική έκθεση της ομάδας της Γλυπτά Αρχιτεκτονικά Τοπία : Paysages Hybrides- Fondation Hellenique / Cite Universitaire Internationale /Paris-είχε την επιμέλεια της χωρικής ανάπτυξης της έκθεσης. Ερευνά και μελετάει και την σχέση του αστικού ιστού με το τοπίο (7ο Βραβείο στον Διεθνή Πολεοδομικό Διαγωνισμό για την ανάπτυξη των Ορεινών του Καντονιού Neuchatel, Ελβετία). Το ενδιαφέρον της εστιάζεται στις διαφορετικές κλίμακες του τοπίου, χωρικές, σχεδιαστικές, χρονικές, και στην δυναμικότητα της προσέγγισης και βίωσης του τοπίου μέσα από data, εικαστικές ή/και αισθητηριακές διαδικασίες.

Η Γλύπτρις Πολεοδομικού Τοπίου Νέλλα Γκόλαντα, σπούδασε στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών Αθηνών Χαρακτική και την τέχνη του Ψηφιδωτού. Το 1973 έλαβε μέρος στην BIENNALE του Sao Paulo με τα ΚΤΙΣΤΑ ΓΛΥΠΤΑ της που είχαν τον γενικό τίτλο «Προτάσεις για εξανθρωπισμό του περιβάλλοντος χώρου», έργα από την ατομική της έκθεση στην Γκαλερί Ωρα. Αυτά τα έργα αποτέλεσαν και τη γέφυρα στο πέρασμα της στις τρεις διαστάσεις και στο δομημένο χώρο. Πρώτο γλυπτό αρχιτεκτονικό έργο της είναι το σπίτι της ΑΝΩ ΒΟΥΛΑΣ (1973-74). Ακολούθησαν τα σπίτια του ΚΑΛΑΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ 1975-76, και ο οικισμός των 6 ΣΠΙΤΙΩΝ στη ΝΙΚΑΙΑ ΛΑΡΙΣΙΑΣ (1981) (κατασκευάστηκαν τα τρία). Έχει στο βιογραφικό της πολλές total art ολιστικές επεμβάσεις διαδραστικών πολεοδομικών τοπίων, τα «ΚΑΤΟΙΚΗΜΕΝΑ ΓΛΥΠΤΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ». Είναι η δημιουργός του Γλυπτού θεάτρου της Αιξωνής, της Κεντρικής πλατείας Παλαιού Φαλήρου και της Γλυπτής προκυμαίας Φλοίσβου στο Παλαιό Φάληρο, του σχεδιασμού επανίδρυσης σχέσης της πόλης της Λάρισας με το φυσικό και ιστορικό τοπίο της και της κατασκευής των δύο Κεντρικών πλατειών της (πλατεία Σάπκα και πλατεία Ταχυδρομείου) καθώς και του πεζοδρόμου που δημιουργεί ένα ενιαίο σύνολο με το Αρχαίο θέατρο στο κέντρο της πόλης. Επίσης, έργα της είναι ο Ποδηλατόδρομος-πεζόδρομος Ραφήνας -Νέας Μάκρης, η μεγάλη γλυπτή σύνθεση με νερά στο Βοτανικό κήπο του Βεΐκου, ο υπαίθριος χώρος του Δημαρχείου του Παλαιού Φαλήρου κλπ. Από το 1995 συνεργάζεται με την Ασπασία Κουζούπη σε έργα τοπίου μεγάλης κλίμακας υπό το σχήμα «Γλυπτά Αρχιτεκτονικά Τοπία® Ν. Γκόλαντα + Α. Κουζούπη», με διεθνείς διακρίσεις, δημοσιεύσεις και παρουσιάσεις σε Biennale αρχιτεκτονικής τοπίου, όπως προαναφέρονται στο ανωτέρω βιογραφικό της Ασπασίας Κουζούπη. Εκτός από τα ανωτέρω αναφερόμενα έργα της ομάδας θα πρέπει να προστεθούν και η τοπιολόγηση στην Κεντρική Πλατεία Βάσως Κατράκη στη Γλυφάδα (2006-2008), η μεγάλη σύνθεση με ανοξείδωτα ατσάλια και φως στο σταθμό ΗΣΑΠ του Νέου Ηρακλείου 2003-2004 (α'βραβείο εκτέλεσης 2003) και ο Εντοπισμός εν κινήσει του Αρχαίου Λατομείου Κλεωνών (2010-2012). Έχει συμμετάσχει σε διεθνείς Biennale αρχιτεκτονικές και εικαστικές (2ο βραβείο χαρακτηριστικής στη 12η Μεσογειακή Biennale τοπίου της Αλεξάνδρειας). Το 2008 ο Πανελλήνιος Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Τοπίου την ανακήρυξε 1ο επίτιμο μέλος της. Για τα έργα της έχουν γίνει επανειλημμένες δημοσιεύσεις στο διεθνή και ελληνικό αρχιτεκτονικό τύπο καθώς και ανακοινώσεις ειδικών σε διεθνή συνέδρια και θέμα επανειλημμένα σε διπλωματικές εργασίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό.



Ημερομηνία:

11/4/2014

Ωρα:

15:00-18:00

Τόπος:

Αρχιτεκτονικό Γραφείο κ. Ν.
Γκόλαντα, κ. Α. Κουζούπη

[κι εδώ βλέπουμε το έργο μέσα από το site: <http://www.sculpted-architectural-landscapes.gr/>]

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΓΛΥΠΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΑΙΞΩΝΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ Κ. ΝΕΛΛΑ ΓΚΟΛΑΝΤΑ

κ.Ν.Γ.: Το «Γλυπτό θέατρο Αιξωνής στη Γλυφάδα» ήταν ένα λατομικό τοπίο 6 στρεμμάτων, στην κατωφέρεια του Υμηττού, στα όρια του Δήμου με το Βουνό, είναι στα όρια του πολεοδομικού ιστού με το τοπίο -ας πούμε- βασικά. Ήταν ένα λατομείο με σαθρά πετρώματα όπου εξορύχτηκαν αδρανή υλικά που τα μεταχειριζόταν για τις οικοδομές, και δεν είχε κανένα ενδιαφέρον, ήταν κρανίου τόπος, ούτε ένα δενδράκι, απολύτως τίποτα, με πολλά σημεία με μπαζώματα. Λοιπόν, μέσα σε αυτό το εξορυκτικό πέταλο -όπου είχε δημιουργηθεί και μία μικρή σπηλιά από τη διαδικασία εξόρυξης (μου πήρε πολύ καιρό για να βρω μια λύση και μετά από πολλή μελέτη) αποφάσισα ότι για να μπορέσει να αποκατασταθεί αυτό το τοπίο που είναι πραγματικά σεληνιακό και χωρίς κανένα ενδιαφέρον πέτρωμα, θα ήταν επιθυμητή σαν λύση -κατά τη γνώμη μου-, η επέμβαση να προσλαμβάνεται όπως ένας «ανασκαφικός χώρος», υπολογίζοντας στη σκέψη ότι εδώ στην Ελλάδα έχουμε συνηθίσει να δεχόμαστε και να δικαιολογούμε κάποια αναστάτωση του εδάφους όταν πρόκειται κάτι να βρεθεί. Οπότε με αυτή τη διαδικασία, προσπάθησα να γίνει μια αποκατάσταση του τοπίου με τη λογική ότι έγινε εξόρυξη για να βρεθούν αυτές οι κρυσταλλικές μορφές. Όπως βλέπουμε σε αυτό το μαυρόασπρο σχέδιό μου που έκανα όταν το μελετούσα δείχνει ακριβώς ότι απομακρύνθηκαν τα χώματα με σκοπό να παρουσιαστεί η μεγάλων διαστάσεων γλυπτή σύνθεση - οι κρυσταλλικές μορφές, οι οποίες τελικά λειτουργούν ως τοίχος αντιστήριξης μιας και τα τοιχώματα ήταν πολύ σαθρά, και βεβαίως είναι κι ένα βαρύ τεχνικό έργο.

Αυτή η γλυπτή κατασκευή, επειδή είναι πάρα πολύ μεγάλη, 40μ μήκος και 10μ ύψος και κυμαινόμενου βάθους 7-10μ προσπάθησα τα τμήματα που την αποτελούν να έχουν μία δυναμική ισορροπία, δηλαδή να αισθάνεσαι ότι την επόμενη στιγμή μπορεί να αλλάξουν κιόλας, για να μην είναι πολύ στατικό και συντριπτικό, όπως ας πούμε είναι τα θηριώδη αιγυπτιακά με τις τεράστιες οι διαστάσεις τους. Επιδίωξα την «κινητικότητα», και μέσα σε αυτή την κίνηση να μπει ο σχεδιασμός του φωτός. Όπως βλέπεις, έχει σχεδιαστεί με αυτό τον τρόπο γιατί έχει πολύ ωραίο προσανατολισμό ώστε να μπαίνει το φως κάποιες ώρες της μέρας.

Εδώ είναι η κάτοψη του χώρου των 6 στρεμμάτων, αυτό είναι αυτό το γλυπτό με την απόληξη και την ανάδειξη του από το έδαφος, εδώ είναι οι κερκίδες που ήρθαν φερτές από άλλο μέρος, αλλά είναι το ίδιο υλικό με τους βράχους που παρουσιάζονται στο δεξί μέρος του

πετάλου. Εδώ είναι η μέρα που φέρναμε τις τεράστιες πέτρες-κερκίδες και τις τοποθετούμε με μηχανήματα GCB.

ΜΓ: Γενικά, σε όλα σας τα έργα αναφέρετε πάρα πολύ έντονα το στοιχείο του φωτός.

κ.Ν.Γ.: Καλά το είδες, είναι πρωταγωνιστής στα έργα μου!

Η Αιξωνή ξεκίνησε το 84. Με δύο ανθρώπους έγινε αυτό το έργο. Ήταν ένα έπος, το κάναμε με ελάχιστα μέσα, όπως βλέπεις με σκάλες, με δύο σκαλίτσες, με μία σκαλωσιά επάνω. Έτσι έγινε όλο το έργο. Καταπληκτικοί μάστορες, το αγαπούσαν πολύ! Προσπάθησα να ενταχθεί στο τοπίο. Επίσης, έγιναν εκτεταμένες φυτεύσεις με τη χλωρίδα του Υμηττού. Μη ξεχνάμε ότι το λατομείο Αιξωνής είναι στους πρόποδες του Υμηττού. Σχεδίασα και ένα κτίσμα για το φουαγιέ του θεάτρου και είναι φτιαγμένο σα να είναι ένα τμήμα της μεγάλης γλυπτικής σύνθεσης, αποσπασμένο και απομακρυσμένο από αυτήν.

ΜΓ: Ναι, για την υποδοχή.

κ.Ν.Γ.: Να, ήρθε και η Ασπασία! Καλώς την! Έλα να δεις τη Μαρία, μία ζωηρή, μια χαρά κοπέλα, μία μελλοντική αρχιτέκτων! Είναι χαριτωμένη πολύ!

ΜΓ: Χαίρομαι πάρα πολύ!

κ.Α.Κ.: Κι εμείς χαιρόμαστε πολύ που ήρθες ως εδώ!

ΜΓ: Βλέπουμε εδώ για την Αιξωνή, όλη τη διαδικασία!

κ.Ν.Γ.: Εδώ λοιπόν είναι τελειωμένο το νταμάρι και είναι μεγάλοι βράχοι – πλάκες για να κάθεται ο κόσμος και να συμμετέχει στα δρώμενα με έναν άνετο και φυσικό τρόπο. Τρέχουν τα νερά που είναι μέσα στη σχεδιαστική διαδικασία της κίνησης της σύνθεσης. Και τα νερά είναι μέσα στο σχεδιασμό, τρέχουν μεγάλες ποσότητες από ειδικά σχεδιασμένες υδροροές.

ΜΓ: Ανέφερε ο κ. Κοντός για εσάς στο κείμενο του βιβλίου των εγκαινίων το 1992 ότι παντού υπήρχε το στοιχείο του νερού και ότι άμα τα έργα σας δεν ήταν κοντά στη θάλασσα, ότι αναφέρονται σε αυτή.

κ.Ν.Γ.: Α, μπράβο! Ωραία! Το είχα ξεχάσει αυτό! Ωραία.

Σ' αυτή τη φωτογραφία που βλέπουμε είναι ο χώρος-κερκίδες που έχουν τη δυνατότητα να κάθεται με έναν τρόπο άνετο, φυσικό και με δυνατότητες επικοινωνίας μεταξύ των θεατών και των καλλιτε

χνών με τον τρόπο τον παλιό που γινόταν γεγονότα στις πλατείες των χωριών, σε φιλικές συγκεντρώσεις κλπ.

ΜΓ: Πολύ όμορφα. Τα εγκαίνια με τον αγαπημένο μας Ιάκωβο Ξενάκη.

κ.Ν.Γ.: Σας αρέσει;

ΜΓ: Είχα διαβάσει λίγο το περί αρχιτεκτονικής το δικό του που έλεγε...

κ.Ν.Γ.: Ιάκωβος Ξενάκης, και περί μουσικής βέβαια! (Κείμενα περί μουσικής και αρχιτεκτονικής)

ΜΓ: Είχα κάνει πιο παλιά στην ιστορία κάτι για Ήχο και Αρχιτεκτονική!

κ.Ν.Γ.: Α ναι; Εδώ είμαστε τώρα! Εδώ προσπάθησα βασικά ο κόσμος να κάθεται πολύ άνετα, φυσικά μάλλον, όχι άνετα! Άλλος είχε μωρό και το τάζε, άλλος καθόταν κάτω. Και σε αυτή τη φωτογραφία είναι ο Ξενάκης με τη γυναίκα του τη Françoise στα εγκαίνια.

ΜΓ: Εσείς τα οργανώσατε όλα, το γράφει κι αυτό μέσα!

κ.Ν.Γ.: Το λέει;

ΜΓ: Ναι, ναι, ότι είχατε οργανώσει εσείς τη γιορτή και το τι θα περιείχε το πρόγραμμα!

κ.Ν.Γ.: Ναι, εμείς το οργανώσαμε! Επειδή η κατασκευή του κράτησε πολλά χρόνια λόγω των πενιχρών χρηματοδοτήσεων οι δήμαρχοι που άλλαζαν είχαν διαφορετικές απόψεις για τη χρήση του ως και μετατροπή του σε χώρο τένις, δημιουργήσαμε το σύλλογο «οι φίλοι του Γλυπτού Θεάτρου της Αιξωνής» από γνωστές προσωπικότητες του πνεύματος, των τεχνών, της αρχιτεκτονικής κλπ, με σκοπό να ολοκληρωθεί το έργο και να λειτουργήσει με τον τρόπο που το σκέφθηκα και το σχεδίασα, ως ένα χώρο – πειραματικό δοχείο όπου θα μπορούσαν να αναπτυχθούν καινούρια είδη τεχνών με διαδραστικές απρόβλεπτες εκφάνσεις.

Οι «γιορτές Τέχνης» που διοργάνωσαν οι Φίλοι ήταν: το 1992 που έγιναν και τα εγκαίνια του χώρου της Αιξωνής που ήταν αφιερωμένα στα 70 χρόνια του Ιάκωβο Ξενάκη με μια εβδομάδα έργων του εκτελεσμένα από το Ολλανδικό μουσικό συγκρότημα “Xenakis Ensemble” που εκτέλεσαν το έργο του με την παρουσία του ίδιου και το επόμενο καλοκαίρι του 1993 όπου ο χώρος λειτούργησε και πάλι ως διαδραστικός χώρος πολύτεχνων έργων με τον τίτλο «η Μετάλλαξη του Γλυπτού Θεάτρου σε Γλυπτό Ηχογόνο Χώρο-ΑΧΕΤΑ». Οι

γιορτές του Καλοκαιριού του 1993 συνδιοργανώθηκαν από το Δήμο Γλυφάδας και τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας που το δημιούργησε ο Ξενάκης και του Συλλόγου «οι Φίλοι του Θεάτρου Αιξωνή». Κλήθηκαν πολλοί γνωστοί διεθνείς καλλιτέχνες πολύτεχνων έργων (έργων μουσικής – γλυπτικής και εικαστικών επεμβάσεων) για να σχεδιάσουνε έργα και εγκαταστάσεις ειδικά για το συγκεκριμένο χώρο της Αιξωνής, όπως ο Γερμανός Άντον Ρίντλ σχεδίασε και κατασκεύασε επιτόπου φωτεινά σχήματα στους βράχους που βρίσκονται δίπλα και στη συνέχεια από τη γλυπτή κατασκευή επιτείνοντας τους κοινούς ρυθμούς του φυσικού και του γλυπτικού τοπίου. Πλησιάζοντας οι επισκέπτες το έργο του άρχιζαν να ακούν ήχους δικής του μουσικής σύνθεσης που γράφηκε γι αυτό το σκοπό. Στην ίδια διοργάνωση ο Αμερικάνος γλύπτης Julius κατασκεύασε σιδερένιες φόρμες που είχαν τοποθετηθεί ανάμεσα από τη χλόη και κοντά σε διαδρόμους και ενεργοποιούνταν βγάζοντας ήχους μυστικούς και ευχάριστους. Ο Ολλανδός Γλύπτης Παν Χίζαν δημιούργησε μια εναέρια εγκατάσταση με στρογγυλές μεγάλες φόρμες σαν μεγάλα ταψιά σε διάφορα ύψη εν σχέσει με το έδαφος που λειτουργούσαν διαδραστικά όταν οι επισκέπτες του λατομείου περνούσαν από κάτω.

ΜΓ: Αυτά εκεί πάνω λογικά θα χρησιμοποιούσαν τη ροή του αέρα επάνω από το βράχο.

κ.Ν.Γ.: Τη ροή και σε σχέση με το ύψος με microchips.

Επίσης να σου συμπληρώσω και την εγκατάσταση της Γερμανίδας Κριστίνα Κιούμπις μιας πολύ γνωστής καλλιτέχνιδος που μόλις είχε λάβει μέρος στην έκθεση του Κάσσελ που είχε τοποθετήσει μικρές πάλλουσες περίπου δέκα εκατοστών μορφές στις πέτρες του μικρού σπηλαίου που δημιουργούν οι βράχοι του λατομείου και περιλαμβάνονται μέσα στη γλυπτική σύνθεση και οι οποίες όταν κάποιος τις πλησίαζε βγάζανε ήχους από νυχτερινό τοπίο δίπλα σε τρεχούμενα νερά, καθώς το έργο μου αυτό συμπεριλαμβάνει εκτός από τις υδατοπτώσεις κι ένα μικρό ανακυκλούμενο ποταμάκι – ανατρεπτικό για το πέσιμο των παιδιών μέσα στις λίγο πιο βαθιές γούρνες του .

ΜΓ: Μέσα στη σπηλιά.

κ.Ν.Γ.: Εδώ, ναι, με το ποταμάκι.

ΜΓ: Α, μέσα απ' τη σπηλιά είναι ο βράχος κανονικά!

κ.Ν.Γ.: Ναι, ναι, έμεινε ο βράχος, αλλά για να μην πλησιάζει ο κόσμος στα σαθρά τοιχώματα του εξορυκτικού πετάλου, έχει εκτεταμένες

επιφάνειες με νερά μπροστά από τις υδατοπτώσεις. Εδώ, σ' αυτή τη διοργάνωση, το '93 (πριν 21 χρόνια), η συμμετοχή μου στις γιορτές ήχου ήταν με το γλυπτό έργο που έγινε μουσικό όργανο καθώς κατέβασα μεγάλες χορδές μήκους άνω των 10μ που κατέληγαν σε ένα σιδερένιο «ηχείο-υποδοχέα ύλωσης», οι ήχοι του οποίου ενέπνευσαν το Δημήτρη Καραγιώργο τη σύνθεση του έργου του «το πολύχορδο της σπηλιάς, της Αιξωνής» και το οποίο εξετέλεσε στα πλαίσια των γιορτών τέχνης. Μέσα στο site μας www.sculpted-architectural-landscapes.gr όπου παρουσιάζεται η Αιξωνή υπάρχουν δύο βίντεο από τις γιορτές του 1993, το ένα από αυτά είναι από τη μέρα που εκτέλεσε το έργο του ο Δημήτρης Καραγιώργος και το άλλο είναι από το μουσικό δέντρο «Τζιτζιμιντζιχοντζιριά» καθώς παίζουν και το ενεργοποιούν ηχητικά μια ομάδα παιδιών.

ΜΓ: Θα ήθελα να μου πείτε και για την ακουστική αυτού του τόπου.

κ.Ν.Γ.: Με ειδικές μετρήσεις ακουστικής που έκαναν ειδικά η ομάδα του μουσικολόγου Στέφανου Βασιλειάδη διαπιστώθηκε ότι ο χώρος έχει εξαιρετική υψηλή ακουστική.

ΜΓ: Είναι πολύ ψηλά στον Υμηττό το συγκεκριμένο έργο;

κ.Ν.Γ.: Όχι, είναι πολύ κοντά και προσιτό, είναι στους πρόποδες του Υμηττού μέσα στον αστικό πολεοδομικό ιστό, στα όρια του Δήμου Βούλας και Γλυφάδας και συγκεκριμένα στην οδό Ύδρας της περιοχής Αιξωνή στη Γλυφάδα με εύκολη προσέγγιση και με τη δημόσια συγκοινωνία.

Οι φωτογραφίες που βλέπουμε είναι από τα γεγονότα Τεχνών που έλαβαν χώρα κατά τα εγκαίνια του λατομικού χώρου το 1992. Χώρου Εδώ σ' αυτή τη φωτογραφία είναι ο πιανίστας Τσεμπρόπουλος που έδωσε συναυλία και στο συγκεκριμένο έργο συμπράττει με το μουσικολόγο Γιάννη Παπαϊωάννου. Σ' αυτή βλέπουμε το διεθνώς γνωστό θεατρικό σχήμα ΑΤΤΙΣ του Θόδωρου Τερζόπουλου. Έδωσε παράσταση με το έργο «Πέρσες» όπου σαν σκηνικό χώρο χρησιμοποίησε το γλυπτικό χώρο του θεάτρου με ιδιαίτερους προβολείς φωτισμούς (τα μαχαίρια) όπου φωτιζόνταν συγκεκριμένα στοιχεία της γλυπτής σύνθεσης δημιουργώντας ένα απειλητικό τοπίο-σκηνικό, όπου παιζόταν το δράμα της κατάρρευσης της Περσικής δυναστείας, υποδεικνύοντας ότι τα γεγονότα τεχνών που γίνονται σ' αυτό το χώρο είναι δυνατόν να σχεδιαστούν και σκηνοθετηθούν ειδικά γι αυτό το χώρο, λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο τόπο-τοπίο. Εδώ είναι ο Καραγιώργος την ημέρα που παίζει. Εδώ μέσα έχω βίντεο του Καραγιώργου. Εδώ είναι το κτίριο-φουαγιέ του θεάτρου που το σχεδίασα

ως ένα τμήμα του γλυπτού που βρίσκεται λίγο πιο μακριά από το κυρίως έργο. Εδώ είναι το Μουσικό δένδρο που κάναμε με την Ασπασία που ήταν φοιτήτρια στη Θεσσαλονίκη. Εδώ είναι μία άλλη ομάδα ελλήνων καλλιτεχνών και συγκεκριμένα οι ΕΡΚΟΝΑΣ που είχαν λάβει μέρος στη «Μετάλλαξη» με το τρενάκι la-do-mi (τρενάκι λατομείου) όπου καθώς τα παιδιά βαδίζανε στις ράγες και πατούσαν τα ενδιάμεσα διαστήματα βγαίνανε ήχοι που ακούμε στην ελληνική ύπαιθρο.

ΜΓ: Πάρα πολλές οι εγκαταστάσεις!

κ.Ν.Γ.: Ναι, πολύ σοβαρά γεγονότα. Εδώ είναι ο Μαμαγκάκης που ήξερε το Readle και τον Ξενάκη. Ο Βασιλειάδης, η Χριστίνα Κιούμπιτς. Κι αυτός είναι ο Julius, ο αμερικάνος που είχε βάλει μέσα στα φυτά κάποιες μορφές που πλησιάζεις κι έβγαζαν ήχους όπως είχαμε πει προηγουμένως.

ΜΓ: Α, κι εκεί είναι τα βίντεο μετά;

κ.Ν.Γ.: Ναι, κατάλαβες πως λειτουργεί το site;

ΜΓ: Ναι, ναι!

κ.Α.Κ.: Στην ομάδα ήταν επικεφαλής η Νέλλα Γκόλαντα και ήμουν εγώ που ήμουν τότε δευτεροετής κι ένας ακόμη συμφοιτητής μου, ο Πριγκόπουλος Θοδωρής από την Αρχιτεκτονική Θεσσαλονίκης. Και είχαμε συνεργαστεί και βασιστεί σε μια ιδέα του Στέφανου Βασιλειάδη -μουσικοσυνθέτη για μουσικά παιχνίδια, κάτι πολύ πρωτοποριακό για εκείνη την εποχή. Είχε κάνει μια βασική μελωδία και το κάθε μήλο επηρέαζε αυτή τη μελωδία. Ήταν όπως λειτουργούν οι σένσορες, αλλά με ένα μηχανικό τρόπο. Αυτό ήταν το εντυπωσιακό!

[κι εδώ βλέπουμε το πρώτο βίντεο!]

ΜΓ: Ηλεκτρονικό ήταν αυτό;

κ.Α.Κ.: Ηλεκτρονικό, αλλά ήταν στο μεταίχμιο -ας πούμε- ανάμεσα στην ψηφιακή εποχή και το αναλογικό, και το μηχανικό. Έχει πάρα πολύ ενδιαφέρον, δηλαδή κάθε μήλο επηρέαζε αυτή τη βάση μουσικής, δηλαδή αλλάζανε τα όργανα. Άλλοτε επιταχύνονταν, άλλοτε επιβραδύνονταν, και -εν πάση περίπτωση- το κάθε μήλο είχε μία τέτοια λειτουργία ή έμπαινε ένα άλλο μουσικό όργανο.

κ.Ν.Γ.: Το γλυπτό δέντρο η Τζιτζιμιντζιχοντζιριά, σύμφωνα με το σχέδιό μας, είναι εγγεγραμμένο και περιέχεται σε ένα κύβο 3,5Χ3,5μ. Καθώς έμπαινες στο χώρο αυτό μες στον κύβο, άρχιζαν να λειτουργούν τα microchips και έμπαιναν μπροστά διάφοροι ήχοι μουσικής με την κίνηση και το παιχνίδι των παιδιών, δηλαδή ακόμα και η τρα

μπάλα, αυτό το ξύλινο δοκάρι που κάθονταν και προχωρούσαν στο ανέβασμα στο δέντρο πυροδοτούσε ένα μουσικό ήχο, με έμβολα στην ουσία που πατούσαν κουμπιά.

κ.Α.Κ.: Ήταν σαν ένας εσωστρεφής κι εξωστρεφής ταυτόχρονα χώρος. Δηλαδή, τα 4 ηχεία ήταν στις γωνιές πάνω -ας πούμε- στις ακμές τις ψηλά -ή τα 2, δε θυμάμαι, αλλά όταν έμπαινε ο άλλος μέσα είχε τη δυνατότητα να είναι αυτός ο μουσικός χώρος. Και η τσουλήθρα έχει ήχους πόλης -κάπως σαν την έξοδο από τη μαγεία της φύσης.

κ.Ν.Γ.: Ότι τα παιδιά ξαναγυρίζανε στους θορύβους της πόλης. Έχει θορύβους, έχει άγριους μηχανών, κλάξον, αυτοκινήτων η τσουλήθρα, ενώ μέσα στο χώρο του γλυπτού δέντρου υπάρχει μία μαγεία του δάσους και της φύσης και ένας διάλογος με τον υπαίθριο χώρο που βρίσκεται με το πέρασμα της μέρας (σκιές κλπ). Τη νύχτα το φεγγάρι παίζει διαδραστικά παιχνίδια μέσα στα σιδερένια φυλλώματα του γλυπτού δέντρου, λαμβάνοντας μέρος στο παιχνίδι των παιδιών.

κ.Α.Κ.: Ήτανε μία ιδέα, πραγματικά ένα πρωτοποριακό παιχνίδι.

ΜΓ: Το οποίο ακόμη είναι πολύ σύγχρονο.

κ.Ν.Γ.: Ναι, παραείναι!

ΜΓ: Δηλαδή, είχε γίνει ένα workshop το Νοέμβρη όπου είχε να κάνει με 1:1 πρότυπη κατασκευή η οποία είχε την τοπογραφία της Αθήνας, της πόλης, και είχαμε και ήχους της πόλης. Αυτό μου θύμισε!

κ.Α.Κ.: Φαίνεται ενδιαφέρον, μπορούμε να το συζητήσουμε και μετά αυτό. Εν πάση περιπτώσει, ήταν αυτή η ιδέα! Κι έτσι, με αυτόν τον τρόπο, είτε ήταν ένα παιδάκι, είτε ήταν περισσότερα, δε συγκρούονταν, αλλά έβγαζαν τη μουσική ταυτόχρονα. Αυτό! Τώρα το αφήνουμε αυτό γιατί υπήρχαν πολλά άλλα που συνέβαιναν. Αυτό πίσω με τους δίσκους! Τα έχεις πει μέσα αυτά;

κ.Ν.Γ.: Το έχουμε πει. Οι δίσκοι που ήταν διαδραστικοί και σε σχέση με το ύψος έβγαζαν ήχους.

κ.Α.Κ.: Αυτό ήταν μία φοβερά συγκινητική συγκυρία, γιατί ήταν μέσα στο τοπίο. Και όλα αυτά αντιδρούσαν στην ανθρώπινη παρουσία. Οπότε ήταν ένας κήπος όπου συνέβαιναν γλυπτικά δρώμενα κατά κάποιο τρόπο.

κ.Ν.Γ.: Και το όνομα της διοργάνωσης ήταν: *Μετάλλαξη του Γλυπτού Θεάτρου σε Γλυπτό Ηχογόνο Χώρο - ΑΧΕΤΑ.*

κ.Α.Κ.: ΑΧΕΤΑ χώρος που περιέχει ήχους.

κ.Ν.Γ.: Ήταν του μουσικολόγου Στέφανου Βασιλειάδη αυτή η έκφραση. Ήταν διοργάνωση διεθνής, βασικά με το Δήμο το Σύλλογο «Φίλοι του Γλυπτού Θεάτρου Αιξωνή» και το ΞΙΜΕ.

κ.Α.Κ.: Το Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας του Ξενάκη που είχε επίτιμο Πρόεδρο τον Ξενάκη!

κ.Ν.Γ.: Μπράβο, τα ξέρεις πάρα πολύ ωραία!

κ.Ν.Γ.: Πάμε στον Καραγιώργο.

ΜΓ: Που ήτανε με τις χορδές του γλυπτού. Εσείς το φανταζόσασταν ποτέ ότι θα μπορούσε κάποιος να βάλει χορδές και να παίξει μουσική;

κ.Ν.Γ.: Εγώ το έκανα το έργο αυτό. Ήταν η δική μου συμμετοχή στη διοργάνωση ΑΧΕΤΑ και δημιουργήθηκαν οι δυνατότητες να μπορεί να παιχθεί έργο σ' αυτές.

[κι εδώ βλέπουμε το δεύτερο βίντεο!]

ΜΓ: Ξύνει τις χορδές!

κ.Ν.Γ.: Κάνει πολλά!.. Το ήξερες εσύ Ασπασία ότι στο συλλεκτικό cd που κυκλοφόρησε προ πέντε χρόνων περίπου και περιλάμβανε από ένα έργο διακεκριμένων σύγχρονων Ελλήνων Μουσικών ο γνωστός συνθέτης σύγχρονης σοβαρής μουσικής Δημήτρης Καραγιώργος συμμετείχε με τη «Σύνθεση για Πολύχορδο της σπηλιάς της Αιξωνής»; Ναι, αυτό το έργο έχει μέσα αυτό το cd, τη σύνθεση του της Αιξωνής που εμπνεύστηκε και εκτέλεσε στα εγκαίνια των Γιατών Τέχνης της Αιξωνής, το καλοκαίρι του 1993. Βέβαια!

κ.Α.Κ.: Μπράβο! Σπουδαίο! Έχει κατοχυρωθεί και σαν μουσικό όργανο το γλυπτό.

κ.Ν.Γ.: Έχει κατοχυρωθεί, αλλά το κυρίως τμήμα του έργου που ήταν ένα μουσικό όργανο χάθηκε, το πήρανε σαν παλιοσίδερα...

κ.Α.Κ.: Ναι, αλλά αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον γιατί τελικά το ηχείο είναι το γλυπτό -όπως στην κιθάρα.

ΜΓ: Πολύ ενδιαφέρον!

κ.Ν.Γ.: Καλά ήτανε.

κ.Α.Κ.: Πολύ πρωτότυπο!

κ.Ν.Γ.: Ναι!**ΕΡΩΤΗΣΗ****ΜΓ:** Έχω δει έργα σας σε Διεθνή Μουσεία και σε Ευρωπαϊκά Βιβλία Αρχιτεκτονικής!**κ.Ν.Γ.:** Ναι, είναι αρκετά δημοσιευμένα! Είναι αλήθεια ότι υπήρξε ένα πολύ πρώιμο ενδιαφέρον για τα έργα μου στο εξωτερικό.**ΜΓ:** Είναι πολύ ωραία γιατί είναι σαν να εκφράζεται το ίδιο τοπίο πιο πολύ. Δηλαδή είναι σα να βγαίνει το μάρμαρο και όλα τα υλικά και να μιλάνε από τον ίδιο το βράχο, από το ίδιο το λατομείο. Κι έχω δει ορισμένες επεμβάσεις άλλου τύπου, που διαχειρίζονται το λατομείο -ως χώρο- ο οποίος μπορεί να έχει μέσα πράγματα. Για παράδειγμα, στο βιβλίο 'Quarry Architecture' που περιλαμβάνει, -εκτός του δικού σας-, και μερικές άλλες αποκαταστάσεις τοπίου σε λατομεία, είδα τη χρήση του νερού σε ορισμένα λατομεία. Βέβαια, δεν ξέρω αν το στοιχείο του νερού λειτουργεί σαν μέσο κάλυψης του λατομείου ή σαν στοιχείο εντυπωσιασμού. Δηλαδή δεν μπορώ να αντιληφθώ τη σκοπιμότητα του να παίρνει κάποιος ένα λατομείο και να το γεμίζει με νερό.**κ.Ν.Γ.:** Είδες τις άλλες διαμορφώσεις που είχε το *Quarries*, που ήταν το βιβλίο που συνόδευε την έκθεση από δέκα ευρωπαϊκά λατομικά τοπία στην έκθεση στην Ιταλία το 2010;**ΜΓ:** Ναι! Και μου δημιουργεί μία τέτοια απορία, δηλαδή γιατί κάποιος να πάρει το λατομείο να το γεμίσει με νερό; Δεν το καλύπτει; Δεν το θάβει; Ή είναι απλά για εντυπωσιασμό; Δηλαδή ήταν επεμβάσεις που δε μιλούσαν για τα λατομεία. Ήταν ωραίες επεμβάσεις, αλλά ήταν αναδιαμορφώσεις. Δεν ήταν έρευνα επάνω στο λατομείο. Είδα ότι εσείς έχετε ψάξει την ιστορία. Τουλάχιστον, αυτή ήταν η αρχική μου εντύπωση.**κ.Ν.Γ.:** Εχθές, αυτό το βιβλίο είχε πάει και το είχε δει στη Σχολή Καλών Τεχνών. Είναι το μόνο που έχω δώσει στη Σχολή Καλών Τεχνών! Δεν έχει τίποτε άλλο από εμάς, αλλά αυτό το βρήκε! Ψάχνει, ψάχνει! Μπράβο Μαρία!**κ.Α.Κ.:** Εγώ νομίζω πάντως ότι σε κάποιες περιπτώσεις που το λατομείο -ας πούμε- έχει καλές υδραυλικές ιδιότητες, όπως είναι -ας πούμε- η δυνατότητα συγκράτησης του νερού, το οποίο μπορεί να είναι κάτι που να μη συμβαίνει όταν υπάρχει το έδαφος. Δηλαδή το έδαφος διοχετεύει το νερό μέσα από το ίδιο, από τα στρώματά του

-ας πούμε- και προς διάφορες κατευθύνσεις.

ΜΓ: Σαν φίλτρα.

κ.Α.Κ.: Ναι, ενώ όταν ξαφνικά εμφανίζεται ένας βράχος που έχει τη δυνατότητα να συγκρατήσει νερό, αυτό είναι ένα ιδίωμα τελικά του υλικού το οποίο δεν υπήρχε πριν. Πρέπει να το δεις κι έτσι. Δηλαδή άμα κάποιος όντως -ας πούμε- βάλει μία μεμβράνη και κάνει μία τεχνητή λίμνη, εκεί αρχίζεις να λες γιατί να το κάνει αυτό! Αλλά όμως, αν ξαφνικά σε μια περιοχή που δεν έχει αυτή την ιδιότητα λόγω και χάριν σε ένα λατομείο το οποίο συνήθως, ακόμα θεωρείται -ας πούμε- μία βίαιη επέμβαση του ανθρώπου και μία καταστροφή συνήθως. Η άποψη των μη ειδικών είναι συνήθως αυτή. Ξαφνικά όμως έρχεται κάποιος και αποδεικνύει ότι έχει και κάποια ιδιώματα τα οποία μπορεί να είναι εκτιμητέα από τον κόσμο. Οπότε πρέπει να το δούμε κι αυτό.

ΜΓ: Άρα δεν είναι απλά για εντυπωσιασμό σε κάποιες περιπτώσεις.

κ.Α.Κ.: Όχι πάντα. Δε λέω ότι πάντα λειτουργεί, -η αλήθεια είναι ότι δεν τα έχω διαβάσει κι όλα για να ξέρω αν και κάποιοι έχουν χρησιμοποιήσει επιπλέον στεγανωτικά-, αλλά νομίζω ότι σε τέτοια κλίμακα ότι δε θα είχε και νόημα. Αυτό! Οπότε, άμα το δεις και από αυτή την άποψη -ας πούμε-, έχει ένα ενδιαφέρον.

02 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Ναι! Επίσης είχα δει ότι και στο λατομείο των Κλεωνών και γενικά σε όλα τα λατομεία (με τα οποία έχετε ασχοληθεί), υπάρχει αυτό με την ανθρώπινη κλίμακα μέσα. Σε όλα βλέπω μία πάρα πολύ εμπειριστατωμένη έρευνα επάνω στα στοιχεία τους, επάνω στην ανθρώπινη κλίμακα ειδικά όταν όλα τα στοιχεία δημιουργούνται από τον άνθρωπο. Θυμάμαι για τις σφήνες τις ξύλινες, για το νερό το οποίο σπάει και κομματιάζει τα βράχια με φυσικό τρόπο -χωρίς να τα καταστρέφει. Όμως, εγώ επικεντρώνομαι στο τι έχει μείνει τώρα πια στην Αθήνα...

Κ.Α.Κ.: Κυρίως στην Αττική ασχολείσαι;

ΜΓ: Εντός και στα όρια της Αθήνας γενικά. Βλέπω ότι κάποια λατομεία είναι εξορυγμένα με μηχανήματα, με πολύ μαζικά μέσα. Εκεί πια τι μπορεί να βρει κάποιος που θέλει να πρωτοσχοληθεί με έναν λατομικό τόπο -σήμερα-;

κ.Α.Κ.: Πρέπει κάποιος να μπορέσει να διαβάσει τη διαδικασία που παρήγαγε το λατομείο. Εμείς είχαμε την τύχη και τα δύο αυτά έργα

-η Νέλλυ δεν είχε αυτή την περίπτωση, στην Αιξωνή ήταν περίπτωση μηχανημάτων.

ΜΓ: Αλλά είχε γνώσεις ιστορίας όμως αυτό.

κ.Α.Κ.: Στις περιπτώσεις τις δύο που συνεργαστήκαμε, είχαμε την τύχη να εργαστούμε πάνω σε λατομεία τα οποία είχανε δημιουργηθεί με βάση την ανθρώπινη κλίμακα. Δηλαδή, όταν έχεις -ας πούμε- ένα λατομείο που δημιουργείται από μηχανήματα, έχει την κλίμακα του μηχανήματος, δηλαδή που είναι η κλίμακα η οποία βελτιστοποιεί την παραγωγή, δηλαδή είναι μία γραμμή παραγωγής, μία σειρά παραγωγής.

Πολλές φορές τα ανοιχτά λατομεία είναι σκαλοπατιαστά. Το κάθε σκαλοπάτι έχει τέτοιες αναλογίες ύψους-πλάτους: το πλάτος ώστε να χωράνε να διασταυρωθούνε το μηχανήμα που βγάζει το υλικό με τη νταλίκια, και να φορτωθεί, το ύψος έχει να κάνει με το πόσο μπορεί να σκάψει το μηχανήμα. Οπότε στην ουσία διαβάζεις ένα χώρο μέσω ενός μηχανήματος.

Γι αυτό σου λέω, -δεν ήρθα ακόμη σε επαφή με τον Αλέξανδρο, μπορεί να τον πάρω και σήμερα ίσως λίγο αργότερα στο Βόλο να τον ρωτήσω αν θα μπορούσαμε να σου διαθέσω το ερευνητικό του, το οποίο, ούτως ή άλλως, να το δεις και να το χρησιμοποιήσεις-, γιατί αυτός έκανε μία εμπειρική καταγραφή και χαρτογράφηση ενός τέτοιου λατομείου, δηλαδή περπάτησε ο ίδιος μέσα σε αυτό και μέτρησε τα βήματά του προσπαθώντας να καταλάβει πως λειτουργεί αυτός ο χώρος βάσει της ανθρώπινης κλίμακας.

Νομίζω ότι, δεν ξέρω αν έχεις διαβάσει καθόλου James Corner: είναι ένα βιβλίο που λέγεται Taking Measures Across The American Landscape...

ΜΓ: Ναι!

κ.Α.Κ.: Α, το έχεις βρει; Αξίζει να το κοιτάξεις!

ΜΓ: Ήταν για άλλο μάθημα κι έλεγε για την οργάνωση που είχανε τη γεωμετρική, για διάφορα προγράμματα επάνω στη γη που είχανε να κάνουμε με την αεροδυναμική, τα μέλη, τη δυναμική των στοιχείων και πόσο τα έργα μπορούν να βοηθήσουν αυτή τη δυναμική, για παράδειγμα τη ροή ενός ποταμού ή όχι.

κ.Α.Κ.: Ναι, μιλάει γι' αυτά τα μεγάλα έργα, τα φράγματα κ.α. που έγιναν στο τοπίο το Αμερικάνικο. Τα υμνεί πολλές φορές, αλλά πέρα

αυτού εξηγεί κιόλας ότι το τοπίο είναι πολλές φορές, ακριβώς ένα παραπληγικό σύστημα που έχει υποταχθεί πολλές φορές κι έχει νόημα να προσπαθούμε διαβάζουμε κάθε φορά τη λογική που το έχει διαμορφώσει.

Δεν μπορώ να πω τι θα έκανα σε μία τέτοια περίπτωση, είναι πολύ αφαιρετικό σαν ερώτημα. Ας πούμε, υπάρχει κι ένα λατομείο στο Διόνυσο που είναι από αυτή την εταιρία μαρμάρων Πεντέλης που είναι υπόγειο, δεν ξέρω, το έχεις δει αυτό;

ΜΓ: Όχι, αυτό καθόλου!

κ.Α.Κ.: Το οποίο έχει μία τέτοια λογική, δηλαδή σκάβουν το έδαφος. Το είχαν κάνει και κάποιοι ερευνητικό στο Μετσόβιο κάποια στιγμή. Δηλαδή είναι ένας νέος τρόπος προσέγγισης.

ΜΓ: Κατάλαβα, είναι σαν σπήλαιο αυτό!

κ.Α.Κ.: Ναι, είναι ένα σπήλαιο και χρησιμοποιούνε όγκους -αυτό γινόταν και στην αρχαιότητα, έχω δει ένα τέτοιο ρωμαϊκό λατομείο στην Κρήτη, στη Γοόρτινα-, είναι ένας τρόπος αφαίρεσης και χρησιμοποιούσαν σαν υποστυλώματα το ίδιο το υλικό, δηλαδή υπολογίζεις πόσο χρειάζεται...

ΜΓ: Για να στηριχτεί..

κ.Α.Κ.: Ναι, αλλά αυτό έχει να κάνει με τη συνοχή του υλικού κλπ. Δε γίνεται σε όλες τις περιπτώσεις. Δηλαδή άμα ένα υλικό είναι πολύ θραυστό, δεν το κάνεις γιατί πέφτει. Δεν μπορεί να μείνει σαν πλάκα ως πούμε από πάνω.

ΜΓ: Όπως στην Αιξωνή.

κ.Α.Κ.: Αλλά τίθεται αυτό το θέμα, δηλαδή αυτός είναι ένας τρόπος να αφήσεις το βουνό ολόκληρο και να κάνεις γαλαρίες από κάτω και να αφαιρέσεις το υλικό.

ΜΓ: Δηλαδή είναι αναλόγως την τοπογραφία του κάθε μέρους.

κ.Α.Κ.: Κυρίως τη Γεωλογία αυτού γιατί η σύσταση του πετρώματος είναι αυτή που θα επιτρέψει να γίνει αυτό το σκάψιμο.

ΜΓ: Βοηθάει πολύ η γνώση της Παλαιοντολογίας..

κ.Α.Κ.: Η Παλαιοντολογία έχει να κάνει με τις εποχές κατά τις οποίες δημιουργήθηκαν τα πετρώματα. Το ον έχει να κάνει με την

ανίχνευση μορφών ζωής και των παλαιοοικοσυστημάτων μέσα από τα πετρώματα, δηλαδή από απολιθώματα, οργανισμών είτε φυτών είτε ζώων, είτε βακτηρίων. Και επηρεάζει τα πετρώματα. Δηλαδή -ας πούμε- ένα πέτρωμα που δημιουργήθηκε σε πάρα πολύ βαθιά νερά, ένα ιζηματογενές πέτρωμα που έγινε σε βαθιές θάλασσες είναι πολύ πιο σκληρό από ένα ιζηματογενές που δημιουργήθηκε σε ρηχά νερά. Ένα πέτρωμα το οποίο μεταμορφώθηκε, δηλαδή πέρασε κάτω απ' τις τεκτονικές πλάκες και βούτηξε μέσα στο μάγμα και ξανααναδύθηκε, αυτό έχει ακόμη μεγαλύτερη συνοχή. Οπότε είναι Γεωλογία όλο αυτό βασικά. Η Παλαιοντολογία είναι ένα κομμάτι της Γεωλογίας που ασχολείται με τα παλαιοοικοσυστήματα. Αλλά εντάξει, όλα αυτά έχουν σχέση πάρα πολλή. Δηλαδή, θέλω να πω ότι τελικά το πέτρωμα είναι και μία καταγραφή εκτός του τρόπου που εξορύχθηκε το ίδιο το πέτρωμα, φέρνει και μία ιστορία.

03 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Πάντως αυτό με τα υπόγεια μου θύμισε τους Μεταλλειολόγους του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, με τους οποίους είχα την τύχη να μιλήσω στην αρχή της ερευνητικής μου εργασίας, όταν δεν είχα κάτι για να πρωτοπιαστώ σε αυτό το θέμα. Είχαν κάνει πάρα πολλές έρευνες ως προς την αποκατάσταση. Βέβαια, εκεί δε μιλάμε για land art.

Κ.Α.Κ.: Την αποκατάσταση με ποια έννοια;

ΜΓ: Την επανάχρηση, δηλαδή την πλήρωση του λατομικού χώρου με χώμα, με την παράλληλη τήρηση όλων των οικονομικών παραμέτρων προκειμένου να πραγματοποιηθεί μία λογική cut& cover. Δηλαδή προτείνουν λύσεις για να χρησιμοποιήσουν το υπόγειο και να βάλουν υπόγειες λειτουργίες όπως παρκινγκ και πάνω πια να υπάρχουν χώροι αναψυχής. Αλλά και οι ίδιοι -όταν συναντηθήκαμε ζητούσαν σαν εναλλακτική ότι πρέπει να υπάρχει ένας πιο ευφάνταστος σχεδιασμός ενός λατομείου. Τώρα αυτό είναι πιο πολύ λειτουργικό. Γενικά, και η εταιρεία «Αττικό Μετρό» ήθελε να πληρώσει λατομεία με τα μπάζα των έργων του μετρό. Είναι μία διαδεδομένη πρακτική, από ότι καταλαβαίνω, σε άλλη μελέτη τα διπλανά λατομεία Κυριακού& Τριας ακολουθούν άλλη πρακτική. Στη σχετική μελέτη που έγινε, οι μεταλλειολόγοι σκόπευαν να τα εξορύξουν λίγο ακόμη μέχρι να τα ενοποιήσουν -προκειμένου να είναι πιο εύκολη η δημιουργία κάτι καινούργιου πάνω σε αυτό. Αυτά είναι μελέτες.

Κ.Α.Κ.: Αυτό έχει ενδιαφέρον άμα το δεις, δηλαδή αυτό εμπεριέχει μια λογική της εξόρυξης σαν εργαλείο σχεδιασμού, γιατί η εξόρυξη

είναι στην ουσία μία αφαιρετική διαδικασία. Δηλαδή είναι σαν μία μурμηγκοφωλιά ας πούμε. Να, ας πούμε κοιτά αυτές τις εικόνες, εδώ είναι προφανές ότι το υλικό έχει υδραυλικές ιδιότητες και θα επηρεάζει και την ακουστική προφανώς. Δηλαδή η ποιότητα του χώρου, η παρουσία του νερού έχει και τέτοιες ιδιότητες.

Αλλά αυτό που μου λες τώρα με τους Μηχανολόγους, για μένα έχει δύο πτυχές: το ένα είναι ότι όντως αντιμετωπίζεται το λατομείο σαν ένας υπολειμματικός χώρος και θεωρείται -ας πούμε- το καλύτερο που μπορεί να γίνει είναι να μοιάζει με το όπως ήταν πριν, οπότε ρίχνουμε μπάζα.... Για μένα έχει πολύ περισσότερο ενδιαφέρον να δει κάποιος τι μπορούμε να κάνουμε με αυτό που εμφανίστηκε. Δηλαδή τα λατομεία προσφέρουν κάποια ιδιώματα τα οποία δεν τα έχουμε πολύ συχνά, δηλαδή πολύ κοντά στην πόλη μπορούμε να έχουμε μια τεράστια κατακόρυφη επιφάνεια. Για μένα ας πούμε, είναι πολύ σημαντικό να μπορούμε να χωριστούμε τα κομμάτια τα οποία είναι όντως ενοχλητικά όπως είναι τα μπάζα ή η σκόνη, δηλαδή άμα πας σε ένα λατομείο που βγάζει νταμαρόχωμα, έχει φοβερή σκόνη, πρέπει να καθαριστεί. Δηλαδή δεν μπορεί να πάει και να φανταστεί κανείς σε ένα χώρο αναψυχής και με το που θα φυσήξει να γίνει άσπρος. Για μένα είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό ιδίωμα που πρέπει να έχει κάποιος που ασχολείται με τα λατομεία. Δηλαδή να αρχίσει να μπορεί να βλέπει ποιο κομμάτι αυτού που έχουμε στα χέρια μας είναι όντως -κατά κάποιο τρόπο- αξιόλογο, ενδιαφέρον..

ΜΓ: Χρήσιμο;

κ.Α.Κ.: Χρήσιμο.. όλα μπορούν να είναι χρήσιμα, δηλαδή και το χώμα που θα αφαιρεθεί μπορεί να χρησιμοποιηθεί κάπου αλλού. Αλλά ποιο στοιχείο του...είναι κάτι που έχει ένα ιδίωμα, μία ιδιαιτερότητα, μια ποιότητα η οποία είναι σπάνια, γιατί είναι κάτι σπάνιο. Αυτό δεν το αναλογιζόμαστε.

κ.Ν.Γ.: Σε αυτό έχει πολύ δίκιο η Ασπασία, είναι πραγματικά κρίμα να το εξαφανίζεις με βίαιο τρόπο, να το σκεπάζεις το λατομείο, ενώ μπορείς να βρεις γεωλογικά γεγονότα, ρυθμούς και γλυπτικά στοιχεία... και χίλια δυο απρόβλεπτα. Σωστό, συμφωνώ απολύτως! Πιστεύω ότι κάθε λατομείο κρύβει το μυστικό της αποκατάστασής του και πρέπει να ψάξεις να το εντοπίσεις.

κ.Α.Κ.: Το άλλο που έχει ενδιαφέρον είναι ότι αν αρχίζουν και σκέφτονται έτσι: ότι αν ενοποιήσουμε αυτό το κομμάτι αυτά τα δύο λατομεία, μπορούμε μετά να τα χρησιμοποιήσουμε καλύτερα -ακόμη και άμα αυτό πρέπει να σκεπαστεί. Αυτό αρχίζει και βγάζει μία πάρα

πολύ ενδιαφέρουσα ταστ, δηλαδή είναι ίσως ακόμη σε μία φάση προνύμφης, δεν είναι κάτι σε σχέση με μία αρχιτεκτονική αντίληψη, δηλαδή δεν είναι κάτι το οποίο μπορεί να φέρει απαραίτητα ένα αποτέλεσμα αξιόλογο, αλλά είναι κάτι το οποίο αρχίζει να δείχνει μία σκέψη, πως να συνεχιστεί μία διαδικασία αφαίρεσης, δηλαδή να αλλάξει τον ίδιο το χώρο ως υποδοχή γιατί το αντιμετωπίζουν σαν μία υποδοχή του υλικού που θα πάρει. έχει ένα ενδιαφέρον. Αυτό το concrete walls rock στη δυτική περιφερειακή Υμηττού, και αυτό είναι νταμάρια, για να δούμε, θα γεμίσει αυτό;

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ TERRA NOVA ΑΠΟ ΤΗΝ Κ. ΑΣΠΑΣΙΑ ΚΟΥΖΟΥΠΗ

Κάτσε να σου δείξω αυτό που έκανα για την Ελβετία στο workshop το Terra Nova. Αυτό το μαύρο κοίτασμα είναι λιγνίτης και κάθε φορά ξεσκεπάζουμε μία στρώση λιγνίτη που έχει 0,5χμ επί 100μ και δεν το κάνουνε συνεχώς, οπότε αυτό το πράγμα, άμα το δεις σε κάποια προχωρά στο τοπίο, είναι γιγαντιαίο: κοίτα πόσο μεγάλο είναι σε σχέση με τα χωριά. Προχωράει σαν μία βεντάλια αυτό, είναι σκαλοπάτια, είναι -200μ. Αυτά είναι χωριά, είναι γιγαντιαίο, από τη μία ανεβαίνει και από την άλλη κατεβαίνει, με την έννοια ότι αυτό προχωράει. Για να προχωρήσει, παίρνουν υλικό από εδώ, το πάνε εδώ και προχωράνε προς τα εδώ, νομίζω από εδώ είναι που γεμίζουναι... κι έτσι αυτό αλλοιώνεται. Κι έχει αυτά τα γιγαντιαία μηχανήματα, αυτό δε σταματάει καθόλου, δουλεύει μέρα-νύχτα. Συνεχίζεται ακόμη αυτό. Τώρα αυτό σκέφτονται να το αντικαταστήσουν με αιεφόρες πηγές ενέργειας. Είναι τελείως χώμα, δεν μπορείς να το κάνεις κάτι. Ακόμη και το γλυπτό που θα κάνεις, θα είναι εφήμερο. Και πηγαίνει σε αυτό το τεράστιο εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας... Η ιδέα μας ήταν να δημιουργήσουμε ένα νησί και η άλλη ιδέα μας ήταν να αφεθούν κάποιες χερσόνησοι, δηλαδή ένα χωρίο να αφεθεί και -καθώς κόβεται το τοπίο- να πάψει να έχει αυτό το όριο το ακαθόριστο, να αρχίσει να ακολουθεί τους καννάβους με τις καλλιέργειες. Είχαμε αυτές τις δύο προτάσεις προκειμένου να σωθεί ένα χωρίο: η μία ιδέα ήταν να γίνει ένα νησί και η άλλη ιδέα ήταν να κρατηθεί η χερσόνησος και να επηρεαστεί όλος ο τρόπος εκσκαφής.

Επομένως, όταν είναι κάτι σε τέτοια μορφή είναι λίγο πιο δύσκολο σε σχέση με κάτι άλλο πιο σταθερό σαν έδαφος. Εν τω μεταξύ είδα διάφορα μέρη τα οποία ήταν χωματερές στην Αθήνα. Η χωματερή είναι κάτι που επανορθώνεται; Είναι κάτι το οποίο μπορεί να καθα-

ριστεί και να το αξιοποιήσει κάποιος ή είναι κάτι που πια έχει αφεθεί στη μοίρα του;

Μπαίνεις μετά σε αυτή τη συνομοταξία των μολυσμένων εδαφών τα οποία μπορεί να είναι είτε βιομηχανικά, είναι τα contaminated Brownfields- είναι κάτι που χρησιμοποιείται πολύ στους αρχιτέκτονες και στους μηχανικούς περιβάλλοντος- είναι κάποιες περιοχές που έχουν υποστεί μία άσχημη αντιμετώπιση και σε αυτά έχουν εναποτεθεί είτε ραδιενεργά υλικά είτε μολυσματικά βιομηχανικά υλικά, είτε βιολογικά απορρίμματα μίας πόλης

Και αυτά τα εδάφη μπορούν να καθαριστούν σε ένα βαθμό: αν είναι ραδιενέργεια, πρέπει να περάσει κάποιος χρόνος, μπορούν να υποστούν καθαρισμούς ή να απομονωθούν (πέφτουνε πλάκες, τσιμέντα γι αυτό) αναλόγως το είδος της μόλυνσης και του εδάφους. Αν από τη χωματερή η μόλυνση βρει υπόγεια κοιτάσματα νερού, αρχίζει και το πρόβλημα να διοχετεύεται σε μια πολύ μεγαλύτερη περιοχή μέσω του φυσικού δικτύου νερού. Οπότε είναι ένα θέμα μεγάλο. Αλλά αυτό το ψάχνεις πάλι σε σχέση με τα λατομεία;

ΜΓ: Κοιτάξτε, κοιτούσα τα ανενεργά λατομεία της Αθήνας και έχω δει κάποια λατομεία στο Σχιστό εκεί, και στα Άνω Λιόσια(τα οποία είναι και δεν είναι Αθήνα) όπου κάτι αναφέρεται για χωματερές, και ειδικά τα δεύτερα έχουν μέσα σκουπίδια κι έχουν γίνει σκουπιδότοπος. Μετά είχα δει κάποια μικρά λατομεία προς Βάρη, τα λατομεία στα Τουρκοβούνια που είναι τα μισά φτιαγμένα και τα μισά αφημένα, μετά είναι της Πεντέλης, του Υμηττού(πχ Καρέας)

κ.Α.Κ.: Θα μπορούσες να κάνεις μία χαρτογράφηση χρήσεων.

ΜΓ: Ναι, το έχω κάνει. Ξέρω για το Πολιτεία Τένις Κλαμπ που ήταν λατομείο παλιά κι έχει πολιτιστικά.

κ.Α.Κ.: Δηλαδή εσύ δουλεύεις σε μία πολεοδομική κλίμακα;

04 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Δουλεύω επάνω στα ανενεργά λατομεία της Αθήνας, -όχι αυτά που έχουνε αποκατασταθεί, αλλά θα είναι σίγουρα θέμα. Δηλαδή όλα αυτά και όλα τα θετικά παραδείγματα και τα παραδείγματα που έχουμε στην Αθήνα τώρα. Για παράδειγμα, στην Ηλιούπολη, εκεί υπήρχε πάλι ένα λατομείο το οποίο το έχουνε κάνει αθλητικές εγκαταστάσεις. Αλλά τα περισσότερα λατομεία μετατρέπονται σε γήπεδα.

κ.Ν.Γ.: Άλλο χειρότερο.

ΜΓ: Ναι, κι έχουνε μείνει λίγοι ελεύθεροι χώροι, λίγα πράσινα σημεία στην Αθήνα. Για παράδειγμα, στο λατομείο της Νίκαιας επρόκειτο να εναποτεθούν διάφορα μπάζα του μετρό και η διαδικασία έχει παγώσει ήδη από το 2008. Και το θέμα μου είναι τα ανενεργά λατομεία και το πώς μπορεί να δημιουργηθεί land art σε αυτά! Για παράδειγμα, στα έργα σας υπάρχει και η μέθοδος της ανανγώρισης των στοιχείων του λατομείου, βρίσκοντας διάφορα αρχαιολογικά και γεωλογικά στοιχεία. Επίσης υπάρχει η αναφορά στην ανθρώπινη κλίμακα στις πολύ καινούργιες δημοσιεύσεις των Κλεωνών για την οπτική επαφή με το δρόμο με τους ορατούς άξονες τα οποία είναι πολύ όμορφα και αναφέρονται σε κάτι που είναι η αρχιτεκτονική τοπίου, είναι η τέχνη επάνω στο τοπίο. Και από που ξεκινάει αυτό το πράγμα; Πώς ξεφεύγει κάποιος από την κοινή λογική για μία αποκατάσταση που έχει στο νου του ένας μηχανικός -με όλη τη μελέτη και όλες τις οικονομικές παραμέτρους;

κ.Ν.Γ.: Παίζει ρόλο η προσέγγιση βασικά στο χώρο. Κοίταξε κάτι εδώ, εδώ είναι φωτογραφίες της Αττικής Οδού οι βράχοι, αυτά είναι σαν λατομικά πέταλα γιατί κάνανε επεμβάσεις και τομές στους βράχους για να διανοιχθεί ο δρόμος. Σ' αυτή εδώ την περίπτωση προτείναμε να σχεδιάσουμε τα τοιχία με τρόπο ώστε να καταλήγουν και να εκπνέουν μαζί με την τομή του βράχου κι έτσι να μπορούν οι χαράδρες να καταλήγουν σχεδόν μέχρι την άσφαλτο. Επειδή οι κανόνες των οδικών έργων απαιτούσαν να μπει βραχοπαγίδα (τσιμεντένιο τοιχίο) στα 12μ όταν ο βράχος που κοβόταν είχε ύψος περισσότερο από 12μ σε σχέση με την ερυθρά του δρόμου (τελικό ύψος του οδικού καταστρώματος), προτείναμε να σχεδιάσαμε τα τοιχία με τρόπο ώστε να καταλήγουν και να εκπνέουν μαζί με το εξορυκτικό πέταλο διότι αυτά είναι τα τσιμεντένια τοιχία που εμποδίζουν τις πέτρες να κατρακυλίσουν στο δρόμο. Όταν πίσω από αυτά δεν υπάρχει υψωμένος αποτμημένος βράχος, δεν υπάρχει λόγος ύπαρξης. Οι μηχανικοί σχεδιαστές του οδικού έργου είχαν μελετήσει από την πλευρά του Υμηττού ένα συνεχές τοιχίο 7,5μ με μία ζαρντινιέρα 50εκ στη στέψη του. Εμείς προτείναμε η βραχοπαγίδα να μπει σημειακά όπου ήταν απαραίτητη (ύψος βράχος πάνω από 12μ) και να εκπίπτει μαζί με το ύψος του οφρύος του βράχου, κι έτσι καταλήγει να φαίνονται από τους εποχούμενους οι χαράδρες και γενικότερα τα ωραία σημεία του Υμηττού παρακολουθώντας την εξέλιξη του βουνού.

Επίσης αυτά τα τσιμεντένια τοιχία που βρίσκονται στον κόμβο της Κατεχάκη και από τη μεριά του βουνού παραλαμβάνουν με σχεδιαστική υποχώρηση τις κολώνες φωτισμού της Αττικής Οδού (ανά 35μ

περίπου). Η κορυφογραμμή αυτού του τσιμεντένιου τοιχίου για το λόγο που προαναφέραμε δημιουργεί μια κυματιστή κατάληξη (skyline) που επιτρέπει διάλογο με το αποτμημένο βράχο και με τη φύτευσή του, αναιρώντας το συναίσθημα αποκοπής από τον περιβάλλοντα χώρο ενός τσιμεντένιου τοίχου με συντριπτικό συγκεκριμένο ύψος που δημιουργεί το αίσθημα της αποξένωσης και αδιαφορίας.

ΜΓ: Ήτανε διαφορετικό το γεγονός ότι το λατομείο Διονύσου ήταν λατομείο μαρμάρου σε σχέση με ένα λατομείο αδρανών υλικών;

κ.Ν.Γ.: Τεράστια η διαφορά γιατί το ένα έχει πέτρες και το άλλο έχει χαλίκια. Το ένα έχει πολύ ωραία μέτωπα βράχων γιατί ήταν με παραδοσιακό τρόπο εξόρυξης (ξύλινες σφήνες και νερό) και παρουσιάζουν μορφές βράχων όπως όταν οι ρίζες των δένδρων που σπάνε εκεί που υπάρχουν φυσικές ρωγμές και όχι με βίαιο τρόπο, ενώ το άλλο της Αιξωνής ήταν χώρος εξόρυξης του οικοδομικού υλικού που ονομάζεται «άμμος» και γίνονται τα κονιάματα. Το ένα ήταν μία φοβερή καλλονή και το άλλο ήταν ένα τελείως αποσαθρωμένο τοπίο. Υπήρχε μία τεράστια διαφορά. Λοιπόν, θα στα πει η Ασπασία τώρα γιατί εγώ πρέπει να φύγω.

ΜΓ: Χάρηκα πάρα πολύ! Ευχαριστώ!

κ.Ν.Γ.: Κι εγώ χάρηκα πολύ! Μου άρεσε πάρα πολύ που ήσουν πολύ σοβαρή και πολύ ευαίσθητη, μπράβο, θα πας μπροστά, θα σου δώσω την Αιξωνή(το βιβλίο), είναι χαρακτηριστικό, είμαι και χαράκτρια! Θέλω να σου γράψω το όνομά σου, αυτό θα στο χαρίσω! Χαριτωμένη!

ΜΓ: Ευχαριστώ πάρα πολύ!

κ.Ν.Γ.: Και σας χαιρετώ!

κ.Α.Κ.: Το λατομείο Κλεωνών ήταν αρχαίο λατομείο.

ΜΓ: Συνεργαστήκατε και με αρχαιολόγους από ότι κατάλαβα.

[Δομές και Τόπος περι-
δικά μπροστά μας]

κ.Α.Κ.: Ναι, με την αρχαιολόγο την υπεύθυνη του λατομείου, της ευφορίας, την κ.Κασσίμη. Το πιο ενδιαφέρον είναι να δεις τις ίδιες τις μακέτες που είναι εδώ. Εδώ δίπλα υπάρχει ένα πάρα πολύ μεγάλο σύγχρονο λατομείο, εγώ ήθελα να σου μιλήσω γι αυτό γιατί εδώ έχουμε πάρα πολύ τη σχέση ανάμεσα στη μηχανική και στην ανθρωπογενή εκσκαφή. Λοιπόν, αυτό εδώ το πράγμα στη μακέτα είναι η επιχωμάτωση. Αυτό εδώ είναι το τοπογραφικό, εδώ είναι το αρχαίο λατομείο το οποίο προσαρμόζεται τελείως στις isoΰψεις κι εδώ είναι ένα σύγχρονο λατομείο από το οποίο μπορεί και να είχανε πάρει

οδικό έργο, δεν ξέρουμε είναι απλά σύγχρονο περίπου με την πρώτη φάση του οδικού, τέλη 80-αρχές 90 είχε δημιουργηθεί. Στην τομή το αρχαίο λατομείο προσαρμόζεται πραγματικά με φοβερή μαεστρία στο ανάγλυφο και αυτό νομίζω ότι δείχνει και μία διαφορετική προσέγγιση. Εντάξει, -υπήρχε ούτως ή άλλως- μία ανθρώπινη κλίμακα σαν τρόπος κατασκευής αυτού του τοπίου, αλλά -επιπλέον αυτό-ύ είναι κάτι το οποίο μπορούμε να το θαυμάσουμε, δηλαδή αυτός ο χώρος ήταν φτιαγμένος για να λειτουργεί με ανθρώπους, έχει σε ορισμένα σημεία μεγάλους αναβαθμούς, αλλά γενικά κάποιος μπορεί να κάτσει σε αυτό, είναι ένας αμφιθεατρικός χώρος ο οποίος θα μπορούσε να είναι και σαν χώρος διημέρευσης: είναι σαν αρχαίο θέατρο, είναι πραγματικά όμορφο. Σε μεγάλη αντίθεση με αυτόν το χώρο ο οποίος έχει μία άλλη σχέση με το τοπίο, έχει ένα κατακόρυφο πέταλο το οποίο δίνει μία κλίμακα γιγαντισμού και η οποία αυτή κλίμακα έχει να κάνει με όλα τα τεχνικά έργα -όπως γίνονται. Έχουμε 80μ ύψος σχεδόν κατακόρυφο, οπότε -θέλω να πω ότι- αυτό δεν είναι κάτι το οποίο μπορεί να συγκριθεί και οι αρχαιολόγοι μας είπαν «Γιατί δεν κάνετε κάτι για να το κρύβετε;» εμείς δε θέλαμε να κάνουμε κάτι για να κρύψουμε το σύγχρονο γιατί -ούτως ή άλλως -δεν άνηκε στην περιοχή μελέτης μας. Δηλαδή δε μας ανατέθηκε αυτό, μας ανατέθηκε να κάνουμε κάτι σε αυτή τη λωρίδα, αλλά αυτό που σκεφτήκαμε να κάνουμε που έλειπε από αυτό το χώρο -κατά τη γνώμη μας, ήταν να εισάγουμε, -επειδή θέλαμε να αναφερθούμε στο αρχαίο λατομείο- ήταν να εισάγουμε την ανθρώπινη κλίμακα. Η οποία ανθρώπινη κλίμακα είναι αυτή που παρήγαγε το αρχαίο λατομείο, ήταν το χαρακτηριστικό του γνώρισμα.

ΜΓ: Είναι πραγματικά αντίθεση παλιό με σύγχρονο δίπλα-δίπλα.

κ.Α.Κ.: Ναι, όμως εμείς, αυτό που ψάξαμε ήταν και κάτι ακόμα. Αυτός εδώ στο topos είναι ένας αρχαίος χάρτης που δείχνει τη γειτνίαση του αρχαίου δρόμου Κορίνθου-Αργούς και του σύγχρονου από το διδακτορικό της Ανέτ Μάρσαλ, οπότε είναι προφανές. Το λατομείο είναι παραγωγικό τοπίο, δηλαδή βρίσκεται συνήθως κοντά σε ένα δίκτυο οδικό ή σιδηροδρομικό στα νεότερα χρόνια.

ΜΓ: Επειδή είναι γενικά κοντινή η απόσταση που πρέπει να κάνουν οι λατόμοι, γι αυτό ένα λατομείο είναι πάντα κοντά σε ένα δρόμο, για να είναι προσβάσιμο...

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΛΑΤΟΜΕΙΟ ΤΩΝ ΚΛΕΩΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ Κ. Α. ΚΟΥΖΟΥΠΗ

Κ.Α.Κ.: Ναι. Πάντως πριν έκανες μία πάρα πολύ ωραία ερώτηση και θέλω να επανέλθω σε αυτό. Δηλαδή λες ποιο είναι αυτό το οποίο θα σε κάνει να κάνεις κάτι διαφορετικό. Εγώ δε νομίζω ότι έχει να κάνει με κάποιο στοιχείο, αλλά με την τάση. Εμάς σε αυτή την περίπτωση, στο λατομείο των Κλεωνών θέλαμε να αποκαλύψουμε, να δημιουργήσουμε ένα γρίφο ο οποίος να μιλάει και να αποκαλύπτει κάποια στοιχεία από τον τρόπο εξόρυξης στην αρχαιότητα, δηλαδή αυτούς τους 3 καννάβους εξόρυξης με τα 3 χρώματα και να κρατήσουμε αυτή την παραλληλία, αλλά μας ενδιέφερε να δείξουμε αυτή τη σχέση των δύο αξόνων. Είχαμε να κάνουμε με ένα τοπίο της μεταφοράς και είναι κι ένα λογοπαίγνιο αυτό: είναι μία μεταφορά για το μεταφορικό τοπίο, δηλαδή και τότε αφαιρούνταν οι ογκόλιθοι και μεταφέρονταν και τώρα υπάρχει το οδικό δίκτυο κι έχει και την έννοια του μεταφορικού δικτύου. Και ψάξαμε να βρούμε τελικά τους κοινούς παρανομαστές όχι ανάμεσα στο αρχαίο λατομείο και στο σύγχρονο αυτό λατομείο. Θεωρήσαμε πολύ πιο σημαντική σαν συγκυρία τη σχέση του αρχαίου λατομείου με τον αρχαίο οδικό άξονα ως έργο υποδομής. Και αντίστοιχα τη σχέση του αρχαίου λατομείου με το σύγχρονο οδικό άξονα. Δηλαδή δε θέλαμε καν να μπουν σε διάλογο αυτά τα δύο. Ασχοληθήκαμε μόνο με τον εξής τρόπο: να αποδώσουμε τη νησίδα στο αρχαίο λατομείο. Το στείλαμε κάπως στο φόντο, πίσω από έναν λόφο. Πριν κάνουμε την παρέμβαση η νησίδα ήταν κόκκινη, με κοκκινόχρωμα, κι έδινε την εντύπωση ότι ήταν χώρος στάθμευσης του νεότερου λατομείου. Εμείς το πήραμε και το αφήσαμε σαν πίσω φόντο.

Επειδή είναι κοντά στο αρχαίο λατομείο βέβαια, υπάρχει μια εμπλοκή των αρχαιολόγων, οι οποίοι, μερικοί θεωρούν ότι εφόσον -όπως σου έδειχνα στην τομή: αυτό το μπλε είναι μπάζα, δηλαδή για να πάρει ο δρόμος αυτή τη σωστή καμπύλη, εδώ είναι τα πάρα πολύ ψηλά μπάζα, 50μ, έχει υψωθεί, αυτή είναι η κατάσταση τώρα. Εμείς παρεμβήκαμε επάνω σε μπάζα. Οπότε, θεωρητικά, υπάρχει και η άποψη ότι εφόσον δε λειτουργούμε επάνω σε αρχαίο έδαφος, ότι εφόσον δεν κάνουμε θεμελιώσεις οι οποίες μπορεί να βλάψουν το αρχαίο λατομείο, κι εφόσον δεν μπορούν να συνεχιστούν οι ανασκαφές -ούτως ή άλλως- σε αυτό το σημείο διότι τίθεται θέμα οδικής ασφάλειας. Δηλαδή αν σκαφτεί αυτό το σημείο, τα νερά αυτά θα σηκώσουν το δρόμο, δηλαδή δεν έχει προβλεφθεί κάτι τέτοιο. Είναι ένας χώρος εδώ που είναι όντως αδρανής και θα μπορούσε να γίνει αυτό ούτως ή άλλως. Αλλά υπάρχουν και κάποιοι άλλοι αρχαιολόγοι που θεωρούν ότι οπτικά αυτό αλληλεπιδρά, γι αυτό κάναμε μια σειρά από

τομές για να αποδείξουμε ότι αυτά τα λοφάκια που κάναμε πουθενά δεν παρεμποδίζουν τη θέα...Δημιουργούμε μία οπτική χοάνη που στέλνει το βλέμμα στο αρχαίο λατομείο και ότι αυτό το αναδεικνύει περισσότερο, αυτή είναι η προσέγγιση που κάναμε και αυτές είναι οι 3 διευθύνσεις εξόρυξης στις οποίες στηρίχτηκαν οι 3 κάναβοι. Και πολλές φορές έχω παρατηρήσει -οδηγώντας για το Βόλο- ότι πολλές φορές όταν βλέπεις κάτι να επαναλαμβάνεται και είσαι σε μία μεγάλη ταχύτητα, μπορείς κι εντοπίζεις κάτι πολύ πιο ξεκάθαρα. Αν ήταν ένα παλιό λατομείο κι όχι ένα αρχαίο λατομείο, ενδεχομένως να μπαίναμε στον πειρασμό να συνδιαλαγούμε με το σύγχρονο λατομείο. Ήταν πιο πολύ ένα αρχαιολογικό θέμα.

05 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Γενικά, το να ξεκινήσει κάποιος να πρωτοσχεδιάζει επάνω σε ένα λατομείο, μοιάζει με το σχεδιασμό κάποιου άλλου αρχιτεκτονικού ή γλυπτικού θέματος (πχ μία πλατεία, μία πλαγιά βουνού) από το οποίο θα μπορούσαμε να βρούμε κάτι να πιαστούμε, κάποια λογική, κάποιους κοινούς κανόνες;

κ.Α.Κ.: Η ερώτηση είναι λίγο δύσκολη. Ίσως αυτό έχει να κάνει με τον τρόπο που κάποιος συσχετίζει και δομεί τη δημιουργική του σκέψη. Έχουμε και μία ερμηνεία. Έχουμε ένα θέμα που είναι πολύ δύσκολο, το θέμα του λατομείου, και πως το προσεγγίζουμε, ποια είναι τα εργαλεία μας, έχουμε ήδη κάποια εργαλεία έτοιμα από κάποια άλλη πρακτική που είναι πιο κοινή;

Για μένα αυτό είναι ένας τρόπος που μου είναι λίγο ξένος. Εγώ δεν εργαζόμαι έτσι για να είμαι ειλικρινής. Δηλαδή όχι ότι δεν έχει κοινά στοιχεία, δηλαδή αν θες να αποδόσεις έναν χώρο -ιδιωτικό ή δημόσιο- στους πολίτες(πχ χώρος διημέρευσης) έναν χώρο αποδομένο στους πολίτες. Υπάρχουν κάποια εργαλεία που έχουν να κάνουν με το τι σημαίνει δημόσιος χώρος, τι σημαίνει μοιράζομαι το χώρο, κινούμαι στο χώρο, την ανθρώπινη κλίμακα, για εμένα τα κοινά στοιχεία σταματάνε σε αρκετά αφηρημένο στάδιο. Γενικά είμαι πολύ φανατική με το να προσπαθώ να βρίσκω συσχετισμούς που μπορούν να φτάνουν σε ένα ικανοποιητικό βάθος για εμένα. Ας πούμε, εδώ θεωρήσαμε αντίστοιχα ότι υπάρχει ένας συσχετισμός μεταξύ βραχοδεματίων και λιθοδεματίων. Τα βραχοδεμάτια είναι ενιαία μπλοκς, ενώ τα λιθοδεμάτια είναι μία μορφή υποδεέστερη. Το είχε δει και ο Φατούρος κάποια στιγμή και είχε πει ότι αυτό που του άρεσε είναι ότι αυτά

τα λιθοδεμάτια που τοποθετήσαμε, δεν ανταγωνίζονται το λατομείο, διότι είναι πιο αραιά, δηλαδή ένα δέμα προκατασκευασμένο είναι πολύ πιο βαρύ, συμπαγές ,σημαντικό , ενώ το άλλο είναι πιο αραιό, είναι σαν σύννεφο, είναι μια ύλη πολύ λιγότερης σημασίας. Αυτό είναι από σχηματοποιημένη λατύπη, η οποία είναι το παραπροϊόν από τις λαξεύσεις και υπάρχει και στην κατασκευή του δρόμου όταν σπάνε οι βράχοι για τη διάνοιξη του. Οπότε ψάξαμε πάρα πολύ βαθιά για να βρούμε τον κοινό παρανομαστή. Πήγαμε πέρα από το αν είναι της μόδας ή όχι.

Όλα εξαρτώνται από τον στόχο, σίγουρα το να καταδυθεί κάποιος σε έναν τόπο, σε ένα ανθρωπογενές τοπίο, το λατομείο- ένας τόπος αμφίσημος: ενέχει και την ιστορία του τοπίου. Για παράδειγμα, στο λατομείο των Κλεωνών κοντά ήταν το στενό και η μάχη των Δερβενακίων με τον Κολοκοτρώνη. Κάποιος θα μπορούσε να σταθεί σε αυτό, το τι θα επιλέξει ο κάθε άνθρωπος να σηματοδοτήσει είναι μία επιλογή με το πως πχ θέλει να αποδώσει μία ιστορική διάσταση σε έναν χώρο. Στην Ελλάδα υπάρχει πολύ έντονη η αρχαιολογική και η ιστορική διάσταση. Πολλές φορές το να δοθεί ένας χώρος σε αυτή τη διάσταση -πέρα από μία επεξηγηματική πινακίδα ή ένα Ηρώο- , το να αποδοθεί χώρος και στο τοπίο να μπορεί κάποιος να διαβάσει ότι κάτι έχει συμβεί και να σταθεί και να μπει σε μία διαδικασία συλλογισμού αντί να κάτσει μπροστά σε μία ταμπέλα και να διαβάσει, αυτό είναι μία χρήσιμη διαδικασία. Είναι μία προσπάθεια να μη δώσουμε έτοιμη την πληροφορία, όπως στο λατομείο Διονύσου, αν θέλει κάποιος να βρει διάφορα στοιχεία, θα τα βρει χωρίς επεξήγηση.

02 ...ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΣΗΣ

Δηλαδή μου λες για λατομείο και πως χειρίζεται κάποιος ένα λατομείο που έχει γίνει με εκσκαφή, σου δείχνω ένα έργο land art που έχει γίνει με εκσκαφή. Μήπως ξέρεις τον αρχιτέκτονα Michael Heizer; Αυτός είναι ένας land artist ο οποίος έχει κάνει έργα με εκσκαφή στην Αμερικανική έρημο, όπου δεν υπάρχει η ανθρώπινη κλίμακα. Το έργο λέγεται double-negative. Είναι ένα σημείο ενός γκρεμού, διακόπτονται δύο αντικριστές σχισμές από μία ρεματιά -που στην ουσία η μία κοιτάει την άλλη, κομμάτι του έργου είναι και τα μπάζα που έπεσαν. Είναι στην αμερικάνικη έρημο και ο καλλιτέχνης έκανε αυτή την τομή. Δεν υπάρχουν πολλά διάσπαρτα ίχνη πολιτισμού, είναι ένα τοπίο στο οποίο απουσιάζει η ανθρώπινη κλίμακα σε πολύ μεγάλο

βαθμού. Είναι μία μαγεία, μία δύναμη του τοπίου αυτή, δηλαδή εδώ θα χανόταν η ανθρώπινη κλίμακα. Κατάλαβε ότι για να δουλέψει και να κάνει ένα έργο τέχνης σε αυτό το χώρο, ότι έπρεπε να χρησιμοποιήσει έναν εκσκαφέα οπότε αυτό το παράδειγμα το χρησιμοποιώ κάπως έμμεσα. Δε σημαίνει ότι επειδή στα λατομεία υπάρχει η κλίμακα του εκσκαφέα είναι κάτι κακό. Αυτός ο γιγαντισμός έχει τεράστιο ενδιαφέρον και έχει νόημα κάποιος να τον αφουγκραστεί και να προσπαθήσει να συνδιαλλαγεί μαζί του. Εγώ δεν έχω εργαστεί σε αυτή την κλίμακα άμεσα, αλλά πιστεύω ότι αυτό το έργο των Κλεωνών, ότι συνδιαλέγεται και με αυτή την κλίμακα, δηλαδή αυτό που κάναμε δείχνει και μια απάντηση στην ύπαρξη του διπλανού λατομείου. Δηλαδή, αυτό που βλέπαμε εδώ, το πάρα πολύ σημαντικό αρχαιολογικό στοιχείο που έχει την ανθρώπινη κλίμακα και που βρίσκεται να πνίγεται μέσα σε μια γιγαντιαία κλίμακα η οποία έχει να κάνει με την κίνηση οχημάτων σε μεγάλη ταχύτητα. Οπότε δεν είναι τα οχήματα γιγάντια, είναι μια μηχανοκίνητη κλίμακα χρόνου και είναι και μία μηχανοκίνητη κλίμακα στο χώρο. Εγώ πιστεύω ότι αυτό το λατομείο ασφুক্তιούσε, ότι δεν είχε το χώρο που του άξιζε. Οπότε αυτό που κάναμε ήταν να εγγραφεί το αρχαίο λατομείο με τη γλώσσα του σήμερα. Αυτό για μένα είναι πολύ σημαντικό, θέλαμε να εγγράψουμε την ύπαρξη του αρχαίου λατομείου με τον κώδικα του σύγχρονου οδικού άξονα και γενικά των σύγχρονων τεχνικών έργων, συμπεριλαμβανομένου και του νεότερου λατομείου. Δηλαδή το ότι υπάρχει μία ωμότητα σε αυτό το υλικό, τα συρματοκιβώτια ή εμείς τα λέμε λιθοδεμάτια σε σχέση με τον τρόπο που γινόταν η λάξευση: υπάρχει μία διαφορά στο χρόνο που έπαιρνε για να λαξευτεί και να αφαιρεθεί ένας όγκος με το χρόνο που παίρνει να κοπεί ένα κομμάτι του βουνού, να σπαστεί στο σπαστήρα και να γεμιστεί ένα δεμάτιο. Και δεν είναι τυχαίο που έχουν και τα δύο την ανθρώπινη κλίμακα, ως πούμε-ο τρόπος που τοποθετούνται: μπαίνουν πολλές φορές σαν προστατευτικά σημεία εκεί που γίνονται οι κατολισθήσεις στον οδικό άξονα. Γεμίζονται από τους ανθρώπους και τα μηχανήματα, είναι ένα από τα λίγα οδικά υλικά-κατασκευές που ενέχουν την ανθρώπινη κλίμακα σε αυτό το βαθμό. Τελικά, είναι σαν να αντιπαρατίθεται ο χρόνος απόσπασης και μεταφοράς του βράχου -που είναι τεράστιος με τον πολύ πιο γρήγορο τρόπο απόσπασης υλικού με μηχανοκίνητο τρόπο θρυμματίσής του και δημιουργίας αυτού του δεματίου.

02 ...ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΣΗΣ

Για εμένα είναι κι ένας χώρος τελικά περισυλλογής και ανάμεσα στο τι σήμαινε τότε ένα τεχνικό έργο. Γιατί ένα λατομείο δεν είναι υπολειμματικός χώρος. Και σε αυτό το σημείο, έρχομαι στους Μεταλλειολόγους-Μηχανικούς Περιβάλλοντος.

ΜΓ: Ναι, έχουν εκδώσει διάφορα θέματα και στον Ορυκτό Πλούτο που αφορούν θέματα επανάχρησης, τις οικονομικές παραμέτρους που έχει ένα τέτοιο μέρος, τι ωφέλει φέρνει στην περιοχή. Δηλαδή έχουν κάνει μία πολύ εξονυχιστική μελέτη των αντικειμενικών στοιχείων για μία επανάχρηση,-όχι για land art.

κ.Α.Κ.: Τι εννοείς αντικειμενικών στοιχείων;

ΜΓ: Δηλαδή, όταν μία περιοχή έχει ένα παλιό λατομείο, λόγω της εικόνας που είχαν οι λατόμοι παλιά από ακουστική, οπτική όχληση σε διάφορα σημεία της Αθήνας, καθώς τα λατομεία είναι χώροι οι οποίοι βρίσκονται παράπλευρα της κατοικημένες περιοχής, και καθώς κάθε φορά που επεκτείνεται μία πόλη αυτά τα περικλύει μέσα της. Είναι το φαινόμενο εκκρεμές. Επειδή δεν τα ήθελαν οι οικισμοί, όταν αυτά γίνονται οι τελευταίοι χώροι πρασίνου, πως αντιμετωπίζουμε περιβαλλοντικά και οικονομικά το χώρο. πχ Υπάρχει πινακάκι με παραμέτρους από κατοίκους που εξηγεί πότε κάτι είναι οπτικά ενοχλητικό.

κ.Α.Κ.: Είναι αντικειμενικοποίηση της πληροφορίας, το να δώσεις παραμέτρους σημαίνει ότι προσπαθείς να βρεις ένα πιο γενικό τρόπο να παρουσιάσεις μία πληροφορία με έναν τρόπο πιο κατανοητό. Για εμένα υπάρχει ένα πρόβλημα με τη λέξη αντικειμενικό. Δηλαδή και το ποιες παραμέτρους θα διαλέξει ο καθένας να εξετάσει, ποιες ερωτήσεις θα κάνει, ακόμη κι ένα multiple choice που πιάνει περισσότερο κόσμο, όλοι τους καταλαβαίνουν κάτι διαφορετικό, και είναι πιο γενικό, ίσως όχι τόσο αντικειμενικό. Σαν πλασματικό. Είναι γενικά ειλικρινές σε μια ανθρώπινη κλίμακα εξέτασης να είμαστε συγκεκριμένοι, σαφείς, να μπορούμε να επικοινωνούμε για να εξηγήσουμε αυτό που εννοούμε. Θέλω να πω ότι η αντιμετώπιση του λατομείου δεν πρέπει να μοιάζει με αντιμετώπιση πάθησης. Δεν είναι σύμπτωμα και φάρμακο κάθε φορά. πχ ναι, στις χωματερές έχουμε θέματα χημείας και φυσικής για να πάρουμε μέτρα για την ανθρώπινη υγεία και αυτό είναι απαραίτητο από τους Μηχανικούς Περιβάλλοντος - Μεταλλειολόγους. Κι εδώ έχουμε τεράστιο κομμάτι αντικειμενικότητας με την

έννοια ότι γι αυτό θεωρούμε σαν σημείο αναφοράς τον ανθρώπινο οργανισμό, όταν έχουμε να κάνουμε όμως με την αισθητική, το θέμα γίνεται φιλοσοφικό! Σύμφωνα με ποιο ρεύμα με ποια εποχή, με ποιο αισθητικό θέμα;

ΜΓ: Εδώ μιλάμε για land art το οποίο το λέγαμε και πριν σαν παράμετρο.

κ.Α.Κ.: Την αισθητική δεν μπορείς να την ποσοτικοποιήσεις, και τελικά αυτή εκφράζεται συνήθως δημιουργικά. Και είναι πολύ χρήσιμο κάποιος να ξέρει από ποιιά πλευρά είναι πάρα πολύ δυνατός. Δηλαδή μπορεί να είναι ένας άνθρωπος να είναι εξαιρετικός επιστήμονας κι ένας άνθρωπος που είναι land artist, να μη θέλει να συγκροτηθεί στο βαθμό αυτό. Δηλαδή αυτός που είναι εξαιρετικός επιστήμονας να κάνει μία υπέροχη δουλειά αποκατάστασης ενός παλιού λατομείου καθαρίζοντάς το, φυτεύοντάς το βρίσκοντας πραγματικά τη γεωλογία που υπάρχει, ποια φυτά ευνοεί, ποια οικοσυστήματα, ποια υλικά τις ροές του νερού. Και είναι διαφορετικό αυτό για έναν άνθρωπο που όλα αυτά δεν τον νοιάζουν καθόλου πχ το παράδειγμα που χρησιμοποιεί ο land artist μία μπουλντόζα και κάνει μια κίνηση. Είναι μια απόφαση αλλά πρέπει κάποιος να ξέρει από ποιια πλευρά βρίσκεται. Δε λέω ότι δε συνδυάζονται αυτά, πχ μπορεί να γίνει όντως μία έρευνα μπορεί να καθαριστεί ένας χώρος και να αποδοθεί στο κοινό πχ σε ένα μέρος να βρεθεί μόλυβδος που είναι ένα υλικό επικίνδυνο, δηλαδή δεν μπορείς να βάλεις ανθρώπους εκεί.

076 ΕΡΩΤΗΣΗ

ΜΓ: Εκεί χρειάζεται η συνεργασία μεταξύ ορισμένων τομέων;

κ.Α.Κ.: Εκεί βεβαίως και χρειάζεται η συνεργασία με τους ειδικούς Μεταλλειολόγους, και γενικά Μηχανικοί Περιβάλλοντος. Χρειάζονται επίσης χωροτάκτες(για τις χρήσεις γης), αρχιτέκτονες τοπίου, αρχαιολόγοι(αν είναι αρχαιολογικό το θέμα), γεωπόνοι, περιβαλλοντολόγοι, γεωλόγοι, ίσως και παλαιοντολόγοι όταν έχουμε κοιτάσματα με απολιθώματα.

Γενικά πιστεύω ότι το τοπίο είναι κάτι τεράστιο, χωρίς όρια. Δηλαδή τα όρια που θα του βάλουμε κάθε φορά έχουν να κάνουν με ένα σημείο αναφοράς. Έχουμε να κάνουμε με το πόσο θες να εστιάσεις ή να συσχετίσεις πχ λατομεία Σελεπίτσαρη που είναι πιο πάνω από

το Κερατσίνι σε σχέση με τα λατομεία στα Τουρκοβούνια. Βρίσκονται σε λόφους, ο αστικός ιστός τα πνίγει κι έτσι αναφέρονται σε πολλές περιοχές-γειτονιές ταυτόχρονα, πολλές φορές είναι όμοροι Δήμοι που συναντώνται. Τα λατομεία εντός του λεκανοπεδίου στα όρια της πόλης αναφέρονται στους πιο κοντινούς Δήμους που είναι στις παρυφές τους.

ΜΓ: Επομένως η κάθε περίπτωση έχει τα δικά της.

κ.Α.Κ.: Εγώ θα έλεγα ότι θα είχε ενδιαφέρον να κάνεις μία τυπολογία, όπως δηλαδή λέμε για κλειστό σπίτι, ανοιχτό σπίτι ή ένα κτίριο. Πχ σπίτι με πολλά ανοίγματα ή πιο σκοτεινό, ογκώδες. Όπως τα λουτρά του Τσούμι που έχουν μία γλυπτική σχέση σε σχέση με το φως, με τον τρόπο που μπαίνει η εικόνα από έξω προς τα μέσα του τοπίου, αντίθετα βλέπουμε ένα κέλυφος, το περίπτερο του Mies Van Der Rohe στη Βαρκελώνη που είναι τελείως ανοιχτό και χειρίζεται το διαχωρισμό του χώρου με επιφάνειες εσωτερικά και τη ροή του χώρου. Βλέπεις δύο τύπους ως πούμε παρόλο που μιλάμε για διαφορετικές εποχές. Θα μπορούσες κι εσύ, όπως μου είπες ότι ήδη έχεις σημειώσει κάποια σημεία στο λεκανοπέδιο.

ΜΓ: Ναι, το έκανα μόνο μέσα από το κτηματολόγιο αυτό, δεν υπήρχε κάπου έτοιμο.

κ.Α.Κ.: Δε νομίζω ότι έχει ασχοληθεί κάποιος με αυτό και ότι είναι πολύ χρήσιμο να το κάνεις. Αλλά εγώ θα σου πρότεινα, αν θες να το πας ένα βήμα προς την αρχιτεκτονική-με όλο το σεβασμό στον Πάνο Δραγώνα-επειδή το συζητάμε, να δουλέψεις μια τυπολογία σε σχέση με αυτό: αν είναι περίοπτα, αν είναι εσωστρεφή ή εξωστρεφή τη σχέση με την ανθρώπινη κλίμακα. Να βρεις κάποιους παράγοντες ως πούμε.

Το λατομείο είναι κάτι το οποίο δημιουργείται από μία λογική αφάιρεσης. Αυτό για εμένα είναι πάρα πολύ σημαντικό. Δηλαδή πολλές φορές υπάρχει μία κοινή λογική διαδεδομένη η οποία λέει ότι είναι χώροι που έχουν υπάρξει θύματα της εκμετάλλευσης. Αυτό είναι το ίδιο υλικό αναδιαταγμένο με τον ίδιο τρόπο. Μπορούμε να δούμε το ίδιο υλικό σε διαφορετικές καταστάσεις: το βράχο το μαρμάρينو μέσα στο δάσος, το βράχο το μαρμάρينو να έχουν αφαιρεθεί τα επάνω χρώματα, τα κομμάτια της λατύπης κατά τη διάρκεια της σμίλευσης του όγκου σε κανονικότερο σχήμα. Οι ίδιες πέτρες που είναι πιο πίσω, μοιάζουν με χαλίκια. Και δημιουργείται το παιχνίδι με την κλίμακα, αυτό για μένα είναι μία από τις ποιότητες του τοπίου, είναι μία δυνατότητα του τοπίου. Σε ένα τοπίο ψάχνεις πολλές φορές

την κλίμακα και αυτό το πράγμα το καθιστά πιο ελεύθερο. Αν τοποθετήσεις κάποια κτίρια έστω και σε λίγα στρατηγικά σημεία που χάνεις αυτή την αίσθηση της απροσδιοριστίας, αμέσως το τοπίο γίνεται πολύ πιο συγκεκριμένο, πολύ πιο απτό. Και πολλές φορές χάνει αυτή τη μαγεία. Δηλαδή για μένα χρειάζεται πολλή προσοχή. Είναι πολύτιμο το να χάνεται η ανθρώπινη κλίμακα. Το συγκινητικό είναι ότι αυτό με το οποίο παλεύανε οι λατόμοι(για να κάνουνε τους δρόμους τους), ότι το χρησιμοποίησανε κιόλας. Σκεφτήκαμε να κάνουμε ένα ολόκληρο δέρμα από πέτρες που τις γυρνάγανε έτσι για να μη σκοντάφτουμε.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΖΕΝΕΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ Κ. Α. ΚΟΥΖΟΥΠΗ

Κ.Α.Κ.: Στο Λυκαβηττό έχει γίνει του Ζενέτου το θέατρο, αυτό έχει πάρα πολύ ενδιαφέρον. Έχει μία δομή σαν δορυφορικό. Ο Ζενέτος είναι μεγάλο κεφάλαιο της ελληνικής και της διεθνούς αρχιτεκτονικής. Στα ελληνικά παραδείγματα λατομείων πρέπει να είναι ένας ακρογωνιαίος λίθος στην έρευνά σου. Είναι σαν ένας κοσμικός δέκτης, σαν ένα αστρονομικό ραντάρ που δέχεται την πληροφορία από το διάστημα και στο θέατρο το κοινό δέχεται αυτό που συμβαίνει στην εστία του θεάτρου που είναι -ας πούμε- οι ηθοποιοί. Αυτός μπόρεσε και διάβασε στο λατομείο τη δυνατότητα να κάνει αυτό το πράγμα. Κι εκεί εισήγαγε μία άλλη κλίμακα, παρόλο που διατήρησε αυτή τη σχέση με την ανθρώπινη κλίμακα, αυτή η τυπολογία του ραντάρ, με κάποιες αλλοιώσεις, αλλαγές, θα μπορούσε να είναι σαν ένας χώρος λήψης πληροφοριών σαν ένα ραδιοτηλεσκόπιο. Ο Ζενέτος ήταν ένας άνθρωπος πάρα πολύ βαθυστόχαστος, οπότε βρήκε μία δομή η οποία αναφέρεται και σε μεγαλύτερες κλίμακες, και σε μηχανικά κατασκευάσματα που δεν αναφέρονται άμεσα και στον ανθρώπινο σώμα. Δηλαδή τα σκαλιά είναι πάρα πολύ εργονομικά δουλεμένα, ενώ είναι απότομα, είναι πάρα πολύ ξεκούραστο να τα ανέβεις, να κάτσεις, έχει πάρα πολύ ωραία ορατότητα.

Ο Ζενέτος βρήκε μία πολύ καλή λύση στην περίπτωση του μέρους. Ο Λυκαβηττός έχει την έννοια του πανοράματος δηλαδή εκεί υπάρχουν σημεία που μπορείς να δεις σχεδόν όλη την Αττική αν ανέβεις λίγο πιο ψηλά. Έπαιξε και με την προφανή απουσία της προφανής ανθρώπινης κλίμακας, και δημιούργησε κάτι το οποίο ενέχει την ανθρώπινη κλίμακα, αλλά δε σε ξενίζει. Η απουσία της ανθρώπινης κλίμακας δεν είναι κατ' ανάγκη κάτι κακό. Πλέον έχουμε ανάγκη

για την απουσία της ανθρώπινης κλίμακας, επειδή το ανθρωπογενές έχει κατακλείσει και κατακλύζει συνεχώς τον πλανήτη μας, το να υπάρχει ένας χώρος όπου η ανθρώπινη κλίμακα απουσιάζει, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κάτι πάρα πολύ δημιουργικό. Και ο Ζενέτος συνδιαλέχθηκε με αυτό. Μπορεί να ήθελε να δημιουργήσει έναν ομφαλό του Λεκανοπεδίου, αντίστοιχα υπάρχει και στα Τουρκοβούνια, και στο Σελεπίτσαρη στον Πειραιά, και όλα έχουν την έννοια του πανοράματος. Είσαι ψηλά, αλλά είσαι σε μία κοιλότητα, έχεις κάποια προστασία. Υπάρχουν πάντα ορισμένες συγκυρίες, τα γενικά πλαίσια και οι τρόποι επίλυσής τους.

Εμένα με νοιάζει πόσο χρησιμοποιείται το λατομείο με χαρακτήρα ήδη και πόσο κάποιος προσπαθεί να το κρύψει, βλέποντάς το σαν μία πληγή για το οποίο ντρεπόμαστε και το οποίο πρέπει να το καλύψουμε.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΩΝ ΡΟΛΟΓΙΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ Κ. Α. ΚΟΥΖΟΥΠΗ

Η κοιλάδα των ρολογιών «Watch Valley» είναι στο Καντόνια Σαντέλ στα ορεινά της γαλλόφωνης περιοχής της Ελβετίας και κοντά στα σύνορα με τη Γαλλία. Η ιδέα ήταν να γίνουν κάποιες εκσκαφές και να βρεθούν απολιθώματα από διάφορες φάσεις της Ιουράσιας περιόδου. Η περιοχή λέγεται Zurah κι έδωσε το όνομά της στο Jurassic Period, γιατί είναι γεμάτη με απολιθώματα. Οπότε, το ενδιαφέρον είναι ότι αυτά τα απολιθώματα βρέθηκαν και σε πολλά λατομεία, πέρα από τα βράχια βουνό. Οπότε τα λατομεία έχουν ενδεχομένως πολλές φορές και παλαιοντολογικό ενδιαφέρον. Εμένα η πρότασή μου ήταν να δημιουργηθούν κάποιες καινούργιες εκσκαφές προκειμένου να βρεθούν τέτοια απολιθώματα τα οποία χαρακτηρίζουν τα οικοσυστήματα της κάθε εποχής. Και με ενδιέφερε αυτή η αντιδιαστολή ότι βρισκόμαστε πάρα πολύ μακριά από τη θάλασσα και ξαφνικά έχει θαλάσσιους οργανισμούς, ενώ -ας πούμε- δίπλα είναι οι αγελάδες που βόσκουν κτλ Και αυτό έδινε αυτή την αίσθηση της ρευστότητας, δηλαδή ότι η επιφάνεια της γης δεν είναι και τόσο σταθερή, δηλαδή κάποτε εκεί ήταν θάλασσα -υπάρχουν τεκτονικές πλάκες. Όλος αυτός ο πλούτος της γεωλογίας αποτυπώνεται πολλές φορές στα πετρώματα, γι' αυτό και τα λατομεία έχουν ενδεχομένως και αυτή την αξία η οποία πολλές φορές παραβλέπεται!

ΜΓ: Πάρα πολύ ωραία! Σας ευχαριστώ πάρα πολύ, ήταν πραγματικά πολύ κατατοπιστικά όλα όσα είπαμε για την ερευνητική μου!



ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ
HELLENIC INSTITUTE OF ARCHITECTURE

Κύκλος διαλέξεων Ελλήνων αρχιτεκτόνων

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Ελληνικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής
σας προσκαλεί στην διάλεξη του κύκλου με θέμα

ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

ΓΛΥΠΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΤΟΠΙΑ ©
Νέλλα Γκόλαντα + Ασπασία Κουζούπη

Πέμπτη 16 Ιανουαρίου 2014, 19:00

Αμφιθέατρο Αντώνη Τρίτση
Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, Ακαδημίας 50

e-mail: info@heliarch.gr, <http://www.heliarch.gr>, τηλ: 210 7259 410



ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

**ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΟΥΣ & ΦΥΣΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ**

[0.00-19.30]

**Τοπίο Εντοπισμού / Σήμανσης -Εν Κινήσει- του Αρχαίου
Λατομείου Κλεωνών από τη Νέα Εθνική οδό Κορίνθου -
Σπάρτης. Έπαινος στην κατηγορία Καλύτερη μελέτη των
ετών 2010-2012. Βραβεία ΔΟΜΕΣ 2013. Κριτές : Inaki
Abalos, Alberto Ferlenga, Kenneth Frampton.**

κ. Ν.Γ.: Θα πούμε τα έργα της συνεργασίας σήμερα, θα παρουσιάσουμε τα έργα ως γλυπτά αρχιτεκτονικά τοπία. Είμαστε μία ομάδα που συμπύχθηκε το 1995, όταν άρχισα να κάνω το λατομείο Διονύσου(ιδιοκτησίας μαρμάρου Διονύσου, 135 στρέμματα). Ήταν ένα πολύ μεγάλο έργο με μεγάλες απαιτήσεις και σωματικές, γιατί ήταν ένα χαώδες τοπίο, και σε εκείνη τη φάση το συζητούσα ότι το σκεφτόμουν αν θα μπορούσα να το προχωρήσω σαν άνθρωπος, σαν παρουσία σωματικών δυνατοτήτων. Δεν πιαναν ούτε καν τα κινητά! Κι εκεί το είδε η Ασπασία, έτσι είναι ο τρόπος που συνεργαστήκαμε, αλλιώς δεν το φανταζόμουν ποτέ ότι θα συνεργαζόμουν -ας πούμε- σε τέτοια έκταση με την Ασπασία - είναι ένα δύσκολο εγχείρημα αυτό. Αλλά εκεί, όταν ήρθε και το είδε «Να ρθω» λέει « μία μέρα να δω τον χώρο.» κι όταν είδε τον χώρο «Σκέφτεσαι να αφήσεις αυτό το βουνό, το ολόκληρο από πέτρες, από μαρμαρόπετρες; Πότε θα σου ξαναβρεθεί αυτή η ευκαιρία; Εάν θέλεις, μπορούμε να το σχεδιάσουμε μαζί!» Κι έτσι, μέσα σε αυτό το κλίμα της ισοτιμίας, σε μία *tabula rasa*, σε ένα τελείως ας πούμε τοπίο που δεν ήταν καν στις σπουδές της αρχιτεκτονικής. Βρεθήκαμε 2 άνθρωποι με το φορτίο που φέρναμε η καθεμία, και η Ασπασία με το αίμα της καινούργιας γενιάς και τις ιδέες και όλο αυτό και καταλήξαμε να κάνουμε αυτά τα έργα που θα σας παρουσιάσουμε σήμερα. Τα οποία έρχονται βέβαια από μακριά, από τα προηγούμενα έργα, είναι εξέλιξη, είναι μία σκυτάλη, αλλά είναι και είναι ευεργετημένα από τη νεότερη γενιά με τις οικολογικές διαστάσεις, με τις καινούργιες σκέψεις, με όλα τα καινούργια που φέρνουν οι νεότεροι. Και γι αυτό αισθάνομαι απόψε -εκτός από τον Κονταργύρη τον αγαπημένο μας- τον υπέροχο Κονταργύρη που τον εκτιμάμε τόσο πολύ σαν επιστήμονα, αλλά και σαν άνθρωπο -κορυφαία αυτή μορφή- τον που είχαμε την τύχη να μας υπολογίσει, σας δηλώνω ότι είμαι πραγματικά πολύ ευχαριστημένη και συγκινη-



Ημερομηνία:

16/1/2014

Ωρα:

19:00-20:30

Τόπος:

Αμφιθέατρο Αντώνη Τρίτση
Πνευματικό Θέατρο Δήμου
Αθηναίων, Ακαδημίας 50

Πηγή:

<http://www.greekarchitects.gr>

γιατί σε αυτή όλη τη διαδικασία -ας πούμε- υπάρχει μία σκυτάλη η οποία προχωρεί παραπάνω, πέρα από τις δικές μας δυνατότητες, τις σωματικές και της δυνατότητας της όλης της εποχής, πάει πιο πέρα. Και στο τέλος θα σας μιλήσω με κάτι λίγο δικό μου. Θα σας μιλήσει η Ασπασία τώρα.

κ. Α.Κ.: Ο τίτλος έχει να κάνει με τα όρια του φυσικού και του ανθρωπογενούς. Εμείς δεν αντιμετωπίζουμε αυτούς τους 2 όρους σαν ένα δίπολο, σαν μία αντίθεση. Αλλά θα δείτε πως, πολύ συχνά υπάρχει μεγαλύτερη σχέση. Αυτό είναι το γραφείο μας. Ξεκινάω από το παρόν προς το παρελθόν, αυτό το έργο δεν έχει ολοκληρωθεί, έχει φτάσει ως ένα σημείο, βρίσκεται στη νέα Εθνική οδό Κορίνθου-Τριπόλεως. Ξεκίνησε με μια χαρτογράφηση. Ψάχνοντας λίγο την αρχαιολογία της περιοχής, βρήκαμε από μία φοιτήτρια του καθηγητή Miller -που έχει κάνει τις ανασκαφές στη Νεμέα και είναι ο διευθυντής του ιερού της Νεμέας-, η Chanelle Marshand, βρήκε -ας πούμε- και πρότεινε στο διδακτορικό της τη χάραξη του αρχαίου δρόμου-πώς μπορεί να ήταν. Τότε ο αρχαίος κεντρικός δρόμος, ο κύριος κεντρικός άξονας -στην αρχαιότητα- ένωνε την Κόρινθο με το Άργος. Και το αρχαίο λατομείο Κλεωνών, σαν τοπίο που χρειαζόταν τη μεταφορά του υλικού που έβγαινε από αυτό, ήταν κοντά στον οδικό άξονα τον αρχαίο. Ο σύγχρονος οδικός άξονας που χαράχτηκε τη δεκαετία του 80-90, ολοκληρώθηκε τέλη 80 -αν δεν κάνω λάθος!- Κορίνθου-Τριπόλεως, βρέθηκε να περνά κοντά από αυτό το αρχαίο λατομείο για ίσως πιο τυχαίους λόγους. Και τελικά αυτό που συνέβαινε είναι να υπάρχει ένα χωροχρονικό σταυροδρόμι. Το οποίο θελήσαμε να αναδείξουμε και θελήσαμε να αναδείξουμε τη συγγένεια ανάμεσα στο αρχαίο οδικό έργο και στο σύγχρονο οδικό έργο και την αντίστιξη: ανάμεσα στο τι σημαίνει τεχνικό έργο στην αρχαιότητα και στο τι σημαίνει τεχνικό έργο στη σύγχρονη εποχή.

Όπως βλέπετε στη μακέτα κάτω δεξιά, το αρχαίο λατομείο βρέθηκε να ασφυκτιά εν μέσω ενός αλλοιωμένου, θρυμματισμένου τοπίου. Στην πραγματικότητα, μια τεράστια επιχωμάτωση έγινε προκειμένου ο δρόμος να έχει τη σωστή καμπύλη κι επίσης μια μεγάλη αφαίρεση υλικού, δημιουργώντας ένα τεράστιο εκσκαφικό λατομικό πέταλο -πολλαπλάσιο σε μέγεθος από το αρχαίο λατομείο. Κι εδώ είναι η τομή που δείχνει πως η περιοχή επέμβασης (-που είναι αυτή που σημειώνεται με αυτό το τουρκουάζ-) είναι πάνω στην επιχωμάτωση και πολύ πιο ψηλά από το έδαφος στο οποίο αναπτυσσόταν το αρχαίο λατομείο. Δουλεύοντας πάνω σε αυτή τη νησίδα, δε θα μπορούσαμε να έχουμε καμιά αλληλεπίδραση με το αρχαιολογικό έργο. Σε αυτή τη διαφάνεια δείχνουμε, πώς, ενώ ο δρόμος ο σύγχρονος περνάει

ακριβώς δίπλα σε αυτό το αρχαίο λατομείο. Σε αυτό το ευτύχημα ταυτόχρονα συνυπάρχει μία ατυχία: η καμπύλη του δρόμου είναι τέτοια που εξοστρακίζει το βλέμμα των παρατηρητών από αυτό το αρχαίο λατομείο. Οπότε, εμείς ψάξαμε εξ' αρχής να βρούμε τρόπους να κρατήσουμε μόνο το προτέρημα από αυτή τη γειτνίαση και να βρούμε ένα τρόπο να δημιουργήσουμε ένα τεχνητό οπτικό κέντρο βάρους, εκεί που είναι το αρχαίο λατομείο, προκειμένου ο κόσμος να αρχίσει να το αντιλαμβάνεται, γιατί μέχρι τώρα το αντιλαμβάνονταν κυρίως οι αρχαιολόγοι και όσοι τυχεροί γνώριζαν την παρουσία του.

Αυτό είναι ένα σκίτσο του αρχαίου λατομείου το οποίο έκανα σαν κομμάτι της χαρτογράφησης πριν την οποιαδήποτε σκέψη παρέμβασης. Το αρχαίο λατομείο, επειδή ενέχει την ανθρώπινη κλίμακα, επειδή σκάφτηκε από ανθρώπους και λαξεύτηκε επί τόπου και ήταν ένα τοπίο στο οποίο εργάζονταν οι άνθρωποι καθημερινά, ενέχει την ανθρώπινη κλίμακα ως άμεσο αποτέλεσμα. Οπότε, τελικά καμουφλάρεται στο τοπίο. Υπάρχει και η πατίνα του χρόνου που κάνει το υλικό αυτό, τον ασβεστόλιθο να χάνει το χρώμα της εκσκαφής. Οπότε, ενώ είναι θαυμάσιο που ένα τεχνικό έργο καμουφλάρεται στο τοπίο, από την άλλη, αυτό το υπέροχο χαρακτηριστικό του, είναι αυτό που το έκανε και πιο αόρατο -σε μια γρήγορη παρατήρηση-, σε μια απαρχή. Μετά, στη συνέχεια αρχίσαμε να αντιλαμβανόμαστε ότι υπάρχει ένα είδος προκατασκευής στο λατομείο, δηλαδή βλέπαμε παρόμοια σκαψίματα, τρόπους που μαρτυρούσαν στο λάξευμα ότι προγραμματιζόταν -κατά κάποιο τρόπο- η παραγωγή. Και, στη συνέχεια ανακαλύψαμε -από επιτόπια παρατήρηση ότι υπήρχαν 3 ορθοκανονικοί κάρναβοι που με φοβερή συνέπεια χώριζαν το λατομείο σε 3 τις περιοχές, κι εμείς τις ονομάσαμε -χάριν κώδικα συντόμευσης- σε άξονες «κόκκινο», «μπλε» και «κίτρινο». Κι εδώ πέρα βλέπετε με ποιον τρόπο οι άξονες καταλαμβάνουν το λατομείο. Μας βοήθησαν σε αυτή την τοπογράφηση οι τοπογράφοι της κοινοπραξίας Μορέας -που είναι οι κατασκευαστές του αυτοκινητοδρόμου οι οποίοι κάνουν συνήθως οδικές τοπογραφήσεις και χρησιμοποιήσαμε και αεροφωτογραφίες. Δεν είναι τελείως ακριβής η χαρτογράφηση, αλλά περίπου σε αυτές τις εκτάσεις εκτείνονται αυτοί οι 3 κάρναβοι.

Στη συνέχεια, αυτό που κάναμε σαν πρώτη κίνηση, επειδή, από σεβασμό στο αρχαίο λατομείο δε θέλαμε να κάνουμε μία παρέμβαση -ας πούμε- σαν σε *tabula rasa*. Σκεφτήκαμε μεθοδικά, δηλαδή μεταφέραμε από αυτούς τους 3 καννάβους, τους άξονές τους, με παράλληλες μετατοπίσεις στη νησίδα που μας είχε ανατεθεί να εργαστούμε. Και τους μεταφέραμε όχι μόνο στην μακέτα, αλλά στην πραγματικότητα. Δηλαδή, πάλι με τη βοήθεια των τοπογράφων, τοπο

θετήσαμε αυτές τις λωρίδες με τα χρώματα, τα βιντεοσκοπήσαμε και αρχίσαμε να παρατηρούμε με ποιο τρόπο κυριαρχούν σε σχέση με το βλέμμα του παρατηρητή σε αυτοκίνητο. Το λατομείο είναι η μήτρα του υλικού το οποίο αφαιρέθηκε από αυτό. Το λατομείο ήταν η γενέτειρα κίνησης στην αρχαιότητα, το παράπλευρο προϊόν του αρχαίου λατομείου ήταν η λατύπη και αυτό είναι ένα παράπλευρο προϊόν το οποίο συναντάμε και στο σύγχρονο οδικό άξονα, διότι κόβεται ο βράχος και θρυμματίζεται, οπότε σκεφτήκαμε ότι από θα ήταν ένα πρώτο υλικό που συνέδεε τα 2 έργα και θα μπορούσαμε να βασιστούμε σε αυτό. Στη συνέχεια, αρχίσαμε να σκεφτόμαστε, και -συμβουλευόμενες από την αρχαιολόγο Παναγίωτα Κασσίμη της εφορίας Κορίνθου, η οποία ήταν υπεύθυνη για την αυτή περιοχή, και συζητούσαμε μαζί της, αρχίσαμε να σκεφτόμαστε ότι θα είχε ενδιαφέρον να αναφερθούμε στην ογκομετρία του υλικού που αφαιρέθηκε από το λατομείο και να κάνουμε μια μετάθεση κατά κάποιο τρόπο, μια αναφορά σε αυτό το υλικό που έφυγε από εκεί για να συνδέσουμε ακριβώς την κίνηση των 2 οδικών αξόνων: τον αρχαίο και το σύγχρονο.

Προχωρώντας, αρχίσαμε να βλέπουμε με ποιο τρόπο θα μπορούσε να οργανωθεί το υλικό(αυτή η λατύπη) και πως θα μπορούσαμε ταυτόχρονα να χρησιμοποιήσουμε αυτή την ογκομετρία. η οποία ενείχε και την ανθρώπινη κλίμακα. Με αυτόν τον τρόπο, κερδίζαμε το γεγονός ότι θα μπορούσαμε να έχουμε στη νησίδα χώρους που θα είναι -εκτός από ορατοί από τον αυτοκινητόδρομο- να είναι κι επισκέψιμοι από τους ανθρώπους και να έχουν το φιλική ανθρώπινη κλίμακα. Μετά, στη συνέχεια, συνειδητοποιήσαμε ότι υπάρχουν κι άλλα στοιχεία στην περιοχή που έχουν ενδιαφέρον, όπως στην περιοχή C υπάρχει ένα κομμάτι του λατομείου το οποίο είναι από την άλλη πλευρά του αυτοκινητοδρόμου και δεν έχει ανασκαφεί. Πολύ αργότερα που συναντήσαμε και τον καθηγητή Miller, μας είπε για περιοχές A και B, πάνω στο βουνό που έχουν επίσης ίχνη αρχαίας εξόρυξης και σκεφτήκαμε να προτείνουμε ένα περιπατητικό δίκτυο σαν -ας πούμε- διαφορά ως προς τον σύγχρονο αυτοκινητόδρομο με τα κλειστά παρκινγκ και με τα μέρη καταναλωτικού προορισμού, να είναι ένα μέρος περιπατητικού προορισμού, να μπορεί κάποιος να αφήσει το αυτοκίνητο και να περπατήσει προς την αρχαιότητα. Οπότε, προχωρώντας, οπτικές μελέτες, ο τρόπος που οι 3 κάρναβοι γίνονται αντιληπτοί, μια αλλαγή στην τοπογραφία που θα μπορούσε να δημιουργήσει αυτό το κέντρο βάρους -που σας έλεγα πριν- προς το αρχαίο λατομείο το οποίο συμβολίζεται με τα 3 χρώματα εκεί.

Στη συνέχεια, κάναμε μία πολύ μεγάλη έρευνα στην οποία δε θα

σταθώ πολύ, αλλά συνοψίζοντας, -για να είμαστε εντάξει με την υποχρέωση που αναλάβαμε απέναντι στην κ. Κασσίμη-, δηλαδή να μην κρύβει η πρότασή μας με αυτή την αλλαγή στην τοπογραφία διόλου το αρχαίο λατομείο. Κάναμε αυτές τις διαδοχικές τομές -τις οποίες σας δείχνω εδώ-, όπου φαίνεται ότι το νέο ανάγλυφο που προτείναμε προκειμένου να οδηγηθεί η θέα του προς το αρχαίο λατομείο, σε κανένα του σημείο δεν κόβει τη θέα προς το αρχαίο λατομείο. Και σε κάποια σημεία που είναι κοντά, είναι τα προϋπάρχοντα έργα που υπήρχαν όταν αναλάβαμε αυτό το έργο προκειμένου να είναι συμβατή η μελέτη μας με αυτή την υποχρέωση.

Εδώ πέρα φαίνονται αυτοί οι λοφίσκοι που είναι όντως πολύ χαμηλοί, οι οποίοι λειτουργούν και σαν κανάλια όδευσης των υδάτων εκεί που βρίσκεται η προϋπάρχουσα βλάστηση ώστε να μη χρειάζεται επιπλέον πότισμα με άρδευση και νερό, κλπ., αλλά να ποτίζονται από τη βροχή.

Εδώ σας δείχνω κάποια άλλα αντικείμενα που μας τράβηξαν το ενδιαφέρον και τα οποία σχετίσαμε με τον τρόπο προσέγγισής μας, είναι τα δεμάτια, είναι τα σμήνη των πουλιών, είναι οι καλλιέργειες στην περιοχή της Νέλλας, πολλές καλλιέργειες αμπελιών που δημιουργούν έναν ρυθμό. Μελετώντας αυτό το ρυθμό, αρχίσαμε να συνειδητοποιούμε ποιοι είναι αυτοί οι άξονες οι οποίοι πραγματικά λειτουργούν καλύτερα οπτικά.

Κι εδώ είναι η τελική μας πρόταση, κάποια φωτορεαλιστικά, προχώρησε η δουλειά στην υλοποίηση, έφτασε σε αυτό το σημείο, μετά σταμάτησε γιατί υπήρχε ένα εσωτερικό θέμα αρχαιολογικό προσπαθούμε να περάσουμε το ΚΑΣ, τώρα ξαναπροσπαθούμε να περάσουμε το ΚΑΣ. Γιατί δυστυχώς απορρίφθηκε στο πρώτο ΚΑΣ, γι αυτό έχει παγώσει το έργο.

Εδώ πέρα τώρα σας δείχνω κάποιες εικόνες για το πως ήταν όταν ολοκληρώθηκε το ένα κομμάτι του έργου, αυτή η αντιστοιχία της σύγχρονης κατασκευής με την αρχαία που είναι πραγματικά μία αντίστιξη. Δε θέλαμε να ωραιοποιήσουμε το παρόν, δηλαδή θέλαμε πραγματικά να βρούμε ένα υλικό του σύγχρονου οδικού άξονα που να είναι κοντά σε αυτή την ογκομετρία και βρήκαμε τα λιθοδεμάτια. Και στη συνέχεια σας δείχνουμε τον τρόπο με τον οποίο η φύση έχει ανακτήσει στο μεταξύ το έργο. Σταδιακά εξαφανίζεται η παρέμβασή μας, αυτό επίσης είναι ένα πολύ έτσι ευχάριστο με έναν τρόπο -δηλαδή ότι έχει την τάση να χάνεται μπροστά στο αρχαίο λατομείο, έχει αυτή την κατά κάποιο τρόπο δυνατότητα αφομοίωσης. Και σκεφτόμαστε και αυτό δουλεύουμε τώρα να προτείνουμε τρόπους που

τρόπους που να κουρευείται η χλωρίδα και νέες φυτεύσεις και όχι η προσθήκη άλλων επιπλέον λιθοδεματίων.

...

κ. ΝΓ: Με αυτή την επέμβαση επάνω στο παρκινγκ βασικά -που είναι ένα παρκινγκ στάθμευσης- κι είναι ένας χώρος όπου από εκεί θα μπορούν να πληροφορηθούν μέσα από τον καινούργιο οδικό άξονα πως θα(είναι στη Νεμέα βέβαια αυτό, στο 105 χμ Κορίνθου-Σπάρτης του δρόμου) κι εκεί πλέον,-επειδή άλλαξαν όλοι οι δρόμοι- θα υπάρχουν χάρτες αρχαιολογικοί οι οποίοι θα δείχνουν πως μπορείς να πας στα διάφορα αρχαιολογικά σημεία. Αλλά το σοβαρότερο που πιστεύω ότι παραλείψαμε να πούμε, είναι ότι: βασικά, σε αυτό το σημείο εντοπισμού, δηλαδή είναι ένα σημείο που θα σου δημιουργείται μία εντύπωση περνώντας -είτε προς τη μία κατεύθυνση είτε προς την άλλη-, αλλά το σημαντικό αυτού του σημείου είναι ότι με αυτά τα λιθοδεμάτια που έχει δημιουργείται η ανθρώπινη κλίμακα η οποία υπάρχει στο παλιό λατομείο και (αυτή η ανθρώπινη κλίμακα του παλιού λατομείου) παρασέρνει το μάτι, και όλος ο χώρος, αυτά τα 13 στρέμματα του παρκινγκ, ενσωματώνεται, δηλαδή γίνεται τμήμα αυτού του πράγματος του αρχαίου λατομείου. Και παρασέρνει το μάτι, και όλο μαζί το βλέπει, αυτό είναι μία -ας πούμε- πλατφόρμα συνειδητοποίησης της ανθρώπινης κλίμακας. Ας πούμε, έχουμε το πολύ βαρύ οδικό λατομείο και το πολύ βαρύ έργο από την άλλη μεριά που είναι 75 φορές μεγαλύτερο από το αρχαίο κομψοτέχνημα των Κλεωνών- που είναι υπέροχο.

Κι επίσης, ήθελα να πω ότι δημιουργείται μία σχέση σε σχέση με τη φωτοσκίαση του αρχαίου λατομείου. Οι 3 άξονες που είναι παράλληλοι τονίζουν τις φωτοσκιάσεις των βουνών, και μπορεί κάποιος που κινείται σε μεγάλη ταχύτητα να το εντοπίσει -παρόλο που είναι καμουφλαρισμένο- αυτή είναι η σκέψη.

02 [48.27-1.00.00]

Υπαίθριο Μουσείο Παλαιάς Λατομικής Τέχνης στα παλαιά μη ενεργά λατομεία μαρμάρου Διόνυσου. [1994-1997, ιδιοκτησίας Dionyssomarble AEBE]. 2000 Βαρκελώνη, Φιναλίστ 1st Rosa Barba Award on Landscape, Landscape Biennale, Barcelona.

κ. Α.Κ.: Θα τελειώσουμε με το Διόνυσο. Τα λατομεία Διονύσου: ανενεργά. Τα λατομεία μαρμάρου Διονύσου ιδιοκτησίας Διόνυσο marble AEBBE οι οποίοι είχαν τη σκέψη να αναθέσουν -όπως σας έλεγα πριν- στη Ν.Γκόλαντα να σχεδιάσει αυτό το χώρο και τη χρηματοδότηση. Εγώ ήμουν τότε φοιτήτρια, και αυτό ήταν το πρώτο έργο το οποίο τελικά μας έφερε μαζί. Και αυτό είναι ένα σχέδιο -δε θέλω να σας γελάσω- το οποίο έγινε εκ των υστέρων, είναι μία αποτύπωση κατά κάποιο ελεύθερη του τι συνέβη, διότι όλα έγιναν επί τόπου και σε συνεργασία με 5 παλαιούς λατόμους λίγο πριν τη σύνταξη η οποία ήταν η τελευταία γενιά που είχε εργαστεί εκεί. Σε αυτό εδώ πέρα, σαν ακτίνα του κύκλου, βλέπετε τη γλίστρα ή την κατρακύλα-έτσι την έλεγαν οι λατόμοι δηλαδή οι παλιοί- που χρησιμοποιούνταν για να ολισθαίνουν τα κομμάτια που αφαιρούνταν από το λατομείο προς την κοιλάδα όπου τα παραλάβαινε σιδηρόδρομος και τα μετέφερα σε άλλους προορισμούς, μεταξύ άλλων και στο Λονδίνο για τα ρείθρα πεζοδρομίου. Αυτή είναι η κατάσταση που παραλάβαμε: σωροί από χώματα και θραύσματα υλικού αλλοίωναν κάτι που από κάτω φαινόταν ότι ήταν κάτι πάρα πολύ όμορφο και δημιουργούνταν μία εικόνα εγκατάλειψης και μια αίσθηση ότι η ανθρωπογενής παρέμβαση ήταν αρνητική -ας πούμε. Εμείς όμως θελήσαμε να δούμε πίσω από αυτό τα θετικά και αρχίσαμε να βλέπουμε ότι ο τρόπος που αφαιρούνταν το υλικό μοιάζει με τον τρόπο που η φύση χωρίζει τα μάρμαρα μεταξύ τους, δηλαδή χρησιμοποιώντας τους κωμούς τους φυσικούς, χρησιμοποιώντας πολύ καίρια χτυπήματα, έχουμε επιφάνειες οι οποίες μοιάζουν σχεδόν με μια επιφάνεια που θα μπορούσε να προκληθεί από ένα σεισμό, από ένα δένδρο, από την εναλλαγή -ας πούμε- παγετού-καλοκαιριού. Και στη συνέχεια, μικρές κατασκευές με ξερολιθιές όπου πρόκειται περί αναδιάταξη του υλικού το οποίο έβρισκαν σε αφθονία στην περιοχή, δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι δε χρειάζονταν να φτιάξουν ή να φέρουν πέτρα, έβρισκαν την πέτρα την οποία την πελεκούσαν για να δημιουργήσουν τους ογκόλιθους, δηλαδή η πέτρα που χρησιμοποιούσαν για τα σπίτια τους ήταν ένα παραπροϊόν. Και κάτω βλέπετε μία σφήνα ανάμεσα στο δένδρο που ήταν δοκιμές που έκαναν οι νέοι λατόμοι για να μάθουν την τεχνική.

Σπίτια με τζάκια που ήταν τα σπίτια των λατόμων όπου αναγκάζονταν και μένανε πολλούς μήνες επάνω στο βουνό. Και αυτό το οποίο έχει ένα αίγιγμα, δηλαδή σε σχέση με το ποιο κομμάτι είναι το οργανωμένο, ποιο είναι το ανοργάνωτο κι έχει ακόμα και να κάνει -κατά τη γνώμη μου- και με την ίδια την -πως να το πω την- εντροπία, δηλαδή το πως ένα υλικό πάρα πολύ πυκνό όπως είναι το μάρμαρο μπορεί να θραυστεί και είτε να σκορπιστεί είτε να αναδιαταχθεί. Οπότε, όλη μας η πρόταση βασίστηκε σε μία τέτοια προσέγγιση. Σωρός ή σάρες -ας πούμε- ή εμείς τα λέγαμε πυραμίδες από λατύπη που αποτυπώνουν τις ώρες που οι άνθρωποι πελεκούσαν τους ογκόλιθους.

Και κάποια σχέδια της Ν. Γκόλαντα σχετικά με αυτό το έργο, εμένα τα σχέδιά μου ως φοιτήτριας δε σα τα δείχνω, εκτός από αυτό δείχνει μία δομή βράχων, και στη συνέχεια ανακαλύψαμε μία τέτοια δομή. Και αυτό εδώ το οποίο είναι η πρώτη υποκειμενική χαρτογράφηση που έχω κάνει που δείχνει -κατά κάποιο τρόπο- πως ένα λατομικό πέταλο μπορεί κάποιος να το εντοπίσει από μακριά από αυτό τον κώνο λατύπης που υπάρχει.

Αυτό εδώ ήταν να γίνει θέατρο.

κ. Α.Κ.: Κι εδώ είναι ένας διάδρομος που υπήρχε πάλι, είχε φτιαχτεί από παλιότερες φάσεις του λατομείου. Αυτή είναι η ράμπα ολίσθησης που βλέπατε πριν στην αεροφωτογραφία, -ένα κομμάτι της, πως χάνεται ας πούμε. Είναι τεράστια, μέχρι τις πεδιάδες.

κ. Ν.Γ.: Εδώ να προσθέσω κάτι κι εγώ, αυτός ο λόγος που αποφασίσαμε να τον κάνουμε Μουσείο Παλαιάς Λατομικής Τέχνης, διότι είχε όλα τα στοιχεία. Δηλαδή βλέπαμε πολύ καθαρά την εξορυκτική διαδικασία η οποία είναι παμπάλαια, ήταν από την εποχή της Ακροπόλεως και πριν, Είναι ακριβώς ο ίδιος τρόπος που έβαζαν σφήνες ξύλινες στους βράχους και με νερό διαστέλλονταν έσπαζαν -ας πούμε- τα μέτωπα των βράχων με τέτοιο τρόπο, ώστε ήταν φυσικά. Δηλαδή δεν ήταν τα βράχια κατεστραμμένα από τη συντριβή, με τα ακουστικά μηχανήματα, κι όλους τους νέους τρόπους, αλλά ήταν αυτό το τοπίο που βλέπουμε στη φύση. Οπότε αυτά τα βράχια που ήταν τόσο ωραία, και με αυτή την εξορυκτική διαδικασία η οποία ήταν παραδοσιακή, αποφασίσαμε -ας πούμε- ότι καλά θα ήταν να είναι αυτό το έργο ένα ανοιχτό Μουσείο Παλαιάς Λατομικής Τεχνικής όπου περιηγούμενοι τους βράχους, βλέπεις τα εργαλεία των λατόμων, βλέπεις την παλιά διαδικασία εξόρυξης, βλέπεις την τσουλήθρα -που είναι ένα πολύ σοβαρό σημείο, δηλαδή στην μεριά της Ακροπόλεως της Πεντέλης της δυτικής όπου είναι και τα λατομεία της Ακροπόλεως, εκεί υπάρχει μια τσουλήθρα, τέτοια γλίστρα, αλλά είναι καμιά δεκα-

ριά μέτρα κι εδώ είναι 2 χιλιόμετρα αυτό το πράγμα.

κ. Α.Κ.: Είναι 250 μέτρα.

κ. Ν.Γ.: Εδώ είναι η αρχή της χαλιναγώγησης των βράχων που κατεβαίνουν.

κ. Α.Κ.: Είναι το σημείο πρόσδεσης για ελεγχόμενη ολίσθηση. Και αυτή είναι η ομάδα της εργασίας η οποία ήταν πραγματικά μια πού μεγάλη εμπειρία. ήμουν πολύ τυχερή που συνεργάστηκα στην πρώτη μου δουλειά τοπίου με αυτούς τους ανθρώπους οι οποίοι δεν είχαν τίποτε το προσποιητό. Και οι οποίοι, τελικά, παρόλο που μας λέγανε «Εμείς είμαστε λατόμοι, δεν είμαστε χτίστες και δεν ξέρουμε, κι εσείς θα μας πείτε!». Τελικά, βγήκε αυτό το ιδίωμα που αναπτύξαμε για την οργάνωση του υλικού που ήταν διάσπαρτο, γιατί αυτό που βλέπετε εδώ είναι το ίδιο υλικό που βλέπατε πριν στις φωτογραφίες πριν αναδιαταγμένο -δεν το φέραμε από αλλού. Γιατί ήταν αυτοί οι ίδιοι άνθρωποι, και με τα χέρια τους τα μετακινούσαν όλα, οπότε χρησιμοποιήσαμε έναν τρόπο, που εκείνοι, σε πολύ μικρότερη κλίμακα το χρησιμοποιούσαν για να μη σκοντάφτουν πάνω στις πέτρες. Και, βέβαια, κάναμε και μια διαδρομή που διατρέχει όλο αυτό το τοπίο.

κ. Ν.Γ.: Τα μέτωπα των βράχων, που είναι πάρα πολύ ωραία. Και να προσθέσω κάτι: εδώ είναι το τεχνητό μέρος το οποίο το φτιάξαμε με τους μαστόρους, ενώ οι άλλοι, οι κωνοειδείς -ας πούμε- σωροί ήταν καθαροί επειδή έβγαιναν έξω, πέφτανε από τα εξορυκτικά πέταλα όταν έσπαζαν και ορθογώνιζαν τους βράχους οι μάστορες για να μπορέσουν να το φτάσουν μέχρι την τσουλήθρα το χρήσιμο υλικό. Και το άλλο το πετούσαν στο γκρεμό, οπότε είχαμε αυτό το υπέροχο υλικό. Εκτός από τα μπάζα, υπήρχαν και αυτές οι καθαρές από τα χρόνια τσουλήθρες-κατρακύλες τεραστίων υψών, το οποίο ήταν ένα πάρα πολύ ωραίο υλικό και το κρατήσαμε βέβαια στη διαμόρφωση. Κι έχουμε σκεπάσει και μετακινήσει τα μπάζα κι έχουμε κάνει αυτό το δεύτερο τοπίο μέσα στο τοπίο.

κ. Α.Κ.: Οπότε -οργανώνοντας το υλικό το διάσπαρτο, εμφανίζονται τα μέτωπα πιο καθαρά. Κι εδώ είναι ένα ιδιωματικό κατά κάποιο τρόπο κάθισμα ή ξαπλώστρα με αυτό το ίδιο το υλικό από το οποίο Η θέα είναι πάρα πολύ όμορφη. Αυτό είναι ένα άλλο κομμάτι το οποίο είναι τρόπος οργάνωσης υλικού, αυτό είναι σύλληψης της Νέλλας πιο πολύ, το προηγούμενο, το κάθισμα ήταν πιο πολύ δική μου -ας πούμε, άμα χωρίσουμε- αλλά τα περισσότερα είναι κοινά ούτως ή άλλως!

κ. Ν.Γ.: Εκεί μέσα μαζέψαμε όλο το υλικό, επειδή δεν μπορούσαμε

να τα μετακινήσουμε, γιατί όλο το έργο έγινε με τα χέρια. Δεν πήγε καθόλου μηχανήμα, είναι τελείως με τα χέρια, αυτών των πέντε λατόμων, κι επειδή σε αυτό το επίπεδο του βουνού δεν υπήρχε χώρος να μετακινήσουμε αυτά τα υλικά, δηλαδή άμα δεν τα ρίχναμε κάτω, θα σκεπάζαμε, θα λερώναμε τις ωραίες κωνοειδείς κατρακύλες όπου ήταν καθαρή η λατύπη. Από την άλλη μεριά, ήταν η άλλη διαμόρφωση, οπότε δημιουργήσαμε αυτό -το καμιόνι το λέμε- το τεχνητό, όπου βάλουμε μέσα όποια πέτρα ήταν άσχημη και χτίσαμε τις ωραίες γύρω-γύρω, κι έτσι νοικοκυρεύτηκε αυτό το μέρος. Επάνω είναι το κεντρικό κτίριο των λατόμων όπου ήταν η τραπεζαρία τους -ας πούμε. Και είναι διάσπαρτο από μικρά τέτοια σπιτάκια.

κ. Α.Κ.: Ναι, πράγματι, αυτά παραμένουν κι έχουν αφεθεί να χαλάνε -κατά κάποιο τρόπο- στο χρόνο, αλλά επιστρέφει το υλικό στην πρότερη κατάσταση, δηλαδή πριν οργανωθεί. Κάποιες διαδρομές. Κι αυτός είναι ένας χώρος υποδοχής, διότι πολύς κόσμος πάει επάνω -χωρίς να το φανταζόμαστε αυτό! Παίζουν μουσική, τρώνε..κλπ Και πίσω βλέπετε αυτό το κομμάτι εδώ που είναι αυτό που σας έλεγα πριν, μια κυβιστική σκάλα -κατά κάποιο τρόπο- με ανθρώπινη κλίμακα - που δείχνει με ποιο τρόπο αφαιρούταν το υλικό παλιά, χωρίς μηχανικά μέσα -που πάλι έπρεπε να ενέχεται η ανθρώπινη κλίμακα - όπως στο λατομείο Κλεωνών, έτσι κι εδώ- παρόλο που εκεί είναι ασβεστόλιθος κι αυτό είναι λατομείο μαρμάρου, υπάρχει η ανθρώπινη κλίμακα γιατί είναι ο άνθρωπος που προχωρεί -ας πούμε, δεν υπάρχει μηχανή-, αυτός μετράει και αλλάζει το τοπίο.

κ. Ν.Γ.: Ήταν σκεπασμένο με μπάζα αυτό και το αποκαλύψαμε για να φανεί το κυβιστικό, το μεταφέραμε αριστερά.

κ. Α.Κ.: Το κομμάτι που είναι πιο κόκκινο είναι το κομμάτι που ήταν σκεπασμένο με χώματα και μπάζα, ενώ το άλλο είχε αφεθεί στην πατίνα του χρόνου. Τώρα, όσο περνά ο χρόνος, αυτό το κόκκινο κομμάτι, σιγά-σιγά γίνεται γκρίζο κι αυτό. Φοιτητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Αρχιτεκτονικής Τοπίου στη Θεσσαλονίκη υπό τη διεύθυνση της Μαίρης Ανανιάδου-Τζημοπούλου. Τους είχε φέρει η Τζούλια Τζώρτζη. Το τοπίο χιονισμένο... Γενικά, αυτό που έχει ενδιαφέρον, είναι ότι το μάρμαρο -εν πάση περιπτώσει- έχει φοβερές ανακλαστικές ιδιότητες, και κάθε φορά που πηγαινουμε φαίνεται διαφορετικό -ανάλογα με το φως. Τελικά, αυτό που ήταν προφανές είναι ότι αυτό το υλικό δεν ήταν μπάζα, ήταν μαρμαρόπετρες και για αυτό με αυτό το υλικό μπορέσαμε να εργαστούμε κι εμείς. Και διάφορες επισκέψεις. Κάποια στιγμή θα θέλαμε να οργανώσουμε και με κάποιους από εσάς που θέλετε να πάμε πάνω όταν γίνει καλύτερος ο καιρός, γιατί είναι αρκετά ακραίες εκεί οι συνθήκες όταν έχει κρύο.

Κι εδώ είναι ο τρόπος που φωτίζεται στη Δύση σε κάποια εποχή του χρόνου, η διαμόρφωση, οι τεράστιες σωροί από τη λατύπη που χαρακτηρίζουν το τοπίο, το κομμάτι της εκσκαφής και η ράμπα ολίσησης. Κι εδώ είναι κάποια πανοράματα πάλι της Γιοχάννας Βέμπερ τα οποία στοχεύουν να αναπτύξουν -κατά κάποιο τρόπο- το χώρο.



ΠΑΝΟΣ ΔΡΑΓΩΝΑΣ

ΓΑΛΑΝΗ ΜΑΡΙΑ

2014